ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ
1954

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΤΕΧΝΙΤΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

1954

ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΤΕΧΝΙΤΗ

Ειδικότητες Μηχανοτεχνίτη καί Ἠλεκτροτεχνίτη

1.— *Μαθηματικά* τόμοι Α', Β', Γ'.

2.— *Μηχανουργικὴ Τεχνολογία* τόμοι Α', Β', Γ'.

3.— *Κινητήριες Μηχανὲς* τόμοι Α', Β'.

4.— *Τεχνικὸ Σχέδιο* τόμοι Α', Β', Γ', Δ', Ε'.
Τετράδια Ἀσκήσεων Σχεδίου Α', Β', Γ,'Δ'.

5.— *Χημεία.*

6.—*Ἠλεκτροτεχνία* τόμοι Α', Β', Γ', Δ', Ε'.

7.— *Φυσική.*

8.— *Στοιχεῖα Μηχανῶν.*

9.— *Μηχανική.*

10.—*Ὑλικά.*

11.— *Μηχανολογικὸ Μνημόνιο.*

12.—*Ἠλεκτρολογικὸ Μνημόνιο.*

13.— *Πρόληψη Ἀτυχημάτων.*

14.—*Ἠλεκτροτεχνία Μηχανοτεχνίτη.*

15.—*Ἠλεκτρικὸ Σύστημα τοῦ Αὐτοκινήτου.*

16.— *Αὐτοκίνητο.*

ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ 1954

Ὁ Εὐγένιος Εὐγενίδης, ἱδρυτὴς καὶ χορηγὸς τοῦ «Ἱδρύματος Εὐγενίδου» προεῖδεν ἐνωρίτατα καὶ ἐσχημάτισε τὴν βαθεῖαν πεποίθησιν, ὅτι ἀναγκαῖον παράγοντα διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους θὰ ἀπετέλει ἡ ἀρτία κατάρτισις τῶν τεχνικῶν μας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀγωγὴν αὐτῶν.

Τὴν πεποίθησίν του αὐτὴν τὴν μετέτρεψεν εἰς γενναιόφρονα πρᾶξιν εὐεργεσίας, ὅταν ἐκληροδότησε σεβαστὸν ποσὸν διὰ τὴν σύστασιν Ἱδρύματος, ποὺ θὰ εἶχε σκοπὸν νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων τῆς Ἑλλάδος.

Διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 10ης Φεβρουαρίου 1956, συνεστήθη τὸ Ἵδρυμα Εὐγενίδου καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ διαθέτου ἐτέθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς ἀδελφῆς του Κυρίας Μαρ. Σίμου. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἤρχισαν πραγματοποιούμενοι οἱ σκοποὶ ποὺ ὡραματίσθη ὁ Εὐγένιος Εὐγενίδης καὶ συγχρόνως ἡ πλήρωσις μιᾶς ἀπὸ τὰς βασικωτέρας ἀνάγκας τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου.

* * *

Κατὰ τὴν κλιμάκωσιν τῶν σκοπῶν του, τὸ Ἵδρυμα προέταξε τὴν ἔκδοσιν τεχνικῶν βιβλίων τόσον διὰ λόγους θεωρητικοὺς ὅσον καὶ πρακτικούς. Ἐκρίθη, πράγματι, ὅτι ἀπετέλει πρωταρχικὴν ἀνάγκην ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν μαθητῶν μὲ σειρὰς βιβλίων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔθετον ὀρθὰ θεμέλια εἰς τὴν παιδείαν των καὶ αἱ ὁποῖαι θὰ ἀπετέλουν συγχρόνως πολύτιμον βιβλιοθήκην διὰ κάθε τεχνικόν.

Τὸ ὅλον ἔργον ἤρχισε μὲ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Ὑπουργείου Βιομηχανίας, τότε ἁρμοδίου διὰ τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν, καὶ συνεχ ται ἤδη μὲ τὴν ἔγκρισιν καὶ τὴν συνεργασίαν τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας, βάσει τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 3970/1959.

Αἱ ἐκδόσεις τοῦ Ἱδρύματος διαιροῦνται εἰς τὰς ἀκολούθους βασικὰς σειράς, αἱ ὁποῖαι φέρουν τοὺς τίτλους:

«Βιβλιοθήκη τοῦ Τεχνίτη», «Βιβλιοθήκη τοῦ Τεχνικοῦ», «Βιβλιοθήκη τοῦ Τεχνικοῦ βοηθοῦ Χημικοῦ», «Τεχνικὴ Βιβλιοθήκη».

Ἐξ αὐτῶν ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰ βιβλία τῶν Σχολῶν Τεχνιτῶν,

ἡ δευτέρα τὰ βιβλία τῶν Μέσων Τεχνικῶν Σχολῶν, ἡ τρίτη τῶν Σχολῶν Τεχνικῶν βοηθῶν Χημικῶν, ἡ τετάρτη τὰ βιβλία τὰ προοριζόμενα διὰ τὰς ἀνωτέρας Τεχνικὰς Σχολὰς (ΚΑΤΕ, ΣΕΛΕΤΕ, Σχολαὶ Ὑπομηχανικῶν). Παραλλήλως, ἀπὸ τοῦ 1966 τὸ Ἵδρυμα ἀνέλαβε καὶ τὴν ἐκδοσιν βιβλίων διὰ τὰς Δημοσίας Σχολὰς Ε.Ν.

Αἱ σειραὶ αὗται θὰ ἐμπλουτισθοῦν καὶ μὲ βιβλία εὐρυτέρου τεχνικοῦ ἐνδιαφέροντος χρήσιμα κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος.

* * *

Οἱ συγγραφεῖς καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐκδόσεων τοῦ Ἱδρύματος καταβάλλουν κάθε προσπάθειαν, ὥστε τὰ βιβλία νὰ εἶναι ἐπιστημονικῶς ἄρτια ἀλλὰ καὶ προσηρμοσμένα εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς δυνατότητας τῶν μαθητῶν. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ βιβλία αὐτὰ ἔχουν γραφῆ εἰς ἁπλῆν γλῶσσαν καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν στάθμην τῆς ἐκπαιδεύσεως δι' ἣν προορίζεται ἑκάστη σειρὰ τῶν βιβλίων. Ἡ τιμὴ των ὡρίσθη τόσον χαμηλή, ὥστε νὰ εἶναι προσιτὰ καὶ εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητάς.

Οὕτω προσφέρονται εἰς τὸ εὐρὺ κοινὸν τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν μαθητῶν τῆς τεχνικῆς μας παιδείας αἱ ἐκδόσεις τοῦ Ἱδρύματος, τῶν ὁποίων ἡ συμβολὴ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τοῦ Εὐγενίου Εὐγενίδου ἐλπίζεται νὰ εἶναι μεγάλη.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

Ἀλέξανδρος Ι. Παππᾶς, Ὁμ. Καθηγητὴς ΕΜΠ, Πρόεδρος

Χρυσόστομος Φ. Καβουνίδης, Διπλ.-Μηχ.-Ἠλ. ΕΜΠ, Ἀντιπρόεδρος

Μιχαὴλ Γ. Ἀγγελόπουλος, Τακτικὸς Καθηγητὴς ΕΜΠ

Θεόδωρος Α. Κουζέλης, Διπλ. Μηχ.-Ἠλ.-Ἐπιθ. Ἐπαγγ. Ἐκπ. Ὑπ. Παιδείας

Ἐπιστημ. Σύμβουλος, **Γ. Ροῦσσος** Χημ.-Μηχ. ΕΜΠ

Σύμβουλος ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἱδρύματος, **Κ. Α. Μανάφης** Μον. Ἐπικ. Καθηγητὴς Παν/μίου Ἀθηνῶν

Γραμματεύς, **Δ. Π. Μεγαρίτης**

Διατελέσαντα μέλη ἢ σύμβουλοι τῆς Ἐπιτροπῆς

Γεώργιος Κακριδὴς † (1955 - 1959) Καθηγητὴς ΕΜΠ, *Ἄγγελος Καλογερᾶς* † (1957 - 1970) Καθηγητὴς ΕΜΠ, *Δημήτριος Νιάνιας* (1957 - 1965) Καθηγητὴς ΕΜΠ, *Μιχαὴλ Σπετσιέρης* (1956 - 1959), *Νικόλαος Βασιώτης* (1960 - 1967)

ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΤΕΧΝΙΤΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΜΠΕΖΑΝΤΑΚΟΥ
ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑΙ
1975

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Ὁπωσδήποτε ὁ ἐπιχειρῶν νὰ συνθέσῃ συλλογὴν κειμένων, δι' οἱονδήποτε σκοπόν, ἐμφανίζεται βεβαίως «πλούσιος ἀπ' ἀξετίμητη δωρεὰ ξένου θησαυροῦ», πλὴν ὅμως ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ νὰ λύσῃ προβλήματα δύσκολα. Τὰ προβλήματα αὐτὰ καθίστανται δυσκολώτερα, ἐὰν ἡ συλλογὴ πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ διδασκαλίαν μαθητῶν, ὡς ἡ παροῦσα. Τοῦτο δὲ διότι πρέπει κυρίως νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ὡρισμένην στάθμην τῶν μαθητῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται, τόσον ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἐμφανίσεως καὶ παρουσιάσεως τῆς ὕλης.

Σκοπὸς τῆς συλλογῆς αὐτῆς εἶναι νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν κατωτέρων Τεχνικῶν Σχολῶν, βιβλίον εὐχάριστον καὶ ταυτοχρόνως ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα καὶ τὰς διδακτικὰς ἀνάγκας. Πρὸς τοῦτο διῃρέθησαν τὰ κείμενα εἰς κύκλους κατὰ περιεχόμενον, προετάχθησαν βιογραφικὰ σημειώματα τῶν συγγραφέων καί, ὅπου ἐκρίθη ἀναγκαῖον, εἰδικὰ εἰσαγωγικὰ σημειώματα. Σκοπὸς τῶν σημειωμάτων αὐτῶν εἶναι νὰ κατατοπίσουν τὸν μαθητὴν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ πρὸς διδασκαλίαν κειμένου, νὰ μεταφέρουν αὐτὸν χρονικῶς εἰς τὴν περίοδον τῶν σημειουμένων γεγονότων, νὰ ἐξηγήσουν τὸ εἶδος τοῦ λογοτεχνήματος καὶ γενικῶς νὰ προετοιμάσουν τὴν καλυτέραν κατανόησιν αὐτοῦ. Ἐν οὐδεμιᾷ ὅμως περιπτώσει τὰ σημειώματα αὐτὰ ἀντικαθιστοῦν τὴν ἀνάγκην τῆς διεξοδικῆς ἀναλύσεως τῶν λογοτεχνημάτων ὑπὸ τῶν διδασκόντων.

Ἐπίσης καὶ αἱ ἄγνωστοι λέξεις ἐσημειώθησαν εἰς τὸ τέλος ἑκάστης σελίδος, ὥστε νὰ εὑρίσκωνται εὐκόλως ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Ἰδιαιτέρα ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὴν εἰκονογράφησιν τοῦ βιβλίου, ὥστε νὰ εἶναι ἀρκετὰ πλουσία· τὸ στοιχεῖον αὐτὸ θὰ ἑλκύσῃ τοὺς μαθητὰς νὰ ἀναγνώσουν μὲ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον τὸ βιβλίον. Τὰ σχέδια καὶ αἱ φωτογραφίαι ἀνταποκρίνονται εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου, ἐλήφθησαν δὲ κατὰ κανόνα ἐκ τοῦ ἔργου γνωστῶν καλλιτεχνῶν.

Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ γίνῃ λόγος διὰ τὴν ἀρκετὰ ἐκτεταμένην εἰσαγωγὴν τοῦ βιβλίου, ἡ ὁποία βεβαίως δὲν ἐγράφη διὰ νὰ διδαχθῇ καὶ νὰ ἐξετασθῇ, ἀλλὰ διὰ νὰ κατατοπίσῃ εἰς πολὺ γενικὰς γραμμὰς τὸν μαθητὴν (καὶ οἱονδήποτε ἄλλον), ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ γνωρίσῃ ὡρισμένα στοιχεῖα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας μὲ συντομωτάτην ἀναγωγὴν καὶ εἰς τὴν Ἀρχαίαν καὶ Βυζαντινὴν ἐποχήν. Ἡ εἰσαγωγὴ αὐτὴ ἔχει διαιρεθῇ εἰς τρία μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος δίδονται στοιχεῖα γενικὰ περὶ τῆς λογοτεχνίας καὶ εἰδικώτερον στοιχεῖα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Τὸ δεύτερον μέρος ἀναφέρεται εἰς τὴν Βυζαντινὴν λογοτεχνίαν, ἐνῷ τὸ τελευταῖον καὶ ἐκτενέστερον εἰς τὴν Νεοελληνικήν.

Πρόβλημα ὑπῆρξεν ἡ ἐνιαία ἢ μὴ ὀρθογραφία τῶν κειμένων. Τελικῶς, ἀφοῦ ὁπωσδήποτε τὰ Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα καὶ ὡς πρὸς τὴν ποικιλίαν τοῦ γλωσσικοῦ ὀργάνου ἑκάστου συγγραφέως καὶ ὡς πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον κατὰ τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα παιδευτικὸν σκοπὸν δὲν προσφέρονται διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ, προετιμήθη νὰ τηρηθῇ ἡ ὀρθογραφία τῶν συγγραφέων. Οὕτως οὔτε τὸ γλωσσικὸν «πιστεύω» αὐτῶν παραβιάζεται, ἐνῷ συγχρόνως δίδεται παραστατικὴ εἰκὼν τῆς ποικιλίας, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν νέων Ἑλληνικῶν. Πρέπει ὅμως ὁ διδάσκων νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν μαθητήν, διατί τὴν

μίαν φορὰν εἶναι γραμμένον «θὰ σταθῇ», τὴν ἄλλην «θὰ σταθῆ» καὶ τὴν ἄλλην «θὰ σταθεῖ» ἢ ἐδῶ «ἀντίληψις», ἐκεῖ «ἀντίληψι» καὶ ἀλλοῦ «ἀντίληψη» κλπ.

Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι οἱ συντρέξαντες εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ παρόντος βιβλίου εἶναι πολλοί, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου. Εὐχαριστῶ τὴν Ἐπιτροπὴν ἐκδόσεων τοῦ Ἱδρύματος Εὐγενίδου, διὰ τὴν ἀνάθεσιν τῆς συγγραφῆς, καὶ τὸ Ἐκδοτικὸν τμῆμα αὐτοῦ, διὰ τὰς καταβληθείσας φροντίδας κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν.

Ἰδιαιτέρως δὲ εὐχαριστῶ τὸν Καθηγητὴν κ. Κ.Μανάφην διὰ τὴν συνεργασίαν του κατὰ τὴν συγκρότησιν τῆς συλλογῆς.

Νικ. Π. Μπεζαντάκος

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελ.

Εἰσαγωγὴ ..... α΄ - κη΄

Θρησκευτικὸς Κύκλος

Ἑσπερινὴ προσευχή (Γεωργ. Βιζυηνοῦ) 3
Ὁ Ἅγιος Δημήτριος τοῦ Σέγκιου (Δημ. Καμπούρογλους) 5
Χριστούγεννα (Κωστῆ Παλαμᾶ) 19
Θεῖον ὅραμα (Ἀνδρ. Καρκαβίτσα) 21
Εὐλογημένο καράβι (Ζαχ. Παπαντωνίου) 32
Ὁ Μυστικὸς δεῖπνος (Π. Δέλτα) 34
Τὸ Ἅγιον Ὄρος (Γεωργ. Θεοτοκᾶ) 38
Τὸ Πάσχα (Ἀθ. Ταρσούλη) 49

Ἐθνικὸς Κύκλος

Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (Διον. Σολωμοῦ) 54
Ἡ Δόξα (Διον. Σολωμοῦ) 59
Θούριος (Ρήγα Φεραίου) 60
Λόγος τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν Πνύκα 64
Ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου (Ἀρ. Βαλαωρίτου) 70
Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη (Γεωργ. Δροσίνη) 73
Ὁ δικέφαλος (Γεωργ. Δροσίνη) 81
Χῶμα Ἑλληνικό (Γεωργ. Δροσίνη) 84
Τὰ δῶρα τῆς πρωτοχρονιᾶς (Κ. Παλαμᾶ) 86
Τὸ κρυφὸ σχολειό (Ἰωάν. Πολέμη) 87
Εἰς τὴν πατρίδα (Λορ. Μαβίλη) 89
Ὁ Κερκέζος (Ἰωάν. Κονδυλάκη) 91

Σιτάρι - Κριθάρι (Γιάννη Βλαχογιάννη) 101
Ὁ Γεροσουλιώτης (Γιάννη Βλαχογιάννη)..... 110
Ὁ Φλαντανελᾶς (Ἀλ. Παπαδοπούλου) 114
Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος (Σπ. Λοβέρδου).... 118
Γεφύρας κριτική (Νικ. Καρβούνη) 123
Τραγούδι κλέφτικο (Κ. Κρυστάλλη) 128
Τὸ μαρτύριο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' (Σπ. Μελᾶ) 130
Ὁ πρῶτος τορπιλλισμός (Σπ. Μελᾶ) 137
Χρονικὸ τοῦ 1940 (Ἠλία Βενέζη) 143
1940 (Στ. Σπεράντσα)..... 148
Σουλιώτισσα (Θ. Πετσάλη - Διομήδη) 150
Βασίλειος Βουλγαροκτόνος (Κ. Κυριαζῆ) 156

Οἰκογενειακός - Κοινωνικὸς Κύκλος

Κλεάνθης, ὁ ἐπονομασθεὶς Φρεάντλης (Λεον. Μελᾶ) 169
Τὰ λιμανάκια (Ἀλ. Παπαδιαμάντη) 174
Στίχοι (Ἰωάν. Πολέμη) 185
Τί θέλω (Γεωργ. Δροσίνη) 187
Στὸ σπίτι μας (Γεωργ. Στρατήγη) 188
Τὸ προσφυγόπουλο τ' οὐρανοῦ (Παύλου Νιρβάνα) 191
Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία (Γρ. Ξενοπούλου) 195
Μανούλα (Μ. Πετρίδη) 202
Ἡρωϊσμός (Στρ. Μυριβήλη) 203
Ὁ Καπιτάνιος (Στρ. Μυριβήλη) 208
Ὁ μικρὸς ἐφημεριδοπώλης (Κ. Ἀθ. Ρωμαίου) 219
Ἡ μπαλλάντα τοῦ ἀδερφοῦ (Διαλεχτῆς Ζευγώλη - Γλέζου) .. 224

Δημώδης Ποίησις - Παραδόσεις

Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ (Δημοτικόν) 231
Τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας (Δημοτικόν) 233
Ὁ πεζοδρόμος τοῦ Μαραθώνα (Παράδοσις) 236
Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μυστρᾶ (Ἰουλ. Δραγούμη) 239
Ἡ γοργόνα (Ἀνδρ. Καρκαβίτσα) 242
Ἡ ἱστορία κάποιας μύτης (Θέμου Ποταμιάνου) 249

Τεχνικός - Πολιτιστικὸς Κύκλος

Δαίδαλος καὶ Ἴκαρος (Ἀνδρ. Καρκαβίτσα) 255
Μὲ τὸν σιδηρόδρομο (Ἀνδρ. Καρκαβίτσα) 259
Ἡ Ἀραπίτσα (Γεωργ. Ἀθάνα)..... 269
Τὰ μεγάλα τεχνικὰ ἔργα καὶ ἡ Κωπαΐδα (Θεοδ. Γιαννοπούλου) 279
Τὰ γουναρικὰ τῆς Καστοριᾶς (Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου) 284
Τὰ κατορθώματα τῆς ἀνθρωπίνης αἰσιοδοξίας (Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου)..... 287
Ἡ γέφυρα τοῦ Εὐρίπου (Σπ. Κοκκίνη) 291

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γενικά.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς του εἰς τὴν ζωὴν τὸν ἄνθρωπον διακατεῖχεν ἕνας μεγάλος καὶ διαρκὴς πόθος· νὰ ἐκφράσῃ ὅσα κρύπτονται ἐντός του, νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον, νὰ ἀφήσῃ τὰ ἴχνη του, μὲ μίαν λέξιν νὰ *δημιουργήσῃ*. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ ἠδύνατο νὰ νικήσῃ τὸν ἀναγκαῖον ἀφανισμὸν τῆς φθαρτῆς του ὕλης καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν αἰωνιότητα.

Ἀπὸ τοὺς ὑψηλοτέρους τρόπους ἐκφράσεως καὶ δημιουργίας εἶναι ἡ *λογοτεχνία*. Μὲ τὴν λέξιν αὐτὴν ἐννοοῦμεν τὴν τέχνην τοῦ λόγου· εἶναι δηλαδὴ λογοτεχνία *λόγος γραμμένος μὲ τέχνην*, μὲ προσπάθειαν καὶ φροντίδα. Ἡ φροντὶς αὐτὴ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν *μορφὴν* καὶ εἰς τὸ *περιεχόμενον*, εἰς τὸ *νόημα* τοῦ λόγου. Ὅπως εἶναι φυσικόν, δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν λογοτεχνίαν κείμενα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς ἐπιστημονικὰ θέματα καὶ ἔχουν σκοποὺς καθαρῶς ἐπιστημονικούς. Ὡρισμένας φορὰς πάντως καὶ ἐπιστημονικὰ κείμενα ἀνήκουν ἐν μέρει εἰς τὴν λογοτεχνίαν (π.χ. ἱστορικὰ κείμενα). Μὲ τὴν λογοτεχνίαν ἐπιτυγχάνονται ἡ πνευματική, ἀνθρωπιστικὴ καλλιέργεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ πολιτιστικὴ ἀνύψωσίς του. Εἶναι ἑπομένως φανερὰ ἡ σημασία καὶ ἡ σπουδαιότης τῆς λογοτεχνίας διὰ τὸν ἄνθρωπον. Εἶναι φανερὸν ἐπίσης ὅτι τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ὄχι μόνον δὲν χάνουν τὴν ἀξίαν των, ἀλλὰ ἀντιθέτως περισσότερον ἀποδεικνύεται ἡ σημασία των.

Ὅπως γνωρίζομεν, ὁ γραπτὸς λόγος διαιρεῖται εἰς *ποιητικὸν* καὶ *πεζόν*. Ἑπομένως καὶ ἡ λογοτεχνία διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: τὴν *ποίησιν* καὶ τὴν *πεζογραφίαν*. Ἑκάστη ἐξ αὐτῶν περιλαμβάνει διάφορα εἴδη, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι εἰς τὰς λογοτεχνίας ὅλων τῶν χωρῶν πρώτη ἐκαλλιεργήθη καὶ ἀνεπτύχθη ἡ ποίησις, διότι ἡ πεζογραφία ἀπαι-

τεῖ μεγαλυτέραν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὡριμότητα σκέψεως· πάντοτε θὰ εἶναι εὐκολώτερον νὰ γράψῃ κανεὶς ἕνα ποίημα παρὰ ἕνα διήγημα. Προκειμένου περὶ τῆς *ἑλληνικῆς λογοτεχνίας*, ἡ ἀρχή της ἀνέρχεται μέχρι τοῦ 8ου αἰ. π.Χ. καὶ συνεχίζεται ἐξελικτικῶς μέχρι σήμερον. Αἱ διάφοροι ἐξελίξεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη κατὰ καιρούς, μᾶς ἐπιβάλλουν νὰ τὴν διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους:

1) Ἀρχαίαν λογοτεχνίαν.
2) Βυζαντινήν.
3) Νεοελληνικήν.

Ι. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ποίησις περιλαμβάνει 3 εἴδη: Τὸ *ἔπος*, τὴν *λυρικὴν ποίησιν* καὶ τὴν *τραγικὴν ποίησιν*, ἐνῷ ἡ πεζογραφία διαιρεῖται εἰς τρία ἀντίστοιχα εἴδη: τὴν *ἱστορίαν*, τὴν *φιλοσοφίαν* καὶ τὴν *ρητορείαν*. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ λογοτεχνία ἀρχίζει μὲ τὰ δύο *ἡρωϊκὰ ἔπη* τοῦ *Ὁμήρου*, τὴν *Ἰλιάδα* καὶ τὴν *Ὀδύσσειαν*, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν μᾶλλον κατὰ τὸν 8ον αἰ., καὶ συνεχίζεται πρὸς τὸ τέλος τοῦ 8ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰ. μὲ δύο *διδακτικὰ ἔπη* τοῦ *Ἡσιόδου*: *Ἔργα καὶ Ἡμέραι* καὶ *Θεογονία*.

Κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον αἰ. ἐμφανίζεται μετὰ τὸ ἔπος νέον εἶδος τῆς ποιήσεως, ἡ *λυρική*. Αὐτὴ διαφέρει ἀπὸ τὴν ἐπικὴν ποίησιν κατὰ τὸ ὅτι ἐκφράζει τὰ ἐσωτερικὰ συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῷ ἡ ἐπικὴ περιγράφει κυρίως καταστάσεις καὶ γεγονότα. Εἴδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως εἶναι ἡ *ἐλεγεία*, ὁ *ἴαμβος* καὶ τὸ *μέλος* (= τραγούδι). Σπουδαῖοι λυρικοὶ ποιηταὶ ἦσαν ὁ *Τυρταῖος*, ὁ *Σόλων*, ὁ *Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος*, ὁ *Ἀλκαῖος*, ἡ *Σαπφώ*, ὁ *Ἀνακρέων*, ὁ *Σιμωνίδης ὁ Κεῖος* καὶ ὁ *Πίνδαρος* (518-438 π.Χ.).

Ἐν τῷ μεταξὺ πρὸς τὸ τέλος τοῦ 6ου αἰ. π.Χ. ἀρχίζει νὰ ἀναπτύσσεται δειλὰ καὶ ἡ πεζογραφία καὶ τὸ πρῶτον εἶδος ποὺ καλλιεργεῖται εἶναι ἡ *ἱστορία*. Παρουσιάζονται ἐπίσης οἱ πρῶτοι φιλόσοφοι: *Θαλῆς*, *Ἀναξίμανδρος*, *Ἀναξιμένης*, *Ἡράκλειτος*, *Πυθαγόρας*.

Μετὰ τὸ 490 π.Χ. (περσικοὶ πόλεμοι) ἀρχίζει νέα περίοδος διὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν, ἡ *Ἀττικὴ περίοδος*, φθάνουσα μέχρι τοῦ 300 π.Χ. Κατ' αὐτὴν ἡ ἐπικὴ καὶ ἡ λυρικὴ ποίησις δὲν ἔχουν μεγάλην ἀνάπτυξιν, παρουσιάζεται ὅμως νέον εἶδος, ἡ *τρα-*

γικὴ ποίησις ἢ *δρᾶμα*, τὸ ὁποῖον ἐκαλλιεργήθη πολὺ εἰς τὰς Ἀθήνας. Προῆλθε κυρίως ἀπὸ τὴν λυρικὴν ποίησιν, ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι συνένωσις λυρικῆς καὶ ἐπικῆς ποιήσεως, εἶχε δὲ τὸ νέον στοιχεῖον ὅτι *ἐπαίζετο εἰς τὸ θέατρον*. Τὸ δρᾶμα διαιρεῖται εἰς *τραγῳδίαν*, ἡ ὁποία εἶχε σοβαρὰν ὑπόθεσιν, καὶ εἰς *κωμῳδίαν*, ἡ ὁποία εἶχεν ἀστείαν ὑπόθεσιν. Οἱ τρεῖς σπουδαιότεροι τραγικοὶ ποιηταὶ ἦσαν ὁ *Αἰσχύλος* (525-456 π.Χ.), τοῦ ὁποίου σώζονται 7 τραγῳδίαι, ὁ *Σοφοκλῆς* (496-406 π.Χ.), τοῦ ὁποίου σώζονται ἐπίσης 7 τραγῳδίαι καὶ ὁ *Εὐριπίδης* (480-406 π.Χ.), τοῦ ὁποίου ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν 18 τραγῳδίαι.

Ἐκ τῶν κωμικῶν ποιητῶν ὁ σπουδαιότερος εἶναι ὁ *Ἀριστοφάνης* (450-385 π.Χ.), τοῦ ὁποίου σώζονται 11 κωμῳδίαι, καὶ πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου ὁ *Μένανδρος* (342-292 π.Χ.).

Καὶ ἡ *ἱστορία* παρουσιάζει μεγάλην ἀνάπτυξιν μὲ τοὺς 3 κυριωτέρους ἐκπροσώπους της: Πρῶτος εἶναι ὁ «πατὴρ τῆς ἱστορίας» *Ἡρόδοτος* (489-410 π.Χ.), ὁ ὁποῖος ἔγραψε διὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους. Μετὰ ὁ *Θουκυδίδης* (470-397 π.Χ.) ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τέλος ὁ *Ξενοφῶν* (434-355 π.Χ.) ἐσυνέχισε τὴν ἱστορίαν τοῦ Θουκυδίδου καὶ ἔγραψε καὶ ἄλλα ἔργα.

Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοσοφία ἀνεπτύχθη πολὺ μὲ πρώτους τοὺς *σοφιστάς*, οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν νέαν στροφὴν εἰς τὴν σκέψιν, καὶ κατόπιν τὸν *Σωκράτη* (469-399 π.Χ.), τὸν *Πλάτωνα* (427-347 π.Χ.), τὸν *Ἀριστοτέλη* (384-322 π.Χ.) καὶ τὸν *Θεόφραστον* (372-287 π.Χ.). Τέλος ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς *ρητορικῆς* εἰς τὰ δικαστήρια καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Οἱ σπουδαιότεροι ρήτορες ἦσαν ὁ *Λυσίας*, ὁ *Ἰσοκράτης*, ὁ *Αἰσχίνης* καὶ ἀνώτερος ὅλων ὁ *Δημοσθένης* (384-322 π.Χ.).

Καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν περίοδον πνευματικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος ἦσαν αἱ Ἀθῆναι. Μετὰ τὸ 300 π.Χ. ὅμως, μὲ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀναφαίνονται ἄλλαι πόλεις, ὅπως ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Πέργαμος, ἡ Ρόδος καὶ κυρίως ἡ Ἀλεξάνδρεια μὲ τὴν ὀνομαστὴν *Βιβλιοθήκην* της. Διὰ τοῦτο ἡ περίοδος αὐτὴ μέχρι τὸ 30 π.Χ. καλεῖται *Ἀλεξανδρινὴ* ἢ *Ἑλληνιστική*. Κατ' αὐτὴν καλλιεργοῦνται πάλιν ἡ ἐπικὴ ποίησις ἀπὸ τὸν *Ἀπολλώνιον τὸν Ρόδιον* (ἡρωϊκὸν ἔπος), τὸν *Ἄρατον* καὶ τὸν *Νίκανδρον* (διδακτικὰ ἔπη), καθὼς καὶ ἡ λυρικὴ ποίησις μὲ σπουδαιότερον ἐκπρόσωπον τὸν *Καλλίμαχον τὸν Κυρηναῖον* (310-240 π.Χ.).

Ἕνα νέον εἶδος ποιήσεως, τὸ *Εἰδύλλιον*, μὲ θέματα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς ὑπαίθρου, δημιουργεῖ ὁ *Θεόκριτος* (310-250 π.Χ.). Ἐπίσης πολὺ ἐκαλλιεργήθη καὶ τὸ *ἐπίγραμμα*, ἐνῷ οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὴν τραγῳδίαν ἦσαν ἀσήμαντοι.

Εἰς τὴν πεζογραφίαν παρουσιάσθησαν ἀρκετοὶ ἱστοριογράφοι, οἱ σπουδαιότεροι τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ *Πολύβιος* ὁ *Μεγαλοπολίτης* (202-120 π.Χ.) καὶ ὁ *Διόδωρος* ὁ *Σικελιώτης* (90-20 π.Χ.), ἐνῷ ἀντιθέτως δὲν ὑπάρχουν πλέον ρήτορες, ἰδίως μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὅμως ἐνεφανίσθησαν νέαι τάσεις μὲ τὴν ἵδρυσιν δύο νέων σχολῶν: τῆς *Στοᾶς* ἀπὸ τὸν *Ζήνωνα (Στωϊκὴ φιλοσοφία)* καὶ τῆς σχολῆς τοῦ *Ἐπικούρου*. Βεβαίως ὑπάρχουν καὶ οἱ φιλόσοφοι, οἱ ὁποῖοι συνεχίζουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, τῶν *Αὐτοκρατορικῶν χρόνων* (30 π.Χ. - 350 μ.Χ.), γράφονται ἔπη ἡρωϊκὰ καὶ διδακτικά, ἀκόμη καὶ τραγῳδίαι, ἀλλὰ πλέον ἔχει ἀρχίσει μία εἰς βάθος ἀλλαγὴ εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Αὐτὴ ὁπωσδήποτε ἐπηρεάζει καὶ τὴν λογοτεχνίαν καὶ καθὼς αὐτὴ προσπαθεῖ νὰ διατηρηθῇ εἰς τὰ παλαιὰ πλαίσια δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ παρουσιάσῃ οὔτε τὰ ἀριστουργήματα τῆς β΄ περιόδου οὔτε τὴν ποικιλίαν τῆς γ΄.

Σημαντικοὶ ἐκπρόσωποι ὑπάρχουν κυρίως εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν: ὁ *Ἀρριανός* (95-175 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ κυρίως ὁ *Πλούταρχος* (46-120 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος ἔγραψε τοὺς *Παραλλήλους βίους* (βιογραφίας 50 Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν) καθὼς καὶ τὰ *Ἠθικά*, δηλαδὴ 128 πραγματείας ἀναφερομένας εἰς θέματα κοινωνικὰ καὶ πνευματικά.

Ἐξ ἄλλου ἕνα νέον εἶδος πεζογραφικὸν ἐμφανίζεται: *τὸ μυθιστόρημα*, δηλαδὴ ἀφήγησις πλαστή, ἐντελῶς φανταστική. Μυθιστορήματα ἔγραψαν ὁ *Ἡλιόδωρος*, ὁ *Ἀχιλλεὺς Τάτιος*, ὁ *Λόγγος* (Τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην) κ.ἄ.

Σπουδαῖος συγγραφεὺς τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ὁ *Λουκιανός* (115-200 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος διακρίνεται διὰ τὸ πνεῦμα του. Ἔγραψε 80 πραγματείας περὶ διαφόρων θεμάτων.

Καὶ ἡ φιλοσοφία ἐκαλλιεργήθη κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, ὁπότε ἐνεφανίσθησαν ὁ *Σκεπτικισμὸς* καὶ ὁ *Νεοπλατωνισμὸς* μὲ διαφόρους φιλοσόφους.

Τέλος πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἀρχίζουν νὰ παρουσιάζωνται καὶ ἔργα σχετικὰ πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ὁ ὁποῖος πλέον ἔχει ἤδη ἐξαπλωθῆ καὶ ἐπικρατήσει εἰς ἀρκετὸν τμῆμα τῆς περὶ τὴν Μεσόγειον περιοχῆς.

II. ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ Ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 330 μ.Χ., ὁπότε ἱδρύθη ἡ Κωνσταντινούπολις, μέχρι τοῦ 1453, ὁπότε ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνεπτύχθη θαυμασία λογοτεχνία· ἐσυνεχίσθη ἡ καλλιέργεια σχεδὸν ὅλων τῶν εἰδῶν τοῦ ἐντέχνου λόγου, τὰ ὁποῖα συνηντήσαμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἐνῷ ἐδημιουργήθησαν καὶ νέα.

Ἡ Βυζαντινὴ Λογοτεχνία δύναται νὰ διαιρεθῇ χρονικῶς εἰς τὰς ἀκολούθους τρεῖς περιόδους:

1. Τὴν Προβυζαντινὴν ἢ Χριστιανικήν. Περιλαμβάνει τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου μ.Χ. αἰῶνος.

2. Τὴν καθαυτὸ Βυζαντινήν: Ἡ περίοδος αὐτὴ ἀρχίζει μὲ τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων σταυροφόρων τὸ 1204.

3. Τὴν τῶν Παλαιολογείων χρόνων, ἡ ὁποία ἀρχίζει τὸ 1204 καὶ λήγει τὸ 1453, ἤτοι μὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἔγραψαν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς δημώδη. Ἡ ἀρχαία γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησαν, παρουσιάζει κατὰ κανόνα ὡρισμένας διαφοράς, εἶναι δηλαδὴ ἁπλουστέρα ἐκείνης τῆς κλασσικῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς περιόδου· εἶναι ἡ λεγομένη *κοινή*, ἡ γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν καὶ τὰ εὐαγγέλια.

Ὅπως ἡ ἀρχαία, ἔτσι καὶ ἡ Βυζαντινὴ λογοτεχνία χωρίζεται εἰς δύο μεγάλα τμήματα: α) τὸν Ποιητικὸν λόγον καὶ β) τὸν Πεζὸν λόγον.

Α. Ὁ ποιητικὸς λόγος διακρίνεται εἰς δύο κατηγορίας: τὴν *Κοσμικὴν ποίησιν* καὶ τὴν *Θρησκευτικὴν ποίησιν*.

Τὰ χρησιμοποιηθέντα μέτρα εἰς τὴν ποίησιν ἦσαν βεβαίως καὶ τὰ ἀρχαῖα *προσῳδιακά*, ἀλλὰ κυρίως τὰ *ρυθμοτονικά*, δηλαδὴ μέτρα, ποὺ ἐστηρίχθησαν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν τονισμὸν ἑκάστου στίχου.

Ἡ *κοσμικὴ* λεγομένη ποίησις περιλαμβάνει:

α) *Ποιήματα ἐπικά*, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ἐξιστορεῖ κατορθώματα γενναίων ἀνδρῶν. Τὰ ποιήματα αὐτὰ οὔτε πολλὰ εἶναι, οὔτε τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀρχαίου ἔπους ἔχουν (π.χ. τὸ ποίημα *Ἡρακλειάς*, ἔργον τοῦ ποιητοῦ Γ. Πισίδου (ζ΄ αἰὼν) πρὸς ἐξύμνησιν τῶν πράξεων τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου).

β) Ποιήματα, διὰ τῶν ὁποίων περιεγράφοντο ἢ ἐξυμνοῦντο ἔργα τέχνης (π.χ. Ἰωάννης Γάζης, Λέων Χοιροσφάκτης).

γ) Ποιήματα *διδακτικὰ* ἐπὶ διαφόρων θεμάτων (π.χ. Μιχαὴλ Ψελλὸς διὰ τὸ δίκαιον, Κωνσταντῖνος Μανασσῆς μὲ περιεχόμενον ἱστορικόν).

δ) Ποιήματα *ἠθικοδιδακτικά*, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον σκοπὸν εἶχε νὰ συμβουλεύσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ διαφόρων θεμάτων (π.χ. τὸ ποίημα *περὶ διαίτης* τοῦ Λουκᾶ Χρυσοβέργη καὶ τὸ ποίημα εἰς τὴν Σωφροσύνην τοῦ Θεοδώρου Μελιτηνιώτου.

ε) *Ἐπιγράμματα*· οἱ βυζαντινοὶ ἔγραψαν νέα ἐπιγράμματα (π.χ. Πρόκλος κατὰ τὸν ς΄ αἰῶνα, Γεώργιος Πισίδης τὸν ζ΄ αἰῶνα, Κωνσταντῖνος Ρόδιος τὸν ι΄ αἰῶνα) ἀλλὰ καὶ ἐμελέτησαν καὶ συνεκέντρωσαν καὶ τὰ ἀρχαῖα ἐπιγράμματα, συνθέσαντες τὰς γνωστὰς Ἀνθολογίας (π.χ. Κωνσταντῖνος Κεφαλᾶς, Μάξιμος Πλανούδης).

στ) Ποιήματα *ἐλεγειακά*, τὰ ὁποῖα θρηνοῦν κατὰ κανόνα τὴν ματαιότητα τοῦ παρόντος κόσμου (π.χ. Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Κωνσταντῖνος Σικελιώτης, Μιχαὴλ Χωνιάτης).

Ἡ *θρησκευτικὴ ποίησις* ἐγράφη ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἰς ρυθμοτονικὸν μέτρον, περιέχει δέ: α) τοὺς *ὕμνους* καὶ β) τοὺς *κανόνας*. Καὶ τὰ δύο εἴδη προωρίζοντο διὰ νὰ ψάλλωνται εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὰς διαφόρους ἑορτάς. Ἔτσι ἔχομεν ὕμνους ἀφιερωμένους εἰς τὰ Χριστούγεννα, εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον, εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν κ.λπ. Γνωστὸς εἶναι καὶ ὁ περίφημος *Μέγας Κανών*, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἐκ 250 στροφῶν. Διάσημοι ὑμνογράφοι καὶ κανονογράφοι τοῦ Βυζαντίου ἦσαν ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελῳδός, ὁ Ἀνδρέας, ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος κ.λπ. Ἡ γλῶσσα τῶν ποιημά-

των αὐτῶν ἦτο ἡ ἁπλῆ ἀρχαία ἑλληνικὴ διὰ νὰ γίνεται κατανοητὴ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Μετὰ τὸν ιβ΄ αἰῶνα τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ποιήσεως περιπίπτει εἰς μαρασμόν.

Β. Ὁ πεζὸς λόγος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη· οὕτως ἔχομεν:

α) *Τὴν ἱστορίαν*. Οἱ Βυζαντινοὶ ἔγραψαν ἱστορίαν διαφόρων εἰδῶν· διακρίνομεν:

— τὴν *Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν*, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνονται τὰ γεγονότα ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ μέχρι καὶ τοῦ 6ου αἰῶνος· οἱ κυριώτεροι συγγραφεῖς ἦσαν ὁ Σωκράτης, ὁ Σωζόμενος (ε΄ αἰών), Εὐάγριος ὁ Σχολαστικὸς (ς΄ αἰὼν) καὶ Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος (ιδ΄ αἰών).

— Τὴν *Χρονογραφίαν*, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἑκάστοτε συγγραφεὺς περιγράφει τὰ γεγονότα ἀπὸ κτίσεως κόσμου (περιληπτικῶς) μέχρι τῶν ἡμερῶν του (ἐκτενῶς). Χρονογράφοι ὑπῆρξαν πολλοί, κυριώτεροι εἶναι οἱ: Ἰωάννης Μαλάλας (ς΄ αἰών), Γεώργιος Σύγκελλος (η΄ αἰών), Γεώργιος Μοναχός (θ΄ αἰών), Ἰωάννης Σκυλίτσης (ια΄ αἰών), Γεώργιος Κεδρηνός, Ἰωάννης Ζωναρᾶς (ιβ΄ αἰὼν) κ.λπ. Ἡ γλῶσσα τῆς χρονογραφίας εἶναι ἁπλῆ, διότι οἱ συγγραφεῖς ἀπηυθύνοντο εἰς τὸν πολὺν λαόν.

— Τὴν *καθαυτὸ ἱστορίαν*, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ συγγραφεῖς, ἔχοντες ὡς πρότυπα τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων ἱστορικῶν, περιγράφουν τὰ σύγχρονά των γεγονότα, τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν ἐνίοτε αὐτόπτεις μάρτυρες ἢ μέτοχοι. Ἡ γλῶσσα τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν εἶναι ἀρχαιοπρεπὴς μιμοῦνται δὲ κατὰ κανόνα τὰ ἀρχαῖα πρότυπα. Διάσημοι ἱστορικοὶ ἦσαν: ὁ Προκόπιος (ς΄ αἰών), Θεοφύλακτος Σιμοκάτης (ζ΄ αἰών), Λέων Διάκονος (ι΄ αἰών), Μιχαὴλ Ψελλός (ια΄ αἰών), ἡ πριγκήπισσα Ἄννα Κομνηνή (ιβ΄ αἰών), Νικήτας Χωνιάτης (ιγ΄ αἰών), Νικηφόρος Γρηγορᾶς (ιδ΄ αἰών), ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Καντακουζηνός (ιδ΄ αἰών), ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ὁ Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος, ὁ Δούκας, ὁ Σφραντζῆς (ιε΄ αἰὼν) κ.λπ.

β) Τὴν *ρητορικήν*. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἡ ρητορικὴ ἀνεπτύχθη εἰς μέγαν βαθμόν, διαφέρει ὅμως ἀπὸ τὴν ρητορικὴν τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων κατὰ τὸ περιεχόμενον. Ἐνῷ δηλαδὴ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ρήτορες ἦσαν κυρίως *δικανικοὶ ῥήτορες*, οἱ ὁποῖοι ἔγραφον λόγους διὰ νὰ τοὺς ἐκφωνοῦν εἰς τὰ δικαστήρια πρὸς ὑπεράσπισιν δικαστικῶν ὑποθέσεων ἢ εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν πολιτῶν, τὴν *ἐκκλη-*

σίαν τοῦ δήμου, πρὸς ἀνάπτυξιν πολιτικῶν θεμάτων, οἱ βυζαντινοὶ ρήτορες συνέτασσον λόγους δι' ἄλλην αἰτίαν. Οἱ λόγοι των κυρίως ἦσαν:

— *Ἐγκωμιαστικοὶ* (ἐπαινετικοὶ) διαφόρων προσώπων, ἰδίως τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πατριάρχου.

— *Ἐπιτάφιοι* πρὸς τιμὴν διακεκριμένων νεκρῶν.

— *Προτρεπτικοί,* διὰ τῶν ὁποίων προσεπάθουν νὰ πείσουν τοὺς ἄρχοντας ἢ κοινοὺς θνητοὺς νὰ πράξουν κάτι.

— *Ἐκφράσεις,* δηλαδὴ λόγοι διὰ τῶν ὁποίων περιγράφουν ἐγκωμιαστικῶς ἔργα τέχνης (κτήρια, ἐκκλησίας, εἰκόνας κ.λπ.).

Διάσημοι ρήτορες ἦσαν: Οἱ τρεῖς ἱεράρχαι, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανός (δ΄ αἰών), ὁ πατριάρχης Φώτιος (θ΄ αἰών), ὁ Μιχαὴλ Ψελλός (ια΄ αἰών), ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος (ιβ΄ αἰών), ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης (ιγ΄ αἰών), ὁ αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Β΄ ὁ Λάσκαρις (ιγ΄ αἰών), ὁ Δημήτριος Κυδώνης (ιε΄ αἰών) κ.λπ.

γ) Τὰ *Συναξάρια* (μαρτυρολόγια) καὶ τοὺς *βίους ἁγίων,* δηλαδὴ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα περιγράφεται ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα καὶ τὸ μαρτύριον τῶν ἁγίων τῆς ἐκκλησίας μας. Πρόκειται περὶ νέου εἴδους πεζοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη εἰς τὸ Βυζάντιον. Διαπρεπέστερος συγγραφεὺς ἦτο ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφραστής (ια΄ αἰών).

δ) Τὴν *Ἐπιστολογραφίαν.* Οἱ Βυζαντινοὶ ἀντήλλασσον πολλὰς ἐπιστολάς, ἐφρόντιζον δὲ ἰδιαιτέρως τὴν σύνταξιν, τὸ ὕφος καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς ποικίλα θέματα. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐταὶ εἶναι πολύτιμοι, διότι δι' αὐτῶν γνωρίζομεν πολλὰ στοιχεῖα τῆς βυζαντινῆς καθόλου ἱστορίας. Ἡ δὲ Βυζαντινὴ ἐπιστολογραφία εἶναι ἀνωτέρα ἐκείνης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐπιστολὰς ἔγραψαν ὅλοι οἱ λόγιοι τοῦ Βυζαντίου. Ὡς παράδειγμα ἀναφέρονται οἱ: Βασίλειος ὁ Μέγας (δ΄ αἰών), Φώτιος (θ΄ αἰών), Ἀρέθας (ι΄ αἰών), Ψελλός (ια΄ αἰών), Γεώργιος Κύπριος (ιγ΄ αἰών), Νικόλαος Καβάσιλας (ιδ΄ αἰών), Δημήτριος Κυδώνης (ιε΄ αἰών).

ε) Τὴν *Θεολογίαν.* Ἡ Βυζαντινὴ θεολογία ἐκαλλιεργήθη καθ' ὅλα τὰ ἔτη τῆς ὑπάρξεως τῆς αὐτοκρατορίας, ἔχει δὲ νὰ ἐπιδείξῃ ἔργα ἄριστα. Οἱ Βυζαντινοὶ Θεολόγοι ἠσχολοῦντο μὲ θέματα:

— *Δογματικά,* δηλαδὴ θέματα ἀναφερόμενα εἰς διατύπωσιν κανόνων τῆς θρησκείας μας καὶ καταπολεμήσεως τῶν διαφόρων αἱρέσεων.

— *Ἑρμηνευτικά*, δηλαδὴ θέματα ἑρμηνείας τῶν ἁγίων Γραφῶν κυρίως.

— *Ἀσκητικά*, δηλαδὴ θέματα περὶ τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν Χριστιανῶν, κυρίως ὅμως τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἀσκητῶν.

Θέατρον καὶ θεατρικὴ ποίησις, παρομοία πρὸς τὴν τραγικὴν ποίησιν τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων, εἰς τὸ Βυζάντιον δὲν ἀπαντᾷ. Ἡ φιλοσοφία εὐδοκιμεῖ καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον, ἀσχολεῖται ὅμως εἴτε μὲ τὴν μελέτην καὶ τὸ σχολιασμὸν τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλωτίνου, εἴτε, κυρίως, μὲ θέματα χριστιανικῆς φιλοσοφίας καὶ μεταφυσικῆς.

Ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξε πλουσία· τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας πολλά. Τὸ περιεχόμενον τῶν ἔργων αὐτῶν παρουσιάζει τεράστιον ἐνδιαφέρον καὶ μελετᾶται ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονας Βυζαντινολόγους ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸ Βυζάντιον ἀνεπτύχθη ὅπου καὶ ἡ ἀρχαία καὶ ἡ Ἀλεξανδρινὴ Ἑλλάς, οἱ κάτοικοί του ἦσαν Ἕλληνες, εἶχαν βαθεῖαν ἐθνικὴν συνείδησιν, ὡμίλουν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, τοὺς ἐχαρακτήριζον κοιναὶ ἤθη καὶ ἔθιμα. Ἐπὶ χίλια ἔτη ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦτο ἡ μεγάλη γέφυρα, ἡ ὁποία ἥνωσε τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα μὲ τὴν νέαν, ἦτο τὸ χωνευτήριον, ὅπου τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πνεῦμα συνδιηλλάγη μὲ τὸ χριστιανικὸν καὶ ἐδημιουργήθη τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸν ἰδεῶδες. Τὸ Βυζάντιον εἶναι ἡ γῆ ἡ γόνιμος, ποὺ ἔθρεψε τὰς ρίζας τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ.

III. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Γενικά.

Μὲ τὸν ὅρον *Νεοελληνικὴ λογοτεχνία* ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν λογοτεχνικῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα εἶναι γραμμένα ἀπὸ γνωστὰ ἢ ἄγνωστα πρόσωπα εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν.

Παραλλήλως πρὸς τὴν λογίαν βυζαντινὴν λογοτεχνίαν ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται ἀπὸ τοῦ 10ου αἰ. μ.Χ. μία νέα λογοτεχνία, ἡ ὁποία ἐπαρουσίαζε πολλὰ νέα στοιχεῖα καὶ πολλὰς διαφορὰς ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν μέχρι τότε λογοτεχνικὴν παράδοσιν.

Τὰ νέα αὐτὰ στοιχεῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν *γλῶσσαν*, τὴν *μορφὴν* καὶ τὸ *περιεχόμενον*.

Εἴδομεν ὅτι ἡ Βυζαντινὴ λογοτεχνία προσεπάθει νὰ μείνῃ προσκεκολλημένη εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀττικὴν διάλεκτον καὶ αὐτὴν ἐχρησιμοποίει μὲ ἀρκετὰς ἀναγκαίας βεβαίως ἁπλοποιήσεις. Παραλλήλως ὅμως, ἤδη ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, εἶχεν ἀρχίσει μία βαθμιαία γλωσσικὴ μεταβολὴ μὲ τὴν δημιουργίαν τῆς Ἀλεξανδρινῆς *κοινῆς* διαλέκτου, ἀρκετὰ ἁπλοποιημένης ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ἀττικήν. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν *κοινήν*, ἡ ὁποία συνεχῶς ἐξειλίσσετο, προῆλθεν ἡ ὁμιλουμένη τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἐνῷ συγχρόνως οἱ λόγιοι καὶ μορφωμένοι ἐσυνέχιζον τὴν παράδοσιν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου. Ἀπὸ τὰς δύο ἀντιθέτους αὐτὰς τάσεις προῆλθεν ἡ διγλωσσία, ἡ ὁποία ἔφθασε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς *δημοτικῆς* καὶ τῆς *καθαρευούσης*. Ἀπὸ τοῦ 10ου αἰ. μ.Χ. λοιπὸν ἀρχίζουν νὰ γράφωνται ἔργα εἰς τὴν ὁμιλουμένην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ διὰ τοῦτο θεωροῦμεν ὡς ἀρχὴν τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας τὸν αἰῶνα αὐτόν.

Ἡ νέα λογοτεχνία, ἡ ὁποία ἐχρησιμοποίησε τὴν νέαν γλῶσσαν, ἐχρησιμοποίησε συγχρόνως καὶ νέας μορφὰς καὶ νέα εἴδη. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ποίησιν τὸ *μέτρον* τῶν ποιημάτων ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸ ἂν μία συλλαβὴ ἦτο *βραχεῖα* ἢ *μακρά*, διότι κατὰ διαφορετικὸν τρόπον προεφέ-

ρετο τὸ βραχὺ ἀπὸ τὸ μακρὸν φωνῆεν· εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν ὅμως, εἰς τὴν ὁποίαν βραχέα καὶ μακρὰ προφέρονται τὸ ἴδιον, τὸ μέτρον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἂν μία συλλαβὴ εἶναι *τονισμένη* ἢ *ἄτονος*. Ἔτσι ἐδημιουργήθησαν νέοι στίχοι καὶ νέα μέτρα καὶ εἴδη.

Ἐξ ἄλλου καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον παρατηρεῖται διαφορά, διότι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων κοινωνικῶν ἢ ἱστορικῶν παραγόντων χρησιμοποιοῦνται νέα θέματα.

Ὥστε αἱ ἀρχαὶ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εὑρίσκονται χρονικῶς ἐντὸς τοῦ Βυζαντίου, ὅπως ἐξ ἄλλου καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου (1453 μ.Χ.) ὑπάρχουν ἐπιδράσεις καὶ παρουσίαι τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει τὴν συνέχειαν τῆς *Ἑλληνικῆς* λογοτεχνίας ἀπὸ τῆς ἀρχαίας μέχρι τῆς νέας.

Πρὶν ἐξετάσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν της μέχρι σήμερον, θὰ κάμωμεν λόγον διὰ τὰς μορφὰς καὶ τὰ εἴδη της τόσον εἰς τὴν *ποίησιν* ὅσον καὶ εἰς τὴν *πεζογραφίαν*.

Α΄ ΠΟΙΗΣΙΣ

1. Μετρική.

Κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ποιήσεως, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν πεζογραφίαν, εἶναι τὸ *μέτρον*, ὁ *στίχος* καὶ ὁ *ρυθμός*.

Μέτρον εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν ὀνομάζομεν τὴν *κανονικὴν ἐναλλαγὴν τονισμένων καὶ ἀτόνων συλλαβῶν*. Βάσις τοῦ μέτρου εἶναι οἱ *μετρικοὶ πόδες*, ἔχομεν δέ, ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν τόνων, πέντε εἴδη ποδῶν:

1) ἴαμβος — — (τονίζεται ἡ δευτέρα συλλαβὴ π.χ. πηγὴ)
2) τροχαῖος — — (τονίζεται ἡ πρώτη π.χ. ἔλα)
3) δάκτυλος — — — (τονίζεται ἡ πρώτη π.χ. σπίτι μου)
4) ἀνάπαιστος — — — (τονίζεται ἡ τρίτη π.χ. περπατῶ)
5) μεσοτονικὸς — — — (τονίζεται ἡ μεσαία π.χ. καλέ μου)

Ὅπως παρατηροῦμεν, τὰ δύο πρῶτα μέτρα (ἰαμβικόν, τροχαϊκὸν) ἔχουν πόδας *δισυλλάβους*, ἐνῷ τὰ ἄλλα τρία (δακτυλικόν, ἀναπαιστικόν, μεσοτονικὸν) ἔχουν πόδας *τρισυλλάβους*.

Βάσις τοῦ ποιήματος εἶναι ὁ *στίχος*, ὁ ὁποῖος περιέχει, ὅπως εἶναι φυσικόν, ὡρισμένον ἀριθμὸν μετρικῶν ποδῶν, ἀναλόγως τῶν συλλαβῶν ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀποτελεῖται. Ὁ στίχος λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν του

ἐκ τοῦ μέτρου καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν, π.χ. ὀκτασύλλαβος ἰαμβικός.

Τέλος, *ρυθμὸς* εἶναι ἡ ἁρμονία, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὸ ποίημα καὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ μέτρου.

Πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει μας ὅτι εἰς τὴν ποίησιν δὲν συμπίπτουν πάντοτε οἱ τόνοι τῶν λέξεων μὲ τοὺς τόνους τῶν μέτρων, δηλαδὴ οἱ *γραμματικοὶ* τόνοι μὲ τοὺς *μετρικούς*. Οἱ γραμματικοὶ τόνοι, δηλαδή, εἶναι δυνατὸν ὡρισμένας φορὰς νὰ θεωρηθοῦν ὅτι δὲν ὑπάρχουν μετρικῶς: λέγομεν τότε ὅτι «δὲν ἀκούονται». Ἐξ ἄλλου πολλὰς φορὰς δὲν ὑπάρχουν ὅλοι οἱ μετρικοὶ τόνοι εἰς ἕνα στίχον ἢ δὲν ἀκούονται ὅλοι τὸ ἴδιον ἰσχυρῶς.

Παραδείγματα.

Ἰαμβικοὶ στίχοι. Εἰς τοὺς ἰαμβικοὺς στίχους οἱ μετρικοὶ τόνοι εὑρίσκονται εἰς τὰς συλλαβὰς 2, 4, 6, 8, 10, 12 κ.λπ. Π.χ.

Ἤθε/λες κά/τι νὰ/ μοῦ πῆς/ καὶ δὲ/ σοῦ τὸ/ ρωτοῦ/σα
1 4 6 7 8 9 10 11 12 14
—— —/— —/— —/ — —/ — —/ — —/ — —/—

Οἱ τόνοι εἰς τὰς συλλαβὰς 7, 9, 11 εἶναι μόνον γραμματικοὶ καὶ ὄχι μετρικοί, ἐνῷ ἀπὸ τοὺς μετρικοὺς οἱ ἰσχυρότεροι εἶναι οἱ 4, 8, 10, 14. Ἐξ ἄλλου εἰς τὸν πρῶτον πόδα ὁ τόνος εὑρίσκεται ὄχι εἰς τὴν δευτέραν, ἀλλὰ εἰς τὴν πρώτην συλλαβήν.

Τροχαϊκοί. Εἰς αὐτοὺς οἱ μετρικοὶ τόνοι εὑρίσκονται εἰς τὰς συλλαβὰς 1, 3, 5, 7, 9, 11 κ.λπ. Π.χ.

Λαχτα/ρῶ ν' ἀ/νοίξης/ τὸ πα/ράθυ/ρο
3 5 7 9
— —/ — —/— — / — —/——/—

Ἐδῶ λείπει ὁ τόνος εἰς τὸν πρῶτον πόδα.

Δακτυλικοί. Εἰς αὐτοὺς τονίζονται αἱ συλλαβαὶ 1, 4, 7, 10 κ.λπ. Π.χ.

Βλέπει τὸ/ τρίκορφο/, σφίγγεται/, φτάνει
1 3 4 7 10
— — —/ — — —/ — — —/ — —

Ὁ τόνος τῆς τρίτης συλλαβῆς δὲν ἀκούεται.

Ἀναπαιστικοί. Εἰς αὐτοὺς τονίζονται αἱ συλλαβαὶ 3, 6, 9, 12 κλπ.

Π.χ. Στῶν ψαρῶν/ τὴν ὁλό/μαυρη ρά/χη
1 3 4 6 7
— — —/ ———/ —— —/—

Οἱ τόνοι τῶν συλλαβῶν 1 καὶ 4 δὲν ἀκούονται.

Μεσοτονικοί. Εἰς αὐτοὺς τονίζονται αἱ συλλαβαὶ 2, 5, 8, 11 κ.λπ.

Π.χ. Φωνούλα/ μὲ πίκρα/ μὲ κράζει
2 4 5 7 8
——/ ———/ — — —

Οἱ τόνοι τῶν συλλαβῶν 4 καὶ 7 δὲν ἀκούονται.

Τὰ συνηθέστερα μέτρα εἶναι τὸ ἰαμβικὸν καὶ τὸ τροχαϊκόν.

Σύνηθες φαινόμενον εἰς τοὺς στίχους εἶναι ἡ *συνίζησις*, κατὰ τὴν ὁποίαν δύο συνεχόμενα φωνήεντα προφέρονται μαζὶ ὡς μία συλλαβή.

Τὸ ποίημα δυνατὸν νὰ διαιρῆται εἰς *στροφάς*, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὁμάδες στίχων. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν στροφὰς διστίχους, τριστίχους, τετραστίχους μέχρι καὶ ὀκταστίχους, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στίχων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀποτελοῦνται. Ἕνα ποίημα εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ μίαν ἢ πολλὰς στροφὰς ἢ δυνατὸν καὶ νὰ μὴ διαιρῆται εἰς στροφάς.

Ἕνα ἐξωτερικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἴσως νὰ ὑπάρχῃ εἰς ἕνα ποίημα, εἶναι ἡ *ὁμοιοκαταληξία*. Δύο στίχοι ἔχουν ὁμοιοκαταληξίαν ὅταν ἀπὸ τὸ τελευταῖον τονιζόμενον φωνῆεν καὶ πέρα συμπίπτουν ἀκουστικῶς ὅλα τὰ γράμματα π.χ.

Ἔπεσε τὸ πούσι ἀποβρα*δὶς*
— τὸ καραβοφάναρο χα*μένο* —
κ᾽ ἔφτασες χωρὶς νὰ σὲ προσ*μένω*
μέσ᾽ στὴν τιμονιέρα νὰ μὲ *δῆς*

Ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν ὁμοιοκαταληξίαι. Ἐδῶ ὁμοιοκαταληκτεῖ ὁ α΄ μὲ τὸν δ΄ καὶ ὁ β΄ μὲ τὸν γ΄ στίχον.

Ἡ ὁμοιοκαταληξία πολλάκις δίδει εἰς τὸ ποίημα μουσικότητα καὶ ἁρμονίαν, ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀξιολογοῦμεν τὰ ποιήματα βάσει αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν σύγχρονον *(μοντέρναν)* ποίησιν ἔχει τελείως καταργηθῆ.

Πρέπει ἀκόμη νὰ γνωρίζωμεν ὅτι εἰς τὴν μοντέρναν αὐτὴν ποίη-

σιν ἔχει καταργηθῆ καὶ τὸ *μέτρον* καὶ χρησιμοποιεῖται ὁ λεγόμενος *ἐλεύθερος στίχος*, ὁ ὁποῖος δὲν ἀκολουθεῖ κανένα ἀπὸ τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἀνεφέραμεν. Καταβάλλεται μόνον προσπάθεια νὰ ὑπάρχῃ ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ ἁρμονία· δίδεται δηλαδὴ μεγαλυτέρα σημασία εἰς τὸ περιεχόμενον παρὰ εἰς τὴν μορφήν.

Σπουδαῖοι ποιηταί, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν εἰς ἐλεύθερον στίχον, εἶναι οἱ Σεφέρης, Ἐλύτης, Ρίτσος κ.ἄ.

Ἡ ποίησις γενικῶς διακρίνεται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας ἀναλόγως τοῦ τρόπου δημιουργίας τῶν ποιημάτων: εἰς τὴν *προσωπικὴν* καὶ εἰς τὴν *δημοτικήν*.

2. Προσωπικὴ Ποίησις.

Μὲ τὸν ὅρον *προσωπικὴ* ποίησις ἐννοοῦμεν τὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα συνέθεσεν *ἕνας* ποιητὴς (συνήθως γνωστός, δυνατὸν ὅμως νὰ εἶναι καὶ ἄγνωστος), ὁ ὁποῖος ἔθεσε εἰς τὰ ποιήματά του τὴν σφραγῖδα τῆς προσωπικότητός του. Εἰς αὐτὰ ἐκφράζονται αἱ *προσωπικαί* του πεποιθήσεις, σκέψεις καὶ ἰδέαι, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν δημοτικὴν ποίησιν, ὅπου τὰ ποιήματα εἶναι *ἀπρόσωπα*.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν ποίησιν ἔχομεν τρία εἴδη: ἔπος, λυρικὴν ποίησιν, τραγικὴν ποίησιν. Ἡ διαίρεσις αὐτὴ δὲν ἰσχύει ἀκριβῶς διὰ τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν. Ὑπάρχουν βεβαίως εἰς αὐτὴν μερικὰ ἔπη (ὅπως τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα) καὶ ἔχουν γραφῆ ἀκόμη καὶ μερικαὶ τραγῳδίαι εἰς ἔμμετρον λόγον, ἀλλὰ αὐτὰ μόνον σποραδικῶς ἐμφανίζονται ὡς ἐξαιρέσεις. Κυρίως τὸ ἔπος καὶ τὸ δρᾶμα ἔγιναν εἴδη τῆς πεζογραφίας, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω. Ἔτσι ἡ νεοελληνικὴ ποίησις συνεχίζει τὴν ἀρχαίαν λυρικὴν ὡς πρὸς τὴν ἔκφρασιν τῶν συναισθημάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς πρὸς τὰ εἴδη καὶ τὰς μορφὰς ὅμως ἠκολούθησεν, ὅπως καὶ ὅλη ἡ νέα ποίησις, νέους δρόμους καὶ ἐδημιούργησε νέους τύπους. Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τὰ ποιήματα εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνήκουν, ὅπως εἶναι φυσικόν, εἰς πολλὰς κατηγορίας: θρησκευτικά, πατριωτικά, ἱστορικά, κοινωνικά, ἐρωτικά, σατιρικά, θαλασσινά, φιλοσοφικά, φυσιολατρικὰ κ.λπ.

Ὑπάρχουν ποιήματα — τὰ περισσότερα — τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν καμμίαν συγκεκριμένην μορφήν (π.χ. ὁ *Ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν* τοῦ Σολωμοῦ). Ὑπάρχουν ὅμως ἄλλα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ γράφωνται βά-

σει ὡρισμένων κανόνων καὶ νὰ ἔχουν ὡρισμένην σταθερὰν μορφήν. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἐπίγραμμα. Εἶναι ἕνα εἶδος, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως. Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικόν του ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἀρετή του εἶναι ἡ συντομία· ἀποτελεῖται ἀπὸ 2, 3 ἢ μερικὰς φορὰς περισσοτέρους στίχους. Ἐξεκίνησε ἀπὸ ἐπιγραφὰς ἐπὶ τάφων, ἀγαλμάτων ἢ μνημείων. Δυνατὸν νὰ ἔχῃ περιεχόμενον ὑψηλὸν καὶ σοβαρόν, δυνατὸν ὅμως νὰ εἶναι καὶ σατιρικόν. Γνωστὸν εἶναι τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Σολωμοῦ διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, ἐνῷ ἐκ τῆς ἀρχαίας ποιήσεως κλασσικὸν εἶναι τὸ ἐπίγραμμα διὰ τοὺς πεσόντας εἰς τὰς Θερμοπύλας.

Δίστιχον. Ἀποτελεῖται, ὅπως δεικνύει καὶ ἡ λέξις, ἐκ δύο στίχων καὶ ἔχει πάντοτε ὁμοιοκαταληξίαν. Προέρχεται ἐκ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως (τὰ γνωστὰ *λιανοτράγουδα*), ἀλλὰ καὶ πολλοὶ γνωστοὶ ποιηταὶ ἔγραψαν δίστιχα. Τὰ περισσότερα ἔχουν χαρακτῆρα περιπαικτικὸν ἢ ἐρωτικόν (π.χ. οἱ κρητικὲς μαντινάδες), ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἀρκετὰ ποὺ ἐκφράζουν τὴν λαϊκὴν φιλοσοφίαν. Διὰ τοῦτο πολλαὶ παροιμίαι εἶναι δίστιχα.

Παραδείγματα:

Βασιλικὸς κι ἂν μαραθῆ τὴν μυρωδιὰ τὴν ἔχει
κι ἡ ἀγάπη μου κι ἂν παντρευτῆ τὴν ἔγνοια μου τὴν ἔχει
(δημοτικὸν)

Νὰ σὲ μαλλώσω μιὰ καὶ δυὸ νὰ σὲ μαλλώσω δέκα
ποὺ εἶχες τόσες ὄμορφες καὶ πῆρες μιὰ γυναίκα
(Στρ. Μυριβήλη)

Εἶναι φανερὸν ὅτι μερικὰ ἐπιγράμματα δυνατὸν νὰ εἶναι δίστιχα.

Μπαλλάντα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 στροφάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 3 πρῶται ἔχουν τὸ ἴδιον μέτρον καὶ τὸν ἴδιον ἀριθμὸν στίχων. Ἡ τελευταία εἶναι μικροτέρα καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἄλλο μέτρον, καλεῖται δὲ ἐπῳδός. Ὁ τελευταῖος στίχος κάθε στροφῆς εἶναι ὁ ἴδιος. Τὸ περιεχόμενον τῆς μπαλλάντας εἶναι συνήθως δραματικόν. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν ὀλίγοι ποιηταὶ ἔγραψαν μπαλλάντας (Καρυωτάκης, Βιζυηνὸς κ.ἄ.).

Σονέτον. Εἶναι ἀπὸ τὰ ποιήματα μὲ αὐστηρῶς καθωρισμένην μορφὴν καὶ ἐκαλλιεργήθη πρῶτα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀπὸ ὅπου ἦλθε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν 16ον αἰ. μ.Χ.

Τὸ σονέτον ἀποτελεῖται ἀπὸ 14 στίχους διῃρημένους εἰς 4 στροφάς. Αἱ 2 πρῶται ἔχουν ἀπὸ 4 στίχους καὶ αἱ ἄλλαι 2 ἀπὸ 3. Καὶ οἱ 14 στίχοι πρέπει νὰ ἔχουν τὸ ἴδιον μέτρον. Πρέπει ἀκόμη αἱ δύο 4στιχοι στροφαὶ νὰ ἔχουν μεταξύ των τὴν ἰδίαν ὁμοιοκαταληξίαν καὶ τὸ ἴδιον πρέπει νὰ γίνεται μεταξὺ τῶν δύο 3στίχων στροφῶν, αἱ ὁποῖαι λαμβάνονται ὡς μία. Τὸ περιεχόμενον πρέπει νὰ εἶναι λυρικὸν καὶ εἰς τοὺς τελευταίους στίχους νὰ ἐκφράζεται ἡ κεντρικὴ ἰδέα. Σονέτα ἔχουν γράψει πολλοὶ ποιηταὶ (Μαβίλης, Παλαμᾶς, Γρυπάρης, Μαρκορᾶς, Καρυωτάκης κ.ἄ.).

Ὡς παράδειγμα παραθέτομεν ἕνα σονέτον τοῦ Καρυωτάκη μὲ τίτλον ΔΙΑΚΟΣ.

1

Μέρα τ' Ἀπρίλη
πράσινο λάμπος
γελοῦσ' ὁ κάμπος
μὲ τὸ τριφύλλι.

2

Ὡς τὴν ἐφίλει
τὸ πρωϊνὸ θάμπος
ἡ φύσι σάμπως
γλυκὰ νὰ ὡμίλει.

3

Ἐκελαηδοῦσαν
πουλιὰ πετῶντας
ὅλο πιὸ πάνω·

4

τἄνθη εὐωδοῦσαν
κι εἶπε ἀπορῶντας:
πῶς νὰ πεθάνω;

Ὀκτάβα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 8 στίχους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 6 πρῶτοι ἔχουν μεταξύ των ὁμοιοκαταληξίαν, ἐνῷ οἱ δύο τελευταῖοι ἔχουν ἰδιαιτέραν ὁμοιοκαταληξίαν. Ὀκτάβας ἔγραψεν ὁ Σολωμός, ὁ Παλαμᾶς κ.ἄ.

Μεταξὺ τῶν ποιημάτων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν ὡρισμένην τεχνικήν, πρέπει νὰ κατατάξωμεν καὶ τὴν *ἀκροστιχίδα*. Ἕνα ποίημα ἔχει ἀκροστιχίδα, ὅταν τὰ πρῶτα ἢ τὰ τελευταῖα γράμματα κάθε στίχου ἢ κάθε στροφῆς σχηματίζουν μιὰ λέξιν ἢ φράσιν. Ὑπάρχει καὶ ἡ ἀλφαβητικὴ ἀκροστιχίς, ὅπου κάθε στίχος ἢ στροφὴ ἀρχίζει μὲ ἕνα γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου. Ἡ ἀκροστιχὶς ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ πολὺ παλαιὰ καὶ ἐμφανίζεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ποίησιν κατὰ τὴν Ἀλεξαν-

δρινὴν ἐποχήν· κατόπιν ἡ χρῆσις της ἐσυνεχίσθη καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν ἐχρησιμοποιήθη περισσότερον εἰς τὰ ἐρωτικὰ ποιήματα.

Ἕνα παράδειγμα:

Μὲ τὴν δροσούλα τῆς αὐγῆς
Ἀγάπησα δύο μάτια
Ρόδα καὶ γιούλια τῆς αὐγῆς
Ἴσως νὰ πέσατε στὴ γῆ
Ἀπ' τοῦ οὐρανοῦ τὰ πλάτια.

Σημείωσις: Ὑπάρχουν καὶ μερικὰ ἄλλα εἴδη μὲ σταθερὰν μορφήν, τὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ σπάνια εἰς τὴν Νεοελληνικὴν ποίησιν, ὅπως τὸ τριολέτο, τὸ ροντέλο, ἡ βιλανέλα κ.ἄ.

3. Δημοτικὴ ποίησις.

Τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς πλέον εὐτυχισμένας στιγμὰς ὅλης τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἀπὸ ὅλους δὲ ἀναγνωρίζονται ὡς ἀριστουργήματα τῆς παγκοσμίου δημοτικῆς ποιήσεως.

Τὰ δημοτικά μας τραγούδια καλύπτουν μέγα χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς τῶν ἀκριτῶν τοῦ Βυζαντίου μέχρι τῆς «κλεφτουριᾶς» τοῦ 1821.

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶναι ὁ τρόπος δημιουργίας των: Τὰ ἔγραψε κατ' ἀρχὰς κάποιος (ἄγνωστος), ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ ἐκφράσῃ τὰ συναισθήματα τοῦ λαοῦ, τὰ κοινὰ ἤθη καὶ ἔθιμά του καὶ τὴν κοινὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Διὰ τοῦτο ἔγιναν πολὺ γνωστά, ἐτραγουδήθησαν ἀπὸ ὅλους. Ἔτσι ὑπέστησαν ὅλας τὰς ἀπαραιτήτους προσθήκας, ἀφαιρέσεις καὶ μετατροπάς, αἱ ὁποῖαι ἀφήρεσαν κάθε προσωπικὸν στοιχεῖον καὶ τὰ κατέστησαν κτῆμα καὶ δημιούργημα *ὅλου τοῦ λαοῦ,* δηλαδὴ *δημοτικά.* Ἑπομένως εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἐκφράζονται αἱ ἰδέαι καὶ αἱ πεποιθήσεις ὅλου τοῦ λαοῦ καὶ ὄχι ἑνὸς μόνον ἀνθρώπου. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψει μας ὅτι ἀναπόσπαστον μέρος τῶν ποιημάτων αὐτῶν εἶναι ἡ *μουσική,* ἡ ὁποία συντελεῖ εἰς τὴν εὐκολωτέραν καὶ μεγαλυτέραν διάδοσίν των. Εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν αἱ κοινωνικαὶ συνθῆκαι, αἱ ὁποῖαι ἐπικρατοῦν, καὶ ὁ τρόπος ζωῆς ἔχουν ἀνακόψει τὴν διαδικασίαν

τῆς δημιουργίας τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν· ἔτσι ὡρισμένα ποιήματα λαϊκῶν ποιητῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθοῦν *δημοτικά*, διότι δὲν γίνονται εὐρύτερον γνωστὰ καὶ δὲν ὑφίστανται καμμίαν ἐπεξεργασίαν ὑπὸ τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος. Ἐξ ἄλλου μερικὰ ἄτεχνα ψευτοδημοτικὰ δημιουργήματα διαφόρων, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, εἶναι παραποιήσεις καὶ μιμήσεις (ποιητικαὶ καὶ μουσικαὶ) δημοτικῶν τραγουδιῶν, αἱ ὁποῖαι ζημιώνουν τὰ γνήσια δημοτικὰ τραγούδια, διότι προκαλοῦν σύγχυσιν. Προβάλλονται μάλιστα μὲ τὸν τίτλον «*σύγχρονα* δημοτικὰ τραγούδια!».

Ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶναι ἡ γλῶσσα καὶ τὸ μέτρον.

Ἡ γλῶσσα τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν εἶναι βεβαίως ἡ δημοτική, πλουσία, ὁμοιόμορφος καὶ ἀκριβὴς εἰς τὴν ἔκφρασιν. Εἶναι ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ ὁ λαός, χωρὶς ὑπερβολὰς καὶ ἀκρότητας. Εἰς πολλὰ ποιήματα χρησιμοποιεῖται ἡ τοπικὴ διάλεκτος τῆς περιοχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδημιουργήθη τὸ δημοτικὸν τραγούδι.

Τὸ κυριώτερον μέτρον, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν, εἶναι ὁ ἰαμβικὸς 15σύλλαβος χωρὶς ὁμοιοκαταληξίαν. Ἄλλα μέτρα καὶ ἄλλοι στίχοι χρησιμοποιοῦνται σπανίως, ἐνῷ εἰς ὀλίγα μόνον ποιήματα ὑπάρχει ὁμοιοκαταληξία (δίστιχα, γνωμικὰ κ.ἄ.).

Εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ὅπως εἶναι φυσικόν, συναντῶμεν ὅλα τὰ ψυχικὰ γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἔτσι βλέπομεν νὰ κυριαρχῇ τὸ στοιχεῖον τῆς *φυσιολατρίας*, διακρίνομεν ἕνα αἴσθημα *μελαγχολίας*, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὴν πικρίαν ὅτι κάποτε ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ὡραίαν φύσιν ἐντὸς τῆς ὁποίας ζῇ, καὶ τέλος ἐντόνως ἐμφανίζεται ἡ μεγάλη *φιλοπατρία* τοῦ Ἕλληνος.

Τὸ σύνολον τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν δυνάμεθα νὰ τὸ διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας:

α) Τραγούδια ἀναφερόμενα εἰς τὸν *δημόσιον βίον*. Εἰς αὐτὰ ἀνήκουν ὅσα ἔχουν ὡς θέμα διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα ἢ ἐξυμνοῦν διάφορα πρόσωπα, π.χ. Θρῆνοι διὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κλέφτικα, ἀκριτικά, τῶν Κολοκοτρωναίων κ.λπ.

β) Τραγούδια ἀναφερόμενα εἰς τὸν *ἰδιωτικὸν βίον*. Εἰς αὐτὰ περιγράφεται κάθε σπουδαία ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς (ἀγάπη, γάμος, θάνατος κ.λπ.).

γ) *Παραλογαί*, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς ὡρισμένα δραματικὰ θέματα.

—Ἐκ τῆς πρώτης κατηγορίας (τραγούδια ἀναφερόμενα εἰς τὸν δημόσιον βίον) σπουδαιότερα εἶναι τὰ *ἀκριτικὰ* καὶ τὰ *κλέφτικα*.

Τὰ *ἀκριτικὰ* περιγράφουν τὴν ζωὴν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν ἀκριτῶν, οἱ ὁποῖοι ὡς φύλακες τῶν *ἄκρων* (συνόρων) τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶχον ν' ἀντιμετωπίσουν πολλοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ κυρίως τοὺς Σαρακηνούς. Εἶναι ἑπομένως τὰ παλαιότερα δημοτικὰ τραγούδια. Οἱ ἥρωες τῶν ποιημάτων αὐτῶν εἶναι διάφοροι καὶ πολλοί, σπουδαιότερος δὲ ἐξ αὐτῶν ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας. Τὰ κυριώτερα ἀκριτικὰ ποιήματα εἶναι: *Ἡ ἀντρειωμένη λυγερὴ κι ὁ Σαρακηνός, τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου, τῆς Λιογέννητης, ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ*.

Τὰ *κλέφτικα* εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν, παρὰ τὸ μεσολαβῆσαν μέγα χρονικὸν χάσμα, ὡς συνέχεια τῶν ἀκριτικῶν. Περιγράφουν πολλὰ ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν σκληρὰν ζωὴν τῶν κλεφτῶν τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ διαφορά των ἀπὸ τὰ ἀκριτικὰ εἶναι ὅτι εἰς αὐτὰ δὲν τονίζεται μόνον τὸ ἡρωϊκὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ πολλάκις ἡ περιγραφὴ εἶναι λεπτὴ καὶ λυρική.

Σημαντικὰ εἶναι ἐπίσης καὶ τὰ *ἱστορικὰ* τραγούδια, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς γνωστὰ συγκεκριμένα γεγονότα ἢ πρόσωπα (π.χ. *τῆς Δέσπως, τῶν Κολοκοτρωναίων, Θρῆνοι τῆς Κων/πόλεως)*.

— Τὰ ποιήματα τῆς δευτέρας κατηγορίας (τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον) ἔχουν ἕκαστον τὴν ἰδικήν του χάριν, καθὼς ἀναφέρεται εἰς μίαν ἐκδήλωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἔτσι ἔχομεν τραγούδια τῆς ἀγάπης, νυφιάτικα, ἐργατικά, τῆς ξενιτειᾶς, μοιρολόγια, νανουρίσματα κ.λπ.

— Αἱ *παραλογαὶ* ἀποτελοῦν ἐντελῶς ἰδιαιτέραν κατηγορίαν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὰς παραλογάς, εἶναι ὅτι ἔχουν ἔντονον τὸ στοιχεῖον τοῦ παραμυθιοῦ, ἀλλὰ παρουσιασμένον μὲ τρόπον λυρικὸν καὶ δραματικόν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πρῶτοι ἀσχοληθέντες μὲ αὐτὰ τὰ τραγούδια τὰ εἶχον ὀνομάσει μυθιστορηματικά, πλαστά. Αἱ ὑποθέσεις τῶν παραλογῶν ἔχουν ληφθῆ ἀπὸ διαφόρους παραδόσεις καὶ θρύλους, ἀπὸ ἀρχαίους μύθους ἢ ἀπὸ ἄλλα δραματικὰ περιστατικὰ ἢ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι πλασταί.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐπίσης τὸ γεγονὸς ὅτι διὰ τὰς περισσο-

τέρας παραλογὰς οὐδὲν τὸ συγκεκριμένον γνωρίζομεν σχετικῶς μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἄδονται, δεδομένου ὅτι ὅλαι ἔχουν ἀρκετὰ μεγάλην ἔκτασιν. Τόσον μεγάλα ποιήματα μόνον δι' ἀπαγγελίαν εἶναι κατάλληλα. Αἱ γνωστότεραι παραλογαὶ εἶναι *τοῦ Νεκροῦ ἀδελφοῦ, τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας, τοῦ ξενιτεμένου, τῆς ἄπιστης γυναίκας, τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς του* κ.ἄ.

Β΄ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ πεζογραφία ἔχει σημειώσει μεγάλην ἀνάπτυξιν καὶ ἔχουν δημιουργηθῆ πολλὰ νέα εἴδη, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπῆρχον. Ἡ ἀρχαία διαίρεσις τῆς πεζογραφίας εἰς ἱστορίαν, ρητορείαν καὶ φιλοσοφίαν δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ ἰσχύσῃ. Ἐξ ἄλλου ἐκτὸς τῶν νέων εἰδῶν ἡ πεζογραφία περιέλαβε καὶ ἐκ τῆς ἀρχαίας ποιήσεως τὸ ἔπος καὶ τὸ δρᾶμα· καὶ τὸ μὲν ἔπος ἔγινε μυθιστόρημα, τὸ δὲ δρᾶμα θεατρικὸν ἔργον εἰς πεζὸν λόγον.

Τὰ κυριώτερα εἴδη τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Διήγημα. Τὸ διήγημα ὡς λογοτεχνικὸν εἶδος ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν 14ον αἰ. μ.Χ., ἐνῷ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν 18ον αἰ. μεταφράζονται ξένα διηγήματα καὶ μόνον ἀπὸ τὸν 19ον αἰ. ἀρχίζουν νὰ γράφωνται διηγήματα καὶ ἰδίως βεβαίως μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τοῦ διηγήματος εἶναι ἡ *περιωρισμένη ἔκτασις* (μέχρις 20 σελίδων περίπου), ἡ *συντομία* τῶν περιγραφῶν, ἡ *προβολὴ ὡρισμένων μόνον σημείων μιᾶς ὑποθέσεως*, ἡ δημιουργία *ἡρώων* καὶ *χαρακτήρων*. Ὁ *διάλογος* δὲν εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὸ διήγημα.

Ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου του τὸ διήγημα διαιρεῖται εἰς διάφορα εἴδη: *ἠθογραφικόν* (Παπαδιαμάντης, Καρκαβίτσας, Χριστοβασίλης, Μυριβήλης κ.ἄ.), *ἱστορικόν* (Βλαχογιάννης, Ράδος), *κοινωνικόν, ψυχολογικόν,* (Βιζυηνός, Ξενόπουλος, Βενέζης), *ρεαλιστικόν* (Ξενόπουλος, Βουτυρᾶς), *παιδικόν* (Ξενόπουλος, Ἔλλη Ἀλεξίου, Δ. Γιάκος), *σατιρικὸν* (Ψαθᾶς, Τσιφόρος).

2. Νουβέλλα. Ἡ νουβέλλα εὑρίσκεται μεταξὺ διηγήματος καὶ μυθιστορήματος. Εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ διηγήματος ἀλλὰ μικροτέρα τοῦ μυθιστορήματος· ἐπομένως ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὑποθέσεως εἶναι περισσό-

τερον ἐκτεταμένη ἀπὸ τοῦ διηγήματος καὶ ἡ ἀφήγησις λεπτομερεστέρα. Νουβέλλας ἔγραψεν ὁ Παπαδιαμάντης (Ἡ Φόνισσα), ὁ Στρ. Μυριβήλης κ.ἄ.

3. Μυθιστόρημα. Εἶναι τὸ ἀντιπροσωπευτικώτερον λογοτεχνικὸν εἶδος τῆς ἐποχῆς μας καὶ ἔχει ἀναπτυχθῆ παρὰ πολύ, διότι ἡ ἀπεριόριστος ἔκτασίς του, ἡ ποικιλία τῶν θεμάτων καὶ ἡ πλοκὴ τῆς ὑποθέσεως δίδουν εἰς τὸν συγγραφέα τὴν δυνατότητα νὰ ἐκφράσῃ ὅλας του τὰς ἰδέας, ὅλα του τὰ συναισθήματα καὶ νὰ δώσῃ πλήρη εἰκόνα τῆς ἐποχῆς του. Μακρυνὸς πρόγονος τοῦ συγχρόνου μυθιστορήματος θεωρεῖται τὸ μυθιστόρημα τῆς τελευταίας περιόδου τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας (βλ. σελ. δ΄), τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν εἶχε συνέχειαν κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν τὸ μυθιστόρημα ἐνεφανίσθη τὸν 19ον αἰ.

Τὰ κυριώτερα εἴδη τοῦ μυθιστορήματος εἶναι τὸ *ἱστορικόν*, τὸ *ἠθογραφικόν*, τὸ *κοινωνικόν*, τὸ *ἀστικόν*, τὸ *πολεμικόν - ἀντιπολεμικόν*, τὸ *ρεαλιστικόν*, τὸ *παιδικόν*, τὸ *ἀστυνομικὸν* καὶ τὸ μυθιστόρημα *ἐπιστημονικῆς φαντασίας*, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει ἀκόμη ἀναπτυχθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ σπουδαιότεροι ἕλληνες μυθιστοριογράφοι εἶναι: Χατζόπουλος, Θεοτόκης, Καρκαβίτσας, Μυριβήλης, Βενέζης, Καζαντζάκης κ.ἄ.

4. Χρονικόν. Εἶναι ἕνα εἶδος, τὸ ὁποῖον πλησιάζει πρὸς τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀφηγεῖται μὲ λογοτεχνικὸν τρόπον ἱστορικὰ γεγονότα, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μυθιστορήματος (ὑπόθεσιν, πλοκήν, χαρακτῆρας, ἥρωας, περιγραφάς). Ἀνήκει συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Χρονικὸν ἔγραψεν ὁ Χρ. Ζαλοκώστας (Ἑλλὰς ἡ κυρὰ τῆς θάλασσας, Ροῦπελ), ὁ Θαν. Πετσάλης - Διομήδης κ.ἄ.

5. Συγγενὲς εἶδος εἶναι καὶ ἡ **μυθιστορηματικὴ βιογραφία,** ἡ ὁποία συνδυάζει καὶ αὐτὴ τὴν λογοτεχνικὴν ἔκφρασιν μὲ τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν μυθιστορηματικὰς βιογραφίας ἔγραψαν ὁ Σπ. Μελᾶς (ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ, τὰ Ματωμένα ράσα), ὁ Μ. Περάνθης (Ὁ Κοσμοκαλόγερος Παπαδιαμάντης), ὁ Τ. Ἀθανασιάδης (Β. Οὐγκώ, Ντοστογιέφσκη, Λ. Τολστόη, Ἀλ. Σβάϊτσερ).

6. Ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις. Τὸ εἶδος αὐτὸ ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα λογοτεχνικὰ εἴδη, διότι ὁ συγγραφεὺς πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα, ὥστε αἱ περιγραφαί του, αἱ κρίσεις καὶ αἱ πληροφορίαι του νὰ μὴ εἶναι ξηραί, ἀλλὰ νὰ δημιουργῇ πραγματικὴν λογοτεχνίαν, δηλαδὴ ἔργον, τὸ ὁποῖον θὰ διατηρῇ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ὁμορφιάν του πάντοτε. Ἀντιπρόσωποι τοῦ εἴδους εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὁ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, ὁ Ν. Καζαντζάκης, ὁ Κ. Οὐράνης κ.ἄ.

7. Δοκίμιον. Εἶναι ἐντελῶς ἰδιαίτερον λογοτεχνικὸν εἶδος καὶ ἐκφράζει γνώμας καὶ ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως ἐπὶ διαφόρων πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων τῆς ἐποχῆς του. Εἶναι φυσικὸν ἑπομένως νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα προσωπικὸν καὶ ὑποκειμενικόν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα σπουδαῖοι σύγχρονοι δοκιμιογράφοι ἐφάνησαν ὁ Ἀγγ. Τερζάκης, ὁ Κ. Τσιρόπουλος, ὁ Γ. Σεφέρης κ.ἄ.

Πολὺ πλησίον τοῦ δοκιμίου εὑρίσκεται καὶ ἡ **κριτικὴ** μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αὐτὴ ἀσχολεῖται μὲ συγκεκριμένας περιπτώσεις συγγραφέων, τῶν ὁποίων προσπαθεῖ νὰ ἀναλύσῃ τὸ ἔργον.

8. Χρονογράφημα. Εἶναι λογοτεχνικὸν εἶδος, τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται μὲ ποικίλα γεγονότα τῆς *καθημερινῆς ζωῆς*, τὰ ὁποῖα σχολιάζει μὲ *συντομίαν* καὶ μὲ ἔκφρασιν λογοτεχνικήν. Εἰς τὰ περισσότερα χρονογραφήματα ὑπάρχει καὶ τὸ χιοῦμορ, ἡ ἀντιμετώπισις τῆς ζωῆς μὲ εὐχάριστον διάθεσιν. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν πατὴρ τοῦ χρονογραφήματος θεωρεῖται ὁ Ι. Κονδυλάκης· ἄλλοι ἀσχοληθέντες μὲ αὐτὸ εἶναι ὁ Π. Νιρβάνας, ὁ Γρ. Ξενόπουλος, ὁ Σπ. Μελᾶς, ὁ Δ. Ψαθᾶς καὶ ὁ Π. Παλαιολόγος.

Σημ. Τὸ χρονογράφημα καὶ γενικῶς ἡ λογοτεχνία δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τὴν δημοσιογραφίαν, ἡ ὁποία ἔχει σκοπὸν μόνον νὰ δώσῃ πληροφορίας καὶ μερικὰς φορὰς νὰ τὰς σχολιάσῃ ὅσον γίνεται ἀντικειμενικῶς.

9. Θεατρικὸν ἔργον. Εἴδομεν ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν λογοτεχνίαν τὸ θεατρικὸν ἔργον ὠνομάζετο δρᾶμα (ἔργον τὸ ὁποῖον εἶχε δρᾶσιν, δηλαδὴ ἐπαίζετο), ἀνῆκεν εἰς τὴν ποίησιν καὶ διεκρίνετο εἰς τραγῳδίαν καὶ κωμῳδίαν. Ἀντιθέτως εἰς τὰ θεατρικὰ ἔργα τῆς νέας λογοτεχνίας ἔχει ἐπικρατήσει ὁ πεζὸς λόγος καὶ ὀλίγα μόνον εἶναι γραμμένα εἰς ποιητικὸν λόγον. Χαρακτηριστικὸν τῶν θεατρικῶν ἔργων εἶναι ὁ

διάλογος, διότι εἶναι γραμμένα διὰ νὰ παίζωνται εἰς τὸ θέατρον· πρέπει ἑπομένως νὰ ἔχουν καὶ *περιωρισμένην ἔκτασιν*, ὥστε ἡ διάρκεια τῆς παραστάσεως νὰ εἶναι περίπου 2 ὧραι. Ἐπίσης πρέπει νὰ εἶναι προσηρμοσμένα εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς δυνατότητας τῆς θεατρικῆς παραστάσεως, χωρίζονται δὲ εἰς *πράξεις*.

Διακρίνομεν τὰ ἑξῆς εἴδη θεατρικῶν ἔργων:

— *Δρᾶμα*· ἔχει σοβαρὰν ἢ θλιβερὰν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ μὲ τέλος ὄχι ἀναγκαστικῶς θλιβερόν.

— *Τραγῳδία*· ἔχει καὶ ὑπόθεσιν καὶ τέλος θλιβερόν.

— *Κωμῳδία*· ἔχει ὑπόθεσιν εὔθυμον.

Εἴδη τῆς κωμῳδίας εἶναι ἡ *φάρσα* (χονδροειδὴς κωμῳδία) καὶ ἡ *κομεντί* (γαλλ.), ἡ ὁποία εἶναι λεπτὴ καὶ ἔχει καὶ στοιχεῖα δραματικά. Ἰδιαίτερον εἶδος εἶναι τὸ *κωμειδύλλιον*, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη παλαιότερον εἰς τὴν Ἑλλάδα (Γκόλφω, ὁ Ἀγαπητικὸς τῆς βοσκοπούλας κ.ἄ.).

Μικρὸν θεατρικὸν ἔργον εἶναι τὸ *μονόπρακτον*, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ *μίαν μόνον πρᾶξιν*.

Οἱ σπουδαιότεροι νεοέλληνες θεατρικοὶ συγγραφεῖς εἶναι ὁ Γ. Ξενόπουλος, ὁ Σπ. Μελᾶς, ὁ Γ. Θεοτοκᾶς, ὁ Γ. Ροῦσσος, ὁ Δ. Ψαθᾶς κ.ἄ.

10. Σενάριον. Εἶναι ὁ διάλογος, ὁ ὁποῖος γράφεται διὰ τὰς κινηματογραφικὰς ταινίας.

11. Πεζοτράγουδον. Εἶναι ἡ ἔκφρασις ποιητικῶν εἰκόνων καὶ ἰδεῶν εἰς πεζὸν λόγον. Αὐτὸ εἶναι πολὺ δύσκολον καὶ ἐπικίνδυνον, διότι εὐκόλως ὁ συγγραφεὺς εἶναι δυνατὸν νὰ παρασυρθῇ εἰς πεζολογίας καὶ φλυαρίας. Τὰ καλύτερα πεζοτράγουδα ἔχει γράψει ὁ Ζ. Παπαντωνίου.

12. Μῦθοι, παροιμίαι, παραμύθια, παραδόσεις. Εἶναι ὅλα δημιουργήματα τοῦ λαοῦ, ὅπως καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, καὶ μόνον τὸ παραμύθι ἐκαλλιεργήθη ὡς λογοτεχνικὸν εἶδος ἀπὸ μερικοὺς λογοτέχνας. Οἱ *μῦθοι* εἶναι ἀφηγήσεις φανταστικαὶ μὲ σκοπὸν νὰ διδάξουν. Πολλοὶ νεοελληνικοὶ μῦθοι προέρχονται ἐκ τῶν ἀρχαίων μύθων τοῦ Αἰσώπου.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἐμμέτρους *παροιμίας* ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι εἰς πεζὸν λόγον, εἶναι δὲ σύντομοι φράσεις, αἱ ὁποῖαι περιέχουν διδάγματα καὶ λαϊκὴν σοφίαν, ἀποτελέσματα τῆς πείρας.

Τὰ *παραμύθια* εἶναι καὶ αὐτὰ φανταστικαὶ διηγήσεις, αἱ ὁποῖαι

δὲν ἔχουν ὅμως ὁπωσδήποτε σκοπὸν νὰ διδάξουν, ἀλλὰ ἁπλῶς νὰ τέρψουν καὶ νὰ εὐχαριστήσουν.

Αἱ *παραδόσεις* εἶναι μυθικαὶ διηγήσεις, τὰς ὁποίας ὁ λαὸς πιστεύει ὡς ἀληθεῖς (βλ. περισσότερα σελ. 236).

13. Εὐθυμογραφήματα. Βεβαίως εἰς κάθε λογοτεχνικὸν εἶδος εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ τὸ εὐτράπελον στοιχεῖον· ἐκαλλιεργήθη ὅμως καὶ τὸ εὐθυμογράφημα ὡς ἰδιαίτερον λογοτεχνικὸν εἶδος, τὸ ὁποῖον ἔχει μόνον σκοπὸν νὰ προκαλέσῃ τὴν εὐθυμίαν καὶ τὸν γέλωτα. Οἱ σπουδαιότεροι εὐθυμογράφοι εἶναι ὁ Δ. Ψαθᾶς, ὁ Ν. Τσιφόρος, ὁ Δ. Γιαννουκάκης, ὁ Γ. Σακελλάριος, ὁ Π. Παπαδούκας, ὁ Φρ. Γερμανός.

14. Μεταφράσεις. Πολλάκις ἡ μετάφρασις ἑνὸς λογοτεχνικοῦ ἔργου δημιουργεῖ νέον λογοτέχνημα, ὥστε δικαιολογημένα ἡ μετάφρασις δύναται νὰ θεωρηθῇ λογοτεχνικὸν εἶδος. Ἡ μετάφρασις δυνατὸν νὰ εἶναι *κατὰ λέξιν, ἐλευθέρα μετάφρασις (ἀπόδοσις)*, ἢ *διασκευὴ* (ὅταν μεταβάλλωμεν πολὺ τὸ κείμενον ἢ ἀλλάσσωμεν καὶ τὴν μορφήν του ἀκόμη, π.χ. ἕνα διήγημα ἢ μυθιστόρημα τὸ μετατρέπομεν εἰς θεατρικὸν ἔργον).

Γ΄ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ἐξετάζοντες τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν της μέχρι σήμερον δυνάμεθα νὰ τὴν διαιρέσωμεν εἰς τὰς ἑξῆς περιόδους:

1. Μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (- 1453). Τὸ πρῶτον ἔργον τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εἶναι *τὸ ἔπος τοῦ Βασιλείου Διγενῆ Ἀκρίτα* (10ος αἰών), ἀγνώστου συγγραφέως, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφεται ἡ ζωὴ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Εἶναι γραμμένον εἰς στίχους 15συλλάβους ἀνομοιοκαταλήκτους, ὅπως ἐξ ἄλλου ὅλα σχεδὸν τὰ ποιήματα τῆς περιόδου αὐτῆς. Ὁ ποιητής του πάντως ἐστηρίχθη εἰς τὰ *Ἀκριτικὰ δημοτικὰ τραγούδια* καὶ ἔγραψε τὸ ἔπος.

Τέσσερα ποιήματα τοῦ 12ου αἰ. γνωστὰ ὡς *Πτωχοπροδρομικὰ* ἔχουν ὡς θέμα τὰ βάσανα τοῦ ποιητοῦ ἐκ διαφόρων λόγων. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) ἐγράφησαν ἔργα ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὸν δυτικὸν πολιτισμόν. Αὐτὰ εἶναι τὸ *Χρονικὸν τοῦ Μορέως* καὶ πέντε ποιητικὰ *ἱπποτικὰ ἢ ἐρωτικὰ μυθιστορήματα,*

τὰ ὁποῖα περιγράφουν τὰς περιπετείας δύο ἐρωτευμένων νέων, μέχρις ὅτου φθάσουν εἰς τὸ εὐτυχισμένον τέλος *(Καλλίμαχος καὶ Χρυσορρόη, Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα, Λίβιστρος καὶ Ροδάμνη, Ἰμπέριος καὶ Μαργαρόνα, Φλώριος καὶ Πλατζιαφλώρα)*. Ἐκτὸς αὐτῶν τὸ στοιχεῖον τῆς *«περιπετείας»* κυριαρχεῖ καὶ εἰς ἄλλα ποιητικὰ ἔργα, ὅπως ἡ *Διήγησις τοῦ Βελισαρίου*, ἡ *Ἀχιλληΐς*, ἡ *Ριμάδα τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου* κ.ἄ.

Ὑπάρχουν ἀκόμη ποιήματα γραμμένα μὲ σκοποὺς ἠθικοπλαστικοὺς *(Σπανέας, Λόγος παρηγορητικὸς περὶ Δυστυχίας καὶ Εὐτυχίας, Ἀφήγησις περὶ τοῦ Πτωχολέοντος)*, ἐνῷ δὲν λείπουν καὶ ἄλλα γραμμένα μὲ διάθεσιν σατιρικὴν καὶ χιοῦμορ, τὰ ὁποῖα ὅμως κατορθώνουν νὰ συνδυάσουν καὶ διδακτικοὺς σκοπούς: *Διήγησις παιδιόφραστος περὶ τῶν τετραπόδων ζώων, Πουλολόγος, Συναξάριον τοῦ τιμημένου γαδάρου.*

Τέλος ἀναφέρομεν τὸν *Πωρικολόγον* καὶ τὸν *Ὀψαρολόγον* γραμμένα εἰς πεζὸν λόγον μὲ σατιρικὸν καὶ αὐτὰ χαρακτῆρα.

2. Μετὰ τὴν ἅλωσιν (1453-1669). Ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων προεκάλεσεν, ὅπως ἦτο φυσικόν, ἀναστάτωσιν καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν καὶ ἐπηρέασε τὴν λογοτεχνικὴν παραγωγήν. Ὅσοι Ἕλληνες ἔμειναν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα εὑρέθησαν ἀναγκαστικῶς βυθισμένοι εἰς τὸ πνευματικὸν σκότος τῆς δουλείας· ἄλλοι ὅμως προετίμησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, κυρίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἐκεῖ νὰ εὕρουν πρόσφορον ἔδαφος διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν Ἑλληνικῶν κλασσικῶν κυρίως γραμμάτων. Οἱ γνωστότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ *Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς*, ὁ *Βησσαρίων*, ὁ *Ἰανὸς Λάσκαρις*, ὁ *Μάρκος Μουσοῦρος*, ὁ *Νικόλαος Σοφιανὸς* κ.ἄ.

Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῶν νήσων, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπετάγησαν ἀμέσως εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἐνετῶν. Εἰς τὰς νήσους αὐτὰς καὶ κυρίως τὴν Ρόδον, τὴν Κύπρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰ Ἑπτάνησα ἐπαρουσιάσθη σημαντικὴ λογοτεχνικὴ παραγωγή. Ἀπὸ τὴν Ρόδον μᾶλλον προέρχονται ὡρισμένα ἐρωτικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα πιθανὸν νὰ εἶναι δημοτικά, καὶ ὠνομάσθησαν *ἐρωτοπαίγνια*. Σπουδαῖα εἶναι ἐπίσης τὰ Κυπριακὰ ποιήματα τῆς περιόδου αὐτῆς ἐρωτικοῦ περιεχομένου, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται καὶ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ σονέτα. Ἡ σπουδαιοτέρα λογοτεχνικὴ παραγωγὴ ἐσημειώθη ὅμως εἰς τὴν Κρήτην μέχρι τῆς καταλήψεώς της

ὑπὸ τῶν Τούρκων (1669), ἐνῷ ἡ Ρόδος ἀπὸ τὸ 1522 καὶ ἡ Κύπρος ἀπὸ τὸ 1571 εἶχον ὑποταγῆ εἰς αὐτούς. Ἡ ἀκμὴ τῆς Κρητικῆς λογοτεχνίας ἐνεφανίσθη πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου (μετὰ τὸ 1600) καὶ ἔχει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὰ ἑξῆς ἔργα, γραμμένα ὅλα εἰς ἔμμετρον λόγον:

1) *Βοσκοπούλα*, ὅπου περιγράφεται τὸ ἄτυχον εἰδύλλιον μιᾶς βοσκοπούλας.

2) Τρεῖς τραγῳδίαι:

Ἐρωφίλη τοῦ Γ. Χορτάτση.

Βασιλεὺς Ροδολῖνος τοῦ Ἰωάννη Ἀνδρέα Τρωίλου.

Ζήνων ἀγνώστου συγγραφέως.

3) Τρεῖς κωμῳδίαι:

Κατζοῦρμπος τοῦ Γ. Χορτάτση.

Στάθης ἀγνώστου συγγραφέως.

Φορτουνᾶτος τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου Φώσκολου.

4) Ἕνα βουκολικὸν δρᾶμα: Ὁ *Γύπαρις* ἢ *Πανώρια* τοῦ Γ. Χορτάτση.

5) Ἕνα θρησκευτικὸν δρᾶμα: *Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ*, τὸ ὁποῖον ἔγραψε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Βιτσέντζος Κορνάρος. Ὅπως ἀντιλαμβανόμεθα πρόκειται διὰ τὴν πρώτην ἄνθησιν τοῦ θεάτρου μετὰ τὸ ἀρχαῖον δρᾶμα, δεδομένου ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ (πλὴν τῆς βοσκοπούλας) ἐπαίζοντο εἰς τὰ θέατρα.

Τὸ σημαντικώτερον πάντως ποίημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ γενικῶς ἀπὸ τὰ πλέον ἀξιόλογα ὅλης τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εἶναι ὁ *Ἐρωτόκριτος* τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου. Πρόκειται περὶ ἑνὸς πολὺ μακροῦ ποιήματος (10000 στίχοι περίπου), ὅπου ἐξιστορεῖται ἡ ἐρωτικὴ ἱστορία τοῦ Ἐρωτόκριτου καὶ τῆς Ἀρετούσας μὲ παρεμβολὴν διαφόρων ἡρωϊκῶν ἐπεισοδίων. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ τῆς Κρητικῆς λογοτεχνίας εἶναι γραμμένα εἰς στίχους 15συλλάβους ὁμοιοκαταλήκτους, πλὴν τῆς βοσκοπούλας εἰς 11συλλάβους.

3. Προεπαναστατικὴ περίοδος (1669-1821). Ὁλόκληρος ἡ τρίτη περίοδος εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πνευματικὴ προετοιμασία, ὡς προετοιμασία ψυχῶν διὰ τὸ μέγα γεγονὸς τῆς Ἐθνεγερσίας. Ἰδίως ἡ περίοδος μετὰ τὸ 1774 (συνθήκη Κιουτσοὺκ Καϊναρτζῆ, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν ἐμπορικὰς καὶ ναυτικὰς διευκολύνσεις) εἶναι πλήρης προσπαθειῶν πολλῶν λογίων καὶ μορφωμένων Ἑλλήνων

νὰ ἐπιτύχουν τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὁμοεθνῶν των. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις ἦτο βέβαιον ὅτι θὰ ὡδήγει εἰς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων. Αἱ προσπάθειαι αὐταὶ εἶναι γνωσταὶ ὡς *Νεοελληνικὸς διαφωτισμός*. Κέντρον αὐτῆς τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ἀρχίζει νὰ ἀναπτύσσεται, εἶναι τὸ Φανάρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ δικαίως ὁ 18ος αἰὼν ὠνομάσθη *αἰὼν τῶν Φαναριωτῶν*. Κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τοῦ διαφωτισμοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ κληρικοί, εἶναι ὁ *Εὐγένιος Βούλγαρις*, ὁ *Νικηφόρος Θεοτόκης*, ὁ *Δημ. Καταρτζῆς*, ὁ *Ἀνθ. Γαζῆς*, ὁ *Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*, ὁ *Ἀθαν. Ψαλίδας*, ὁ κορυφαῖος ὅλων *Ἀδαμ. Κοραῆς* (1748-1833) καὶ ἄλλοι πολλοί, οἱ ὁποῖοι μὲ βιβλία διαφόρου περιεχομένου, ἐπιστημονικά, φιλοσοφικά, φιλολογικὰ προσεπάθησαν νὰ εἰσάγουν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πνευματικῶς ἀναπτυσσομένης Εὐρώπης καὶ νὰ μεταδώσουν εἰς αὐτοὺς τὰς νέας ἰδέας καὶ τὰς νέας πνευματικὰς κατακτήσεις.

Ἀπὸ καθαρῶς λογοτεχνικῆς ἀπόψεως ἡ κίνησις πρὸ τοῦ 1774 εἶναι ὁπωσδήποτε περιωρισμένη. Ἡ μετανάστευσις πολλῶν Κρητῶν εἰς τὴν Ἑπτάνησον μετὰ τὸ 1669 ἔδωσεν ὤθησιν εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῶν νήσων αὐτῶν, ἐνῷ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐσυνεχίσθη ἡ κίνησις τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲ τὴν λειτουργίαν πολλῶν Ἑλληνικῶν σχολείων. Οἱ Φαναριῶται ἐξ ἄλλου ὀλίγον μόνον ἠσχολήθησαν μὲ τὴν ποίησιν. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅμως ὅτι κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν μὲ τὰ κλέφτικα τραγούδια ἐπαρουσιάσθη μεγάλη ἀνάπτυξις τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Μετὰ τὸ 1774 ἐνεφανίσθησαν ἀρκετοὶ πρόδρομοι τῆς λογοτεχνικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ὁποία θὰ ἀκολουθήσῃ μετὰ τὸ 1821. Εἰς τὰ Ἑπτάνησα αὐτοὶ εἶναι γνωστοὶ ὡς *προσολωμικοί*, ὅπου μάλιστα ἀρχίζει πάλιν νὰ ἐμφανίζεται θεατρικὴ κίνησις.

Οἱ τρεῖς σπουδαιότεροι ὅμως πρόδρομοι εἶναι ὁ *Ρήγας* (1757-1798), ὁ *Ἀθ. Χριστόπουλος* (1772-1847) καὶ ὁ *Ἰω. Βιλαρᾶς* (1771-1823), τῶν ὁποίων τὰ ἔργα, λογοτεχνικὰ καὶ ἄλλα, ἀνήκουν εἰς τὸ γενικώτερον πλαίσιον τοῦ διαφωτισμοῦ. Ὁ Ρήγας ἐκτὸς τοῦ γνωστοῦ *Θουρίου* του μετέφρασε καὶ ἄλλα, λογοτεχνικὰ ἔργα καὶ ἐπιστημονικά, ἀπὸ Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ἐνῷ ὑπῆρξε καὶ ὁ πρωτομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

4. Ἑπτανήσιοι καὶ Ἀθηναῖοι (1821-1880). Ἐπὶ 50 καὶ πλέον ἔτη μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ δεσπόζεται ὑπὸ δύο ἀντιθέτων ρευμάτων. Τὸ ἕνα ἐκπροσωποῦν οἱ ποιηταὶ τῆς Ἑπτανήσου καὶ τὸ ἄλλο οἱ Φαναριῶται καὶ οἱ ἄλλοι Ἀθηναῖοι.

Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγεννήθη ὁ πρῶτος μεγάλος ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὁ *Διον. Σολωμός* (1798-1857), ὁ ὁποῖος ἤνοιξε νέαν ὁδὸν εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ὁδὸν αὐτὴν ἠκολούθησαν καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ ὑπόλοιποι Ἑπτανήσιοι.

Πιστοὶ ὀπαδοὶ τοῦ Σολωμοῦ ἦσαν ὁ *Ἰουλ. Τυπάλδος* (1814-1833), ὁ *Ἰακ. Πολυλᾶς* (1826-1896), ὁ *Γερασ. Μαρκορᾶς* (1826-1911), ὁ *Γεώργ. Τερτσέτης* (1800 - 1874). Ἰδιαιτέραν θέσιν κατέχει ὁ *Ἀνδρ. Κάλβος* (1792-1869), ὁ ὁποῖος ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ γλωσσικὸν παράδειγμα τοῦ Σολωμοῦ (δὲν ἐχρησιμοποίησε τὴν δημοτικήν), ἐδημιούργησε ἐντελῶς ἰδικούς του τρόπους ἐκφράσεως, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὰ θέματα (ἀποκλειστικῶς πατριωτικὰ) δὲν ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν ὑπολοίπων Ἑπτανησίων. Ἐπίσης καὶ ἡ θέσις τοῦ *Ἀρ. Βαλαωρίτη* (1824-1879) ἀπέχει ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἑπτανήσιους, διότι ὑπῆρξε μὲν πιστὸς εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ ἡ τεχνοτροπία του καὶ ἡ ἔκφρασίς του πλησιάζουν πρὸς τὸν ρομαντισμὸν τῶν Ἀθηναίων. Πρέπει τέλος νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὸν *Ἀνδρ. Λασκαρᾶτον* (1811-1901), τὸν σατιρικὸν ποιητὴν τῆς Κεφαλληνίας.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀντιθέτως ἐδημιουργήθη λογοτεχνία ἐντελῶς διαφορετική. Οἱ φωτισμένοι Φαναριῶται, οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐπέβαλον τὰς ἰδέας των. Σπουδασμένοι κυρίως εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὸν ρομαντισμὸν καὶ υἱοθέτησαν ὅλα του τὰ μειονεκτήματα (ὑπερβολαί, ἀκραῖος συναισθηματισμός, μελαγχολικὴ διάθεσις ἀδικαιολόγητος κ.λπ.)· ἐκτὸς αὐτοῦ ἐχρησιμοποίησαν τὴν καθαρεύουσαν μὲ τρόπον ψυχρὸν καὶ ξηρόν. Ἔτσι σήμερον τὰ ἔργα των συγκρινόμενα πρὸς τὰ τῶν Ἑπτανησίων δὲν ἐνθουσιάζουν καὶ τὰ περισσότερα δὲν ἀρέσουν. Ὡστόσο δὲν πρέπει νὰ παραβλέψωμεν ὅτι ἡ προσφορὰ τῶν Ἀθηναίων ρομαντικῶν ἦτο ἀρκετὰ σημαντικὴ εἰς τὴν ἐποχήν των. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ *Παναγιώτης* (1806-1868) καὶ *Ἀλέξανδρος* (1803-1863) *Σοῦτσοι*, ὁ *Ἀλεξ. Ρίζος Ραγκαβῆς* (1809-1892), ὁ *Γεώργ. Ζαλοκώστας* (1805-1858), ὁ *Δ. Παπαρρηγόπουλος* (1843-1873), ὁ *Σπ. Βασιλειάδης* (1844-1874) κ.ἄ.

Πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ἀκόμη ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νὰ καλλιεργοῦν βαθμιαίως καὶ τὴν πεζογραφίαν καὶ κυρίως τὸ *ἱστορικὸν μυθιστόρημα* [*Ραγκαβῆς, Στ. Ξένος* (1821-1894), *Ἐμμ. Ροΐδης* (1836-1904), ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν γνωστὴν *Πάπισσαν Ἰωάνναν, Π. Καλλιγᾶς* (1814-1896) κ.ἄ.]. Ὡς πρὸς τὸ θέατρον ἔχομεν εἰς τὰ Ἑπτάνησα (1830) ἕνα πολὺ ἀξιόλογον ἔργον τὸν *Βασιλικὸν* τοῦ *Ἀντ. Μάτεσι* (1794-1875), ἐνῷ εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ *Δημ. Βερναρδάκης* (1833-1907), καὶ *Σπ. Βασιλειάδης* δοκιμάζουν νὰ γράψουν τραγῳδίας εἰς ἔμμετρον λόγον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκαμε προηγουμένως καὶ ὁ *Ἰω. Ζαμπέλιος* (1787-1856) ἀπὸ τὴν Λευκάδα.

5. Ἡ γενιὰ τοῦ 1880 (1880-1930). Τὸ 1880 σημαίνει μίαν νέαν στροφὴν διὰ τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν. Ὁδηγοὶ αὐτῆς τῆς στροφῆς ἐνεφανίσθησαν ὁ *Γ. Δροσίνης* (1859-1951) καὶ ὁ *Ν. Καμπᾶς* (1857-1932), ἐνῷ ἡ κεντρικὴ μορφὴ τῆς νέας γενεᾶς εἶναι βεβαίως ὁ *Κ. Παλαμᾶς* (1859-1943), ὁ ὁποῖος μὲ τὰ ἔργα του ἐπηρέασε πολὺ τὴν ἐξέλιξιν καὶ τῶν ὑπολοίπων συγχρόνων του ποιητῶν. Χαρακτηριστικὸν τῆς νέας ποιήσεως εἶναι ἡ ἀποκόλλησις ἀπὸ τὸν ρομαντισμὸν καὶ τοὺς τρόπους ἐκφράσεως, τοὺς ὁποίους εἶχον ἐπιβάλει οἱ Ἀθηναῖοι ρομαντικοί. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐμφανίζεται ἰσχυρὸς καὶ ὁ δημοτικισμὸς μὲ πρωταγωνιστὴν τὸν *Γ. Ψυχάρην* καὶ ἡ γλωσσικὴ αὐτὴ κίνησις ἐβοήθησεν ὁπωσδήποτε εἰς τὴν ἀνανέωσιν τῆς λογοτεχνίας μας.

Ἄλλοι ποιηταί, οἱ ὁποῖοι κινοῦνται εἰς τὸ ἴδιον κλῖμα, εἶναι ὁ *Ἀλεξ. Πάλλης* (1851-1935), ὁ *Ἀργ. Ἐφταλιώτης* (1849-1923), ὁ *Λορ. Μαβίλης* (1860-1912), ὁ *Ἰω. Γρυπάρης* (1870-1942), ὁ *Κων. Χατζόπουλος* (1868-1920), ὁ *Μιλτ. Μαλακάσης* (1869-1943).

Ἡ πεζογραφία, ἡ ὁποία κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον εἶχεν ἐμφανισθῆ δειλά, λαμβάνει ὤθησιν σημαντικήν. Ἐμφανίζεται τὸ *ἠθογραφικὸν* διήγημα καὶ μυθιστόρημα καὶ ἀργότερα τὸ *ἀστικόν*. Οἱ κυριώτεροι πεζογράφοι αὐτῆς τῆς ἐποχῆς εἶναι ὁ *Δ. Βικέλας* (1835-1908), ὁ *Γ. Βιζυηνός* (1849-1896), ὁ *Ἀλεξ. Παπαδιαμάντης* (1851-1911), ὁ *Ἀνδρ. Καρκαβίτσας* (1866-1922), ὁ *Γ. Ψυχάρης* (1854-1929), ὁ *Ἀλεξ. Πάλλης*, ὁ *Ἀργ. Ἐφταλιώτης*, ὁ *Γρηγ. Ξενόπουλος* (1867-1951), ὁ *Ἰω. Κονδυλάκης* (1862-1920), ὁ *Γιάννης Βλαχογιάννης* (1867-1945), ὁ *Κων. Χατζόπουλος*, ὁ *Κων. Θεοτόκης* (1872-1923) καὶ ὁ *Δημοσθ. Βουτυρᾶς* (1871-1958).

Εἰς τὸ θέατρον ἕνα νέον εἶδος ἀνεπτύχθη τὸ *κωμειδύλλιον* μὲ ἐκπροσώπους τὸν *Δ. Κορομηλᾶν* (1850-1898) καὶ τὸν *Δ. Κόκκον* (1856-1891). Μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θεάτρου ἔδωσαν πάντως ὁ *Κ. Χρηστομάνος* (1867-1911) καὶ ὁ *Γρ. Ξενόπουλος*, ὁ κατ' ἐξοχὴν θεατρικὸς συγγραφεὺς τῆς περιόδου αὐτῆς, καθὼς καὶ ὁ *Σπ. Μελᾶς* (1882-1966).

Παραλλήλως πρὸς τὴν δρᾶσιν τοῦ Κ. Παλαμᾶ, ὁ *Κ. Καβάφης* (1863-1933) ζῇ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ δημιουργεῖ ποιητικὸν ἔργον πρωτότυπον, τὸ ὁποῖον ἐξακολουθεῖ νὰ προκαλῇ πολλὰς ἀμφισβητήσεις. Πάντως ὁ Καβάφης ἠγαπήθη ἀπὸ τὴν σύγχρονον γενεὰν καὶ τὸ ἔργον του ἔχει ἀναγνωρισθῆ διεθνῶς. Ἄλλος μεγάλος, ὁ ὁποῖος ζῇ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν εἶναι ὁ *Ἄγγ. Σικελιανός* (1884-1951), ἐνῶ ὁ *Ν. Καζαντζάκης* (1883-1957) εἶναι ὁ τρίτος μεγάλος μὲ ἔργον ἐντυπωσιακῶς πολύπλευρον. Κυρίως ὅμως ἔγινε γνωστὸς ἀπὸ τὰ μυθιστορήματά του, τὰ ὁποῖα μετεφράσθησαν διεθνῶς (Ἀλέξης Ζορμπᾶς, ὁ Χριστὸς ξανασταυρώνεται, ὁ Καπετὰν Μιχάλης).

Τρεῖς ποιηταὶ ὀλίγον μεταγενέστεροι, ἀλλὰ ἀνήκοντες περίπου εἰς τὸ ἴδιον κλῖμα, εἶναι ὁ *Κ. Οὐράνης* (1890-1953), ὁ *Τέλλος Ἄγρας* (1899-1944) καὶ ὁ *Κ. Καρυωτάκης* (1896-1928). Ἀρκετοὶ λογοτέχναι τῆς περιόδου οὐτῆς ἔδρασαν καὶ κατὰ τὴν ἑπομένην περίοδον.

6. Ἡ γενιὰ τοῦ 1930. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς γενιᾶς αὐτῆς, ἡ ὁποία ἀρχίζει τώρα πλέον νὰ ἀποσύρεται, ζοῦν καὶ δημιουργοῦν ἀκόμη. Ἡ γενιὰ αὐτὴ ἔφερεν ἀνανέωσιν εἰς τὴν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν μὲ νέους τρόπους ἐκφράσεως καὶ εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν πεζογραφίαν. Ἡ ἀρχὴ γίνεται ἀπὸ τὸν *Γ. Σεφέρην* (1900-1971) μὲ τὴν συλλογή του *«Στροφὴ»* (1931), ὁ ὁποῖος τὸ 1963 ἐτιμήθη μὲ τὸ βραβεῖον Νόμπελ. Ἀρχίζει πλέον νὰ ἐμφανίζεται ἡ *μοντέρνα ποίησις*, ἡ ὁποία καταργεῖ στίχους καὶ μέτρα καὶ υἱοθετεῖ τὸν *ἐλεύθερον στίχον*, ὁ ὁποῖος σήμερον χρησιμοποιεῖται πολὺ ἀπὸ τοὺς νέους ποιητάς, ἐπειδὴ βεβαίως, χωρὶς τὰς διαφόρους δεσμεύσεις τοῦ μέτρου, παρέχει μεγάλην εὐχέρειαν ἐκφράσεως. Ἴσως ὅμως ἀκόμη νὰ εἶναι ἐνωρὶς διὰ νὰ κριθῇ ὁ ἐλεύθερος στίχος. Παραλλήλως ἐνεφανίσθη καὶ τὸ κίνημα τοῦ *σουρεαλισμοῦ*, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς γράφει τὰς ἰδέας του χωρὶς καμμίαν ἐξωτερικὴν ἐμφανῆ λογικὴν σειράν, ἡ ὁποία ὑπάρχει μόνον εἰς τὸν νοῦν τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς ἐλεύθερον στίχον ἔγραψαν ἐκτὸς τοῦ Σεφέρη ὁ *Ὀδ. Ἐλύτης (Ἀλεπουδέλης)* (1911-), ὁ *Νικηφ. Βρεττάκος* (1911-), ὁ *Γ. Ρίτσος* (1909-), ὁ *Γ. Βαφόπουλος* (1904-), ὁ *Γ. Σαραντάρης* (1908-1941), ὁ *Δ. Ἀντωνίου* (1906-) καὶ ἄλλοι βεβαίως πολλοί. Σουρεαλισταὶ ἐνεφανίσθησαν κυρίως ὁ *Ἀνδρ. Ἐμπειρίκος* (1901-) καὶ ὁ *Ν. Ἐγγονόπουλος* (1910-).

Ἀπὸ τοὺς ποιητάς, οἱ ὁποῖοι ἐχρησιμοποίησαν τὰ παραδεδομένα μέτρα, ἀναφέρομεν τὸν *Ν. Καββαδίαν* (1910-) μὲ ποιήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν θαλασσινὴν ζωήν, ἐνῷ καὶ οἱ ἄλλοι, ὅπως π.χ. ὁ *Ρίτσος*, ἔγραψαν ὄμορφα ποιήματα μὲ μέτρον καὶ ρυθμόν.

Εἰς τὴν πεζογραφίαν ἡ γενιὰ τοῦ 30 ἐπέφερεν πραγματικὴν ἀνανέωσιν καὶ διηύρυνε πολὺ τοὺς ὁρίζοντας τῆς νεοελληνικῆς διηγηματογραφίας καὶ μυθιστοριογραφίας. Σπουδαῖοι πεζογράφοι οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, εἶναι πλὴν τοῦ Ν. Καζαντζάκη, τὸν ὁποῖον ἀνεφέραμεν, ὁ *Φ. Κόντογλου* (1895-1965), ὁ *Στράτης Μυριβήλης* (1892-1969), ὁ *Ἠλ. Βενέζης* (1904-1973), ὁ *Κοσμᾶς Πολίτης* (1888-), ὁ *Γιῶργος Θεοτοκᾶς* (1906-1966), ὁ *Μιλτ. Καραγάτσης* (1908-1960), ὁ *Θανάσης Πετσάλης - Διομήδης* (1904-), ὁ *Ἀγγ. Τερζάκης* (1907-), ὁ *Παντ. Πρεβελάκης* (1909-), ὁ *Τ. Ἀθανασιάδης* (1913-), ὁ *Πέτρος Χάρης* (1902-).

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΕΣΠΕΡΙΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Γ. Βιζυηνοῦ

Ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς (Μιχαηλίδης) ἐγεννήθη τὸ 1849 εἰς τὴν Βιζύην τῆς Θράκης. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης (Κωνσταντινούπολιν), ὅπου ἤρχισε νὰ δεικνύῃ τὰ πρῶτα λογοτεχνικά του ἐνδιαφέροντα. Ἐσπούδασεν ἐπίσης εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καθὼς καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὡς λογοτέχνης ὁ Βιζυηνὸς εἶναι σημαντικός, κυρίως διότι θεωρεῖται θεμελιωτὴς τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος μὲ τὰ ἔργα του: «Το ἁμάρτημα τῆς μητρός μου», «Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου», «Μοσκὼβ Σελήμ», «Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον», «Αἱ συνέπειαι τῆς παλαιᾶς ἱστορίας». Ἔγραψε καὶ ποιήματα ἐνῷ παραλλήλως ἠσχολήθη καὶ μὲ φιλοσοφικὰς μελέτας. Ἀπέθανε τὸ 1896 εἰς τὸ φρενοκομεῖον, ὅπου κατέληξε λόγῳ τῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας ἀντιμετώπισεν εἰς τὴν ζωήν του.

Θεέ μου, ποὺ σὲ κελαηδεῖ
κάθε πουλὶ κι ἀηδόνι,
ἕνα πουλάκι, ἕνα παιδί,
τὰ χέρια του σταυρώνει
καὶ τὄνομά Σου ὑμνωδεῖ.

Ὁ ἥλιος πῆγ' ἀναπαυμὸ
στὴ μάνα του νὰ πάρῃ.
Κοιμήθη μέσ' στὸν ποταμὸ
τὸ κουρασμένο ψάρι
*καὶ τὸ ζαρκάδι στὸ δρυμό.**

δρυμός: *δάσος μὲ μεγάλα δένδρα*

Στάζει καὶ στ' ὄμμα μου γλυκὺς
ὁ ὕπνος σὰν τὸ μέλι.
Σύ, ποὺ τὸ σύμπαν διοικεῖς
καὶ σ' ὑπακοῦν ἀγγέλοι,
μετ' εὐλαβείας παιδικῆς,

στεῖλε μ' ἕν' ἄγγελο καλὸ
μὲ τὴ φαιδρὴ ματιά του
νὰ μὲ φρουρῇ, παρακαλῶ,
νὰ μὲ σκεπᾶ δῶ κάτου
μὲ τὸ φτερό του τ' ἁπαλό.

Στεῖλε μου ὄνειρο γλυκό,
στὸν ὕπνο νὰ μὲ φέρῃ
μπρὸς στὸ θρονί Σου, νὰ γροικῶ
πὼς Σοῦ φιλῶ τὸ χέρι,
ποὺ μ' εὐλογάει σπλαχνικό.

Καὶ ξύπνησέ με τὸ πρωΐ,
τ' ἀνήλικο παιδί Σου,
μὲ τὴν ἀθάνατη πνοὴ
τ' ἁγίου Παραδείσου
εἰς νέαν εὔθυμη ζωή.

Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΟΥ ΣΕΓΚΙΟΥ*

Δημ. Καμπούρογλους

Ὁ Δ. Καμπούρογλους, ὅπως καὶ ὁ Γ. Βλαχογιάννης, ἠσχολήθη τόσον μὲ τὴν λογοτεχνίαν, ὅσον καὶ μὲ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας καὶ ἰδίως τῶν Ἀθηνῶν· διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Ἀθηναιογράφος. Τὰ περισσότερα διηγήματά του εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐγεννήθη τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ 21 ἐτῶν ἐβραβεύθη διὰ τὴν ποιητικὴν συλλογήν του «Ἡ φωνὴ τῆς καρδιᾶς μου». Τὸ 1927 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ἐκτὸς τῶν διηγημάτων, ὅπου προβάλλει μὲ λογοτεχνικὸν τρόπον τὰς ἱστορικάς του ἐρεύνας, ἔγραψε καὶ θεατρικὰ ἔργα καθὼς καὶ ἄλλα δημοσιεύματα. Μερικὰ ἀπὸ τὰ διηγήματά του: «Μικρὰ διηγήματα», «Ἡ κυρὰ Τρισεύγενη καὶ ἄλλα διηγήματα», «Περασμένα χρόνια».

Τέλος, ἀπὸ τὰ ἱστορικά του ἔργα σημαντικὸν εἶναι ἡ «Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας» εἰς 3 τόμους κ.ἄ.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἡ μοῖρα τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἦτο πάντοτε συνδεδεμένη μὲ τὴν τύχην τῆς πόλεως, ὅπως ἄλλωστε συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ μνημεῖα. Ἔτσι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὁ Παρθενὼν ἔγινε Χριστιανικὴ ἐκκλησία ἀφιερωμένη εἰς τὴν Παναγίαν, ἐνῷ τὸ Ἐρέχθειον εἶχεν ἀφιερωθῆ εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Συγχρόνως ὁλόκληρος ὁ βράχος διετήρει τὴν ὀχυρωματικήν του σημασίαν, καθὼς ἐδέσποζε τῆς γύρω περιοχῆς, καὶ εἶχε πλέον λάβει χαρακτῆρα κάστρου.

Διὰ τοῦτο κατεσκευάσθησαν ἐπ' αὐτοῦ καὶ πέριξ αὐτοῦ διάφορα ὀχυρωματικὰ ἔργα.

σέγκιου: *ὀνομασία τοῦ λόφου τοῦ Φιλοπάππου ἐπὶ Τουρκοκρατίας.*

Οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Ἀκρόπολιν τὸ 1458 καὶ φυσικὰ ἡ πρώτη των φροντὶς ἦτο νὰ μετατρέψουν τοὺς ναούς της εἰς τζαμιά. Ἔτσι παραπλεύρως τοῦ Παρθενῶνος ὑψώθη μεγάλος μιναρές, ὁ ὁποῖος ἀντικατέστησε τὸ κωδωνοστάσιον. Ὁ βράχος τῆς Ἀκροπόλεως διετήρησε βεβαίως τὴν μορφὴν φρουρίου, ὠνομάζετο δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων «Ἀτίνα-καπισὶ» (=κάστρο τῆς Ἀθήνας). Ἐπ' αὐτοῦ ἐγκατεστάθη ὁ διοικητὴς (δισδάρης) τῆς περιοχῆς, ὁ ὁποῖος ὡς διοικητήριον ἐχρησιμοποίησε τὰ Προπύλαια, ἐγκατέστησε δὲ τὸ χαρέμι του εἰς τὸ Ἐρέχθειον. Συγχρόνως ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐκτίσθησαν οἰκίαι διὰ τοὺς διαφόρους Τούρκους ἀξιωματούχους. Ὅλα αὐτὰ ὅμως εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν φθορὰν τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα μέχρι τότε διετηροῦντο εἰς καλὴν κατάστασιν. Τὸ 1687 κατεδαφίσθη ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ κανονιοστάσιον, ἐνῷ τὸ ἴδιον ἔτος ἀνετινάχθη τὸ κεντρικὸν τμῆμα τοῦ Παρθενῶνος, κατὰ τὸν ἑνετοτουρκικὸν πόλεμον, ἀπὸ τὸν Μοροζίνην.

Τὸ κατωτέρω διήγημα τοῦ Λ. Καμπούρογλους ἀναφέρεται εἰς ἔκρηξιν πυρίτιδος, ἐπισυμβᾶσαν ἐκ πτώσεως κεραυνοῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου τὸ ἔτος 1656. Ἡ ἔκρηξις κατέστρεψε τμῆμα τῶν προπυλαίων ὅπου ὁ Τοῦρκος δισδάρης εἶχεν ἀποθηκεύσει ποσότητα πυρίτιδος. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ κατὰ τὴν παράδοσιν ἀναφέρεται ὡς ἐκ θεοῦ τιμωρία τοῦ δισδάρη, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ πυροβολήσῃ κατὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου καὶ τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον θὰ συνεκεντροῦτο ἐκεῖ διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου. Ἡ μικρὰ αὐτὴ ἐκκλησία σώζεται ἀκόμη ἀπέναντι τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς τὴν Δυτικὴν πλευράν της.

Τὴν παράδοσιν αὐτὴν ζωντανεύει μὲ τὸ διήγημά του ὁ συγγραφεὺς καὶ μᾶς ἐξηγεῖ, διατί ἡ ἐκκλησίτσα αὐτὴ ἔχει λάβει τὴν ὀνομασίαν Λουμπαρδιάρης.

Ὁ ἥλιος τώρα γέρνει καὶ ὁ Γιουσοὺφ-ἀγὰς πίνει τὸ σερμπέτι* του ξαπλωμένος ἀπάνω σὲ μαλακὸ καὶ παχὺ σιτζαδέ*, σ' ἕνα προσηλιακὸ μέρος, κάτω ἀπ' τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς ὁποίας αὐτὸς εἶναι ὁ κυρίαρχος Ἀγάς, τοῦ Κάστρου σοῦ λέει ὁ ἄλλος!..

Δίπλα του εἶναι ἕνα κομμάτι σπασμένης κολώνας.

σερμπέτι: *(τουρκ.) γλυκὸ πιοτό.* ***σιτζαδέ*** *(τουρκ.): μικρὸ χαλί, στρῶμα.*

Κάποτε ἀνασηκώνεται ὁ Ἀγὰς καὶ ἀκουμπάει ἀπάνω σ' αὐτὸ τὴ μέση του γιὰ νὰ ξεμουδιάσῃ.

Φορεῖ κατακόκκινα, πυκνὸς καπνὸς βγαίνει ἀπ' τὸ στόμα του — σωστὴ καμινάδα.

Ὁ Ἀράπης του εἶναι ξαπλωμένος λίγο παρακάτω ἀπὸ δαῦτον, στὸ χορταριασμένο χῶμα, πρόμυτα· ἔχει τοὺς ἀγκώνους του στηριγμένους στὴ γῆ καὶ τὰ δυό του μάγουλα ἀκουμπισμένα στὶς δυό του τὶς παλάμες. Ἡ δουλειά του εἶναι νὰ πετιέται κάθε τόσο καὶ νὰ τινάζῃ τὸ λουλὰ* τοῦ τσιμπουκιοῦ τοῦ ἀφέντη του, νὰ τὸν γεμίζῃ πάλι καὶ ν' ἀνάβῃ τὴν ἴσκα*.

Τὰ περασμένα χρόνια — πᾶνε, αὐτὰ πιὰ λησμονήθηκαν! — ὁ Γιουσοὺφ-ἀγὰς ἦταν σεΐζης*, ἕνας ἀπ' τοὺς πολλοὺς τοῦ Κισλάραγα, τοῦ μαύρου Ἀρχιευνούχου τῶν χαρεμιῶν τοῦ Σουλτάνου. Πῶς ἀπὸ σεΐζης ἔγινε Δισδάρης (Φρούραρχος) τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Ἱστορία δὲν τὸ γνωρίζει ἀκόμα.

Λίγον καιρὸν εἶχε ποὺ ἔλαβε τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα· τόσην ὅμως κακὴν ἐντύπωσιν εἶχε κάμει ἡ φυσιογνωμία του, σιχαμερὸ ξάφρισμα τῆς μαύρης ψυχῆς του, ὥστε κανένας

λουλὰς *(τουρκ.): τὸ μέρος τοῦ τσιμπουκιοῦ, ὅπου τοποθετεῖται ὁ καπνός.* ***ἴσκα:*** *προσάναμμα, φυτίλι.* ***σεΐζης*** *(τουρκ.): ἱπποκόμος.*

ἀπ᾽ τοὺς ἐπίσημους Τούρκους δὲν εἶχε τὴ σχέση του. Γιὰ τοῦτο κι αὐτὸς ὅταν κατέβαινε ἀργὰ καὶ ποῦ στὴν πόλη, γύριζε γρήγορα πάλι στὸ Κάστρο, μὲ τρεῖς πῆχες μοῦτρα, ἀμίλητος καὶ βαρίσκιωτος.

Τὸν πρῶτο ποὺ θὰ συναντοῦσε στὸν ἀνήφορο τοῦ Κάστρου τὸν ἀγριοκοίταζε, τὸ δεύτερο τὸν ἔβριζε καὶ τὸν τρίτο τὸν ἔδερνε.

Τὰ παιδιά του, ὅταν τὸν ἔβλεπαν, τρύπωναν σὰν τὰ κουνέλια· οἱ γυναῖκες του τὸν ἔτρεμαν καὶ μόνο μιὰ γυναῖκα του, ἡ νεώτερη ἀπ᾽ ὅλες, ἡ κατάξανθη Χανούμ, κατάφερε μιὰ χαραυγὴ καὶ τὸν ἔκαμε νὰ χαμογελάση. Τὸ πρωῒ ἔμαθαν ὅλοι οἱ Καστριῶτες πὼς γελᾶ καὶ ὁ ᾽Αγάς των.

Στοὺς ἀνωτέρους του ὅμως, πρὸς σὲ ᾽κείνους ποὺ εἶχε τὴν ἀνάγκη τους, γινότανε ἄλλος ἄνθρωπος. Γελοῦσαν καὶ τὰ παπούτσια του ἀκόμα: ἔκανε ἀδιάκοπους τεμενάδες*, ἐζύγιζε τὴ μέση του σὰν τὸ ζαγάρι* καὶ μόνο ποὺ δὲν εἶχε οὐρὰ νὰ κουνήση. Ἡ ᾽Αθήνα ὅμως δὲν εἶδε αὐτὸ τὸ θαῦμα. Ὁ ἀνώτερός του — ὁ πασὰς τοῦ Εὐρίπου — ἐξ αἰτίας τῶν προνομίων τοῦ τόπου, δὲν πατοῦσ᾽ ἐδῶ τὸ ποδάρι του.

Εἶναι ἡ 25 ᾽Οκτωβρίου τοῦ 1656.

Καμμιὰ μέρα δὲν ἦταν ὁ ᾽Αγὰς τόσο στὶς κακές του ὅσο σήμερα. ᾽Απ᾽ τὸ πρωῒ βρίζει καὶ βλαστημάει. Μὲ δεύτερο λόγο βγάζει τὸ λουλὰ καὶ τὸν ἰμαμὲ* καὶ δέρνει μὲ τὸ τσιμπούκι του. Ἅμα δὲν ἔχη τί νὰ χτυπήση, χτυπάει τὰ χέρια του, τὰ πόδια του... Ὅλα τοῦ φταῖνε καὶ τὸ χῶμ᾽ ἀκόμη ποὺ πατεῖ — καὶ τί χῶμα!... Γυρεύει κάποιον νὰ ξεσπάση ἀπάνου του καὶ ὁ κάποιος αὐτὸς βρέθηκε· ἦταν ἕνας φτωχὸς ξωτάρης*, ποὺ ἡ κακή του ἡ μοῖρα τὸν ἔσπρωξε καὶ πέρασε κάτω ἀπ᾽ τὸ Κάστρο καβάλα στὸ μουλάρι του ἀπάνω.

Χτύπησε τρεῖς φορὲς παλαμάκια, ὁ Δισδάρης καὶ

καμμιὰ δεκαριὰ Καστριῶτες πετάχτηκαν πίσω ἀπ' τὰ χαλάσματα, σὰν νὰ ξεφύτρωσαν ἀπ' τὴ γῆ.

— Πιάστ' αὐτὸν ποὺ περνάει μπρὸς ἀπ' τὴ μύτη μας καβάλα! Δέστε τον χεροπόδαρα, φέρτε τον ἀπάνω καὶ ρίχτε τον στὸν Γουλᾶ*. Ὕστερα βλέπομε...

Ὁ Ἀγὰς τώρα περπατεῖ ἀπάνω-κάτω· συλλογίζεται, φαίνεται, ποιὰ τιμωρία τοῦ χρειάζεται. Ἔξαφνα στέκεται σὰν καρφωμένος, σηκώνει τὸ κεφάλι του, τεντώνει τὸ χέρι του... οἱ πυκνὲς τρίχες τοῦ προσώπου του, ποὺ τὸ σκεπάζουν ὁλόκληρο, ἀνασηκώνονται σὰν τόσες καρφοβελόνες... φταρνίζεται καὶ βήχει μαζί... τρέμει ὁλόκληρος ἀπ' τὸ θυμό του.

—Μπρὲ σεῖς!... Κοιμᾶστε χαλέδες*!... Δὲ βλέπετε μπουλούκια-μπουλούκια, ποὺ πᾶνε τὸν ἀνήφορο;... Γέροι, γριές, νέοι, νέες... ὡς καὶ βυζασταρούδια ἀκόμα!.. ποῦ πάει μπρὲ σεῖς αὐτὸ τὸ σκυλολόϊ;...

Κανεὶς δὲν ἀποκρίνεται. Ὁ Ἀγὰς δίνει στὸν πιὸ κοντινὸ τὴν πρώτη ἀνάποδη.

— Μίλα καὶ σ' ἔσκισα...

— Εἴμαστε νεοφερμένοι Ἀγά μου!.. Πάω νὰ ρωτήσω κανέναν παλιό...

— Γκρεμίσου, ρώτα καλύτερα τὸ φυλακωμένο. Στὴ στιγμὴ νὰ γυρίσῃς.

Σὰν ἀστραπὴ πῆγε καὶ γύρισε.

—Αὔριο, Ἀγά μου, ἔχει πανηγύρι ὁ Ἅϊ-Δημήτρης,

τεμενὰς *(τουρκ.): ὑπόκλισις.* ***ζαγάρι*** *(ἀραβ.): κυνηγετικὸς σκύλος, ζῶον.* ***ἰμαμές*** *(τουρκ.): ἐξάρτημα τοῦ ναργιλέ.* ***ξωτάρης:*** *ἄνθρωπος τῆς κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως.* ***Γουλᾶς:*** *πύργος (τουρκ. Κουλέ). Πρόκειται δι' ἕνα πύργον ποὺ εἶχον κτίσει οἱ Τοῦρκοι δίπλα εἰς τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς φυλακή.* ***χαλὲς*** *(τουρκ.): ἀναξιοπρεπής, τιποτένιος.*

αὐτὴ ἡ ἐκκλησίτσα, ποὺ φαίνεται κεῖ κάτω, καὶ οἱ ἄπιστοι πᾶνε στὸν ἑσπερινό.

— Πανηγύρι ρωμαϊϊκο! μπρὸς στὰ μάτια μας! Στὸ τιμημένο Κάστρο μας ἀπὸ κάτω! Καὶ γιατί εἶμαι ἐδῶ ἐγώ;.. Ξέρω τί τοὺς χρειάζεται! Πρέπει νὰ λείψῃ αὐτὴ ἡ ντροπὴ μιὰ γιὰ πάντα...

Τὰ μάτια του τώρα πετοῦν φλόγες καὶ τὰ δόντια του τρίζουν. Σωστὴ πυρκαϊὰ στὴν ψυχή του.

— Φέρτε μου ἐδῶ σούρνοντας τὸ φυλακισμένο... Ὄχι σταθῆτε...

Ἀνασηκώνει τὸ σαρίκι του, ξύνει τὸ ἄτριχο κεφάλι του... καὶ κτυπάει μὲ τὴ δεξιά του παλάμη τσάκ! τὸ κούτελό του, σὰ νὰ σκότωσε κανένα κουνούπι. Κάποια μεγάλη ἰδέα κατέβασε ὁ Ἀγάς. Τὸ πρόσωπό του τὸ γλυκαίνει τώρα ὅσο μπορεῖ.

— Χάϊ, χάϊ.., φέρτε τον ἐδῶ τὸ ραγιά, μὰ μὲ καλὸ τρόπο. Ἂν τὸν πειράξῃ κανένας, φίδι ποὺ τὸν ἔφαγε...

Φέρνουν τὸν ξωτάρη μισοπεθαμένο ἀπ' τὸ φόβο του. Πέφτει στὰ πόδια τοῦ Ἀγᾶ καὶ ζητεῖ ἔλεος.

— Σήκω ἀπάνω· μὴ φοβᾶσαι. Εἶχα σκοπὸ νὰ σὲ κρεμάσω, μὰ τώρα μετάνοιωσα. Τυχερὸς ἄνθρωπος εἶσαι. Πρόσεξε νὰ κάνῃς, ὅ,τι θὰ σὲ προστάξω, ἀλλοιῶς χάθηκες!..

— Ὅ,τι μὲ προστάξεις, Ἀγά μου, ὅ,τι μὲ προστάξεις... ὅ,τι,.. ὅ,τι...

— Σούτ! πολλὰ λές! Μόνο αὐτιὰ νὰ ἔχῃς, στόμα νὰ μὴν ἔχῃς. Καλὸ ἤτανε ἔτσι κοντὰ στὸ Κάστρο μας νὰ μὴ βρίσκεται ἐκκλησιά, μά, ἀφοῦ μιὰ φορὰ βρέθηκε ποὺ βρέθηκε, πρέπει νὰ μένῃ καὶ νὰ λειτουργιέται. Θὰ τὴν ἔκαμαν οἱ παποῦδες μας στοὺς δικούς σας χαλάλι!.. Ἐγώ, ἡ ἀλήθεια εἶναι, πὼς ὁρίζω μόνο τὸ Κάστρο μου — λύκος

ποὺ τὸν ἔφαγε κεῖνον ποὺ θὰ τὸ στραβοκοιτάξῃ! — μὰ κι αὐτὴ ἡ ἐκκλησούλα λογαριάζω πὼς βρίσκεται στὴν ἐξουσία μου μέσα, ἀφοῦ εἶναι κάτω ἀπ᾽ τὸ στόμα τῶν κανονιῶν μου.

Καὶ ζάρωσε τὸ μοῦτρο του μὲ νόημα.

«Ὁ Δεσπότης σας δὲν ἦρθε νὰ μὲ χαιρετίσῃ· ἂς εἶναι· τὸ κατάλαβε φαίνεται κι αὐτὸς πὼς δὲν καταλάγιασα ἀκόμα καὶ δὲν ἔχω κέφι γιὰ κουβέντες μὲ δίχως νόημα. Πήγαινε μόλον τοῦτο — ὁ ἀφέντης δὲν πρέπει νὰ συνερίζεται τοὺς δούλους του — καὶ χαιρέτισέ τον ἀπὸ μέρους μου καὶ πές του, πὼς ἀφοῦ ἔτυχε ποὺ ἔτυχε, καὶ μ᾽ ἔρριξε ἡ κακή μου ἡ μοῖρα στὸν πετρότοπό του καὶ γίνεται τὸ πρῶτο ρωμαίϊκο πανηγύρι ποὺ βλέπω, καὶ κατὰ τὰ μέρη τῆς ἐξουσίας μου, ἔχω μεγάλην ἐπιθυμία νὰ γίνῃ ὅπως πρέπει... Καὶ νὰ ἰδῇς ποὺ αὔριο — καλὰ ποὺ τὸ θυμήθηκα κι αὐτὸ — γιορτάζομε κ᾽ ἐμεῖς τὸν Κασήμ!.. Ἂς εἶναι, κι ὁ δικός σας ὁ Ἅγιος κάτι θ᾽ ἄξιζε γιὰ ν᾽ ἁγιάσῃ!.. Θὰ τὸν τιμήσω τὸ λοιπόν! Πρέπει νὰ γίνῃ μονοκκλησιά*. Ὅλες οἱ ἄλλες ἐκκλησίες νὰ μὴ λειτουργήσουν καὶ νὰ μαζευτοῦν ὅλες οἱ ἐνορίες μὲ τοὺς παπάδες τους ἐδῶ, στὸν Ἁϊ-Δημήτρη μου. Πὲς καὶ στοὺς Ἀρχόντους καὶ στοὺς Προεστοὺς καὶ στοὺς πρωτομαστόρους καὶ σὲ κάθε νοικοκύρη ποὺ θ᾽ ἀπαντήσῃς, πὲς ἀπὸ μέρους μου πὼς αὐτὸ εἶναι ἡ θέλησή μου. Ὅποιος δὲ θά ᾽ρθῇ, ἐμένα θὰ προσβάλῃ. Ἔλα· τρέχα τώρα· χάσου ἀπ᾽ τὰ μάτια μου... Στάσου! Ἄκουσε. Αὔριο τὸ πρωῒ-πρωῒ, τὴν ὥρα ποὺ θὰ ψέλνουν στὴν ἐκκλησία τὸ τροπάρι τοῦ Ἁγίου, ν᾽ ἀνεβῇς σ᾽ ἕνα ψήλωμα, κοντὰ στὴν ἐκκλησιὰ καὶ νὰ κουνήσῃς γιὰ σημάδι ἕνα κόκκινο πανί, γιὰ νὰ βάλωμε φωτιὰ στὴ λουμπάρδα*, καὶ στὰ τόπια* τοῦ Κάστρου γιὰ νὰ τιμήσωμε τὸν

μονοκκλησιά: *ἡ λειτουργία μιᾶς μόνον ἐκκλησίας.* ***λουμπάρδα:*** *κανόνι.* ***τόπι, μπάλλα:*** *βλῆμα.*

Ἅγιο σας. Αἴ! ἂς γίνῃ κι αὐτό! Γκρεμίσου τώρα· σὲ βαρέθηκα· τυχερὸς ἄνθρωπος εἶσαι.

Ὁ ραγιὰς ἔκανε μιὰ μετάνοια κι ἄγγιξε ἡ μύτη του στὸ χῶμα. Ὁ Ἀγὰς χωρὶς νὰ τὸν κοιτάξῃ γύρισε στοὺς ἀνθρώπους του καὶ εἶπε:

—Τί ὡραῖος ποὺ θὰ εἶναι ὁ κάμπος αὔριο τὸ πρωῒ-πρωῒ βόλτα στὸν Ἅϊ-Δημήτρη, γεμᾶτος κόσμο ποὺ νὰ μὴν πέφτῃ χάμω οὔτε μῆλο!..

Καὶ κουνῶντας τὸ κεφάλι του δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κοίταξε τὸ ραγιὰ πού 'φευγε τρεχᾶτος.

—Τὸν παρασφίξατε τὸν ἄνθρωπο, ἀθεόφοβοι, καὶ πηγαίνει τὸν κατήφορο σὰν ξεβιδωμένος! Χά! χά! χά! ξεφώνισε τρεῖς φορές, χωρὶς νὰ γελάσῃ τὸ μοῦτρο του.

«Δὲν εἶναι ἄλλος Θεὸς ἀπὸ τὸν Ἀλλὰχ καὶ ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ προφήτης του», ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ μιναρὲ τοῦ Παρθενῶνα ἡ φωνὴ τοῦ μουεζίνη, ποὺ καλοῦσε τοὺς πιστοὺς νὰ προσευχηθοῦνε.

Σκοτείνιασε. Ὁ Ἀγὰς ἐπρόσταξε νὰ φύγουν ὅλοι καὶ ὅλοι ἔφυγαν. Δύο μονάχα ἔμειναν καὶ κρυφομιλοῦν. Ὁ Ἀγὰς καὶ ὁ ἀρχιπυροβολητὴς Ἀχμέτ.

— Κοίταξε τοπτζήμπαση* νὰ τὰ καταφέρῃς καλά. Τὸ στοιχειωμένο μαρμαρόσπιτο — κ' ἔδειξε τὰ Προπύλαια — ποὺ ἡ τύχη μ' ἔρριξε καὶ κάθομαι μέσα, ἔχει μπαρούτι μπόλικο· μπάλλες* ἔχουμε, ἄλλο τίποτις, λογιῶν τῶν λογιῶν· δὲ χρειάζεται δὰ καὶ μεγάλη φασαρία! Τὸ μόνο ποὺ φοβᾶμαι εἶναι ὁ καιρός, νὰ μὴ μᾶς τὰ χαλάσῃ... ὕστερ' ἀπ' τὴν καλοκαιρινὴ λιακάδα, ὁ οὐρανὸς ἔγινε πίσσα.

— Μὴ λὲς τὸν κακὸ τὸ λόγο, Ἀγά! Ὅλα θὰ πᾶνε καλά, μὴ σὲ μέλει... Ὁ μουφτής*, τί γνώμη θὰ εἶχε τάχατες!..

— Καὶ ποιὸς τὸν ρωτάει; Μοῦ κάνει τὸν μεγάλο. Αὔριο βλέπουμε ποιανοῦ τ' ὄνομα θὰ βουΐξῃ στὰ ἑφτὰ βασίλεια. Θὰ ποῦμε πὼς ἔγινε λάθος! Ἐγὼ εἶπα γιὰ μπαρούτι μονάχα, κατάλαβες; καὶ βρέθηκαν ἄξαφνα μέσα καὶ μπάλλες. Ἂν μᾶς παραφορτωθῇ, τὸν στέλνομε στὸν ἀγύριστο μὲ τὴ γνώμη του μαζί.

— Καὶ λέμε πὼς ἤτανε τάχα σύμφωνη μὲ τὴ δική μας γνώμη.

— Καλὰ τὰ συλλογιέσαι Ἀχμέτ. Ἐγὼ πάω ὡς τόσο τώρα νὰ φάω καὶ νὰ πλαγιάσω καὶ πρὶν νὰ χαράξῃ θὰ εἶμαι στὸ πόδι. «Πέτρες καὶ χῶμα καὶ κορμιὰ νὰ γίνουν ἕνα, ἔτσι ποὺ νὰ τὰ σιχαθοῦν νὰ τὰ φᾶνε κι αὐτὰ τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια».

Ἦταν τὰ τελευταῖα λόγια ποὺ εἶπ' ὁ Γιουσοὺφ κ' ἔφυγε.

Ὁ Ἀχμὲτ προσκαλεῖ τώρα τοὺς τοπτζῆδες*. Τὰ κανό-

τοπτζήμπασης: *ὁ ἀρχηγὸς τῶν πυροβολητῶν.* ***μουφτής:*** *ἱερωμένος τοῦρκος μὲ δικαστικὴν ἐξουσίαν.* ***τοπτζής:*** *πυροβολητής.*

νια τῶν Προπυλαίων ἑτοιμάζονται· φέρνονται ἀκόμα καὶ τὰ κανόνια τῶν ἑορτῶν ἀπ' τὸ μέρος τοῦ Ἐρεχθείου. Στὴ μέση βάζουν τὸν μεγάλον ὅλμο, τὴν περίφημη λουμπάρδα «γιὰ φιγούρα», ὅπως εἶπ' ὁ φρούραρχος.

Γενικὴ κίνηση στὸ Κάστρο καὶ συζήτηση γιὰ τὴν τιμὴ ποὺ θὰ κάμῃ ὁ Ἀγὰς στοὺς ραγιάδες. Οἱ περισσότεροι βρίσκουν σωστὴ τὴν ἀπόφασή του. Ὅσο πιὸ εὐχαριστημένα εἶναι τὰ ζά*, τόσο πιὸ πολὺ δουλεύουν, ἐπρόσθεσ' ὁ γέρο-μάγερας τοῦ Ἀγᾶ. Τὰ Τουρκόπουλα εἶναι καταχαρούμενα. Ὁ ἰμάμης* ὅμως τοῦ μεγάλου τζαμιοῦ τοῦ Παρθενῶνα καὶ ἕνας ἐπίσημος διαβατικὸς δερβίσης* ἔχουν ἄλλη γνώμη· ἀφοῦ ὅμως δὲν ἔχουν τὴν δύναμη ν' ἀντιπράξουν, φεύγουν μουρμουρίζοντας τὴ γνώμη τους.

Τὸ μυστικὸ μονάχα ὁ Ἀχμὲτ τὸ γνωρίζει.

Εἶναι νύχτα βαθειά! Ὅλοι κοιμοῦνται. Οἱ τοπτζῆδες ἔφυγαν κι αὐτοὶ τελευταῖοι. Νέκρα ἔγινε στὸ βράχο. Μόνο οἱ νυχτερινὲς καντῆλες τῶν σπιτιῶν τῆς Ἀκροπόλεως μαρτυροῦν ποῦ κείτονται τὰ κορμιὰ τῶν Καστριωτῶν. Κάποτε-κάποτε οἱ πελαργοὶ τοῦ τζαμιοῦ χτυποῦν τὴ μύτη τους σὰ νὰ συνοδεύουν τὴ φωνὴ τῆς ντροπιασμένης γλαυκὸς τοῦ Ἐρεχθείου. Αὐτὴ τὴ βραδιὰ ὅμως ἀκούστηκε στὰ Προπύλαια ἀπάνω κ' ἕνα νεκροπούλι. Ἐφώναξε ἐννέα φορὲς καὶ χάρηκε. Ἡ γραῖα ἡ μητέρα τοῦ Γιουσούφ ποὺ τὸ ἄκουσε, ἔχασε τὸν ὕπνο της. Σὲ λίγο μιὰ σκιὰ ζυγώνει στὰ κανόνια. Πηγαινόρχεται. Κουβαλεῖ σφαῖρες, τὶς βάζει στὰ κανόνια καὶ τὶς σκουντᾶ μὲ τὸ γεμιστήρι μὲ μεγάλη δύναμη καὶ μὲ λίγο θόρυβο. Γεμίζει καὶ τὴν λουμπάρδα μὲ τὴν πιὸ μεγάλη μπόμπα καὶ ξαπλώνεται στὰ μάρμαρ' ἀπάνω κουρασμένος.

Μιὰ μεγάλη ἀστραπὴ φωτίζει τώρα τὸν κατάμαυρο οὐρανὸ καὶ δείχνει τὴν ἄγρια τοῦ Ἀχμὲτ ὄψη, ἐνῶ μα-

κριά, στὰ πρόσβορα, ἀπάνω ἀπ' τὸ φρούριο τοῦ Θρασυβούλου*, κεραυνὸς αὐλακώνει τὸ στερέωμα. Ὁ Ἀχμὲτ φεύγει σὲ λίγο κι αὐτός. Ἡ δουλειά του ἐτελείωσε.

Εἶναι μεσάνυκτα.

Ὀλίγη ὥρα περνᾶ καὶ βροντὲς τραντάζουν τὸ βράχο. Ἔρχεται σὰν ἐλαφρὸς πρόσκοπος* ἕνα ψυχρὸ ἀεράκι. Ἀρχίζουν ὕστερα νὰ πέφτουν χονδρὲς ψιχάλες.

Κοντεύει νὰ ξημερώσῃ, ἀλλὰ τὸ σκοτάδι εἶναι ἀκόμη βαθύ.

Ὁ φόβος κάνει τοὺς ἀνθρώπους καὶ βαστοῦν τὸ λόγο τους. Γιὰ τοῦτο καὶ ὁ κακότυχος ξωτάρης — ἔχοντας πάντα δίπλα του κ' ἕναν ἄνθρωπο τοῦ κάστρου ἁρματωμένο σὰν ἀστακὸ — ἔκανε ὅ,τι τοῦ εἶπε ὁ Ἀγάς. Ὁ φρόνιμος Μητροπολίτης ὅμως, ὁ Ἄνθιμος, ἀφοῦ ἄκουσε καὶ τὴ γνώμη τῶν δημογερόντων, ἀκόμα καὶ τοῦ βοϊβόδα* ηὗρε ἕναν μεσιανὸ δρόμο: νὰ μὴ γίνῃ δηλαδὴ μονοκκλησιά, ἀλλὰ νὰ λειτουργήσουν μόνο οἱ Ἁϊ-Δημήτρηδες, ὁ Κατηφόρης*, ὁ Νέος*, ὁ Τζιρίτης*, τὸ Παρακκλήσι... Τὸ κόμμα τοῦ «πρώην Ἀθηνῶν» Δανιήλ, δὲν ἐπρόφτασε ν' ἀντιπράξῃ.

Θαμποφέγγει. Μὲ ὅλη τὴν κακοκαιρία κάμποσοι φαίνονται κατὰ τὸν ἀνήφορο, ποὺ πηγαίνουν νὰ προσκυνήσουν. Ἀρχίζουν νὰ ξεχωρίζουν τὰ κόκκινα σκουφώματα

ζὰ (ἐνικ. τὸ ζό): τὰ ζῶα. ***ἰμάμης:*** *τοῦρκος θρησκευτικὸς ἡγέτης.* ***δερβίσης:*** *τοῦρκος μοναχός.* ***φρούριο τοῦ Θρασυβούλου:*** *τὸ φρούριον τῆς Φυλῆς, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο εἰς τὴν Πάρνηθα καὶ τὸ ὁποῖον κατέλαβε τὸ 404 π.Χ. ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Θρασύβουλος. Μὲ ὁρμητήριον τὸ φρούριον αὐτὸ κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τριάκοντα τυράννους.* ***πρόσκοπος:*** *ἐμπροσθοφυλακή.* ***βοϊβόδας:*** *ὁ διοικητὴς μιᾶς ἐπαρχίας.* ***Κατηφόρης:*** *εὑρίσκετο παρὰ τὴν ὁδὸν Κυρρήστου.* ***Νέος:*** *ὑπῆρχεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ νεωτέρου ναοῦ εἰς τοῦ Ψειρῆ.* ***Τζιρίτης:*** *εὑρίσκετο εἰς τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν Εὐπόλιδος καὶ Ἀπελλοῦ.*

τῶν ἐργατικῶν καὶ κάπου-κάπου καὶ κανένα σκιάδι* ἄρχοντα.

Δὲν εἶναι ὅμως οἱ πανηγυριῶτες τόσοι, ὅσους τοὺς ἤθελ' ὁ Γιουσούφ.

...Ἡ λειτουργία ἄρχισε. Ἡ βροχὴ τώρα πέφτει μὲ τὸ τουλούμι.

— Μᾶς τὰ χάλασ' ἡ βροχή!

Ὠρύεται ὁ Ἀγὰς μέσ' στὴν κρεββατοκάμαρά του καὶ στριφογυρίζει σὰν λιοντάρι στὴν κλούβα του.

Οἱ βροντὲς εἶναι ἀδιάκοπες τώρα. Ἡ ξανθὴ Χανοὺμ ἐμαζεύτηκε σὰν κουβαράκι σὲ μιὰ γωνίτσα τοῦ κρεββατιοῦ της.

—Ἀγά! μὴ φύγῃς... φοβᾶμαι!

Καὶ ἀνοίγει μ' ἐρωτικὴ παράκληση τὴν ἀγκαλιά της. Ὁ Ἀγὰς ἑτοιμάζεται νὰ φύγῃ. Ἡ χανοὺμ τὸν ἀγκαλιάζει· αὐτὸς τὴν σκουντᾶ καὶ πετιέτ' ὄξω. Ρίχνει μιὰ γούνα ἀπάνω του, περνᾶ βιαστικὸς ἀπὸ τ' ἄλλο δωμάτιο, ποὺ εἶναι μαζεμένη ὅλη του ἡ φαμίλια, χωρὶς νὰ βγάλῃ λέξη, καὶ ἀνεβαίνει σ' ἕνα φεγγίτη ποὺ βλέπει κατὰ τὰ κανόνια.

Τὸ χαλάζι τὸν κτυπᾶ στὸ πρόσωπο. Ὁ ἄνεμος τὸν δαιμονίζει. Εἶναι νὰ σκάσῃ.

— Τὴν πάθαμ' Ἀγά!.. τοῦ φωνάζει ἀπὸ κάτω ὁ Ἀχμέτ. Ὁ καιρὸς θὰ σηκώσῃ καὶ μᾶς καὶ τὰ κανόνια μας. Λίγοι ραγιάδες πέρασαν. Ὁ κάμπος εἶναι ἔρημος... Μόλις ποῦ καὶ ποῦ φαίνεται κι ἀπὸ κανένας. Νά, ἄλλοι δυὸ-τρεῖς ἀκόμα πηγαίνουν... Τί κάνῃ αὐτὸς ἐκεῖ;.. κουνάει ἕνα κόκκινο πανί!.

— Ἄχ!.. βογγάει ὁ Ἀγάς. Ὁ παπὰς βιάζεται· θὰ ψέλνῃ τὸ τροπάρι τοῦ Ἁγίου, γι' αὐτὸ ὁ ξωτάρης κουνάει τὸ κόκκινο πανί, καθὼς τὸν ἐπρόσταξα. Σὲ λίγο θὰ τελειώσῃ ἡ λειτουργία!... Γρήγορα λοιπὸν Ἀχμέτ. Γύρισε

σκιάδι: καπέλλο.

ὅλα τὰ κανόνια κατὰ τὴν ἐκκλησία ἀπάνω, καὶ φωτιά! Πέτρα στὴν πέτρα νὰ μὴ μείνῃ, νὰ μὴ φανῇ πιὰ οὔτε ἡ θέση ποὺ ἦταν ἡ ἐκκλησία. Σὲ θέλω, τοπτζήμπαση, σὲ θέλω!... φωτιά!...

Σὰ δαιμονισμένος ὁ Ἀχμὲτ τριγυρίζει στὰ κανόνια, τὰ κουνεῖ δεξιὰ καὶ ζερβά, σκύβει, σηκώνεται, ξανασκύβει καὶ ξανασηκώνεται, ὡς ποὺ τὰ βάζει στὸ σημάδι. Φοβερὴ μπόρα ἔπιασε τώρα. Ὁ Ἀχμὲτ ζυγώνει ἀναμμένο τὸ ἀλειμματοκέρι* πρῶτα στὴν λουμπάρδα.

Τὴν ἴδια στιγμὴ ὅμως, πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του, χύνεται ἀπ' τὸν οὐρανὸ φωτιά. Κρότος φοβερὸς καὶ ξερός, κρότος... ἄγριος. Ὅλη ἡ Ἀκρόπολη σειέται... Κεραυνὸς πέφτει στὰ Προπύλαια, ἀπάνω στὴν μπαρουταποθή-

---

ἀλειμματοκέρι: *ἡ δᾶδα, κερὶ ἀπὸ λίπος.*

κη... Καταστροφὴ καὶ θάνατος!!... Ἂν εἶναι ὁ Ἀχμὲτ καλὸς σημαδιάρης, καλύτερος εἶν' ὁ οὐρανός.

Ἡ καταστροφὴ εἶναι φοβερή. Οἱ ταξιδιῶτες* γράφουν γι' αὐτὴν μὲ φρίκη καὶ μὲ θαυμασμό...

...Ἦταν μιὰ φορὰ κάποιος φρούραρχος Γιουσούφ. Εἶχε μάνα, εἶχε τέσσαρες γυναῖκες, εἶχε δυὸ γιούς, — οὔτε κομμάτι δὲ βρέθηκε ἀπ' αὐτοὺς — εἶχε καὶ μιὰ κόρη ὀρφανὴ ἀπὸ μάνα χριστιανή, γι' αὐτὴν λένε πὼς γλύτωσε.

Ἦταν μιὰ φορὰ ἕνας τομτζήμπασης Ἀχμέτ. Χάθηκε κι αὐτὸς καὶ μόνο κατὰ τὸν Ἄϊ-Δημήτρη βρέθηκε τὸ δεξί του χέρι, ποὺ κρατοῦσε ἀκόμα τὸ ἀλειμματοκέρι, ποὺ θά 'βαζε τὴ φωτιά.

Τὰ κανόνια σκορπίστηκαν, ἡ λουμπάρδα ἔγινε χάλι.

Πέτρες καὶ χῶμα καὶ κορμιὰ ἔγιναν ἕνα, ἔτσι ποὺ τὰ σιχάθηκαν νὰ τὰ φᾶνε αὐτὰ τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια.

Οἱ Καστριῶτες κατατρομαγμένοι μαζεύτηκαν στὸν τόπο τῆς καταστροφῆς. Οἱ χριστιανοὶ σταυροκοπιοῦνται, πετάγονται ὅλοι ὄξω ἀπ' τὸ ἐκκλησάκι τ' Ἄϊ-Δημήτρη καὶ μόν' ὁ παπὰς — παπὰς τοῦ καιροῦ ἐκείνου — μένει νὰ τελειώσῃ τὴ λειτουργία.

Ἡ βροχὴ ὕστερ' ἀπ' τὴν καταστροφὴ ἔπαψε. Ὁ οὐρανὸς καθάρισε. Σὰν νὰ μὴν ἔγινε τίποτις!.. Τὸ θαῦμα καὶ ποιὸς δὲν τό 'μαθε!..

Ὁ Ἄι-Δημήτρης πῆρε μὲ τὸ δίκιο του τὸ παρανόμι ποὺ τοῦ 'πρεπε, καὶ ἴσαμε τὰ τώρα λέγεται Λουμπαρδιάρης, δηλαδὴ Βομβαρδιστής.

Δυστυχισμένα Προπύλαια!..

(Κυρὰ-Τρισεύγενη καὶ ἄλλα διηγήματα)

ταξιδιῶτες: *ἐννοεῖ τοὺς περιηγητὰς ἐκείνης τῆς ἐποχῆς καὶ ἰδίως τὸν Spoon καὶ Wheeler.*

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Κ. Παλαμᾶ

Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ πλέον τοῦ ἡμίσεος τοῦ αἰῶνος ἡ μορφή του ἐδέσποζεν εἰς τὰ γράμματα. Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας, ἀλλ' ἡ καταγωγή του ἦτο ἐκ τοῦ Μεσολογγίου. Ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ σπουδάσῃ Νομικά, δὲν ὡλοκλήρωσεν ὅμως τὰς σπουδάς του. Πρωτοενεφανίσθη εἰς τὴν ποίησιν τὸ 1886 καὶ μετὰ ὡρισμένας δοκιμὰς ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς καὶ ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἐπικράτησίν της. Ὑπηρέτησεν ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1926 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1943 καὶ ὁ λαὸς τῆς γερμανοκρατουμένης πρωτευούσης τὸν συνώδευσεν εἰς τὸ Α΄ Νεκροταφεῖον ψάλλων τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνον.

Κυρίως ἠσχολήθη μὲ τὴν ποίησιν καὶ ἔγραψε πάρα πολλὰς συλλογὰς (19). Αἱ σπουδαιότεραι εἶναι: «Ὁ τάφος», «Ἡ ἀ-

σάλευτη ζωή», «Ὁ δωδεκάλογος τοῦ γύφτου», «Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ». Ἔγραψεν ἀκόμη διηγήματα: «Θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ», «Διηγήματα» καὶ ἕνα δρᾶμα «Τρισεύγενη». Ὑπῆρξε τέλος καὶ σπουδαῖος κριτικός.

Νἄμουν τοῦ σταύλου ἕν' ἄχυρο, ἕνα φτωχὸ κομμάτι,
Τὴν ὥρα π' ἄνοιξ' ὁ Χριστὸς στὸν ἥλιο του τὸ μάτι!
Νὰ ἰδῶ τὴν πρώτη του ματιὰ καὶ τὸ χαμόγελό του,
Τὸ στέμμα τῶν ἀκτίνων του γύρω στὸ μέτωπό του,
Νὰ λάμψω ἀπὸ τὴ λάμψι του κ' ἐγὼ σά' διαμαντάκι,
Κι ἀπὸ τὴ θεία του πνοὴ νὰ γίνω λουλουδάκι,
Νὰ μοσχοβοληθῶ κ' ἐγὼ ἀπὸ τὴν εὐωδία
Ποὺ ἄναψε στὰ πόδια του τῶν Μάγων ἡ λατρεία,
Νὰ ἰδῶ τὴν Ἀειπάρθενο, νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπό της
Πῶς ἐκοκκίνησε, καθὼς πρωτόειδε τὸ μικρό της,
Ὅταν λευκό, πανεύοσμο τὸ προσωπάκι ἐκεῖνο,*
Τῆς θύμισ' ἔτσι ἄθελα τοῦ Γαβριὴλ τὸν κρίνο . . .

Νἄμουν τοῦ σταύλου ἕν' ἄχυρο, ἕνα φτωχὸ κομμάτι,
Τὴν ὥρα π' ἄνοιξ' ὁ Χριστὸς στὸν ἥλιο του τὸ μάτι!

πανεύοσμος: *μυρωδᾶτος.*

ΘΕΙΟΝ ΟΡΑΜΑ

Ἀνδρ. Καρκαβίτσα

Ὁ Ἀνδρέας Καρκαβίτσας εἶναι μαζὶ μὲ τὸν Ἀλ. Παπαδιαμάντην οἱ σπουδαιότεροι πεζογράφοι τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰ. Ἐγεννήθη τὸ 1866 εἰς τὰ Λεχαινὰ τῆς Ἠλείας, ἐσπούδασεν ἰατρὸς καὶ εἰργάσθη εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ εἰς τὸν στρατόν· ἀπέθανεν εἰς τὸ Μαρούσι τὸ 1922. Ἤρχισε νὰ γράφῃ εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν καί, μολονότι κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποίησε τὴν καθαρεύουσαν, κατόπιν, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν Ψυχάρην, κατέστη ὁ θεμελιωτὴς τῆς δημοτικῆς εἰς τὴν πεζογραφίαν. Ἡ προσφορά του εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλη. Ἔγραψε μυθιστορήματα: «Ἡ Λυγερή», «Ὁ ζητιάνος», «Ὁ Ἀρχαιολόγος» καὶ συλλογὰς διηγημάτων: «Διηγήματα», «Λόγια τῆς πλώρης», «Παλιὲς ἀγάπες», «Διηγήματα τοῦ γυλιοῦ», «Διηγήματα γιὰ τὰ παλληκάρια μας». Τέλος ἔγραψε καὶ Ἀναγνωστικὰ τῆς Γ΄, Δ΄ καὶ Ε΄ τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ.

Ἀ λέτε, ρὲ παιδιά, τίποτα νὰ ζεσταθοῦμε; Καὶ μὲ τὸ λόγο φάνηκε μαῦρο κορμὶ στὴν ἀνοιχτὴ θυρίδα, κύλισε ἀπὸ τὴ σκάλα κάτω ὁ Κώστας ὁ θερμαστής, βαρυτυλιγμένος στὴν πατατούκα* του. Ἔκανε κρύο δυνατό. Βοριᾶς ἐξύριζε τὰ πέλαγα, πάγωνε τ' ἀκρογιάλια, κρουστάλλιαζε τὰ στοιβαγμένα χιόνια στὰ βουνά. Καὶ τὸ πλήρωμα, ναῦτες καὶ θερμαστές, συναγμένοι ὁλόγυρα στὴ θερμάστρα, φρόντιζαν νὰ ζεσταθοῦν μὲ τὴ φασκομηλιὰ καὶ τὸ ψωμοτύρι.

πατατούκα *(ἰταλ.)*: *χονδρὸ παλτό.*

Ὁ λύχνος, καρφωμένος στὴ μέση ἑνὸς στύλου, φώτιζε καὶ κάπνιζε μαζὶ μὲ τὰ περίγυρα σωθέματα*. Διπλὰ-τριπλὰ τὰ κρεββάτια κολλημένα στὰ πλευρά, μὲ τὰ μαῦρα τους στρωσίδια, θύμιζαν νεκροθῆκες στ' ἀνήλιαστα βάθη τῆς γῆς ταφιασμένες. Κοντὰ ἡ καμαρούλα τοῦ ναύκληρου, ἀνοιχτόπορτη, ἔδειχνε ἄλλο κρεββάτι στρωμένο, δυὸ-τρεῖς φωτογραφίες παλιές, μιὰ χρωμολιθογραφία χανούμισσας, χρυσοφορεμένης καὶ ξαπλωμένης σὲ πουπουλένια προσκέφαλα. Καὶ ὁλοῦθε κρεμασμένα τὰ ροῦχα, στὸ λάδι καὶ στὸ κάρβουνο βουτημένα· οἱ μουσαμάδες ξεσκισμένοι καὶ μυριομπαλωμένοι· τὰ χοντρὰ ποδήματα καὶ τὰ κασκέτα καὶ οἱ χρωματιστοὶ σκοῦφοι ἔδειχναν τὸ χώρισμα καλογερικὸ κελλί. Ἀλλὰ τὸ φλίφλισμα τοῦ νεροῦ ποὺ ἀκουόταν στὰ πλευρά, ἡ μυρωδιὰ τοῦ κατραμιοῦ καὶ τὰ ψημένα πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων, ἔδειχναν πὼς ἡ ζωὴ ἐδῶ ἀγωνίζεται τὸν τελευταῖο ἀγῶνα της. Γιὰ τοῦτο καὶ κανένας δὲν πρόσεξε τώρα τὸ ἀστεῖο κατρακύλημα τοῦ θερμαστῆ.

— Δὲ λέτε, ρὲ παιδιά, καὶ τίποτα νὰ ζεσταθοῦμε; ξαναδευτέρωσε ἐκεῖνος, ἀγκαλιάζοντας τὴ θερμάστρα.

— Τί νὰ εἰποῦμε; ρώτησε μελαγχολικὸς ὁ Κώστας ὁ Ἀξιώτης*. Νυχτιὰ σὰν τὴν ἀποψινὴ δὲ θέλει παραμύθια, ὄχι, δὲ θέλει παραμύθια! Ἐδῶ στὸν ἄγριο κόρφο* ποὺ εἴμαστε κλεισμένοι, τριγυρισμένοι ἀπὸ τὸ μούγκρισμα τῆς Μαύρης Θάλασσας, σαβανωμένοι ἀπὸ τὸν πουπουλένιο θυμὸ τ' οὐρανοῦ, ἂς ποῦμε κατιτὶ θεϊκὸ καὶ παρήγορο. Στὰ παλιὰ χρόνια, οἱ γέροντές μας δὲν εἶχαν τὴν καταδίκη ποὺ ἔχουμε ἐμεῖς τώρα. Περνοῦσαν τὶς ἅγιες ἡμέρες κάτω ἀπὸ τὴ στέγη τους, κοντὰ στὴ φωτιά, ἀνάμεσα στὴ φαμίλια* τους. Ὅπως ὁ ἀμπελοφυτευτὴς τ' ἀμπέλι του, τρυγούσανε καὶ κεῖνοι τὸ καλοκαίρι τὴ θάλασσα καὶ χαίρον-

---

σωθέματα: *τὰ διάφορα ἀντικείμενα.* ***Ἀξιώτης:*** *ὁ κάτοικος τῆς Νάξου.* ***κόρφος:*** *κόλπος.* ***φαμίλια:*** *οἰκογένεια.*

ταν τὸν χειμῶνα τὰ καλά της ἄφοβα. Ἤξεραν τὴ γιορτὴ καὶ τὴν καματερή* τους. Εἶχαν καιρὸ γιὰ τὴ χαρὰ καὶ γιὰ τὴ θλίψη τους. Ἐμεῖς, τίποτ' ἀπ' αὐτά! Χειμῶνα - καλοκαίρι τ' ὀργώνουμε τὸ κῦμα. Βόδια καματερὰ* στὴ βουκέντρα* τῆς ἀνάγκης, ὑποταχτικὰ θ' αὐλακώνουμε τ' ἁρμυρὸ χωράφι, μονάχα τὴ φάκνα* μας ἔχοντας γιὰ πληρωμή. Γιὰ τοῦτο, καλὰ ποὺ ἔτυχε ἡ κακοκαιρία ν' ἀφήσουμε λίγο τὸν κάματο*. Δὲ λέω πὼς θὰ μείνουμε τώρα ἥσυχοι. Ὁ ἀφέντης θέλει δουλειὰ ἀπὸ τὸ δουλευτή, γιατὶ φοβᾶται μὴν ὀκνέψη* μὲ τὴν ἀκαμωσιά*. Φαντάσου ὅμως, ἂν ἦταν καλωσύνη, τί δρόμο θὰ παίρναμε τώρα. Ἔτσι τοὐλάχιστο ἔχω ἐλεύθερο τὸ νοῦ νὰ συλλογιστῶ τὸ σπίτι μου.

Ἄχ, τὸ σπίτι μου! Ἄρχισα τὸ παράπονο καὶ κοντεύω νὰ δακρύσω σὰν ἄπραγο* παιδί. Μὰ δὲ φταίω γώ. Φταίει αὐτὴ ἡ νύχτα. Φταίει τὸ ἀποψινὸ ἀποσπέρισμα,* τ' ἀστέρι τὸ λαμπρὸ ποὺ ἔτρεμε βασιλεύοντας πίσω ἀπὸ τὰ χιο-

---

καματερή: *ἐργάσιμη ἡμέρα, καθημερινή.* ***βόδια καματερά:*** *κατάλληλα γιὰ ὄργωμα, ἐργατικά.* ***βουκέντρα:*** *αἰχμηρὴ ράβδος διὰ νὰ κεντοῦν τὰ βόδια.* ***φάκνα:*** *ἡ τροφή.* ***κάματος:*** *τὸ ὄργωμα, ἡ ἐργασία.* ***ὀκνεύω:*** *τεμπελιάζω.* ***ἀκαμωσιά:*** *τὸ καθησιό.* ***ἄπραγος:*** *ἄπειρος.* ***ἀποσπέρισμα:*** *τὸ βράδιασμα.*

νισμένα βουνὰ καὶ τάραξε τὸ εἶναι μου. Ὅπως τοὺς μάγους, ὡδήγησε καὶ μένα πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ τὰ πέλαγα στὴ Νάξο, στὸ Γρίτι μου τὸ πρασινοντυμένο, τὸ ταπεινὸ μὰ ὁλόχαρο σπιτάκι μου. Καὶ ὄχι ὡς ἐδῶ· παραμπρός, παραμπρὸς ἀκόμη. Μ' ἔφερε στὰ παιδιάτικα χρόνια μου, πρὶν ἀφήσω τὴ στεριὰ καὶ πρίν ταξιδέψω τὴ θάλασσα.

Καθόμαστε ὅλοι στὸ παραγώνι, διπλοπόδι* στὰ μάλλινα στρωσίδια, ντυμένοι μὲ τὰ ζεστὰ φορεματάκια μας, ποὺ τὰ ἔρραψε τῆς μάνας μας ἡ φροντίδα καὶ τῆς ἀδελφῆς μας, τῆς ὁμορφούλας, τὰ πιδέξια χέρια. Ὁ πατέρας μου, θεριακωμένος* καὶ νιοφάνταστος* γέροντας, καθότανε στὶς προσκεφαλάδες ψηλὰ καὶ ρουφοῦσε ἀπολαυστικὰ τὸ τσιμπούκι του.

Ὅταν μᾶς ἔβλεπε ἔτσι συναγμένους, τοῦ ἄρεσε νὰ διηγιέται παραμύθια καὶ ἱστορίες τῆς ζωῆς του. Τῆς θάλασσας οἱ κίνδυνοι, τῆς στεριᾶς οἱ χαρές, ὁ τρόμος τῶν κουρσάρων, τὰ ναυτικὰ κατορθώματα τῆς Ἐπανάστασης διάβαιναν ζωντανὰ καὶ ὁλοφώτιστα μπροστά μας. Μὰ κείνη τὴ νύχτα δὲ θέλησε νὰ μιλήση οὔτε γιὰ παραμύθια, οὔτε γιὰ ταξίδια του. Μόλις βάλαμε τὸ λύχνο στὸ λυχνοστάτη καὶ φάγαμε τὴ λειψόπητα*, μᾶς ἄρχισε θρησκευτικὲς κουβέντες. Ἦταν θρῆσκος ὁ ἁγιοχώματος* καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία δὲν τ' ἄφηνε ἀπὸ κοντά του. Ἀλήθεια, στὰ ταξίδια του εἶχε πρόχειρα τὰ τροπάρια καὶ τὶς βλαστήμιες. Μὰ τώρα ποὺ ἔπαψε τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, φρόντιζε γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς του.

— Δὲ μοῦ λές, εἶπε στὸν ἀδελφό μου τὸ μικρότερο, τί ὅραμα εἶδε ἡ Παναγία τὴ νύχτα ποὺ γέννησε τὸν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό;

Κόκκαλο ἐκεῖνος. Ρωτάει ἐμένα, τὸ ἴδιο.

διπλοπόδι: *σταυροπόδι.* ***θεριακωμένος:*** *ἀκμαῖος.* ***νιοφάνταστος:*** *αὐτὸς ποὺ φαίνεται νέος.* ***λειψόπητα:*** *ἄρτος ἄζυμος.* ***ἁγιοχώματος:*** *ὁ μακαρίτης.*

— Ἄ, δὲν τὸ ξέρετε! πρόσθεσε μὲ ἤρεμη φωνή. Μὰ δὲν φταῖτε σεῖς· φταίω γὼ ποὺ δὲν σᾶς τὸ ἔμαθ' ἀκόμη. Ἔγινε πέρα στὴν Ἀνατολή, στὸν τόπο τὸν παράδοξο. Ποιὸ χρόνο, δὲ σᾶς λέω. Φτάνει νὰ μετρήσετε τὸ φετεινὸ καὶ βρίσκετε ἀμέσως. Ἐκείνη τὴ νύχτα, μιὰ γυναῖκα, συντροφιασμένη ἀπὸ τὸν τέχτονα* τὸν ἄντρα της, στάθηκε μισοστρατὶς σὲ μιὰ σπηλιὰ καὶ γέννησε ἕνα παιδί. Φτωχὰ ἦταν τὰ ροῦχα της, ἡ ὄψη της πικραμένη· μὰ εἶχε κατιτὶ τόσο λαμπρὸ στὴ ματιά, ποὺ ἔλεγες θ' ἀναστήση καὶ τὴν πέτρα. Κάτω ἀπὸ τὸ γαλάζιο φόρεμα καὶ τὸ κόκκινο στηθοπάνι, τὸ κορμὶ φάνταζε λυγερό, ἄξιο γιὰ νὰ θρονιάση μιὰ πάναγνη ψυχή. Καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἄσπρο της κεφαλοδέτη, τὰ μυγδαλωτὰ μάτια, τὰ φρύδια τὰ σμιχτά, τὸ λεφαντένιο μέτωπο, λαμπρότερο κι ἀπὸ τὰ χρυσὰ στολίδια του, φανέρωναν τὴν αἰσθαντικὴ πηγὴ ποὺ θὰ σαρκώση τὴν Ἀγάπη καὶ τὴν Καλωσύνη.

Γέννησε τὸ παιδί, τὸ βύζαξε, τὸ τύλιξε στὸ σάλι της καὶ τ' ἀπίθωσε στὴ φάτνη πάνω στ' ἄχυρα νὰ κοιμηθῆ. Σὲ λίγο ὁ ἀνασασμὸς ἔβγαινε ἀπὸ τὸ στηθάκι του ἥσυχος, σὰν ἀνασασμὸς βαλσαμόδεντρου.* Γύρω τὸ σκοτάδι ἁπλωνόταν πίσσα. Κάτω στὸ χῶμα πλαγιασμένα τὰ ζωντανά, βόδια καὶ πρόβατα καὶ ἄλογα μαζί, ἔνοιωθαν κάποια φρίκη νὰ χαμοπετᾶ πάνω τους, σύγκρυο νὰ τὰ περιγλείφη, κι ἔμειναν ἄγρυπνα. Μὰ οὔτε βέλασμα, οὔτε χλιμίντρισμα, οὔτε βούγεμα* ἠχολογοῦσε. Ἡ φάκνα ἔτριζε κάποτε· ἀλλὰ καὶ κείνη ἔμενε ξερομασημένη στὸ στόμα τους. Ἀπάνω, ἡ σπηλιὰ μὲ τὸν οὐρανό της νεροστάλαχτο, μὲ τὰ πλευρά της αὐλακωμένα ἀπὸ τὶς νεροσυρμές, πράσινα ἀπὸ τὰ πολυτρίχια*, σκισμένα ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ ὄρνιου,

---

τέχτονας: *ξυλουργός.* ***βαλσαμόδεντρο:*** *δένδρον ποὺ παράγει βάλσαμον (φάρμακον ποὺ ἀνακουφίζει ἀπὸ πόνους καὶ θλίψεις).* ***βούγεμα:*** *ἡ φωνὴ τοῦ βοδιοῦ.* ***πολυτρίχι:*** *ὀνομασία διαφόρων φυτῶν.*

Η ΧΡΙΣΤΟΥ ΓΕΝΝΗΣΙΣ
ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΥΡΙΟΥ
ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΥ
ΟΙ ΜΑΓΟΙ
ΜΡ ΘΥ
ΙΩΣΗΦ
ΟΙ ΠΟΙΜΕΝΕΣ

τρύπια ἀπὸ τοῦ σφαλαγγιοῦ* τὸ κεντρί, κλεισμένα μὲ τὸν πλοκὸ* τῆς ἀράχνης, ξεθεμελιωμένα ἀπὸ τὸν ποντικό, ψήλωνε βουβὴ κι ἀτάραχη. Καὶ κάτω ἀπὸ τὴ χαμηλὴ ἐμπατή*, τὸ φῶς ἀστροστόλιστης νύχτας χυνόταν στὶς πλαγιὲς καὶ τὰ λακκώματα. Οἱ κουρμάδες ἐκεῖ ψήλωναν λαμπάδες, μὲ τὰ καμαρωτὰ κλωνιὰ καρποφορεμένα. Ἐκεῖ τ' ἀμπέλια ἔδειχναν κλαδιὰ ἕτοιμα ν' ἀνοίξουν μάτια χλωροπράσινα στὸ πρῶτο φύσημα τῆς ἄνοιξης. Ἐκεῖ ἀσπραργυρανθισμένες οἱ ἐλιὲς λαγάριζαν* ἀπὸ τώρα τὸ χυμὸ ποὺ θὰ καῆ θυσία στὸ νεογέννητο. Ἐκεῖ καὶ τὰ σπίτια τῆς Βηθλεέμ, μικρά, τετράγωνα, μὲ τὸ δῶμα πάνω καὶ τὴν πόρτα στὸ πλάγι, ἔλαμπαν στὸν ἀσβέστη, λὲς καὶ στολίστηκαν νὰ καλωσορίσουν Ἐκεῖνον, ποὺ θὰ τοὺς χαρίση τὴ δόξα. Βαθειὰ ὁ Ἰορδάνης στέναζε μέσα στὴ χαλικοστρωμένη κοίτη του καὶ πρόσμενε μὲ τρόμο τὸ θεϊκὸ κορμί, ποὺ θ' ἅγιαζε τὰ νερά του. Δεξιὰ στὴ χούνη*, σὰν κατάρατο πνεῦμα, βρουχιόταν ἡ Νεκρὴ Θάλασσα, λὲς κι εἶχε ἀκόμη μέσα της τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορα. Ἀριστερά, ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ζυγούς, ἐκεῖ ποὺ δὲν ἔφτανε τὸ ἀνθρώπινο μάτι, ἦταν ὅμως ἀσήκωτος ὁ λογισμὸς τοῦ θεοῦ, στὴ χαρὰ καὶ στὴν ἀκολασία παραδομένα, οὔρλιαζαν τὰ Γεροσόλυμα, τὸ ἄσμα τῶν προφητῶν κι ἡ λατρεία λαοῦ μεγάλου.

Ὁ Ἰωσήφ, μόλις εἶδε κοιμισμένο τὸ παιδί, κατέβηκε στὸ χωριὸ νὰ φροντίση γιὰ τὴ λεχώνα. Καὶ κείνη ὁλομόναχη, ἀδυνατισμένη, μὲ τὴ μητρικὴ λαχτάρα στὰ στήθη, σταύρωσε τὰ χέρια, ἀκούμπησε τὸ κορμὶ σ' ἕνα στῦλο κι ἔκλεισε τὰ ματόφυλλα. Μὰ στάθηκε ἀδύνατο νὰ κοιμηθῆ. Ἡ τύχη τοῦ θεόσταλτου ἦρθε νὰ τῆς τυραννήση τὴν ψυχή. Τί θ' ἀπογένη στοῦ κόσμου τὴν ἀντάρα ὁ τρυφερός της κρίνος; Ἐκεῖνος, ποὺ τῆς δόθηκε μὲ τὸ χέρι ἀσπροντυμένου Χειρουβείμ; Ποιὰ θὰ εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ποιὸ τὸ τέλος

σφαλάγγι: *εἶδος ἀράχνης φαρμακερῆς.* ***πλοκός:*** *ἱστός.* ***ἐμπατή:*** *εἴσοδος.* ***λαγαρίζω:*** *καθαρίζω, ξεχωρίζω, ἑτοιμάζω.* ***χούνη:*** *τόπος κλειστός, φαράγγι.*

του; Θὰ περάση δρόμο πορφυρόστρωτο* ἢ θὰ βάψη μὲ τὸ αἷμα του τ' ἀγκάθια καὶ τὶς στουρναρόπετρες*; Ὁ κόσμος παραλυμένος δὲν προσέχει πιὰ στὰ λόγια τῶν προφητῶν. Ὁ Ἰσραὴλ στενάζει κάτω ἀπὸ τὸ ψέμα τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ρωμαίων τὸ ζυγό. Δὲν κιθαρίζει* ὁ Δαβίδ, οὔτε ἡ Δεββώρα* δικάζει τὸ λαὸ κάτω ἀπὸ τοὺς κουρμάδες. Τοῦ Ἀαρὼν τὰ τέκνα ληστεύουν· ἀπιστίας σύγνεφο κάθεται στὴν Ἱερὴ Κιβωτὸ* καὶ στοῦ Μεγάλου Ναοῦ* τὰ ἄδυτα. Πίνει τὸ αἷμα τῶν Μακκαβαίων* ἡ γῆ, χωρὶς ν' ἀποδώση ἐλευθερία καὶ δικαιοσύνη. Ὁ Γαυλωνίτης* Ἰούδας χάθηκε, χωρὶς ν' ἀνορθώση τὸ Νόμο. Ἡ Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας χωρισμένη σὲ βασίλεια καὶ τοπαρχίες, φθείρεται ἀπὸ τὸν ἐμφύλιο σπαραγμό, σὰ νὰ τὴ βαραίνη ἀκόμη ἡ ἀπείθεια τῶν προγόνων στὴν ἔρημο τοῦ Σίν*. Κόλαση ἔγινε ὁ ποτὲ παράδεισος! Ἐγωϊστὴς καὶ ἐκδικητικὸς καὶ ἄδοξος ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ Κυρίου! Πῶς θὰ ζήση σὲ τέτοιον κόσμο τὸ παιδί της;

Ἄξαφνα, λύχνος ἡλιοστάλαχτος κρεμάστηκε μπρὸς στῆς μάνας τὴν ψυχή, ἕτοιμος νὰ δείξη τὸ μέλλον τοῦ νιογέννητου, ὅπως ἡ νεφέλη ἔδειξε ἄλλοτε τὸν ἄγνωστο δρόμο στὴ φυλή της. Καὶ τὸν εἶδε τριαντάχρονο λεβεντονιὸ νὰ μαγνητίζη τὶς ψυχὲς τοῦ λαοῦ. Ψηλός, λυγερός, μὲ σεβαστὴ μελαγχολία στὸ ροδοζύμωτο πρόσωπο, μὲ τὰ καστανὰ μαλλιὰ κυματιστὰ στοὺς ὤμους, μὲ τὸ στόμα γλυκοστάλαχτο καὶ τὰ γαλανὰ μάτια, μιλοῦσε στὸ λαὸ καὶ τὸν ἔπειθε. Ἐκήρυττε στὶς συναγωγὲς καὶ χίλιοι τὸν

πορφυρόστρωτος: *στρωμένος μὲ πορφύρες, ἔνδοξος.* ***στουρναρόπετρα:*** *πέτρα μεγάλη καὶ σκληρή.* ***κιθαρίζω:*** *παίζω κιθάρα, ψάλλω.* ***Δεββώρα:*** *προφῆτις καὶ κριτὴς τοῦ Ἰσραήλ.* ***Ἱερὴ Κιβωτός:*** *σκεῦος λατρείας τῶν Ἑβραίων, ποὺ ἐφυλάσσετο εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος.* ***Μεγάλος Ναός:*** *ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος.* ***Μακκαβαῖοι:*** *ἥρωες τῶν Ἑβραίων, οἱ ὁποῖοι ἐθυσιάσθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν.* ***Ἰούδας ὁ Γαυλωνίτης:*** *ἥρως τῶν Ἑβραίων.* ***Σίν:*** *ἡ ἔρημος τοῦ Σινᾶ.*

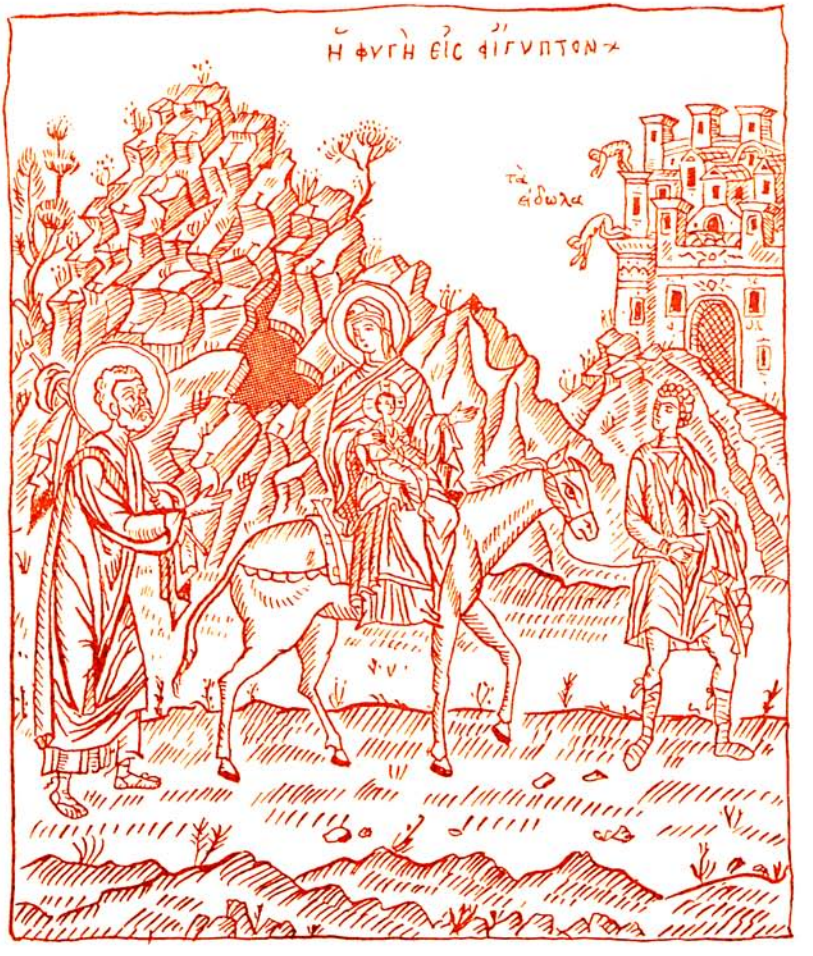
ἄκουαν· ἀνέβαινε στὸ βουνὸ καὶ μύριοι τὸν ἀκολουθοῦσαν. Διαβαίνει ἀνάλαφρα τὴ λίμνη τῆς Γεννησαρὲτ καὶ ρίχνονται λαμνοκοπῶντας οἱ κόσμοι στὰ βήματά του. Οἱ προφῆτες ποὺ τὸν προσπερνοῦσαν, τώρα πισωδρομοῦν ὑποταχτικοί του. Ὁ Νόμος τοῦ Μωϋσῆ ἀναζῆ στὰ λόγια του καὶ συμπληρώνεται. Ἡ ἔρμη γῆ ἀναδροσίζεται, τ' ἀπελπισμένα στήθη ξαναθαρρεύουν· τὰ πλανημένα πρόβατα γυρίζουν πάλι στὴ μάντρα τους. Ἡ ἀγάπη τρέχει ἀδαπάνητη ἀπὸ τὰ πλατειὰ στέρνα του καὶ δροσίζει τὸ καμίνι τῆς κακομοιριᾶς. Οἱ ἄπιστοι πιστεύουν καὶ σηκώνονται οἱ ταπεινοί· τυφλοὺς φωτίζει, χωλοὺς ὁδηγεῖ. Τὰ Ἱεροσόλυμα στρώνουν τοὺς δρόμους μὲ βάγια νὰ τὸν δεχτοῦν. Σύγκαιρα* ὅμως καρφώνουν τὸ σταυρό. Ὁ φθονερὸς μαθητὴς τὸν παραδίνει μὲ φίλημα. Ὁ δειλὸς φίλος τὸν ἀρνιέται, πρὶν λαλήση ὁ πετεινός. Μὰ Ἐκεῖνος, ἀνώτερος ἀπὸ τὰ τέκνα τῶν ἀνθρώπων, συγχωρεῖ τὴν ἄρνηση καὶ τὴν προδοσία, διαβαίνει πρᾶος μέσα ἀπὸ τὶς κοροϊδίες καὶ τὰ φτυσίματα, πίνει τὸ ξύδι καὶ τὴ χολή, φορεῖ τὸ ἀγκαθερὸ στεφάνι, τὴν περιφρονητικὴ χλαμύδα, κρατεῖ τὸ καλαμένιο σκῆπτρο καὶ ἀνεβαίνει στὸ μαρτύριο.

— Γυναῖκα, νὰ ὁ γιός σου· λέει τὴν τελευταία στιγμή. Καὶ ἀποχαιρετᾶ, μ' ἕνα βλέμμα μελαγχολικό, τὴ μάνα ποὺ τὸν γέννησε, τοὺς φίλους ποὺ τὸν πίστεψαν, τὸ λαὸ ποὺ τὸν τυράννησε, τὴ γῆ ποὺ εἶδε τὶς πίκρες του, καὶ τὸν οὐρανὸ ποὺ θὰ δεχόταν τὸ Σῶμα του.

Ἡ μάνα ἦταν ἐκεῖ καὶ τὰ ἔβλεπε ὅλα. Ἤθελε νὰ φωνάξη, νὰ τρέξη γιὰ νὰ τὸν σώση ἀπὸ τὰ χέρια τῶν κακούργων· ἀλλὰ δὲ μποροῦσε νὰ βγάλη φωνή. Τὸ σῶμα δὲν ἀκολουθοῦσε τοὺς πόθους τῆς ψυχῆς. Μὰ ὅταν εἶδε ἕνα στρατιώτη ἀγριοπρόσωπο, ἕτοιμο νὰ λογχίση τὰ πλευρά του,

---

σύγκαιρα: *ταυτοχρόνως.*

— Μή!.. ἐφώναξε μὲ ὅλη τὴ δύναμη.

Καὶ μὲ τὸ μή! ξύπνησε. Δὲν εἶδε ὁλόγυρά της τίποτα ἀπὸ τὸ φρικτὸ ὅραμα. Τὸ βρέφος κοιμότανε ἀκόμη πλάγι της, μέσα στὴ φάτνη, ἀπάνω στὸ ἄχυρο. Μὰ δὲ βασίλευε ἡ σιγὴ καὶ τὸ σκοτάδι, ὅπως πρίν. Ἀγγελικὴ ἁρμονία κατέβαινε ἀπὸ ψηλὰ καὶ λαμπρομέτωπο ἀστέρι ἔχυνε θάλασσα τὸ φῶς του στὴ σπηλιά.

Καὶ μπρὸς στὰ πόδια της, οἱ μάγοι γονατιστοὶ μὲ τὰ δῶρα τους, τὴ σμύρνα καὶ τὸ μόσχο καὶ τὸ λιβάνι, ὠνόμαζαν τὸ γιό της βασιλέα καὶ θεό.

Ἐκείνη τὴν ὥρα φάνηκε στὴν ἐμπατὴ χλωμὸς ὁ Ἰωσήφ.

— Νὰ φύγουμε· λέει τρέμοντας στὴ γυναῖκα του. Ὁ Ἡρώδης θέλει τὸ παιδὶ κι οἱ ἄνθρωποί του ψάχνουν στὴ χώρα. Γρήγορα νὰ φύγουμε!

Ἐκείνη ἅρπαξε ἀμέσως τὸ βρέφος, τὸ ἔσφιξε στοὺς κόρφους της καὶ πῆραν δρόμο γιὰ τὴν Αἴγυπτο. Ἡ νύχτα τοὺς ἔκρυψε. Μὰ τὰ αἵματα τῶν ἄλλων παιδιῶν κι ὁ θρῆνος τῶν μανάδων ἀνέβαιναν ἀπὸ τὰ σπίτια τῆς Γαλιλαίας, πρωτόλουβη* θυσία στὸν ἀναμορφωτὴ τοῦ κόσμου.

— Πόσα αἵματα θὰ χυθοῦν ἀκόμη! ψιθύρισε προφήτης ἡ γυναῖκα. Πόσα αἵματα!..

Τέλειωσε ὁ Ἀξιώτης τὸ διήγημά του κι' οἱ σύντροφοι ἔμειναν ἀκόμη ἀκίνητοι σὰν ὀνειροπλανεμένοι. Μερικοὶ σταυροκοπήθηκαν· ἄλλοι στέναξαν βαθειά, σὰ νὰ ξύπνησε κάτι παρήγορο μέσα τους. Μὰ ὁ Κώστας ὁ θερμαστής, ἴδιος στ' ἀστεῖα καὶ στὰ σοβαρά, ρώτησε πονηρὰ τὸ σύντροφό του:

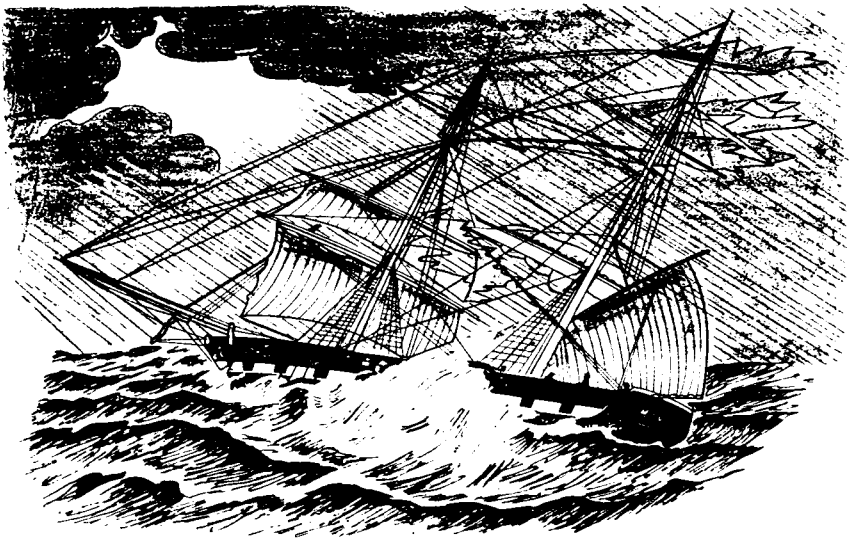
— Δὲ μοῦ λές, βλάμη*, εἶδε ἡ Παναγία στ' ὄνειρό της καὶ τὸν πατριώτη σου τὸν Βαραββᾶ*;

Ἐκεῖνος χολοταράχτηκε· φοβερὴ βλαστήμια ἀνέβηκε στὰ χείλη του. Μὰ τὴν κατάπιε. Δὲν ἦταν καιρὸς τώρα νὰ κολαστῆ κανείς! Χαμογέλασε, ἔκανε τὸ σταυρό του καὶ ξαπλώθηκε στὸ ἔρημο κρεββάτι του.

— Καὶ τοῦ χρόνου, παιδιά, στὰ σπίτια μας! εὐχήθηκε.

— Στὰ σπίτια μας, μὰ θὰ μᾶς θερίζη ἡ πεῖνα, εἶπε ὁ θερμαστής. Καὶ γέλασε δυνατά.

πρωτόλουβη: *πρώιμη.* ***βλάμης:*** *ὁ σύντροφος.* ***Βαραββᾶς:*** *ὁ γνωστὸς Ἰουδαῖος ληστής· τὸ ὄνομά του χρησιμοποιεῖται πειρακτικῶς διὰ τοὺς Ναξιώτας.*

ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

Ζ. Παπαντωνίου

Ὁ Ζαχ. Παπαντωνίου ἐγεννήθη τὸ 1877 εἰς τὸ Καρπενήσι καὶ ἀπέθανε εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1940. Εἰργάσθη ὡς δημοσιογράφος, ὑπηρέτησεν ὡς Νομάρχης Ζακύνθου, Μεσσηνίας καὶ Κυκλάδων καὶ τέλος διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης. Τὸ 1938 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἔγραψε ποιήματα, πεζοτράγουδα, διηγήματα, ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, ἕνα θεατρικὸν ἔργον ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸ «Τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ» καὶ ἕνα παιδικὸν ἀνάγνωσμα: «Τὰ ψηλὰ βουνά». Διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς τεχνοκρίτης. Τὰ πεζοτράγουδά του «Πεζοὶ ρυθμοὶ» εἶναι τὰ καλύτερα εἰς τὸ εἶδος των. Αἱ μοναδικαὶ ποιητικαὶ συλλογαί του εἶναι τὰ «Θεῖα Δῶρα» καὶ τὰ «Πολεμικὰ τραγούδια».

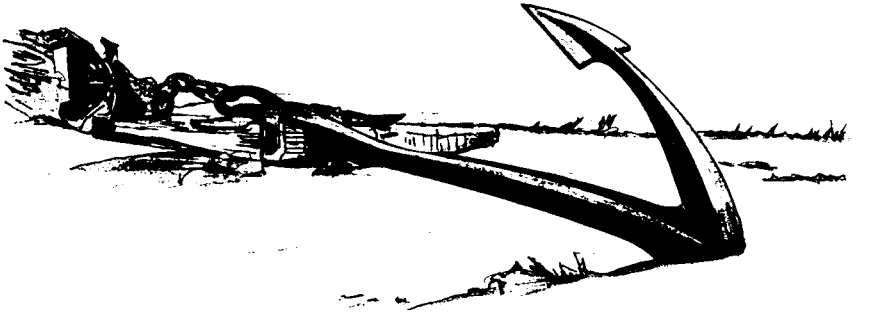
Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;
Σὲ μάχεται ἡ θάλασσα, δὲν τὴν φοβᾶσαι;
Ἀνέμοι σφυρίζουν καὶ πέφτει νερό . . .
Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;

Γιὰ χώρα πηγαίνω πολὺ μακρινή.
Θὰ φέξουνε φάροι πολλοὶ νὰ περάσω.
Βοριάδες, νοτιάδες θὰ βρῶ, μὰ θὰ φτάσω
μὲ πρίμο ἀγεράκι, μ' ἀκέριο πανί.

Κ' οἱ κάβοι ἂν σοῦ στήσουν τὴ νύχτα καρτέρι;*
Ἀπάνω σου ἄν πέση τὸ κῦμα θεριὸ
καὶ πάρη τοὺς ναῦτες καὶ τὸν τιμονιέρη;
Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;

Ψηλὰ στὸ ἐκκλησάκι τοῦ βράχου, ποὺ ἀσπρίζει,
γιὰ μένα ἔχουν κάμει κρυφὴ λειτουργία
ὀρθὸς ὁ Χριστὸς τὸ τιμόνι μου ἀγγίζει,
στὴν πλώρη μου στέκει ἡ παρθένα Μαρία.

κάβος: *ἀκρωτήριον.*

Ο ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΔΕΙΠΝΟΣ

Πην. Δέλτα

Ἡ Πηνελόπη Δέλτα ἦτο κόρη τοῦ Ἐμμ. Μπενάκη καὶ μὲ τὸ ψευδώνυμον αὐτὸ ἔγραψε πολλὰ βιβλία παιδικά, πρωτότυπα παραμύθια, ἱστορικὰ μυθιστορήματα μὲ σκοπὸν νὰ παιδαγωγήσῃ σωστὰ τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸ 1874 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1941. Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα μορφὴ τῆς νεοελληνικῆς παιδικῆς λογοτεχνίας καὶ τὰ βιβλία της βασικὰ διὰ κάθε παιδικὴν βιβλιοθήκην. Εἶναι γραμμένα εἰς ἁπλῆν καὶ εὐχάριστον γλῶσσαν, ἐνῷ ὅλα τὰ ἱστορικά της ἔργα τὰ διακρίνει ὑψηλὸς πατριωτικὸς παλμός. Ἔργα της: «Στὰ μυστικὰ τοῦ βάλτου», «Στὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου», «ὁ Μάγκας», «ὁ Τρελλαντώνης», «Γιὰ τὴν πατρίδα», «Παραμύθια καὶ ἄλλα», «Παραμύθι χωρὶς ὄνομα».

Ὅταν βράδιασε, πῆρε ὁ Ἰησοῦς τὸ δρόμο τῆς Ἱερουσαλὴμ μὲ τοὺς ὑπόλοιπους δέκα μαθητές, βρῆκαν τὸ δωμάτιο στρωμένο μὲ χαλιά, ὅπου ἦταν ἕτοιμο τὸ Πάσχα, καὶ κάθησαν ὅλοι νὰ φάγουν.

Δεκατρία ἦταν τὰ τρίκλινα* γύρω στὸ χαμηλὸ τραπέζι. Στὴ μεσαία θέση, στὸ πρωτοτρίκλινο, ἦταν γερμένος ὁ Ἰησοῦς, ἀριστερά του ὁ Πέτρος καὶ δεξιά του ὁ Ἰωάννης. Οἱ ἄλλοι ὅλοι ξαπλώθηκαν στ' ἄλλα καθίσματα, μαζὶ καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης.

Καὶ τοὺς εἶπε ὁ Ἰησοῦς:

— Μὲ πόθο ἐπιθύμησα νὰ φάγω τοῦτο τὸ Πάσχα μαζί σας, πρὶν πάθω. Γιατὶ σᾶς τὸ λέγω, δὲ θὰ τὸ ξαναφάγω

τρίκλινο: *κάθισμα μεγάλο σὰν κρεββάτι.*

πιά, ὥσπου νὰ συμπληρωθῆ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὸ ἔθιμο τῶν Ἑβραίων, γίνουνταν πρῶτα ἡ προσευχή, ὕστερα, ἐκεῖνος ποὺ κάθουνταν στὸ πρωτοτρίκλινο ἔπαιρνε τὸ κρασί, καὶ ἀφοῦ δόξαζε τὸ Θεό, ποὺ ἔκανε τὸν καρπὸ τοῦ ἀμπελιοῦ, τὸ περνοῦσε σὲ ὅλους γύρω.

Πῆρε ὁ Ἰησοῦς τὸ ποτήρι γεμᾶτο κρασί, ποὺ τοῦ πρόσφεραν οἱ μαθητές καί, ἀφοῦ τὸ εὐλόγησε, εἶπε:

— Πάρτε τοῦτο καὶ μοιραστῆτε το, γιατὶ σᾶς λέγω, ποτὲ πιὰ δὲ θὰ πιῶ ἀπὸ τὸ γέννημα τοῦ ἀμπελιοῦ, ὥσπου νὰ ἔλθη ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἐνῶ ἔτρωγαν ὅλοι ἀδελφωμένοι, ἄρχιζαν πάλι

ἀναμεταξύ τους νὰ λογαριάζουν οἱ μαθητὲς καὶ νὰ φιλονικοῦν, ποιὸς ἀπ' αὐτοὺς πρέπει νὰ εἶναι πρῶτος.

Τοὺς ἄκουσε ὁ Ἰησοῦς. Καὶ αὐτὴ τὴ φορά, τὴν τελευταία, θέλησε νὰ τοὺς δώση τὸ μάθημα, ὄχι πιὰ μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὴν πράξη.

Σηκώθηκε ἀπὸ τὸ τραπέζι, ἔβγαλε τὸ ροῦχο του, καί, παίρνοντας ἕνα πεσκίρι*, τὸ ζώστηκε· ὕστερα, χύνοντας νερὸ σὲ μιὰ λεκάνη, ἄρχισε ἕναν-ἕναν νὰ τοὺς πλένη τὰ πόδια καὶ νὰ τὰ σφουγγίζη μὲ τὸ πεσκίρι, ποὺ εἶχε στὴ μέση.

Σαστισμένοι τὸν ἄφησαν οἱ μαθητὲς νὰ κάνη ὅπως ἤθελε· μὰ σὰν ἦλθε ἡ σειρὰ τοῦ Πέτρου, ὁ θερμόαιμος μαθητὴς ἀναστατώθηκε:

— Κύριε, ἐσὺ θὰ μοῦ πλύνης τὰ πόδια; ἀναφώνησε.

Τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Ἰησοῦς καὶ τοῦ εἶπε:

— Ἐκεῖνο ποὺ κάνω ἐγώ, ἐσὺ δὲν τὸ καταλαβαίνεις τώρα. Θὰ τὸ καταλάβης ὅμως ἀργότερα.

Ὁ Πέτρος ὅμως διαμαρτυρήθηκε κι ἐπέμεινε λέγοντας:

— Ποτὲ δὲ θὰ μοῦ πλύνης τὰ πόδια.

Ὁ Ἰησοῦς δὲν τὸν ἀποπῆρε· νοιώθοντας τὴν ἀγάπη τοῦ μαθητῆ του καὶ τὴν ταπείνωσή του ἐμπρὸς στὸν Κύριο, τοῦ εἶπε:

— Ἂν δὲν σὲ πλύνω, δὲ θὰ ἔχης θέση κοντά μου.

Μεμιᾶς ἔσβησε ἡ ἀντίσταση τοῦ πιστοῦ Ἀποστόλου. Ὡς τὴν ψυχὴ συγκινημένος, ἀναφώνησε ὁ Πέτρος:

— Κύριε, ὄχι μόνο τὰ πόδια μου, μὰ καὶ τὰ χέρια μου καὶ τὸ κεφάλι μου.

Μὲ ἀγάπη τοῦ εἶπε ὁ Ἰησοῦς:

— Ὁ λουσμένος δὲ χρειάζεται παρὰ τὰ πόδια του νὰ πλύνη (ὁ λουσμένος μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, ἔχοντας τὴ

πεσκίρι: *πετσέτα (τουρκ.).*

ψυχὴ καθαρή), καὶ εἶναι ὅλος καθαρός· καὶ σεῖς εἶστε καθαροί.

Σκυμμένος χάμω, γερμένος στὰ πόδια τοῦ φτωχοῦ ψαρᾶ, θυμήθηκε πάλι ὁ Ἰησοῦς τὴ μαύρη προδοσία, ποὺ κρέμουνταν ἀπάνω του, καὶ ἡ ψυχή του σκοτείνιασε πάλι.

—Ὄχι ὅμως ὅλοι, πρόσθεσε.

Καὶ ἐνῶ ταπεινώνουνταν ἔτσι θεληματικὰ στὰ πόδια τους, δίνοντάς τους μὲ τὴν πράξη αὐτὴ τὸ παράδειγμα τῆς μετριοφροσύνης, τὴν ἴδια ὥρα, μὲ ἀγάπη τοὺς ἐπαναλάμβανε τὸ αἰώνιο μάθημα τῆς ἀκενοδοξίας* καὶ τοὺς ἔλεγε:

— Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν τὰ ὁρίζουν, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἐξουσιάζουν εὐεργέτες λέγονται. Νὰ μὴν εἶναι ἔτσι γιὰ σᾶς, παρὰ ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ σᾶς ἂς εἶναι σὰν τὸ νεώτερο, καὶ ὁ ἀρχηγὸς σὰν ὑπηρέτης. Γιατί ποιὸς εἶναι ἀνώτερος; Ἐκεῖνος ποὺ κάθεται στὸ τραπέζι ἢ ἐκεῖνος ποὺ ὑπηρετεῖ; Δὲν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κάθεται στὸ τραπέζι; Λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι ἀνάμεσά σας σὰν ὑπηρέτης σας.

(Ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ)

ἀκενοδοξία: *τὸ νὰ μὴ πιστεύῃ κανεὶς εἰς πράγματα μάταια.*

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Γ. Θεοτοκᾶ

Ὁ Γιῶργος Θεοτοκᾶς ἐγεννήθη τὸ 1906 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1966. Ἐσπούδασε Νομικὰ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἰς τὴν λογοτεχνίαν εἶναι γνωστὸς ὡς πεζογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφεύς· μὲ τὸ θέατρον ἐξ ἄλλου ἠσχολήθη καὶ ἐπαγγελματικῶς ὡς γενικὸς διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου (1945-1946 καὶ 1950-52). Σπουδαιότερα εἶναι τὰ μυθιστορήματά του: «Ἀργώ», «Ὁ Λεωνής», «Τὸ Δαιμόνιο». Ἔγραψεν ἐπίσης δοκίμια καὶ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις.

Μιὰ προκυμαία καὶ μιὰ σειρὰ σπίτια, αὐτὴ εἶναι ἡ Δάφνη: τὸ τελωνεῖο, τὸ ταχυδρομεῖο, ἡ χωροφυλακή, τὸ πανδοχεῖο μας, μαγαζιά, ἀποθῆκες, καταλύματα τῶν ἐργατῶν, ποὺ πηγαινοέρχονται γιὰ διάφορες δουλειὲς τῶν μοναστηριῶν καὶ δίνουν ζωὴ στὸ λιμανάκι. Ψηλά, σὲ μιὰ πλαγιά, ἀνάμεσα σὲ πυκνὰ δάση, φαίνεται ἡ μεγάλη μονὴ Ξηροποτάμου. Βορειότερα, ἀπάνω στὴν ἀκρογιαλιά, διακρίνεις ἕνα μέρος ἀπὸ τὶς πολυώροφες οἰκοδομὲς τῆς ρωσικῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα.

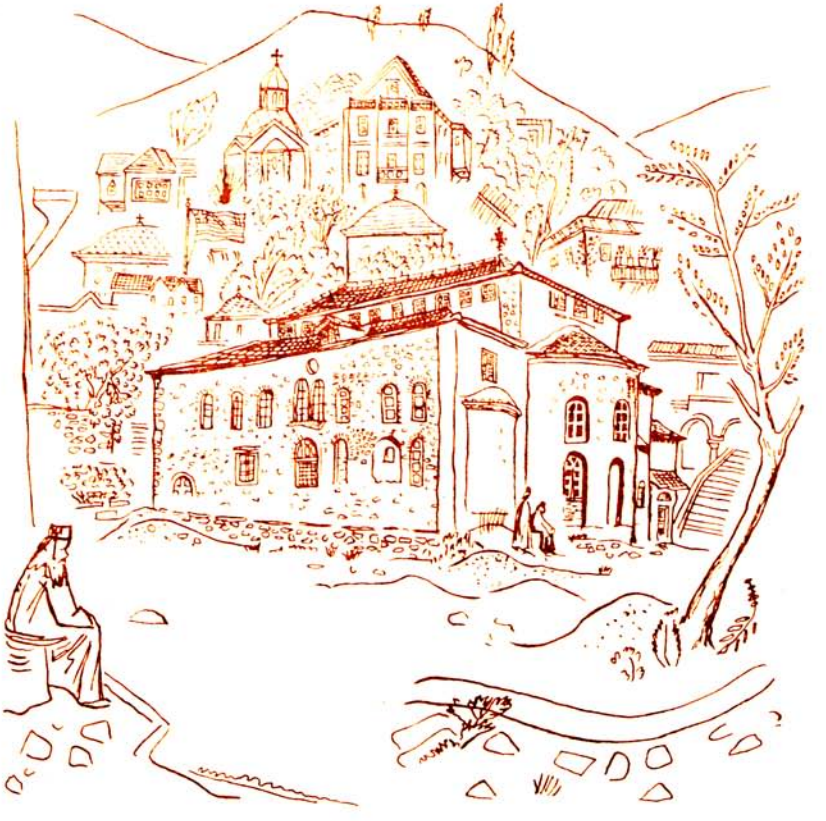
Ζητοῦμε μουλάρια γιὰ ν' ἀνεβοῦμε στὶς Καρυές, ἀλλὰ μουλάρια δὲν ὑπάρχουν. Θὰ ἔρθουν ἀργότερα, πρέπει νὰ περιμένουμε. Πόσην ὥρα; Ἄδηλο. Ὁ χρόνος ἐδῶ δὲν εἶναι μαθηματικὰ ὑπολογισμένος, ὅπως στὶς σύγχρονες πόλεις μας. Κυλᾶ μὲ κάποιαν ἀσάφεια μὲ τρόπον ἀόριστο. Βρίσκουμε μιὰ λύση γιὰ νὰ μὴ μένουμε ἄπραγοι. Θ' ἀνε-

βοῦμε μὲ τὰ πόδια στὴ μονὴ Ξηροποτάμου, ἀφήνοντας στὴ Δάφνη τὶς μικρὲς ἀποσκευές μας. Ὁ κ. Μαλὴς θὰ τὶς παραδώσει σ' ἕναν ἀγωγιάτη, «ἐν καιρῷ τῷ δέοντι», καὶ θὰ μᾶς τὸν στείλει μὲ ζῶα νὰ μᾶς παραλάβει ἀπ' ἐκεῖ γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὴν πορεία μας.

Ξεκινοῦμε ἀπὸ ἕνα παραθαλάσσιο μονοπάτι καί, σὲ λίγο, φτάνουμε σ' ἕνα λιμανάκι μὲ ἀποθῆκες, ὅπου βλέπουμε νὰ μεταφέρεται ξυλεία καὶ νὰ φορτώνεται σὲ καΐκι. Εἶναι, καθὼς λένε ἐδῶ, ὁ «ἀρσανὰς»* τῆς μονῆς. Ἀπ' ἐκεῖ παίρνουμε τὸν ἀνήφορο. Ἀργά, μὲ τὸν προαιώνιο ρυθμὸ τῆς πεζοπορίας μας, τὸ τοπίο τοῦ Ἄθω ξεδιπλώνεται ὁλόγυρά μας κι ἀρχίζει νὰ μᾶς κατακτᾶ. Δάση ἀτέλειωτα, ὁλόδροσα, σκιερά, γεμᾶτα εὐωδίες καὶ κελαηδισμούς, σκεπάζουν τὶς πλευρὲς τῆς χερσονήσου, ὅπου στραφεῖ τὸ μάτι. Κυριαρχεῖ ἡ καστανιά, ὑψηλή, λυγερή, νεανική, ποὺ δὲν τὴν ἀφήνουν νὰ γεράσει. Τὴν κόβουν, μόλις φτάσει τὸ φυσικό της ὕψος γιατί, καθὼς παρατηροῦμε, γίνεται μεθοδικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ δασικοῦ πλούτου. Οἱ θάμνοι ὀργιάζουν, φράζουν ἀπὸ παντοῦ τὴ διάβαση, σὰν μιὰ μικρὴ ζούγκλα, ἔξω ἀπὸ τοὺς δασικοὺς δρόμους, ψηλώνουν ἀνενόχλητοι καὶ ξεπετοῦν ἀπὸ μέσα τους ἀγριόδεντρα, ποὺ μπλέκονται ἀναμεταξύ τους. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ οὔτε γεωργία οὔτε κτηνοτροφία γιὰ νὰ περιορίσει τὴ βλάστηση κι ἡ πλούσια γῆ ἀφέθηκε ἐλεύθερη νὰ τινάζει τὶς πρασινάδες της, ὅσο βαστᾶ. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φυλλώματα, ξεχωρίζουμε, κάθε τόσο, νέες ὄψεις τοῦ τοπίου, καθὼς κυλᾶ, μὲ διάφορες μορφές, ἀπὸ λόφους, πλαγιές, ρεματιές, καὶ συναντᾶ τὴν ἀστραφτερὴ θάλασσα, σὲ ἀπόκρημνους βράχους καὶ χρυσὲς ἀμμουδιές. Εἶναι τόσο ὄμορφα, ποὺ αἰσθάνεσαι ἕνα σφίξιμο στὴν καρδιά.

Σὲ καμμιὰν ὥρα, φτάσαμε στὴ μονὴ Ξηροποτάμου.

ἀρσανάς: *ἐπίνειον καὶ ἀποθήκη.*

Διαβαίνουμε τὴν ἐπίσημη, μεγάλη πύλη της, προχωροῦμε στὴν ἐσωτερικὴ αὐλή. Ἡ μονὴ μᾶς παρουσιάζεται ἄδεια, σιωπηλή, σὰν ἀκατοίκητη. Ἀργότερα θὰ μάθουμε πώς, τούτη τὴν ὥρα, οἱ μοναχοὶ ἡσυχάζουν, ὕστερα ἀπὸ τὶς πολύωρες ἀκολουθίες τῆς νύχτας καὶ τῆς αὐγῆς. Περιεργαζόμαστε τὸ κλασικό, βασικὸ σχῆμα τῶν μοναστηριῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ποὺ πρόκειται νὰ τὸ δοῦμε νὰ ἐπαναλαμβάνεται σὲ ποικίλες παραλλαγές. Ἕνα ἐπιβλητικὸ οἰκοδόμημα μὲ μορφὴ φρουρίου, ποὺ περιβάλλει μιὰν ἐσωτερικὴ αὐλή, μικρὴ ἢ μεγάλη. Ἀπάνω ἀπὸ τὰ φρουριακὰ

τείχη, σὲ πολλὰ ἢ λίγα πατώματα, εἶναι χτισμένα τὰ οἰκήματα τῆς μονῆς: κελλιά, ξενῶνες, αἴθουσες, γραφεῖα. Κάτω, βρίσκονται οἱ ἀποθῆκες. Στὴ μέση τῆς αὐλῆς, τὸ «καθολικό», δηλαδὴ ὁ κεντρικὸς ναός, βυζαντινός, σὲ σχῆμα σταυροῦ, μὲ τρούλλους. Ἀπέναντι στὴν εἴσοδο τοῦ ναοῦ, ἡ «τράπεζα», δηλαδὴ ἡ αἴθουσα ὅπου γευματίζουν ἀπὸ κοινοῦ οἱ μοναχοὶ στὰ κοινόβια μοναστήρια. Στὰ ἰδιόρρυθμα μοναστήρια, ἡ συνεστίαση ἔχει καταργηθεῖ, οἱ μοναχοὶ γευματίζουν στὰ κελλιά τους κι ἡ τράπεζα χρησιμοποιεῖται μόνο γιὰ ἐπίσημα γεύματα, σὲ μερικὲς μεγάλες ἑορτές. Στὴν ἐσωτερικὴ αὐλὴ ὑπάρχει πάντα κι ἕνα μικρὸ οἰκοδόμημα, σὰν ἐξέδρα, ὅπου βρίσκεται μιὰ μεγάλη μαρμάρινη λεκάνη, σκεπασμένη μὲ κουβούκλιο. Εἶναι ἡ λεγόμενη «φιάλη», στὴν ὁποία γίνεται ὁ ἁγιασμός. Ἡ κάθε μονὴ ἀνασυνθέτει μὲ πρωτότυπο τρόπο τὸ καθιερωμένο αὐτὸ σχῆμα, ποὺ τὸ μπλέκει μὲ δευτερώτερους ναούς, μὲ παρεκκλήσια, πύργους, προμαχῶνες καὶ ἄλλα χτίσματα, στοιβαγμένα ἀπὸ τοὺς αἰῶνες.

Ζητοῦμε νὰ δοῦμε τὸν «ἀρχοντάρη», ποὺ μᾶς δέχεται μὲ πολλὴν εὐγένεια. Εἶναι ὁ μοναχός, ὁ ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν ὑποδοχὴ καὶ τὴν περιποίηση τῶν ξένων. «Ἀρχονταρίκι», μὲ τὴν ὁρολογία τοῦ Ἁγίου Ὄρους, λέγεται ὁ ξενώνας. Τοῦ ἐξηγοῦμε ὅτι εἴμαστε περαστικοὶ καὶ θέλουμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴ μονὴ καὶ νὰ φύγουμε σὲ λίγο. Μᾶς ζητᾶ τὰ διαμονητήριά* μας. Φυσικά, δὲν ἔχουμε διαμονητήρια, ἀφοῦ δὲν πήγαμε ἀκόμα στὶς Καρυές, ὅπου ἑδρεύουν οἱ ἀρχές. Ὁ ἀρχοντάρης λυπᾶται, ἀλλὰ χωρὶς διαμονητήριο δὲν μποροῦμε νὰ δοῦμε τὴ μονή· οἱ κανονισμοὶ εἶναι αὐστηροί. Ἐπικαλοῦμαι συστατικὸ γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχη. Σεβόμαστε τοὺς κανονισμούς, ἀλλὰ μήπως θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ γίνει μιὰ μικρὴ ἐξαίρεση

διαμονητήριον: *ἔγγραφον, ἐπιτρέπον τὴν παραμονὴν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος.*

γιὰ μᾶς; Ὁ ἀρχοντάρης δυσκολεύεται. Τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ κάμει, εἶναι νὰ μᾶς παραπέμψει σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους.

Ἀνεβαίνουμε σκάλες, διασχίζουμε φαρδεῖς διαδρόμους, ἀτέλειωτους, πανέρημους. Φτάνουμε σ' ἕνα γραφεῖο, ὅπου μᾶς δέχεται ὁ ἐπίτροπος* μεσόκοπος μοναχὸς μὲ μαῦρα γένεια καὶ μ' ἕνα ὕφος, ποὺ φανερώνει διοικητικὴν ἁρμοδιότητα. Ἀπὸ ἕνα μπαλκόνι βλέπει κανείς, σὲ μεγάλην ἀκτίνα, τὸ τοπίο τοῦ Ἄθω νὰ ἁπλώνεται πρὸς τὴ θάλασσα, σ' ὅλην του τὴ δόξα. Ἔρχεται ὁ δίσκος μὲ τὰ στερεότυπα ἁγιορείτικα κεράσματα: ρακί, λουκούμι καὶ καφέ. Ὁ τύπος εἶναι νὰ ὑψώσεις πρῶτα τὸ ποτηράκι μὲ τὸ ρακὶ καὶ νὰ πεῖς: «Εὐλογεῖτε». Σοῦ ἀποκρίνονται: «Ὁ Κύριος», δηλαδὴ «Ὁ Κύριος ἂς μᾶς εὐλογήσει». Πίνεις τὸ ρακί, τρῶς τὸ λουκούμι καὶ κρατᾶς τὸν καφὲ γιὰ νὰ τὸν πιεῖς σιγά-σιγά. Αὐτὸ τὸ κέρασμα ἐπαναλαμβάνεται ἀκατάπαυστα, ὅπου μπεῖ κανείς, ἀπὸ τὰ πιὸ ἐπιβλητικὰ συνοδικὰ ὡς τὰ πιὸ φτωχικὰ κελλιά.

Ὁ ἐπίτροπος ἐξετάζει τὴν περίπτωσή μας. Ὄχι, ἀποκλείεται νὰ δοῦμε τὴ βιβλιοθήκη καὶ τὰ κειμήλια, χωρὶς διαμονητήριο. Θὰ κάμει, ὡστόσο, γιὰ μᾶς μιὰ ἐξαίρεση, ἀφοῦ ἔχουμε γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχη. Θὰ ἐπιτρέψει νὰ μᾶς ἀνοίξουν νὰ δοῦμε τὸ καθολικό· τίποτε ἄλλο. Τελικά, ἡ αὐστηρότητα αὐτὴ μ' εὐχαριστεῖ καὶ μοῦ μεταδίδει κάποιο αἴσθημα ἀσφαλείας, κάποια σιγουριά. Ἔτσι εἶναι τὸ σωστό: νὰ τηροῦνται οἱ κανονισμοὶ καὶ νὰ γίνωνται δεκτοὶ στὶς μονὲς οἱ ποικίλοι περιηγητές, ποὺ κυκλοφοροῦν ὅλο καὶ περισσότεροι στὸ Ἅγιον Ὄρος, ὕστερα ἀπὸ κάποιον ἔλεγχο στὶς Καρυές. Κάθε μονὴ εἶναι ἕνα πραγματικὸ μουσεῖο, φορτωμένο θησαυρούς, πνευματικούς, ἱστορικούς, καλλιτεχνικούς, ὑλικούς. Σήμερα πιά,

---

ἐπίτροποι: *προϊστάμενοι μοναχοὶ τοῦ μοναστηριοῦ.*

ἀφοῦ συνέβηκαν, βέβαια, πολλὲς ἀνωμαλίες στὸ παρελθόν, ἡ ἀξία τους ἔχει συνειδητοποιηθεῖ καὶ ἡ φύλαξή τους δημιουργεῖ μεγάλες εὐθῦνες. Γι᾽ αὐτὸ τὰ πάντα εἶναι κλειδωμένα, ἀκόμα κι οἱ ἐκκλησίες, τὴν ὥρα ὅπου δὲν γίνονται ἀκολουθίες, καὶ ἀνοίγουν μὲ τὴν ἄδεια μιᾶς ὑπεύθυνης ἀρχῆς. Ὁ ἐπισκέπτης, ὅποιος κι ἂν εἶναι, συνοδεύεται πάντοτε ἀπὸ μοναχούς, ὅταν μπαίνει στοὺς ναοὺς ἢ πλησιάζει τὰ κειμήλια τῶν μονῶν.

Μᾶς παρέλαβε ὁ «ἐκκλησιαστικός», ὁ μοναχὸς ποὺ ἔχει τὴ φροντίδα τοῦ ναοῦ καὶ ποὺ κρατᾶ τὰ κλειδιά του, καὶ μᾶς ἔδειξε τὸ καθολικό. Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ καινούρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους, χτισμένο καὶ τοιχογραφημένο στὸ 18ο αἰῶνα, σὲ μιὰν ἐποχή, ὡστόσο, ὅπου ἡ βυζαντινὴ καλλιτεχνικὴ παράδοση ἦταν ἀκόμα ζωντανὴ καὶ ἀκμαία. Στὴν πρόσοψη βρίσκεται ἐντοιχισμένη μιὰ ἀνάγλυφη εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, σκαλισμένη σὲ θεσσαλικὴ πέτρα, πού, κατὰ τοὺς τοπικοὺς θρύλους, μεταφέρθηκε ἐ-

κεῖ ἀπὸ τὴν Ἁγία Σοφία τῆς Πόλης. Συζητήσαμε λίγο μὲ τὸν ἐκκλησιαστικὸ τὰ ἱστορικὰ τῆς μονῆς Ξηροποτάμου, πού, κατὰ τοὺς μοναχούς της, ἱδρύθηκε στὸν 5ο αἰῶνα ἀπὸ τὴν Ἁγία Πουλχερία κι εἶναι ἡ ἀρχαιότερη στὸν Ἄθω, κι ὕστερα τὸν ἀφήσαμε νὰ πάει νὰ ἡσυχάσει. Δὲν ξέρω ἂν ἔχει καμμιὰ ἱστορικὴ βάση αὐτὴ ἡ ἄποψη πού, σὲ ἄλλες μονές, τὴ διαψεύδουν. Βγήκαμε ἀπὸ τὴν πύλη καὶ ἀνακαλύψαμε μιὰν ἄλλη ἰδιοτυπία τοῦ Ἁγίου Ὄρους: τὸ κιόσκι. Ἔξω ἀπὸ κάθε μονή, σὲ μιὰ τοποθεσία διαλεγμένη γιὰ τὴ λαμπρή της θέα, βρίσκεται μιὰ σκιερὴ ἐξέδρα μὲ ξύλινους μπάγκους, τόπος ἰδανικὸς γιὰ τὴν περισυλλογὴ καὶ τὴν ὀνειροπόληση. Ξεχαστήκαμε ἐκεῖ, ὡς ὅτου ἦρθε καὶ μᾶς φώναξε ὁ ἀγωγιάτης μας. Καβαλικέψαμε τὰ μουλάρια καὶ τραβήξαμε, μέσα ἀπὸ τὰ δάση, πρὸς τὴ ράχη τῆς χερσονήσου, κατηφορίσαμε ἕνα διάστημα ἀπὸ τὴν ἀνατολική της πλευρὰ καὶ τέλος εἴδαμε ν' ἁπλώνονται, στὰ πόδια μας, ἀνάμεσα στὶς πρασινάδες, οἱ Καρυές.

Ἀπὸ ὅ,τι εἶχα ἀκούσει, περίμενα νὰ συναντήσω ἕνα ἀσήμαντο χωριουδάκι. Χωριό, βέβαια, εἶναι οἱ Καρυές, ἀλλὰ μοῦ κάνει ἀμέσως ἐντύπωση ὁ ὄγκος κι ἡ ἐπιβλητικὴ ὄψη πολλῶν οἰκοδομῶν τους. Δὲν φανταζόμουν ὅτι θὰ ἀντίκρυζα ἐδῶ τέτοια κτήρια, ἐκτός, βέβαια, ἀπὸ τὸ Πρωτᾶτο, ποὺ τὸ εἶχα ὑπ' ὄψη μου ἀπὸ διαβάσματα καὶ ἀναπαραστάσεις. Τὸ Πρωτᾶτο εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῶν Καρυῶν καὶ βρίσκεται, ἀπομονωμένο, στὴν κεντρική τους πλατεία. Εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα σωζόμενα μνημεῖα τοῦ Ἁγίου Ὄρους κι ἔλαβε τὴ σημερινή του μορφή, στὸ 10ο αἰώνα, ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο τὸν Ἀθωνίτη. Εἶναι ἡ μόνη ἐκκλησία τοῦ Ἄθω, ποὺ ἔχει σχῆμα βασιλικῆς καὶ χρωστᾶ τὴ μεγάλη του φήμη στὶς τοιχογραφίες τοῦ Πανσελήνου*, ποὺ κοσμοῦν τὸ ἐσωτερικό του. Κοντὰ

Πανσέληνος: *διάσημος Βυζαντινὸς ζωγράφος τοῦ 15ου αἰῶνος.*

στὸ Πρωτάτο, ὀρθώνεται τὸ μεγάλο κτήριο, ὅπου ἑδρεύει ἡ Ἱερὴ Ἐπιστασία, ἡ ἐκκλησιαστικὴ Κυβέρνηση τοῦ Ὄρους, συνεχόμενο μὲ τὸν παμπάλαιο πύργο τοῦ Ὀθωμανοῦ «καϊμακάμη»*. Ὁλόγυρα εἶναι διάφορα μαγαζιά, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἀγορὰ τοῦ τόπου. Πιὸ πέρα, μέσα σὲ δροσερὰ περιβόλια, σὲ ἀλσύλια ἀπὸ ὀπωροφόρα δέντρα καὶ κυπαρίσσια, βρίσκονται ἀρκετὰ κελλιὰ μοναχῶν, σὰν σπίτια αὐτοτελῆ, ποὺ περιέχουν πάντα ἕνα ἐκκλησάκι, καθὼς καὶ τὰ εἴκοσι «κονάκια», τὰ μέγαρα, ὅπου ἑδρεύουν οἱ μόνιμες ἀντιπροσωπεῖες τῶν ἰσάριθμων ἱστορικῶν μονῶν, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τὴν Ἱερὴ Κοινότητα τοῦ Ἄθω. Ἀνάμεσα στὶς μονὲς αὐτὲς εἶναι μοιρασμένο ὁλόκληρο τὸ ἔδαφος τῆς χερσονήσου. Ἄλλος ἰδιοκτήτης ἐδῶ δὲν ὑπάρχει. Σ' ἕνα εὐγενικό, παλαιὸ μέγαρο, στὸ βάθος ἑνὸς μεγάλου κήπου, ἑδρεύει ὁ πολιτικὸς διοικητής, ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὸ ἑλληνικὸ Κράτος. Λίγο ψηλότερα, δεσπόζει σ' ὅλη τὴν περιοχὴ ἕνα πελώριο οἰκοδομικὸ συγκρότημα μὲ μορφὴ καὶ μὲ ἔκταση μεγάλου μοναστηριοῦ, μὲ κτήρια πανύψηλα καὶ ἀρκετὲς ἐκκλησίες, ποὺ λέγεται κοινῶς «τὸ Σεράι». Εἶναι ἡ ρωσικὴ σκήτη* τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα.

Πεζέψαμε ἐμπρὸς στὸ πανδοχεῖο τῶν Καρυῶν, ποὺ ἀνήκει κι αὐτὸ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ὄθωνα, ὡς ρυθμὸς καὶ ὡς ἦθος, μὰ εἶναι κάπως καλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς Δάφνης. Χωρὶς κὰν ν' ἀνεβοῦμε στὸ δωμάτιο, ποὺ μᾶς παραχωρήθηκε, ζητήσαμε ἀμέσως φαγητό. Εἴχαμε ξεχάσει πῶς τὸ Ὄρος ἀκολουθεῖ, μὲ ἀκλόνητη ἐπιμονή, τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο καὶ πῶς βρισκόμασταν σὲ περίοδο αὐστηρῆς νηστείας. Ὁ ξενοδόχος, Μυτιληνιὸς τὴν καταγωγὴ καθὼς μᾶς δήλωσε, μᾶς ἔδωσε τὶς σχετικὲς ἐξηγήσεις. Οἱ μοναχοί, εἶπε, νήστευαν ἀνάλαδα, μὰ τὸ λάδι ἐπιτρεπότανε

καϊμακάμης: *Τοῦρκος διοικητής·* ***σκήτη:*** *μοναστήριον.*

στοὺς κοσμικούς. Νὰ νηστέψουμε· σύμφωνοι. Δὲν εἴχαμε ἀντίρρηση καὶ ζητήσαμε νὰ ἐξασφαλίσουμε ἐλιὲς καὶ χαλβά. Ὁ Μυτιληνιὸς κούνησε τὸ κεφάλι. Τέτοια πράματα πολύτιμα καὶ δυσεύρετα δὲν διέθετε τὸ μαγαζί του. Ἂς μᾶς ἔφερνε, ὁπωσδήποτε, φροῦτα, εἴπαμε. Ὄχι, δὲν εἶχε οὔτε φροῦτα. Ψιθυριστά, μᾶς πληροφόρησε πὼς εἶχε ὡραῖο τυρὶ φέτα, ἀπὸ τὴ Λῆμνο, μὰ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τὸ ἐμφανίσει, γιατὶ περιπολοῦσε ἀπ' ἔξω ὁ «σεϊμένης», τὸ ἀστυνομικὸ ὄργανο τῆς Ἱερῆς Κοινότητας, καὶ μποροῦσε νὰ βρεῖ κανέναν μπελά. Τέλος, βολευτήκαμε μὲ φακές, ντομάτες, ψωμὶ σταρένιο καὶ κρασὶ τοῦ τόπου, ὅλα αὐτὰ εὐτυχῶς σὲ ἀφθονία.

Ξεκουραστήκαμε λίγο, περιμένοντας νὰ γίνει ἡ ὥρα πέντε τὸ ἀπόγευμα, γιὰ ν' ἀνοίξουν τὰ γραφεῖα, κι ὕστερα ξεκινήσαμε νὰ τακτοποιηθοῦμε μὲ τὶς ἀρχές. Περάσαμε

πρῶτα ἀπὸ τὴ χωροφυλακή, ὅπου ἔγινε ὁ ἔλεγχος τῶν ταυτοτήτων μας, πήραμε ἀπ' ἐκεῖ ἕνα χαρτὶ κι ἀνεβήκαμε τὶς μαρμάρινες σκάλες τοῦ μεγάρου τῆς Ἱερῆς Ἐπιστασίας. Ἕνας σεϊμένης μὲ μαῦρο σκοῦφο, ποὺ εἶχε στὴ θέση τοῦ ἐθνοσήμου ἕνα βυζαντινὸ δικέφαλο ἀετό, παρέλαβε τὸ ἔγγραφο τῆς χωροφυλακῆς καὶ τὰ συστατικά μας γράμματα καὶ μᾶς ἄφησε νὰ καρτεροῦμε στὸν προθάλαμο ἀρκετὴν ὥρα. Τέλος, μᾶς ἔφερε τὰ διαμονητήριά μας, ποὺ ἀπευθυνόντανε «πρὸς τὰς εἴκοσιν Ἱερὰς καὶ Σεβασμίας Μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω» μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ μᾶς προσφέρουν «πρὸς τῇ φιλόφρονι ὑποδοχῇ καὶ πᾶσαν ἅμα δυνατὴν φιλοξενίαν καὶ περιποίησιν». Καθὼς εἶναι γνωστό, ἡ φιλοξενία προσφέρεται στὰ μοναστήρια καὶ τὶς σκῆτες ἐντελῶς δωρεὰν καὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε παγκάρι στὶς ἐκκλησίες, γιὰ ν' ἀφήσει κανεὶς τὸν ὀβολό του, ἂν τὸ θελήσει.

Πλησίαζε πιὰ τὸ βράδι, ὅταν τελειώσαμε μὲ τὶς διατυπώσεις. Εἴχαμε μιὰ σύσταση καὶ γιὰ τὸν πολιτικὸ διοικητὴ Κ. Κωνσταντόπουλο, ὑπάλληλο τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, στὸ ὁποῖο ὑπάγεται τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐξ αἰτίας τῆς νομικῆς ἰδιοτυπίας τοῦ καθεστῶτος του, καὶ ἀποφασίσαμε νὰ τοῦ κάμουμε μιὰ ἐπίσκεψη. Μᾶς δέχτηκε ἀμέσως καὶ καταλάβαμε μὲ χαρὰ πὼς εἴχαμε ἀπέναντί μας ἕναν ἀληθινὸ πνευματικὸ ἄνθρωπο, ποὺ ἐκτελοῦσε τὰ καθήκοντά του μὲ συνείδηση κάποιας ἀνώτερης ἀποστολῆς. Βρισκότανε ἐκεῖ ἤδη ἀπὸ ὀκτὼ χρόνια, εἶχε δεχτεῖ, χωρὶς ἀμφιβολία, τὴν πνευματικὴ ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος κι εἶχε ἀφοσιωθεῖ στὸ Ὄρος μὲ τὴν ψυχή του. Τὸ εἶχε μελετήσει πολύ, εἶχε ἐμβαθύνει τὰ ποικίλα ζητήματά του, εἶχε ἐντρυφήσει στὰ κείμενα τῶν μυστικιστῶν τῆς Ὀρθοδοξίας καί, ταυτόχρονα, ἀγωνιζότανε μεθοδικὰ νὰ διασώ-

σει τὰ ἁγιορείτικα μνημεῖα ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου, μὲ ὅσα μέσα τοῦ παραχωροῦσε τὸ Κέντρο. Δόξα τῷ Θεῷ, ἡ παρουσία τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, σ' αὐτὴν τὴν περίσταση, ἦταν σοβαρή, ὑπεύθυνη καὶ δημιουργική, ὅπως θὰ τὴν θέλαμε παντοῦ.

Ἡ βραδιὰ τελείωσε μ' ἕνα ρωμαντικὸ περίπατο σ' ἕνα σημεῖο, ποὺ λέγεται «τὸ κιόσκι τοῦ Ἀγᾶ». Εἶναι μιὰ μικρὴ ἐξέδρα, θαυμάσια τοποθετημένη, ποὺ βλέπει πλατιὰ πρὸς τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα καὶ ποὺ τὴ φρουροῦν κυπαρίσσια. Τὴν ἔχτισε μὲ μεράκι κάποιος Τοῦρκος καϊμακάμης γιὰ τὴ μόνωσή του καὶ τὶς ὀνειροπολήσεις του, ἐπηρεασμένος ἴσως κι αὐτὸς ἀπὸ τὴ μυστικοπάθεια τοῦ Ἄθω. Νυχτωθήκαμε ἐκεῖ συζητῶντας πολλὴν ὥρα μὲ τὸν Ἕλληνα διοικητὴ τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ.

(Ταξίδι στὴ Μέση Ἀνατολὴ καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος)

ΤΟ ΠΑΣΧΑ

'Αθ. Ταρσούλη

Ἡ 'Αθηνᾶ Ταρσούλη ἐγεννήθη εἰς τὰς 'Αθήνας (1884-1975). Ἐνωρὶς παρουσίασεν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν καλλιτεχνίαν, διεκρίθη μάλιστα καὶ ὡς ζωγράφος. Τὸ συγγραφικόν της ἔργον εἶναι ἱστορικόν, λαογραφικὸν καὶ λογοτεχνικόν. Ἔχει γράψει διηγήματα: «Στὰ βρόχια τῆς ἀγάπης», ποιήματα: «Περάσματα πουλιῶν», «Σπίθες καὶ τέφρες», βιογραφίας: «Μαντὼ Μαυρογένους», ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις: «Κάστρα καὶ Πολιτεῖες τοῦ Μοριᾶ», «Ἄσπρα Νησιά», «Δωδεκάνησα». Εἰς τὸ βιβλίον της «Κύπρος» (2 τομ.) ἐξετάζει τὴν ἱστορίαν, τὸν πολιτισμόν, τὰ γράμματα καὶ τὴν λαογραφίαν τῆς νήσου. Τὰ βιβλία της ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι εἰκονογραφημένα ὑπὸ τῆς ἰδίας.

Ἡ 'Αθηνᾶ Ταρσούλη διεκρίθη ἀκόμη καὶ ὡς δημοσιογράφος μὲ διάφορα ἄρθρα εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Ἔχει τιμηθῆ μὲ βραβεῖον καὶ ἔπαινον ὑπὸ τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν.

Ὅπως γιὰ τὰ Χριστούγεννα, τὴν Πρωτοχρονιὰ καὶ τὰ Φῶτα, ἔτσι καὶ γιὰ τὸ Πάσχα οἱ ἴδιες προετοιμασίες γίνονται στὰ κυπριώτικα χωριά. Ὅταν τὴν Κυριακή, μὲ τὴν αὐγή, σημάνη ἡ καμπάνα — ἐκεῖ δὲν σηκώνουν 'Ανάσταση τὸ βράδυ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ὅπως γίνεται στὶς πολιτεῖες τοῦ νησιοῦ, ἀλλὰ τὰ ξημερώματα τῆς Κυριακῆς — πηγαίνουν οἱ χωρικοὶ στὴν ἐκκλησία νὰ λειτουργηθοῦν καὶ τὰ παιδιὰ «νὰ πιάσουν τὸ χρουσὸν πουλλίν», δηλαδὴ νὰ μεταλάβουν. Πολλὰ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα παιδιὰ ξαγρυ-

πνοῦν ἐπίτηδες — καὶ τό 'χουνε γιὰ καύχημά τους — νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησία πρὶν ἀπὸ τὴ «λιτή»*, νὰ «κρεμμαλιαστοῦν»* στὸ σκοινὶ τοῦ καμπαναριοῦ καὶ νὰ «διπλοφακκήσουν»* τὴ μεγάλη βροντερὴ καμπάνα, ποὺ θὰ καλέση τοὺς χωρικοὺς στὴν πιὸ χαρμόσυνη ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν τῆς Χριστιανοσύνης.

'Ανάβουν καὶ μιὰ μεγάλη «λαμπρακιάν», στὸν περίβολο τῆς ἐκκλησίας, ποὺ μὲ τὶς φλόγινες ἀνταύγειές της καταυγάζει τὰ πρόσωπα τῶν πιστῶν κι ὅλο τὸν γύρω χῶρο. Σ' αὐτὴ τὴ φωτιὰ τὰ παιδιὰ ρίχνουν τὸν «Μάρτη», δηλαδὴ

λιτή: *λιτανεία.* ***κρεμμαλιαστοῦν:*** *κρεμαστοῦν.* ***διπλοφακκήσουν:*** *διπλοκτυπήσουν.*

τὶς κόκκινες καὶ μπλὲ χρυσοκλωστές, ποὺ εἶχαν δεμένες στὸ χέρι γιὰ νὰ μὴν τοὺς μαυρίση ὁ ἥλιος. Μέσα στὴ λαμπροφώτιστη ἐκκλησία περιμένουν οἱ Χριστιανοὶ τὴν ὥρα, ποὺ θ' ἀκουστῆ ἡ τρεμουλιαστὴ φωνὴ τοῦ γέροντα:

«Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός».

Μιὰ φωτοπλημμύρα ἀπὸ κεριὰ ἀναμμένα ξεχύνεται στὸν αὐλόγυρο. Μὲ κατάνυξη προσμένουν οἱ ψυχὲς ν' ἀκούσουν ἀπὸ τοῦ παπᾶ τὸ στόμα τὸν «Καλὸν Λό(γ)ον», τὸ κοσμοσωτήριον σάλπισμα τῆς Ἀνάστασης τοῦ Κυρίου: «Χριστὸς Ἀνέστη! Λαμπρυνθῶμεν, λαοί!».

Ὅλοι μαζὶ τώρα ψάλλουν χαρούμενοι καὶ συγκινημένοι τὸ μέγα θαῦμα τῶν θαυμάτων, ποὺ λύτρωσε τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ θανάτου. Ἀλληλοαγκαλιάζονται καὶ φιλιοῦνται, κ' εὔχονται, δακρυσμένοι, καὶ τὴ λευτεριὰ τῆς μάνας τους Πατρίδας, ἐνῶ τραντάζεται ὁ τόπος ἀπὸ τὰ μάσκουλα* καὶ τὶς κωδωνοκρουσίες. Γυρίζοντας οἱ χωρικοὶ στὸ σπίτι μὲ τὸ ἅγιο φῶς στὸ χέρι, γεμᾶτοι χαρὰ κ' εὐφρόσυνες ἐλπίδες, λένε πρῶτα τὸ Χριστὸς Ἀνέστη στὰ δέντρα καὶ στοὺς κήπους τους, ὅπως καὶ στὰ ζῶα τους, ποὺ βρίσκονται ἔξω ἢ μέσα στὸν στάβλο.

Ἡ χαρὰ καὶ τὸ γλέντι, ποὺ γίνεται στὰ φαγοπότια τῆς Λαμπρῆς, εἶναι ἀπερίγραπτα, ὅπως καὶ ἡ ἀδελφοσύνη τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἡ μεγάλη μέρα τῆς Ἀγάπης τοὺς ἑνώνει ψυχικά, μακριὰ ἀπὸ κάθε μῖσος καὶ κακία. «Ἄχ, γιατί νὰ μὴν ἀνασταίνεται πιὸ συχνὰ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς γιὰ νὰ ζοῦν πιὸ μονιασμένοι οἱ ἄνθρωποι!» λένε ἀναμεταξύ τους.

(Κύπρος)

μάσκουλα: κροτίδες, βαρελότα.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Διον. Σολωμοῦ

Ὁ Διονύσιος Σολωμός, εἶναι ὁ πρῶτος μεγάλος ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798 ἐκ πλουσίου πατρὸς καὶ μητρὸς λαϊκῆς καταγωγῆς. Εἰς ἡλικίαν 10 ἐτῶν ἐστάλη εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ σπουδάσῃ νομικὰ καὶ ἐκεῖ ἔγραψε τὰ πρῶτα του ποιήματα εἰς τὴν Ἰταλικήν. Τὸ 1818 — 20 ἐτῶν — ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅπου ἔμεινε μέχρι τὸ 1828. Μετὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1857. Αὐτὸς καὶ ὁ Κάλβος εἶναι οἱ κυριώτεροι ὑμνηταὶ τοῦ 1821. Τὰ θέματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἠσχολήθη ὁ Σολωμός, εἶναι ἐθνικὰ-πατριωτικὰ καὶ ἄλλα πολλὰ λυρικὰ καὶ ἐρωτικά. Ἐχρησιμοποίησε τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ παράδειγμά του αὐτὸ ἠκολούθησαν καὶ ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι Ἑπτανήσιοι πλὴν τοῦ Κάλβου. Εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς δημιουργίας του (μέχρι τὸ 1828) ἀνήκουν ὁ «Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», ὁ «Λάμπρος» (ἡμιτελές), ἡ «Φαρμακωμένη», ἡ «Τρελλὴ Μάννα», ἡ «Ξανθούλα» κ.ἄ. Ἡ δευτέρα περίοδος χαρακτηρίζεται ἀπὸ μεγαλυτέραν ὡριμότητα καὶ περιλαμβάνει τὰ τρία σπουδαιότερα ποιήματά του: τὸν «Κρητικόν», τὸν «Πόρφυρα» (=καρχαρίας), τοὺς «Ἐλεύθερους πολιορκισμένους». Τὸ τελευταῖον τὸ ἐπεξειργάσθη ἐπὶ 10 ἔτη καὶ τὸ ἄφησεν ἡμιτελές.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν τοῦ Δ. Σολωμοῦ εἶναι τὸ πρῶτον σημαντικὸν ποίημα ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 21. Ὁ ποιητὴς τὸ ἔγραψε τὸν Μάϊον τοῦ 1823 εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἐνῷ πλέον ἡ Ἐπανάστασις μὲ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν εἶχε στερεωθῆ καὶ ἡ Ἐλευθερία εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς πολλὰ τμήματα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Εἰς τὸν Ὕμνον ὁ Σολωμὸς δὲν περιγράφει ἁπλῶς μὲ ποιη-

τικὸν τρόπον διάφορα γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ προσπαθεῖ — καὶ τὸ ἐπιτυγχάνει — νὰ ἐκφράσῃ τὸ βαθύτερον περιεχόμενόν της, τὸ ὁποῖον εἶναι πνευματικὸν καὶ ἠθικόν, διότι οἱ Ἕλληνες ἐπολέμουν ἐνσυνειδήτως διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Ἔτσι ὁ Ἀγὼν παρουσιάζεται δικαιωμένος ἀπὸ κάθε ἄποψιν.

Τὸ 1824 ὁ Ὕμνος ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὸ 1825 εἰς τὴν Γαλλίαν μὲ γαλλικὴν μετάφρασιν. Μετεφράσθη ἐπίσης καὶ εἰς τὰ Ἰταλικὰ καὶ τὰ Ἀγγλικά. Ἔτσι ἔγινε πολὺ γνωστὸς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ τὸν Ἀγῶνα ὠφέλησε καὶ εἰς τὸν Σολωμὸν ἔδωσε φήμην.

Τὸ 1828 ὁ Κερκυραῖος μουσουργὸς Νικόλαος Μάντζαρος ἐμελοποίησεν ὁλόκληρον τὸν Ὕμνον καὶ τὸ 1864 αἱ 4 πρῶται στροφαί του καθιερώθησαν δι' εἰδικοῦ διατάγματος ὡς Ἐθνικὸς Ὕμνος τῆς Ἑλλάδος.

Περιεχόμενον. Ὁλόκληρον τὸ ποίημα ἀποτελεῖται ἀπὸ 158 τετραστίχους στροφὰς τροχαϊκάς, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τὰ ἑξῆς μέρη:

Εἰς τὸ α΄ μέρος (στρ. 1 - 16) ὁ ποιητὴς χαιρετίζει τὴν Ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία μετὰ τόσας περιπετείας ἐπιστρέφει εἰς τὴν «γῆ τὴν μητρική της» μόνον μὲ τὸν ἀγῶνα τῶν παιδιῶν της, τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς τὸ β΄ μέρος (17 - 34) ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν προεξένησεν ἡ ἐξάπλωσις τῆς Ἐπαναστάσεως.

Εἰς τὸ γ΄ μέρος (35 - 74) περιγράφει τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως, ἡ ὁποία ἦτο τὸ σημαντικώτερον γεγονὸς τοῦ α΄ ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ ἀναπαριστᾷ μὲ πολλὴν ζωηρότητα τὸν ὑπὲρ ὅλων ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ δ΄ μέρος (75 - 87) εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν μεγάλην νίκην τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τοῦ Δράμαλη εἰς τὰ Δερβενάκια τὸ 1822.

Εἰς τὸ ε΄ μέρος (88 - 122) γίνεται μεγαλειώδης περιγραφὴ τῆς πανωλεθρίας τῶν Τούρκων κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1822, ὅπου θρησκεία καὶ ἐλευθερία ἡνώθησαν ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ.

Αἱ στροφαὶ τοῦ στ΄ μέρους (123 - 131) εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς τὰ θαλασσινὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ ζ΄ μέρος (132 - 138) ἀναφέρεται εἰς τὸ μαρτύριον καὶ τὴν θυσίαν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄.

Τὸ τελευταῖον μέρος (139 - 158) ἀποτελεῖ τὸν ἐπίλογον τοῦ ποιή-

ματος καὶ περιέχει παραινέσεις: Ἡ ἐλευθερία κάμνει ἔκκλησιν εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας νὰ ἀποφύγουν ἕνα βασικὸν ἐλάττωμά των, τὴν Διχόνοιαν, διότι μόνον ἔτσι ὁ Ἀγὼν δὲν θὰ ἀποβῇ μάταιος.

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποὺ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

2

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

3

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἕνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
ἔλα πάλι, νὰ σοῦ πῇ.

4

Ἄργειε νἄλθῃ ἐκείνη ἡ μέρα,*
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τἄσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λὲς
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς.

ἄργειε: *ἀργοῦσε.*

6

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει*
φιλελεύθερη λαλιά,
ἕνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

7

Κι ἔλεες: πότε, ἄ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές*,*
καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές.*

8

Τότε ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάιματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα Ἑλληνικό.

9

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφὰ
νὰ γυρεύῃς εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχή.
Δὲν εἶν' εὔκολες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῇ**

11

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἀλλ' ἀνάσαση καμμιά.
Ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

ἀκαρτέρει *(ἐπίρρ.): περιμένοντας.* ***τς:*** *τίς.* ***ἐρμιές:*** *ἐρημιές.* ***ἄλυσες:*** *ἁλυσίδες.* ***χρεία:*** *ἀνάγκη.* ***κουρταλῶ:*** *κτυπῶ.*

12

Ἄλλοι, ὠιμέ! στὴ συμφορά σου
ὁποὺ ἐχαίροντο πολύ,
σύρε νἄβρῃς τὰ παιδιά σου,
σύρε, ἐλέγαν οἱ σκληροί.

13

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι
καὶ ὁλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι
ποὺ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
ἡ τρισάθλια κεφαλή,
*σὰν πτωχοῦ ποὺ θυροδέρνει**
κι εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

15

Ναί, ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὁρμή,
ποὺ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανή.

θυροδέρνω: *κτυπῶ τὴν θύραν, ἐπαιτῶ.*

Η ΔΟΞΑ

Διον. Σολωμοῦ

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ράχη
περπατῶντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γεναμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

ΘΟΥΡΙΟΣ

Ρήγα Φεραίου

Ὁ Ρήγας Φεραῖος (Βελεστινλῆς) εἶναι ὁ πρόδρομος καὶ ὁ πρωτομάρτυς τῆς Ἐλευθερίας καὶ συγχρόνως ὁ πρόδρομος τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐγεννήθη τὸ 1757 εἰς τὸ Βελεστῖνον (Φεραὶ) τῆς Θεσσαλίας. Εἴκοσι περίπου ἐτῶν μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κατόπιν εἰς Μολδοβλαχίαν καὶ Βιέννην. Ἐκεῖ ἐπλούτισε καὶ ἐκαλλιέργησε τὰ πνευματικά του ἐφόδια, τὰ ὁποῖα ἠθέλησεν ὅλα νὰ τὰ διαθέσῃ διὰ τὴν πνευματικὴν ἄνοδον καὶ ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν μετέφρασεν ἀπὸ τὰ γαλλικὰ μίαν συλλογὴν ἠθικοδιδακτικῶν διηγημάτων μὲ τὸν τίτλον «Σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν» καθὼς καὶ ἕνα ἐγχειρίδιον φυσικῆς τὸ «Φυσικῆς ἀπάνθισμα». Ὁ «Νέος Ἀνάχαρσις» εἶναι μία περιήγησις τῆς Ἑλλάδος, ποὺ περιέχει πολλὰς γνώσεις, μετάφρασις καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὰ γαλλικά. Συγχρόνως ἑτοιμάζει καὶ τὸ ἐπαναστατικόν του ἔργον, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τὴν «Ἐπαναστατικὴν Προκήρυξιν», τὰ «Δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου», τὸ «Σύνταγμα» καὶ τὸν «Θούριον». Σχετικὸν εἶναι καὶ τὸ «Στρατιωτικὸν Ἐγκόλπιον». Ἀκόμη σημαντικὸν ἔργον του εἶναι ἡ «Χάρτα τῆς Ἑλλάδος», ἕνας μεγάλος χάρτης διαστάσεων 2×2 μ. ἀποτελούμενος ἐκ 12 φύλλων, μὲ πολλὰς λεπτομερείας καὶ ἱστορικὰς παραστάσεις. Τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια τοῦ Ρήγα ὅμως ἐπροδόθησαν, ἡ Αὐστριακὴ ἀστυνομία τὸν συνέλαβε καὶ τὸν παρέδωσεν εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐθανάτωσαν εἰς τὸ Βελιγράδι τὸ 1798.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα εἶναι πασίγνωστον πατριωτικὸν ποίημα γραμμένον διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ἐξ ἄλλου ἡ λέξις Θούριον σημαίνει τὸ πολεμικὸν τραγούδι. Ὁ Θούριος, περιελαμβάνετο εἰς ἕνα ἔντυπον, τὸ ὁποῖον ἐτύπωσεν ὁ Ρήγας τὸ 1797 μὲ τὸν τίτλον «Νέα πολιτικὴ διοίκησις» καὶ περιεῖχε, πλὴν τοῦ θουρίου, τὴν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν, τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ σύνταγμα τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας. Τὸ ἔντυπον βεβαίως δὲν ἐκυκλοφόρησεν ἐπισήμως, διότι κατεσχέθη μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Ρήγα (1797). Ὁ Θούριος ὅμως ἐκυκλοφόρει καὶ ἰδιαιτέρως μετ' ἄλλων πατριωτικῶν τραγουδιῶν καὶ ἦτο γνωστὸς ἀπὸ τὸ 1796, εἶχε δὲ μεγάλην ἀπήχησιν εἰς τὰς καρδίας τῶν ὑποδούλων.

Ὁ Ρήγας μὲ τὴν ὁρμητικὴν διάθεσιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔγραψε τὸν Θούριόν του, ἐπέτυχεν ἀπολύτως τὸν σκοπόν του: νὰ ἐξεγείρῃ καὶ νὰ πυρπολήσῃ τὰς ψυχὰς μὲ τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο, πρὶν ἀκόμη τυπωθῇ, εἶχε γίνει γνωστὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ κατόπιν ἀστραπιαίως διεδόθη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐθεωρήθη πραγματικὸν Εὐαγγέλιον τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἐκυκλοφόρει εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἐκάλει τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐξεγερθοῦν μεταδίδων εἰς αὐτοὺς τὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὸ ἐπαναστατικὸν κήρυγμα.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 126 στίχους γραμμένους εἰς γλῶσσαν λαϊκήν. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ πρῶτοι 8 εἶναι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους περισσότερον ἠγάπησεν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ διετήρησε πάντοτε εἰς τὴν μνήμην του. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτὴν τῶν 8 στίχων ὁ Ρήγας λέγει ὅτι ἡ ζωὴ εἰς τὴν σκλαβιὰν εἶναι ἀνώφελος, ἡ ἀπειλὴ τοῦ τυράννου εἶναι πάντοτε παροῦσα, ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς Φαναριώτας καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀποκτήσει ἀξιώματα εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος (στ. 9 - 20).

Κατόπιν συμβουλεύει ὅλους νὰ ἔχουν πειθαρχίαν εἰς τοὺς νόμους καὶ τὸν ἀρχηγὸν καὶ τοὺς καλεῖ νὰ ὁρκισθοῦν (στ. 21 - 30).

Ἀκολουθεῖ ὁ ὅρκος τῶν ἀγωνιστῶν ὅτι δὲν θὰ παύσουν τὸν ἀγῶνα, μέχρις ὅτου ἀφανίσουν τοὺς Τούρκους (στ. 31 - 40).

Κατόπιν ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους τοὺς ὑποδούλους λαούς, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, καὶ τοὺς καλεῖ νὰ ἀγωνισθοῦν ὅλοι ὁμοῦ διὰ τὸν κοινὸν σκοπόν, τὴν ἐλευθερίαν (στ. 41 - 62).

Εἰς τοὺς στίχους 63 - 86 ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Σουλιώτας, τοὺς Μανιάτας καὶ τοὺς νησιώτας, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὰ πλέον ἀξιόμαχα τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τοὺς καλεῖ νὰ «ριχθοῦν μὲ ὁρμὴ» ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ἀκόμη δὲν παραλείπει νὰ στραφῇ καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους πασᾶδες,

οἱ ὁποῖοι ἦσαν δυσηρεστημένοι ἀπὸ τὸν σουλτάνον καὶ ἴσως νὰ ἐβοήθουν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν (στ. 87 - 114).

Καὶ ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα τελειώνει μὲ τὴν προτροπὴν διὰ τὸν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος θὰ φέρῃ τὴν ἐλευθερίαν (στίχ. 115 - 126).

Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζοῦμεν στὰ στενά,
μονάχοι, σὰν λιοντάρια, στὲς ράχες, στὰ βουνά;
σπηλιὲς νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον, γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
νὰ χάνωμεν ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς, 5
τοὺς φίλους, τὰ παιδιά μας κι ὅλους τοὺς συγγενεῖς;

Καλλιό 'ναι μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνοι σκλαβιὰ καὶ φυλακή!

Τί σ' ὠφελεῖ, ἂν ζήσῃς καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά;
Στοχάσου πὼς σὲ ψένουν κάθ' ὥραν στὴ φωτιά. 10
Βεζύρης, Δραγουμάνος*, Ἀφέντης κι ἂν σταθῇς,*
ὁ Τύραννος ἀδίκως σὲ κάμει νὰ χαθῇς.
Δουλεύεις ὅλ' ἡμέρα σὲ ὅ,τι κι ἂν σοὶ πῇ,
κι αὐτὸς πασχίζει πάλιν τὸ αἷμα σου νὰ πιῇ.*
Ὁ Σοῦτζος κι ὁ Μουρούζης*, Πετράκης*, Σκαναβῆς*,* 15
Γκίκας καὶ Μαυρογένης*, καθρέπτης εἶν' νὰ ἰδῇς.*
Ἀνδρεῖοι καπετάνιοι, παπάδες, λαϊκοί,
σκοτώθηκαν, κι ἀγάδες, μὲ ἄδικον σπαθί.
κι ἀμέτρητ' ἄλλοι τόσοι, καὶ Τοῦρκοι καὶ Ρωμιοί,
ζωὴν καὶ πλοῦτον χάνουν, χωρὶς καμμιὰ 'φορμή. 20
Ἐλᾶτε μ' ἕναν ζῆλον σὲ τοῦτον τὸν καιρόν,
νὰ κάμωμεν τὸν ὅρκον ἐπάνω στὸν Σταυρόν,
συμβούλους προκομμένους, μὲ πατριωτισμόν,

Βεζύρης: *μεγάλος ἀξιωματοῦχος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.* ***Δραγουμάνος:*** *ὁ Μέγας Διερμηνεὺς τοῦ Σουλτάνου.* ***πασχίζω:*** *προσπαθῶ.* ***Σοῦτζος, Μουρούζης*** *καὶ οἱ ἄλλοι εἶναι οἱ διάφοροι ἀξιωματοῦχοι, ποὺ εἶχον οἰκτρὸν τέλος.*

νὰ βάλωμεν, εἰς ὅλα νὰ δίδουν ὁρισμόν,
οἱ Νόμοι νἄν' ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὁδηγός,
καὶ τῆς Πατρίδος ἕνας νὰ γένῃ ἀρχηγός,
γιατὶ κ' ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴν σκλαβιά,
νὰ ζοῦμε σὰ θηρία, εἶν' πλιὸ σκληρὴ φωτιά,
Καὶ τότε, μὲ τὰ χέρια ψηλὰ στὸν οὐρανόν,
ἂς ποῦμ' ἀπ' τὴν καρδιά μας ἐτοῦτα στὸν Θεόν:
«Ὦ βασιλεῦ τοῦ κόσμου, ὁρκίζομαι σὲ Σέ,
στὴν γνώμην τῶν τυράννων νὰ μὴν ἐλθῶ ποτέ!
Μήτε νὰ τοὺς δουλεύσω, μήτε νὰ πλανηθῶ
εἰς τὰ ταξίματά τους, γιὰ νὰ παραδοθῶ.
Ἐν ὅσῳ ζῶ στὸν κόσμον, ὁ μόνος μου σκοπός,
γιὰ νὰ τοὺς ἀφανίσω, θὲ νά 'ναι σταθερός.
Πιστὸς εἰς τὴν Πατρίδα, συντρίβω τὸν ζυγόν,
ἀχώριστος γιὰ νά 'μαι ὑπὸ τὸν στρατηγόν.
Κι ἂν παραβῶ τὸν ὅρκον, ν' ἀστράψ' ὁ Οὐρανὸς
καὶ νὰ μὲ κατακάψῃ, νὰ γένω σὰν καπνός».
. . . . . .

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΝΥΚΑ*

Παιδιά μου!

Εἰς τὸν τόπο τοῦτο, ὅπου ἐγὼ πατῶ σήμερα, ἐπατοῦσαν καὶ ἐδημιουργοῦσαν τὸν παλαιὸ καιρὸ ἄνδρες σοφοὶ καὶ ἄνδρες, μὲ τοὺς ὁποίους δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ συγκριθῶ καὶ οὔτε νὰ φθάσω τὰ ἴχνη των. Ἐγὼ ἐπιθυμοῦσα νὰ σᾶς ἰδῶ, παιδιά μου, εἰς τὴν μεγάλη δόξα τῶν προπατόρων μας, καὶ ἔρχομαι νὰ σᾶς εἰπῶ, ὅσα εἰς τὸν καιρὸ τοῦ ἀγῶνος μας καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὸν ὁ ἴδιος ἐπαρατήρησα, καὶ ἀπ' αὐτὰ νὰ κάμωμε συμπερασμοὺς καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν σας, μολονότι ὁ θεὸς μόνος ἠξεύρει τὰ μέλλοντα. Καὶ διὰ τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας, ὁποίας γνώσεις εἶχαν καὶ ποία δόξα καὶ τιμὴ ἔχαιραν κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη τοῦ καιροῦ των, ὁποίους ἥρωας, στρατηγούς, πολιτικοὺς εἶχαν, διὰ ταῦτα σᾶς λέγουν καθ' ἡμέραν οἱ διδάσκαλοί σας καὶ οἱ πεπαιδευμένοι μας. Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀρκετός. Σᾶς λέγω μόνον πὼς ἦταν σοφοὶ καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἐπῆραν καὶ ἐδανείσθησαν τὰ ἄλλα ἔθνη τὴν σοφίαν των. Θὰ σᾶς εἰπῶ μόνον ὀλίγα, ὅσον ἠξεύρω διὰ τὴν θρησκείαν των.

Εἰς τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον κατοικοῦμε, ἐκατοικοῦσαν οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ ἡμεῖς καταγόμεθα καὶ ἐλάβαμε τὸ ὄνομα τοῦτο. Αὐτοὶ διέφεραν ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν θρησκείαν, διότι ἐπροσκυνοῦσαν τὲς πέτρες καὶ τὰ ξύλα. Ἀφοῦ ὕστερα ἦλθεν στὸν κόσμο ὁ Χριστός, οἱ λαοὶ ὅλοι ἐπίστευσαν εἰς τὸ Εὐαγγέλιό του, καὶ ἔπαυ-

---

* *Ὁ λόγος αὐτὸς ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1838 εἰς τὸν λόφον τῆς Πνυκός, ἔναντι τῆς Ἀκροπόλεως, πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Γυμνασίου τῶν Ἀθηνῶν καὶ πολλοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι συνεκεντρώθησαν, ὅταν ἔμαθον τὸ γεγονός.*

σαν νὰ λατρεύουν τὰ εἴδωλα. Δὲν ἐπῆρεν μαζί του οὔτε σοφοὺς οὔτε προκομμένους, ἀλλ' ἁπλοὺς ἀνθρώπους, χωρικοὺς καὶ ψαράδες, καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔμαθαν ὅλες τὲς γλῶσσες τοῦ κόσμου, οἱ ὁποῖοι, μολονότι ὅπου καὶ ἂν εὕρισκαν ἐναντιότητες καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ τύραννοι τοὺς κατέτρεχαν, δὲν ἠμπόρεσε κανένας νὰ τοὺς κάμη τίποτα. Αὐτοὶ ἐστερέωναν τὴν πίστι.

Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, οἱ πρόγονοί μας, ἔπεσαν εἰς τὴν διχόνοιαν καὶ ἐτρώγονταν μεταξύ τους, καὶ ἔτσι ἔλαβαν καιρὸ πρῶτα οἱ Ρωμαῖοι, ἔπειτα ἄλλοι βάρβαροι καὶ τοὺς ὑπόταξαν. Ὕστερα ἦλθαν οἱ μουσουλμάνοι καὶ ἔκαμαν ὅ,τι μποροῦσαν, διὰ νὰ ἀλλάξη ὁ λαὸς τὴν πίστιν του. Ἔκοψαν γλῶσσες εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατο νὰ τὸ κατορθώσουν. Τὸν ἕνα ἔκοπταν, ὁ ἄλλος τὸ σταυρό του ἔκαμε. Σὰν εἶδε τοῦτο ὁ σουλτάνος, διώρισε ἕνα βιτσερέ*, ἕνα πατριάρχη, καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ἐξουσία τῆς ἐκκλησίας. Αὐτὸς καὶ ὁ λοιπὸς κλῆρος ἔκαμαν ὅ,τι τοὺς ἔλεγε ὁ σουλτάνος. Ὕστερον ἔγιναν οἱ κοτζαμπάσηδες* εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ἡ τρίτη τάξις, οἱ ἔμποροι καὶ οἱ προκομμένοι, τὸ καλύτερο μέρος τῶν πολιτῶν, μὴν ὑποφέροντες τὸν ζυγὸ ἔφευγαν καὶ οἱ γραμματισμένοι ἐπῆραν καὶ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν πατρίδα των, καὶ ἔτσι ἔμεινε ὁ λαός, ὅστις στερημένος ἀπὸ τὰ μέσα τῆς προκοπῆς, ἐκατήντησεν εἰς ἀθλίαν κατάστασι, καὶ αὐτὴ αὔξαινε κάθε ἡμέρα χειρότερα· διότι, ἂν εὑρίσκετο μεταξὺ τοῦ λαοῦ κανεὶς μὲ ὀλίγη μάθησι, τὸν ἐλάμβανε ὁ κλῆρος, ὅστις ἔχαιρε προνόμια, ἢ ἐσύρετο ἀπὸ τὸν ἔμπορο τῆς Εὐρώπης ὡς βοηθός του ἢ ἐγίνετο γραμματικὸς τοῦ προεστοῦ. Καὶ μερικοὶ μὴν ὑποφέροντες τὴν τυραννίαν τοῦ τούρκου καὶ βλέποντας τὲς δόξες καὶ τὲς ἡδονές, ὅπου ἀπελάμβαναν αὐτοί, ἄφηναν τὴν πίστι τους καὶ ἐγίνοντο μουσουλμάνοι.

βιτσερές: *ἀντιβασιλεύς.* ***κοτζάμπασης:*** *προεστώς.*

Καὶ τοιουτοτρόπως κάθε ἡμέρα ὁ λαὸς ἐλίγνευε καὶ ἐπτώχαινε.

Εἰς αὐτὴν τὴν δυστυχισμένη κατάστασι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φυγάδες γραμματισμένους ἐμετάφραζαν καὶ ἔστελναν εἰς τὴν Ἑλλάδα βιβλία· καὶ εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ χρωστοῦμε εὐγνωμοσύνη, διότι εὐθὺς ὅπου κανένας ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ λαὸ ἐμάνθανε τὰ κοινὰ γράμματα, ἐδιάβαζεν αὐτὰ τὰ βιβλία καὶ ἔβλεπε ποίους εἴχαμε προγόνους, τί ἔκαμεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης καὶ ἄλλοι πολλοὶ παλαιοί μας, καὶ ἐβλέπαμε καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρισκόμεθα τότε. Ὅθεν μᾶς ἦλθεν εἰς τὸν νοῦ νὰ τοὺς μιμηθοῦμε καὶ νὰ γίνουμε εὐτυχέστεροι. Καὶ ἔτσι ἔγινε καὶ ἐπροώδευσεν ἡ Ἑταιρεία.

Ὅταν ἀποφασίσαμε νὰ κάμωμε τὴν Ἐπανάστασι, δὲν ἐσυλλογισθήκαμε οὔτε πόσοι εἴμαστε οὔτε πὼς δὲν ἔχομε ἅρματα οὔτε ὅτι οἱ τοῦρκοι ἐβαστοῦσαν τὰ κάστρα καὶ τὲς πόλεις, οὔτε κανένας φρόνιμος μᾶς εἶπε «ποῦ πᾶτε ἐδῶ νὰ πολεμήσετε μὲ σιταροκάραβα βατσέλα»,* ἀλλὰ ὡς μία βροχὴ ἔπεσε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας, καὶ ὅλοι, καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ καπετανέοι καὶ οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἔμποροι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμε εἰς αὐτὸ τὸ σκοπὸ καὶ ἐκάμαμε τὴν Ἐπανάστασι.

Εἰς τὸν πρῶτο χρόνο τῆς Ἐπαναστάσεως, εἴχαμε μεγάλη ὁμόνοια καὶ ὅλοι ἐτρέχαμε σύμφωνοι. Ὁ ἕνας ἐπῆγεν εἰς τὸν πόλεμο, ὁ ἀδελφός του ἔφερνε ξύλα, ἡ γυναῖκα του ἐζύμωνε, τὸ παιδί του ἐκουβαλοῦσε ψωμὶ καὶ μπαρουτόβολα εἰς τὸ στρατόπεδον· καὶ ἐὰν αὐτὴ ἡ ὁμόνοια ἐβαστοῦσεν ἀκόμη δύο χρόνους, ἠθέλαμε κυριεύσει καὶ τὴν Θεσσαλία καὶ τὴν Μακεδονία καὶ ἴσως ἐφθάναμεν καὶ ἕως τὴν Κωνσταντινούπολι. Τόσον τρομάξαμε τοὺς Τούρκους, ὅπου ἄκουαν Ἕλληνα καὶ ἔφευγαν χίλια μίλια μακρυά. Ἑκατὸν Ἕλληνες ἔβαζαν πέντε χιλιάδες ἐμπρός, καὶ ἕνα καράβι μιὰν ἁρμάδα*. Ἀλλὰ δὲν ἐβάσταξεν. Ἦλθαν μερικοὶ καὶ ἠθέλησαν νὰ γένουν μπαρμπέρηδες εἰς τοῦ κασίδη* τὸ κεφάλι. Μᾶς πονοῦσε τὸ μπαρμπέρισμά τους. Μὰ τί νὰ κάμωμε; Εἴχαμε καὶ αὐτουνῶν τὴν ἀνάγκη. Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ διχόνοια καὶ ἐχάθη ἡ πρώτη προθυμία καὶ ὁμόνοια. Καὶ ὅταν ἔλεγες τὸν Κώστα νὰ δώσῃ χρήματα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους ἢ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν πόλεμο, τοῦτος ἐπρόβαλε τὸν Γιάννη. Καὶ μ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπο κανεὶς δὲν ἤθελε οὔτε νὰ συνδράμῃ, οὔτε νὰ πολεμήσῃ. Καὶ τοῦτο ἐγίνετο, ἐπειδὴ δὲν εἴχαμε ἕνα ἀρχηγὸ καὶ μίαν κεφαλή. Ἀλλὰ ἕνας ἔμπαινε πρόεδρος ἓξη μῆνες, ἐσηκώνετο

βατσέλο: *πλοῖον.* ***ἁρμάδα:*** *στόλος.* ***κασίδης:*** *φαλακρός.*

ὁ ἄλλος καὶ τὸν ἔρριχνε καὶ ἐκάθετο αὐτὸς ἄλλους τόσους, καὶ ἔτσι ὁ ἕνας ἤθελε τοῦτο καὶ ἄλλος τὸ ἄλλο. Ἴσως ὅλοι ἠθέλαμε τὸ καλό· πλὴν καθένας κατὰ τὴ γνώμη του. Ὅταν προστάζουνε πολλοί, ποτὲ τὸ σπίτι δὲν χτίζεται, οὔτε τελειώνει. Ὁ ἕνας λέγει ὅτι ἡ πόρτα πρέπει νὰ βλέπη εἰς τὸ ἀνατολικὸ μέρος, ὁ ἄλλος εἰς τὸ ἀντικρυνὸ καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὸν βορέα, σὰν νὰ ἦτον τὸ σπίτι εἰς τὸν ἀραμπᾶ* καὶ νὰ γυρίζη, καθὼς λέει ὁ καθένας. Μὲ τοῦτο τὸν τρόπο δὲν κτίζεται ποτὲ τὸ σπίτι, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ἕνας ἀρχιτέκτων, ὅπου νὰ προστάζη πῶς θὰ γενῆ. Παρομοίως καὶ ἡμεῖς ἐχρειαζόμεθα ἕναν ἀρχηγὸ καὶ ἕναν ἀρχιτέκτονα, ὅστις νὰ προστάζη καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ὑπακούουν καὶ νὰ ἀκολουθοῦν. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἴμεθα εἰς τέτοια κατάστασι, ἐξ αἰτίας τῆς διχονοίας, μᾶς ἔπεσε ἡ τουρκιὰ ἐπάνω μας καὶ κοντέψαμε νὰ χαθοῦμε, καὶ εἰς τοὺς στερνοὺς ἑπτὰ χρόνους δὲν κατωρθώσαμε μεγάλα πράγματα.

Εἰς αὐτὴ τὴν κατάστασι ἔρχεται ὁ βασιλεύς, τὰ πράγματα ἡσυχάζουν καὶ τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ γεωργία καὶ οἱ τέχνες ἀρχίζουν νὰ προοδεύουν καὶ μάλιστα ἡ παιδεία. Αὐτὴ ἡ μάθησις θὰ μᾶς αὐξήση καὶ θὰ μᾶς εὐτυχήση. Ἀλλὰ διὰ νὰ αὐξήσωμεν χρειάζεται καὶ ἡ στερέωσις τῆς πολιτείας μας, ἡ ὁποία γίνεται μὲ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ὑποστήριξι τοῦ θρόνου. Ὁ βασιλεύς μας εἶναι νέος καὶ συμμορφώνεται μὲ τὸν τόπο μας· δὲν εἶναι προσωρινός, ἀλλ' ἡ βασιλεία του εἶναι διαδοχικὴ καὶ θὰ περάση εἰς τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του, καὶ μὲ αὐτὸν καὶ σεῖς καὶ τὰ παιδιά σας θὰ ζήσετε. Πρέπει νὰ φυλάξετε τὴν πίστι σας καὶ νὰ τὴν στερεώσετε, διότι, ὅταν ἐπιάσαμε τὰ ἄρματα, εἴπαμε πρῶτα ὑπὲρ πίστεως καὶ ὕστερα ὑπὲρ πατρίδος. Ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἔχουν καὶ φυλάττουν μιὰ θρησκεία. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἑβραῖοι, οἱ ὁποῖοι κατατρέχοντο καὶ μισοῦντο

ἀραμπᾶς: *κάρρο.*

καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, μένουν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστι τους.

Νὰ μὴν ἔχετε πολυτέλεια, νὰ μὴν πηγαίνετε εἰς τοὺς καφενέδες καὶ τὰ μπιλιάρδα. Νὰ δοθῆτε εἰς τὰς σπουδάς σας, καὶ καλύτερα νὰ κοπιάσετε ὀλίγον, δύο καὶ τρεῖς χρόνους, καὶ νὰ ζήσετε ἐλεύθεροι εἰς τὸ ἐπίλοιπο τῆς ζωῆς σας, παρὰ νὰ περάσετε τέσσαρους πέντε χρόνους τὴ νεότητά σας καὶ νὰ μείνετε ἀγράμματοι. Νὰ σκλαβωθῆτε εἰς τὰ γράμματά σας. Νὰ ἀκούετε τὰς συμβουλὰς τῶν διδασκάλων καὶ γεροντοτέρων, καί, κατὰ τὴν παροιμία, μύρια ἤξευρε καὶ χίλια μάθαινε. Ἡ προκοπή σας καὶ ἡ μάθησή σας νὰ μὴν γίνη σκεπάρνι μόνο διὰ τὸ ἄτομό σας, ἀλλὰ νὰ κοιτάζη τὸ καλὸ τῆς κοινότητος, καὶ μέσα εἰς τὸ καλὸ αὐτὸ εὑρίσκεται καὶ τὸ δικό σας.

Ἐγώ, παιδιά μου, κατὰ κακή μου τύχη ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, ἔμεινα ἀγράμματος καὶ διὰ τοῦτο σᾶς ζητῶ συγχώρηση, διότι δὲν ὁμιλῶ καθὼς οἱ δάσκαλοί σας. Σᾶς εἶπα ὅσα ὁ ἴδιος εἶδα, ἤκουσα καὶ ἐγνώρισα, διὰ νὰ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τὰ ἀπερασμένα καὶ ἀπὸ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς διχονοίας, τὴν ὁποίαν νὰ ἀποστρέφεσθε, καὶ νὰ ἔχετε ὁμόνοια. Ἐμᾶς, μὴ μᾶς τηρᾶτε πλέον. Τὸ ἔργο μας καὶ ὁ καιρός μας ἐπέρασε. Καὶ αἱ ἡμέραι τῆς γενεᾶς, ἡ ὁποία σᾶς ἄνοιξε τὸ δρόμο, θέλουν μετ' ὀλίγον περάσει. Τὴν ἡμέρα τῆς ζωῆς μας θέλει διαδεχθῆ ἡ νύκτα τοῦ θανάτου μας, καθὼς τὴν ἡμέραν τῶν ἁγίων Ἀσωμάτων θέλει διαδεχθῆ ἡ νύχτα καὶ ἡ αὐριανὴ ἡμέρα. Εἰς ἐσᾶς μένει νὰ ἰσάσετε καὶ νὰ στολίσετε τὸν τόπο, ὅπου ἡμεῖς ἐλευθερώσαμε· καί, διὰ νὰ γίνη τοῦτο, πρέπει νὰ ἔχετε ὡς θεμέλια τῆς πολιτείας τὴν ὁμόνοια, τὴ θρησκεία, τὴν καλλιέργεια τοῦ θρόνου καὶ τὴν φρόνιμον ἐλευθερία.

Η ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ ΜΑΡΤΙΟΥ

Ἀρ. Βαλαωρίτου

Ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης εἶναι ἐκ τῶν πλέον γνωστῶν καὶ ἀγαπητῶν ποιητῶν καὶ τὰ ποιήματά του συγκινοῦν ἀκόμη πολλούς. Ἀνήκει εἰς τοὺς ἑπτανησίους ποιητάς, ἂν καὶ ἀπεμακρύνθη ποιητικῶς ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον ἐχάραξεν ὁ Σολωμός, διότι ὡς ποιητὴς ὁ Βαλαωρίτης εἶναι ρομαντικός. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ τὸ 1879. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὸ ρωμαλέον ἀλλὰ ὡρισμένας φορὰς πομπῶδες ὕφος των. Ἐξύμνησε τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ τοὺς ἀγωνιστάς του καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Ἀρ. Βαλαωρίτης εἶναι ἐθνικὸς ποιητής. Ἔργα του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Στιχουργήματα» (1847), «Μνημόσυνα» (1857), «Διάκος» (1867), «Κυρὰ Φροσύνη» (1859), «Φωτεινὸς» (1879). Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἠσχολήθη μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη βουλευτής.

Μὲ μιᾶς ἀνοίγει ὁ οὐρανός, τὰ σύγνεφα μεριάζουν,
οἱ κόσμοι ἐμείνανε βουβοί, παράλυτοι, κοιτάζουν.
Μιὰ φλόγ' ἀστράφτει . . . ἀκούονται ψαλμοὶ καὶ μελῳδία . . .
Πετάει ἓν ἄστρο . . . σταματᾷ ἐμπρὸς εἰς τὴν Μαρία . . .

«Χαῖρε, τῆς λέει, ἀειπάρθενε, εὐλογημένη, χαῖρε!
Ὁ Κύριός μου εἶναι μὲ σέ. Χαῖρε Μαρία, χαῖρε!»

Ἐπέρασαν χρόνοι πολλοί . . . Μιὰ μέρα σὰν ἐκείνη
ἀστράφτει πάλι ὁ οὐρανός . . . Στὴν ἔρμη της τὴν κλίνη

λησμονημένη, ὁλόρφανη, χλωμὴ κι ἀπελπισμένη,
μιὰ κόρη πάντα τήκεται, στενάζει, ἁλυσωμένη.
Τὰ σίδερα εἶναι ἀτάραγα, σκοτάδι ὁλόγυρά της.*
Ἡ καταφρόνια, ἡ δυστυχιὰ σέπουν τὰ κόκκαλά της.
Τρέμει μὲ μιᾶς ἡ φυλακὴ καὶ διάπλατη ἡ θυρίδα
φέγγει κι ἀφίνει καὶ περνᾷ ἕν ἄστρο, μιὰν ἀχτίδα.
Ὁ Ἄγγελος ἐστάθηκε, διπλώνει τὰ φτερά του.

«Ξύπνα, ταράζου, μὴ φοβοῦ, χαῖρε, Παρθένε, χαῖρε.
Ὁ Κύριός μου εἶναι μὲ σέ, Ἑλλάς, ἀνάστα, χαῖρε».

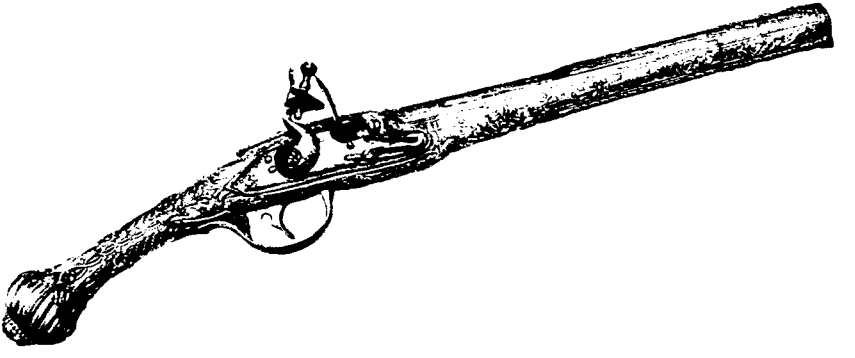
ἀτάραγα: *ἀκλόνητα.*

Οἱ τοῖχοι εὐθὺς σωριάζονται. Ἡ μαύρ' ἡ πεθαμένη
νοιώθει τὰ πόδια φτερωτά. Στὴ μέση της δεμένη
χτυπάει ἡ σπάθα φοβερή. Τὸ κάθε πάτημά της
ἀνοίγει μνῆμ' ἀχόρταγο. Ρωτᾷ γιὰ τὰ παιδιά της . . .
Κανεὶς δὲν ἀποκρένεται . . . Βγαίνει, πετᾷ στὰ ὄρη . . .
Λυώνουν τὰ χιόνια ὅθε διαβῇ, ὅθε περάσῃ ἡ Κόρη.*

«Ξυπνᾶτε, ἐσεῖς ποὺ κοίτεστε, ξυπνᾶτε ὅσοι κοιμᾶστε,
τὸ θάνατο ὅσοι ἐγεύτητε, τώρα ζωὴ χορτᾶστε».

Οἱ χρόνοι φεύγουνε, πετοῦν καὶ πάντα ἐκείνη ἡ μέρα
εἶναι γραμμένο ἐκεῖ ψηλὰ νὰ λάμπῃ στὸν αἰθέρα
μ' ὅλα τὰ κάλλη τοὐρανοῦ. Στολίζεται ὅλη ἡ φύση
μὲ χίλια μύρια λούλουδα γιὰ νὰ τὴν χαιρετίσῃ.
Γιορτᾶστε την, γιορτᾶστε την! Καθεὶς ἂς μεταλάβῃ
ἀπὸ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ. Καὶ σεῖς καὶ σεῖς οἱ σκλάβοι,
ὅσοι τὴ δάφνη στὴν καρδιὰ νὰ φέρετε φοβᾶστε,
ἀφωρεσμένοι νἆστε.

ὅθε: *ἀπὸ ὅπου.*

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

Γ. Δροσίνη

Ὁ Γεώργιος Δροσίνης εἶναι πολὺ γνωστὸς καὶ ἀγαπητὸς ὡς ποιητὴς καὶ ὀλιγώτερον γνωστὸς ὡς πεζογράφος. Κατήγετο ἐκ τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλὰ ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1951 εἰς τὴν Κηφισιάν. Μαζὶ μὲ τὸν Ν. Καμπᾶν καὶ τὸν Κ. Παλαμᾶν, τοὺς ὁποίους συνέδεε φιλία, ἔδωσαν μὲ τὴν ποιητικήν των ἐμφάνισιν νέαν ζωὴν εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὴν λυρικότητα, τὴν εἰδυλλιακὴν ἀτμόσφαιραν, ἐνῷ πολλὰ ἔχουν πατριωτικὴν ἔμπνευσιν. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὸ 1926 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ποιητικαὶ συλλογαί: «Ἴστοι Ἀράχνης», «Εἰδύλλια», «Ἀμάραντα», «Φωτερὰ σκοτάδια», «Κλειστὰ βλέφαρα», «Πύρινη ρομφαία - Ἀλκυονίδες» κ.ἄ. Ὡς πεζογράφος ἔγραψε μυθιστορήματα («Ἀμαρυλλίς», «Ἔρση», «Τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης»), διηγήματα, ἀναμνήσεις, παραμύθια. Ἀκόμη εἶναι ὁ πρῶτος λογοτέχνης, ὁ ὁποῖος συνέγραψε «Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα».

Τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ὁ ὁποῖος συνέβη εἰς τὰς 11 Αὐγούστου 1823, μοῦ διηγήθηκε πολὺ ἀργότερα εἰς τὸ Μεσολόγγι ἕνας Σουλιώτης συμπολεμιστής του· καὶ ὅπως τὸν ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα του σᾶς τὸν λέγω καὶ ἐγὼ τώρα. Ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ κρίνῃ ἀπὸ τὴν φυσιογνωμία τὸν ἄνθρωπον, ποτὲ δὲν ἠμποροῦσε νὰ φαντασθῇ ὅτι ὁ Μάρκος ἦτον τὸ πρῶτο παλληκάρι τοῦ Σουλίου. Ἐφαίνετο ἥσυχος, ἀγαθός, ἠρεμώτατος τοὺς τρόπους, σω-

στὸ ἀρνὶ — καὶ ὅμως τὸ ἀρνὶ αὐτὸ ἐγίνετο λεοντάρι ἅμα ἐμυρίζετο καπνὸν μάχης. Καὶ αὐτός, καθὼς τόσοι ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως, εἶχεν ὑπηρετήσει τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ παμπόνηρος ἐκεῖνος τύραννος καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον εἶχε διακρίνει τὴν κρυμμένην ἀξίαν τοῦ Μάρκου. Ὅταν μίαν φορὰν ἔλεγαν εἰς αὐτὸν ὅτι τὸ καλύτερον παλληκάρι τοῦ Σουλίου εἶναι ὁ Κώστας Μπότσαρης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μάρκου, ὁ Ἀλῆς μὲ πεποίθησιν ἀποκρίθηκε:

— Ὄχι· ἐκεῖνος ὁ ἄλλος ὁ Μάρκος, ποὺ ἔχει τὰ λίγα λόγια, θὰ φάῃ πολλὴ Τουρκιά.

Καὶ ἡ προφητεία ἀλήθευσεν.

Ὅταν ἦλθεν ἡ φοβερὰ εἴδησις, ὅτι ἐκ τῆς Ἠπείρου εἰσβάλλουν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ὁ Μουσταῆς πασᾶς τῆς Σκόδρας μὲ ὀκτὼ χιλιάδες Ἀλβανούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ Μιρδῖται, δηλαδὴ χριστιανοὶ καθολικοί, καὶ ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης μὲ τέσσαρας χιλιάδας, μεγάλη σύγχυσις καὶ διαφωνία ἐπεκράτησε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· κανεὶς δὲν ἔσπευδε πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐρχομένου ἐχθροῦ, ὁ ὁποῖος ἐπέρασε τὰ Ἄγραφα καὶ κατελάμβανε διὰ τῶν ἐμπροσθοφυλακῶν τὸ Καρπενήσιον.

Τότε ἡ Κυβέρνησις ἀπέβλεψε πρὸς τὸν Μάρκον Μπότσαρην, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ πρὶν εἶχεν ἀριστεύσει εἰς τὰς μάχας ἐναντίον τοῦ Χουρσὶτ πασᾶ καὶ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἔδωκε εἰς αὐτὸν τὴν στρατηγίαν. Ἀλλὰ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί, ἅμα τὸ ἔμαθαν, ὠργίσθησαν καὶ ἐξέφρασαν λόγους φθονεροὺς ἐναντίον τοῦ Σουλιώτου. Καὶ ἡ Κυβέρνησις διὰ νὰ τοὺς καθησυχάσῃ ἔδωκε καὶ εἰς αὐτοὺς διπλώματα στρατηγίας. Ὁ Μάρκος τότε σχίζει μὲ ὑπερηφάνειαν τὸ ἰδικόν του δίπλωμα καὶ λέγει:

— Ὅποιος εἶναι ἄξιος, θὰ πάρῃ αὔριον εἰς τὴν μάχην τὸ δίπλωμά του!

Προσκαλεῖ εἰς συμβούλιον τοὺς ἄλλους Σουλιώτας ὁπλαρχηγοὺς καὶ ὁμιλεῖ πρὸς αὐτούς.

— Ἀδελφοί, ἡ θεία πρόνοια μᾶς ἐβοήθησε καὶ ἐνικήσαμεν πολλάκις τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεώς μας· καὶ τώρα ἐλπίζομεν ὅτι θὰ μᾶς συντρέξῃ νὰ τὸν καταστρέψωμεν, καὶ τὸν περιμένομεν αὐτὸν τὸν ἐχθρόν, εἰς τὸν ὁποῖον

ἔχει ὅλας τὰς ἐλπίδας του ὁ Σουλτάνος.

Ὅλοι ἀποκρίνονται μ' ἕνα στόμα:

— Τοὺς ξέρομε τοὺς Ἀρβανίτες καὶ ἀπὸ τὸ Σοῦλι· δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, ποὺ θὰ τοὺς ἀντικρύσωμε. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ τοὺς νικήσωμεν καὶ τώρα.

Ὅλον τὸ στράτευμα τοῦ Μάρκου, τὸ ὁποῖον ἐστρατοπέδευσεν ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου, ἀπετελεῖτο ἀπὸ 1250 περίπου, ἐξ ὧν οἱ 350 Σουλιῶται.

Ὁ Μπότσαρης ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Σουλιωτῶν του ἐκίνησεν ἀμέσως ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ· ἐκίνησαν δὲ καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς, τὸν Τζαβέλλαν, τὸν Ζέρβαν καὶ ἄλλους.

Τὸ σῶμα τοῦ Μάρκου φθάνει καὶ στρατοπεδεύει εἰς τὸ Μικρὸ Χωριὸ πλησίον τοῦ Καρπενησίου.

Ὁ ἐχθρικὸς στρατὸς ἦτον στρατοπεδευμένος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Καρπενησίου. Ἡ κοιλὰς περιστοιχίζεται ἀπὸ ὑψηλὰ βουνὰ καὶ ἔχει μόνην εἴσοδον ἀπὸ τὴν ρεματιάν, ἡ ὁποία διέρχεται ἐκεῖ. Τὴν εἴσοδον αὐτὴν κατεῖχαν τρεῖς χιλιάδες Μιρδῖται καὶ ὁ ἐπίλοιπος στρατὸς ἦτον πρὸς τὰ βάθη τῆς κοιλάδος.

Διὰ νὰ γνωρίσῃ καλὰ τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, ὁ Μάρκος ἔστειλε τρεῖς κατασκόπους, οἱ ὁποῖοι εἰσεχώρησαν μὲ πολλὴν ἐπιτηδειότητα, χωρὶς νὰ κινήσουν τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν. Ἐπειδὴ ἐφοροῦσαν τὸ αὐτὸ ἔνδυμα μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ ὡμιλοῦσαν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ὅλοι τοὺς ἐξελάμβαναν ὡς συντρόφους. Κατώρθωσαν λοιπὸν νὰ μείνουν ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ νὰ ἐξετάσουν μὲ ἡσυχίαν τὰ πάντα.

Ὅταν ἔμαθεν ὁ Μάρκος ὅτι ἦσαν πάρα πολλοὶ οἱ ἐχθροὶ καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πολεμήσῃ εἰς τακτικὴν μάχην, συνέλαβε τὸ παράτολμον σχέδιον νὰ κάμῃ νυκτερι-

νὴν ἔφοδον. Γράφει λοιπὸν πρὸς τοὺς ἄλλους Σουλιώτας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν στρατοπεδευμένοι εἰς θέσιν Λακκώματα, καὶ τοὺς προσκαλεῖ νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειάν του. Ἐκεῖνοι ἅμα ἔλαβαν τὴν πρόσκλησιν εἶπαν:

— Τί, γυναῖκες εἴμεθα καὶ δὲ θὰ πᾶμε;

Ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔμαθαν τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μπότσαρη ἀπὸ προδότας Ἕλληνας, καὶ ἄρχισαν νὰ λαμβάνουν προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ ἐνδεχομένης προσβολῆς τοῦ ἀτρομήτου Σουλιώτου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτον πολὺ γνωστὸν εἰς αὐτούς.

Ἡ γενικὴ προσβολὴ ὡρίσθη νὰ γίνῃ πέντε ὥρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἐνῷ οἱ ἄλλοι ὁπλαρχηγοὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἐφορμοῦν χωρὶς πολλὴν ἐπιτυχίαν κατὰ τοῦ βάθους τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, ὁ Μπότσαρης μὲ τοὺς 350 Σουλιώτας του προχωρεῖ πρὸς τὴν εἴσοδο τῆς κοιλάδος. Καὶ προχωρεῖ ἥσυχα, χωρὶς τὸν παραμικρὸν κρότον, καὶ τὸν βοηθοῦν καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ὥστε νὰ μὴν ἐννοηθῇ ἀπὸ τοὺς Μιρδίτας· ὁ ἄνεμος φυσᾷ ἐκ τοῦ βάθους τῆς κοιλάδος καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ φέρῃ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τὸν κρότον τῶν βημάτων· ἡ πανσέληνος κρύπτεται μέσα εἰς πυκνὰ σύννεφα καὶ τοὺς καθιστᾷ ἀοράτους εἰς τὸ νυκτερινὸν σκότος. Ἅμα ἐπλησίασαν ἀρκετά, ὁ Μάρκος διατάττει νὰ ἑτοιμασθοῦν διὰ τὴν ἔφοδον. Τότε οἱ Σουλιῶται δένουν τὰς κεφαλάς των μὲ τὰ μαντίλια, ὅπως εἶχαν συνήθειαν, ἀνασύρουν τὰ μανίκια τῶν ὑποκαμίσων καὶ διπλώνουν ἐπάνω εἰς τὴν ζώνην ἐμπρὸς τὴν φουστανέλλαν διὰ νὰ βαδίζουν μ' εὐκολίαν. Ρίπτουν ἀπὸ ἓν μόνον τουφέκι, σύρουν ἔξω τὰ γιαταγάνια καὶ ὁρμοῦν κατὰ τῶν Μιρδιτῶν.

— Τὸ σύνθημά μας Τσικούρι καὶ Στουρνάρι*! εἶχεν εἰπεῖ πρὸς αὐτοὺς ὁ Μπότσαρης διὰ νὰ γνωρίζωνται μετα-

---

στουρνάρι: *σκληρὰ πέτρα.*

ξύ των καὶ νὰ φυλάττωνται ἀπὸ ἀλληλοσφαγήν, διότι, ὅπως εἶπα, τόσον ὡμοίαζαν κατὰ τὸ ἔνδυμα καὶ τὴν γλῶσσαν μὲ τοὺς Ἀλβανούς, ὥστε ἦτον φόβος μήπως συμβοῦν ἐπικίνδυνοι συγχύσεις.

Αὐτὸ ἔπαθαν ἴσα ἴσα οἱ ἐχθροί, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸν τρόμον τῆς αἰφνιδίας ἐφόδου ἔφευγαν ἄτακτα καὶ πολλοὶ ἐφονεύοντο μεταξύ των. Ὁ Μπότσαρης μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὸ χέρι προχωρεῖ ἀκράτητος. Ἔξαφνα μία σφαῖρα τὸν πληγώνει εἰς τὸν μηρόν. Ὁ ἀτρόμητος Σουλιώτης δὲν πίπτει, κρατεῖται, ὀπισθοχωρεῖ ὀλίγον διὰ νὰ ἐπιδέσῃ προχείρως τὴν πληγὴν καὶ ἐπιτίθεται πάλιν φωνάζων:

— Οἱ πασᾶδες! ποῦ εἶναι οἱ πασᾶδες!

Καὶ φθάνει μέχρι τοῦ τοίχου μικροῦ ὀχυρώματος τῶν Μιρδιτῶν. Ὑπέθεσεν ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἦτον κατασκηνωμένος ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς καὶ σηκώνει τὸ κεφάλι διὰ νὰ παρατηρήσῃ καλύτερα. Ἐκεῖ ὅμως μία καταραμένη σφαῖρα ἀπὸ Μιρδίτην τὸν κτυπᾷ εἰς τὸ μέτωπον. Ὁ Μάρκος μόλις προφθάνει νὰ φέρῃ τὸ χέρι πρὸς τὴν πληγὴν καὶ μένει ἄψυχος εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συντρόφων του, οἱ ὁποῖοι ἔτρεξαν νὰ τὸν κρατήσουν. Ὀλίγα λόγια ἐτραύλισαν τὰ χείλη του, πρὶν κλεισθοῦν διὰ παντός:

— Ἀφῆστε με καὶ πηγαίνετε νὰ τελειώσετε ὅ,τι ἀρχίσαμε...

Ὁ Σουλιώτης, ὁ ὁποῖος μοῦ διηγήθηκε αὐτά, ἄκουσε τὰ ὑστερνὰ λόγια τοῦ Μάρκου, διότι ἦτον ἕνας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐκράτησαν πληγωμένον.

Ἀλλὰ ποῖος ἄφινεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὸ σῶμα τοῦ ἥρωος; Ποῖος εἶχεν ὄρεξιν νὰ πολεμήσῃ πλέον χωρὶς ἐκεῖνον;

Ὁ ἐξάδελφός του Τούσας τὸν φορτώνεται εἰς τὴν ράχιν, ἄλλοι φορτώνονται τοὺς πληγωμένους συντρόφους

των καὶ ὀπισθοχωροῦν. Οἱ ἐχθροὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη συνέλθει ἀπὸ τὸν τρόμον καὶ τοὺς ἄφησαν νὰ φύγουν ἀνενόχλητοι.

Πλουσιώτατα λάφυρα ἐπῆραν οἱ Σουλιῶται ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἵππους πολλοὺς καὶ φορτία ὅπλων. Ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος, ἀφοῦ ἔφεραν συγχρόνως νεκρὸν τὸν ἡρωϊ-

κὸν ἀρχηγόν των! Ἐκτὸς αὐτοῦ ἔχασαν καὶ τριανταὲξ συντρόφους, ἀλλὰ τῶν ἐχθρῶν αἱ ζημίαι ἦσαν ἕως δύο χιλιάδες σκοτωμένοι καὶ πληγωμένοι.

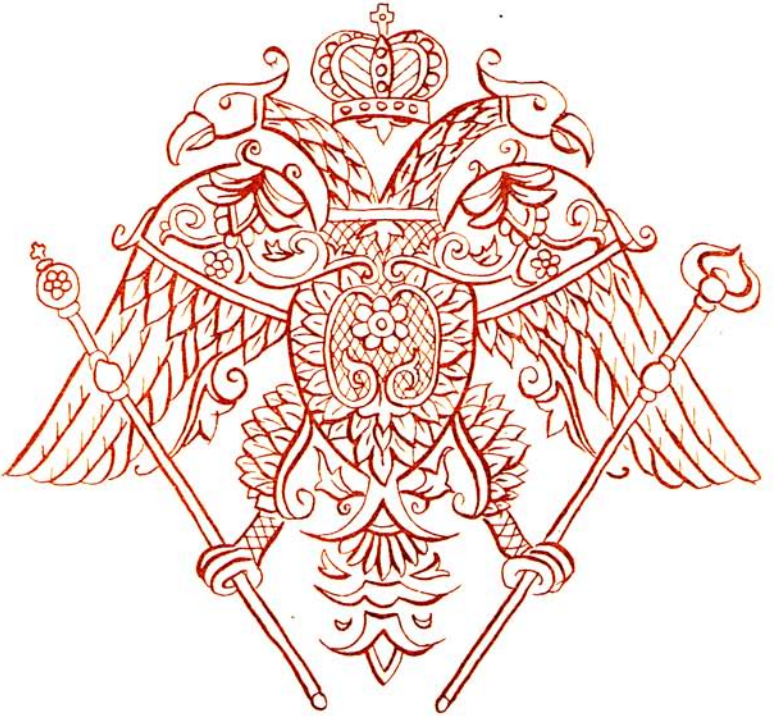
Τὸν νεκρὸν τοῦ Μάρκου τὸν ἔφεραν εἰς τὸ Μεσολόγγι μὲ μεγάλην πομπήν. Τὸ τίμιον λείψανον σκεπασμένον μὲ πανὶ οὐρανόχρωμον συνωδεύετο ἀπὸ ὅλα τὰ δείγματα τῆς δόξης καὶ τοῦ θριάμβου του. Ἐμπρὸς ἐπήγαιναν οἱ Ἀλβανοὶ αἰχμάλωτοι, οἱ συλληφθέντες χρυσοχάλινοι ἵπποι τῶν πασάδων καὶ πενηντατέσσαρες τουρκικαὶ σημαῖαι, καὶ ἀκολουθοῦσαν εἰς μακρὰν σειρὰν ἡμίονοι φορτωμένοι τὰ πλούσια λάφυρα, καὶ ἔκλειαν τὴν πένθιμον αὐτὴν καὶ θριαμβευτικὴν συνοδίαν τὰ μεγάλα κοπάδια τῶν αἰγῶν καὶ τῶν προβάτων, ὅσα εἶχαν ἁρπάσει ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

Καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ ἥρωος, ἄνιπτοι ἀκόμη κ' αἱματωμένοι ἀπὸ τὴν μάχην, μερικοὶ ἐλαφρὰ πληγωμένοι, ἐπεριστοίχιζαν, μὲ τὰ τουφέκια γυρμένα πρὸς τὴν γῆν, νεκρὸν τὸν προσφιλῆ ἀρχηγόν των, ὁ ὁποῖος δὲν ἔμελλε νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ πλέον εἰς τὴν μάχην καὶ εἰς τὴν νίκην. Αἱ ὄψεις των ἦσαν κατηφεῖς καὶ οἱ ὀφθαλμοί των, οἱ ὁποῖοι ποτὲ δὲν ἐδάκρυζαν, ἐθολώνοντο τώρα ἀπὸ τὰ δάκρυα.

Ὁ Σουλιώτης, ὁ ὁποῖος μοῦ διηγεῖτο αὐτὰ μετὰ πολὺν καιρὸν ἐπάνω εἰς ἕνα προμαχῶνα τοῦ Μεσολογγίου, δὲν ἠμποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα, ὅταν ἄκουε ἄλλους νὰ τραγουδοῦν ἢ αὐτὸς ἐτραγουδοῦσε τὸ γνωστὸν τραγοῦδι τοῦ Μάρκου Μπότσαρη:

Σὰν τ' ἄκουσεν ἡ μαύρη γῆ, τρεῖς χρόνους δὲν χορτιάζει,*
Σὰν τ' ἄκουσαν καὶ τὰ βουνά, κι ἐκεῖνα ραγισθῆκαν,
Σὰν τ' ἄκουσε κι' οὐρανὸς τρεῖς χρόνους δὲ σταλάζει.
Ὁ Μάρκος ἐσκοτώθηκε καὶ σκότωσε καὶ χίλιους.

χορτιάζω: *βγάζω χόρτα.*

Ο ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ

Γ. Δροσίνη

Στὴν πόρτα τῆς Ἁγιᾶς Σοφιᾶς, ποὺ σφάλησεν
ἑνὸς ἀγγέλου χέρι,
διπλοσφαγμένος ἔπεσ' ὁ Δικέφαλος
ἀπ' τ' ἄπιστο μαχαίρι.

Στὴν πόρτα τῆς Ἁγιᾶς Σοφιᾶς, σπαράζοντας,
μὲ ματωμένα στήθη,
τὶς δυὸ φτεροῦγες ἄπλωσ' ὁ Δικέφαλος
καὶ πάλι ὀρθὸς ἐστήθη.

Καὶ στοίχειωσε καὶ θέριεψε καὶ πλήθυνεν
ὁ νεκραναστημένος
κι ἔγιν' ὁ ἕνας μύριοι ἀητοὶ Δικέφαλοι
στὸ δουλωμένο Γένος.

Καὶ πέταξε στὰ πέρατα καὶ φώλιασεν
ὅπου σκεπὴ τὸν κρύβει:
σὲ μοναστήρι, σ' ἐκκλησιά, καὶ σ' ἄρχοντα
καὶ σὲ φτωχοῦ καλύβι.

Στὴν πλάκα τοῦ μοναστηριοῦ τὸν σκάλισε
καλόγερος τεχνίτης,
ἡ καλομάνα φυλαχτὸ τὸν φόρεσε
στ' ἀνήμπορο παιδί της.

Στὸν ἀργαλειό της καθιστὴ μερόνυχτα
τὸν ὕφαν' ἡ βοσκοπούλα
περήφανος ὁ ἄρχοντας τὸν ἔδεσε
στὸ δακτυλίδι βούλλα.*

Κρεμάστηκε ἀπ' τὰ νύχια του τ' ἀκοίμητο
τῆς Παναγιᾶς καντήλι
κι ἅγιασε στοῦ Χριστοῦ τὸ τετραυάγγελο
γραμμένος μὲ κοντύλι.

Τέσσερα μαῦρ' ἀτέλειωτα ἑκατόχρονα,
βουβὸς κι ἀποκρυμμένος,
κλωσοῦσε τὴν ἐκδίκηση ὁ Δικέφαλος
στὸ δουλωμένο Γένος.

βούλλα: *σφραγίς.*

Ξάφνου μιὰ μέρα βρόντησ' ὁ ἀντίλαλος:
«Ὡς πότε, παλληκάρια!»
Καὶ μύριοι ἀητοὶ Δικέφαλοι φτερούγισαν
ἀπὸ σπαθιῶν θηκάρια.

ΧΩΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

Γ. Δροσίνη

Τώρα ποὺ θὰ φύγω καὶ θὰ πάω στὰ ξένα,
καὶ θὰ ζοῦμε μῆνες, χρόνους χωρισμένοι,
ἄφησε νὰ πάρω κάτι κι ἀπὸ σένα,
γαλανὴ πατρίδα, πολυαγαπημένη
ἄφησε μαζί μου φυλαχτὸ νὰ πάρω,
γιὰ τὴν κάθε λύπη, κάθε τι κακό,
φυλαχτὸ ἀπ' ἀρρώστια, φυλαχτὸ ἀπὸ Χάρο,
μόνο λίγο χῶμα, χῶμα ἑλληνικό.

Χῶμα δροσισμένο μὲ νυχτιᾶς ἀγέρι,
χῶμα βαφτισμένο μὲ βροχὴ τοῦ Μάη,
χῶμα μυρισμένο ἀπ' τὸ καλοκαίρι,
χῶμα εὐλογημένο, χῶμα ποὺ γεννάει
μόνο μὲ τῆς Πούλιας τὴν οὐράνια χάρη,
μόνο μὲ τοῦ ἥλιου τὰ θερμὰ φιλιά,
τὸ μοσχᾶτο κλῆμα, τὸ ξανθὸ σιτάρι,
τὴ χλωρὴ τὴ δάφνη, τὴν πικρὴν ἐλιά.

Χῶμα τιμημένο, πόχουν ἀνασκάψει
γιὰ νὰ θεμελιώσουν ἕναν Παρθενῶνα,
χῶμα δοξασμένο, πόχουν ροδοβάψει
αἵματα στὸ Σούλι καὶ στὸ Μαραθῶνα
χῶμα πόχει θάψει λείψαν' ἁγιασμένα
ἀπ' τὸ Μεσολόγγι κι ἀπὸ τὰ Ψαρά,
χῶμα ποὺ θὰ φέρνη στὸν μικρὸν ἐμένα
θάρρος, περηφάνεια, δόξα καὶ χαρά.

Θὲ νὰ σὲ κρεμάσω φυλαχτὸ στὰ στήθια
κι ὅταν ἡ καρδιά μου φυλαχτὸ σὲ βάλη
ἀπὸ σὲ θὰ παίρνη δύναμη, βοήθεια,
μὴν τὴν ξεπλανέσουν ἄλλα, ξένα κάλλη.
Ἡ δική σου χάρη θὰ μὲ δυναμώνη,
κι ὅπου κι ἂν γυρίσω, κι ὅπου κι ἂν σταθῶ,
σὺ θὲ νὰ μοῦ δίνης μιὰ λαχτάρα μόνη,
πότε στὴν Ἑλλάδα πίσω θὲ νὰρθῶ.

Κι ἂν τὸ ριζικό μου — ἔρημο καὶ μαῦρο —
μοὔγραψε νὰ φύγω καὶ νὰ μὴ γυρίσω,
τὸ στερνό συχώριο εἰς ἐσένα θἄβρω,
τὸ στερνὸ φιλί μου θὲ νὰ σοῦ χαρίσω.
Ἔτσι, κι ἂν σὲ ξένα χώματα πεθάνω,
καὶ τὸ ξένο μνῆμα θἄναι πιὸ γλυκὸ
θὰ θαφτῆς μαζί μου, στὴν καρδιά μου ἀπάνω,
χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα ἑλληνικό!

ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

Κ. Παλαμᾶ

— Πατρίδα μου, τὶ θὲς νὰ σοῦ χαρίσω
γιὰ τὸν καλὸ τὸ χρόνο ποὺ θά 'ρθῇ;

— Παιδί μου, τὸ κορμὶ τὸ λιονταρίσο
καὶ τὸ παλληκαρίσο τὸ σπαθί,

Καὶ τὴ νεραϊδογέννητη τὴ χώρα,
μαζὶ μὲ τὸν δικέφαλο ἀητό.
Δὲ θέλω 'γὼ καινούρια ἢ ξένα δῶρα,
παλιὰ δικά μου πλούτη σοῦ ζητῶ.

— Μητέρα, τὰ δικά σου τὰ στολίδια,
τὰ χαίροντ' ἄλλοι μέσ' τὴν οἰκουμένη,
καὶ Λάμιες τὰ φυλᾶν, τὰ ζώνουν φίδια*
καὶ χάνοντ' ἐκεῖ μέσ' ἀντρειωμένοι . . .

— Παιδί μου, ὅταν τὴ δόλια σου μητέρα,
μὲ τοῦ παιδιοῦ τὸν πόνον ἀγαπᾷς,
μὲ τὴν ἀγάπη μόνο μιὰν ἡμέρα,
τὴν παλαιά της δόξα θὰ τῆς πᾷς!

Λάμιες: *γυναῖκες φανταστικαὶ κακαὶ καὶ ἄγριαι.*

ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ἰωάν. Πολέμη

Ὁ Ἰωάννης Πολέμης ἀνήκει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν γενεὰν τοῦ Κ. Παλαμᾶ, καὶ τῶν ἄλλων. Εἶναι ὅμως πολὺ κατώτερος αὐτῶν. Τὰ ποιήματά του εἶναι ἁπλᾶ, εἰς τὴν ἐποχήν του ὅμως ἦτο ἀρκετὰ γνωστὸς καὶ ὁπωσδήποτε ἤσκησεν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς νεωτέρους. Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐσπούδασε Νομικὰ καὶ αἰσθητικήν· ἀπέθανε τὸ 1924. Ἔγραψε πολλὰς ποιητικὰς συλλογάς: «Ποιήματα», «Χειμώνανθοι», «Ἀλάβαστρα», «Τὸ παλιὸ βιολί» κ.ἄ. Ἐπίσης ἠσχολήθη καὶ μὲ τὸ θέατρον καὶ ἔγραψε ἀρκετὰ μονόπρακτα. Τὸ σπουδαιότερον θεατρικὸν ἔργον του εἶναι ὁ «Βασιλιὰς Ἀνήλιαγος». Ἀκόμη μετέφρασε ξένα καὶ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἔργα. (Θεόκριτον, Εὐριπίδην, Ἀριστοφάνη).

Ἀπ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιᾶς χειροπιαστὸ σκοτάδι·
καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιὰ
(στὴν ἐκκλησιὰ ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὄψη τοῦ σχολειοῦ)
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
*τρεμάμενο τὰ ὀνείρατα ἀναδεύει**
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἀλυσόδετη πατρίδα·
βραχνὰ ὁ παπᾶς, ὁ δάσκαλος ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά·
ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγρικᾷ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιᾶς της, ἐκεῖ βλέπει
τὶ ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
ποὺ ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων,
καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾷ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
κι ἀπὸ τὴ σιγαλιὰ
ποὺ δένει στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θηλειά,
κι ἀπ' τῶν προγόνων τἄφθαρτα βιβλία,
ποὺ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,

ἕνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθὺς
σὲ μελωδίες ἑνὸς κόσμου ἄλλου
κι ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲ μιὰ φωνὴ βαρειά:
«Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη. Ἡ λευτεριὰ
σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύκτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ».

ἀναδεύω: *ἀνακατεύω, ἀναταράσσω.*

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Λορ. Μαβίλη

Ὁ Λορέντζος Μαβίλης ἐγεννήθη τὸ 1860 εἰς τὴν Ἰθάκην, ἐνῷ οἱ γονεῖς του κατήγοντο ἐκ Κερκύρας. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Διεκρίθη διὰ τὸν ἔνθερμον πατριωτισμόν του καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1896 καὶ εἰς τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Τὸ 1911 ἐξελέγη βουλευτὴς Κερκύρας καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐφονεύθη μαχόμενος εἰς τὸν Δρῖσκον τῆς Ἠπείρου. Ἡ μεγαλυτέρα προσφορὰ τοῦ Μαβίλη εἰς τὴν λογοτεχνίαν εἶναι τὰ ποιήματά του καὶ κυρίως τὰ σονέτα του, τὰ ὁποῖα διακρίνει ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρα ἐπεξεργασία.

Πατρίδα, σὰν τὸν ἥλιο σου, ἥλιος ἀλλοῦ δὲ λάμπει.
Πῶς εἰς τὸ φῶς του λαχταροῦν ἡ θάλασσα κι οἱ κάμποι,
πῶς λουλουδίζουν τὰ βουνά, τὰ δάσ', οἱ λαγκαδιές,
στέλνοντάς σου θυμίαμα μυριάδες μυρωδιές!
Ἀφρολογοῦν οἱ ρεματιὲς καὶ λαχταρίζ' ἡ λίμνη.
Χίλιες πουλιῶν λαλιὲς ἠχοῦν, τῆς ὀμορφιᾶς σου ὕμνοι·
σ' ἄπειρ' ἀστράφτουν χρώματα παντοῦ λογῆς λογῆς
τ' ἀγέρος τὰ πετούμενα, τὰ σερπετὰ τῆς γῆς.
Κι αὐτὸς σηκώνει τ' ἀλαφρὸ τῆς καταχνιᾶς μαγνάδι,*
κι ἡ κάθε στάλ' ἀπὸ δροσιὰ γυαλίζει σὰν πετράδι,
κι ἡ κάθε ἀχτίδα του σκορπᾶ μὲ τὴν ἀναλαμπὴ
χαρά, ζωὴ καί δύναμη κι ἐλπίδα, ὅπου κι ἂν μπῆ.

μαγνάδι: *πέπλο.*

Φαντάζεις σὰν τὸν ἥλιο σου, κι ἐσύ, καλὴ πατρίδα,
καὶ μάγια σὰν τὰ μάγια σου στὸν κόσμο ἀλλοῦ δὲν εἶδα.
Ἡ γῆ σου εἶναι παράδεισος κι αἰώνια γαλανὸς
γύρω σου καθρεφτίζεται στὰ πέλαγ' ὁ οὐρανός.
Κι οἱ νύχτες σου μὲ τ' ἄστρα τους, μὲ τὴ γαλάζια πάστρα,
μὲ τ' ἀηδονολαλήματα, τρεμάμενα σὰν τ' ἄστρα,
μὲ τὸ φεγγάρι, ποὺ περνᾶ σὰν ὄνειρο εὐτυχιᾶς,
στὴ μέση τῆς ἀπέραντης οὐράνιας ἡσυχιᾶς,
οἱ νύχτες σου δροσοβολοῦν χιλιόπλουμα λουλούδια*
καὶ στῶν παιδιῶν σου τὲς καρδιὲς ἀμάραντα τραγούδια,
σταλάζουν εἰς τὰ σπλάχνα τους θεράπειο λησμονιᾶς,*
ἐλευθεριᾶς ἀγάλλιαση καὶ μῖσος τυραννιᾶς.

Μάγεμ' ἀσημοῦφαντο, φῶς μαργαριταρένιο,
λυώνονται σ' ἕνα χάραμα ξανθό, μαλαματένιο.
Γιομάτος μόσκους καὶ δροσιές, ὁ Ζέφυρος τερπνά,
μέσ' ἀπ' ἀγάπης φαντασιὲς τὰ πλάσματα ξυπνᾶ.
Κι ἀνάμεσα στὰ χρώματ' ἀπὸ χίλια οὐράνια τόξα,
προβαίνει πάλ' ὁ ἥλιος σου εἰς ὅλη του τὴ δόξα,
καί, σὰν τοῦ μεγαλείου σου σύμβολο φωτεινό,
ἕως στὸ χρυσὸ βασίλεμα λάμπει στὸν οὐρανό.
Ἑλλάς, τὸ μεγαλεῖο σου βασίλεμα δὲν ἔχει
καὶ δίχως γνέφια τοὺς καιροὺς ἡ δόξα σου διατρέχει.*
Ὅσες φορὲς ὁ ἥλιος σου νὰ σὲ φωτίση ἐρθῆ,
θὲ νὰ σ' εὑρῆ πεντάμορφη, στεφανωμένη, ὀρθή.

χιλιόπλουμο: *μὲ πολλὰ στολίδια.* ***θεράπειο:*** *φάρμακο.* ***γνέφια:*** *σύννεφα.*

Ο ΚΕΡΚΕΖΟΣ

Ι. Κονδυλάκη.

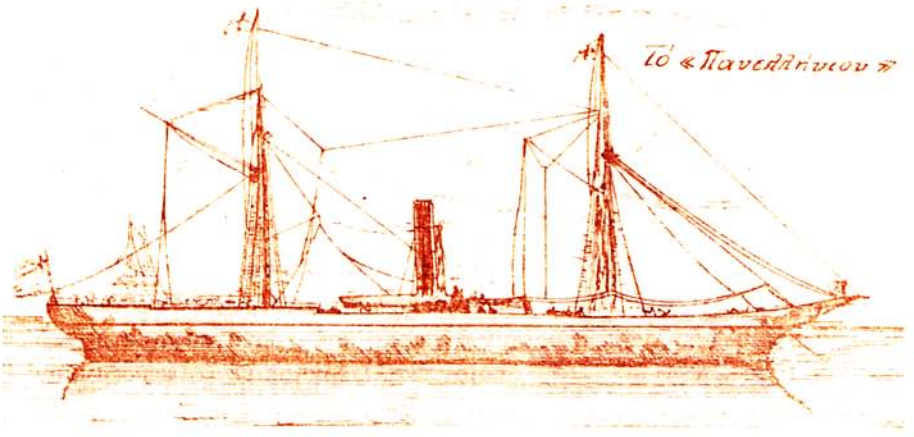
Ὁ Ἰωάννης Κονδυλάκης ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὴν Ἄνω Βιάννον τῆς Κρήτης καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἡράκλειον τὸ 1920. Ὑπηρέτησεν ὡς δικαστικὸς ὑπάλληλος, ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολήν, ἀλλὰ δὲν ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του. Ἠσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ θεωρεῖται ὁ πατὴρ τοῦ χρονογραφήματος, τὸ ὁποῖον ἐκαλλιέργησε μὲ τὸ ψευδώνυμον «Διαβάτης». Ἀπὸ τὸ πεζογραφικόν του ἔργον διακρίνονται τὰ διηγήματά του τὰ ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ τοὺς ἀγῶνας της, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπίσης παριστᾷ ἀνάγλυφον καὶ ζωντανὴν τὴν ζωὴν εἰς τὴν Κρητικὴν ὕπαιθρον. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι τὸ μυθιστόρημα: «Ὁ Πατούχας». Ἄλλα μυθιστορήματα: «Οἱ ἄθλιοι τῶν Ἀθηνῶν», «Κάτω ὁ τύραννος». Διηγήματα: «Ὅταν ἤμουν δάσκαλος», «Ἡ πρώτη ἀγάπη». Τὸ τελευταῖον αὐτὸ εἶναι γραμμένον εἰς τὴν δημοτικήν.

ἰς τοῦ Σαϊτονικολῆ ἐμοίραζαν τοὺς πρώτους σισανέδες* ποὺ ἔφερε τὸ «Πανελλήνιον»*. Μὲ τοὺς ἄλλους ἐπῆγε καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς νὰ πάρῃ, ἀλλ', ἐνῷ ἔφθασεν ἐκ τῶν πρώτων, ἐπλησίασεν μὲ τοὺς τελευταίους, ὅταν ἔμειναν ἀκόμη τέσσαρα ἢ πέντε μόνον τουφέκια καὶ οἱ ἀπαιτηταὶ ἦσαν δεκαπέντε καὶ περισσότεροι. Ὁ Ἀναγνώστης ὁ Πλατῆς, καθήμενος, κατέγραφεν ἐκείνους ποὺ ἐλάμβαναν ὅ-

---

σισανές: *ἐμπροσθογεμὲς ὅπλον.* ***Πανελλήνιον:*** *ἀπὸ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια· ἐχρησιμοποιήθη διὰ νὰ προσφέρῃ βοήθειαν εἰς τοὺς Κρητικοὺς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866.*

πλα· ὁ δὲ Σαϊτονικολῆς, ὄρθιος, τὰ ἐμοίραζεν, ἀπευθύνων εἰς ἕκαστον μίαν εὐχήν:

— Καλορρίζικο! Τιμημένο νὰ τὸ βαστᾷς καὶ τιμημένο νὰ σὲ βγάλῃ! καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ὁ Ἀνδρουλιός, ὑποχωρῶν εἰς ὅλους, ἀπωθούμενος καὶ οὐδένα ἀπωθῶν, ἐκινδύνευε νὰ μὴ πάρῃ τίποτε· ἀλλ' ἐπὶ τέλους εὑρέθη ἐνώπιον τοῦ Σαϊτονικολῆ, ὅστις ἦτο γυρισμένος τὴν στιγμὴν ἐκείνην πρὸς τὴν γωνίαν, ὅπου ἀνέκειντο τὰ ὅπλα καὶ ὅστις ἐστράφη κρατῶν ἕνα σισανέν. Ἤνοιγε δὲ τὸ στόμα νὰ εἴπῃ τὴν ἀπαραίτητον εὐχὴν καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐκινήθη νὰ πάρῃ τὸ τουφέκι, ὅταν ὁ Σαϊτονικολῆς τὸν εἶδε καὶ ἔκαμε κίνημα ἐκπλήξεως καὶ διστα-γμοῦ.

— Μωρέ, δὲν ἀφήνεις, καϋμένε Ἀνδρουλιό, νὰ τὸ πάρῃ κιανεὶς ἄλλος; τοῦ εἶπε μὲ δυσφορίαν ἀνθρώπου, ὅστις ἀναγκάζεται νὰ φανῇ σκληρός. Ἐσύ... εἶντα* νὰ σοῦ πῶ;

εἶντα: τί;.

Ὁ Σαϊτονικολῆς ἤθελε νὰ εἰπῇ: Ἐσὺ τί νὰ τὸ κάμῃς; καὶ ὁ Ἀνδρουλιός, ὅσον καὶ ἂν ἦτο πρᾷος καὶ ταπεινός, ἐταράχθη· δὲν εἶπε ὅμως τίποτε, ἀλλ᾽ ἀπεσύρθη ἀποσβολωμένος εἰς μίαν ἄκραν, ὡς νὰ μὴ ἔβλεπε τὴν θύραν διὰ νὰ φύγῃ. Ὁ Σαϊτονικολῆς μετενόησε ἀμέσως καὶ ἐλυπήθη διὰ τὴν σκληράν του φράσιν· ἀλλ᾽ ἦτο πλέον ἀργά, διότι ἄλλοι ἔσπευσαν καὶ ἥρπασαν τὰ ὑπολειπόμενα τουφέκια, χωρὶς μάλιστα νὰ περιμένουν τὴν εὐχήν.

— Μωρέ, τὸ πίστεψες αὐτὸ ποὺ σοῦπα, Ἀνδρουλιό, κι ἀφῆκες νὰ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι; ἐφώναξε πρὸς αὐτὸν γελῶν διὰ νὰ συγκαλύψῃ τὸ πρᾶγμα. Ἐγὼ σ᾽ ἐθάρρουνα γιὰ πλειὰ* ξυπνητό. Γιάε, μπρέ, ν᾽ ἀφήσῃ νὰ τοῦ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι!

— Δὲ θέλω σισανέ, καπετὰ Νικολῆ, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιός. Καλύτερα ποὺ τὸν ἐπῆρε ἄλλος. Ἔχω μιὰ παλιολαζαρίνα* ἐγώ... κάνει κι᾽ αὐτὴ δουλειά.

Καὶ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ χωρὶς πικρίαν, χωρὶς παράπονον· ἐμειδία μάλιστα τώρα τὸ σύνηθες καλοκάγαθον μειδίαμά του, ἀλλ᾽ εἰς τὰ γαλανά του μάτια ἐκυλίετο ἕνα δάκρυ.

Ὅταν ἐξῆλθε, τὸν ἐπλησίασεν ὁ συγγενής του Μαυρογιάννης καὶ τοῦ εἶπε μὲ ἀγανάκτησιν:

— Μωρέ, γιὰ ὄνομα Θεοῦ, δὲν ἔχεις ψυχή, δὲν ἔχεις ἀνθρωπιά; Δὲν φτάνει ποὺ δὲ σοῦδωκε τουφέκι ὁ βιλάνος* ὁ Σαϊτονικολῆς, ἀλλὰ σοῦκανε καὶ τέτοια προσβολάρα, καὶ σὺ ἐκόντεψες νὰ τοῦ πῇς σπολλάτη*!

— Ὁ ἄνθρωπος εἶπε τὴν ἀλήθεια. Σὰ δὲν ἔχῃ τουφέκια γιὰ ὅλους, καλύτερα νὰ τὰ πάρουν οἱ καλοὶ καλοί. Αὐτὸς εἶναι καπετάνιος καὶ κατέχει.*

— Τὸ κακό του τὸν καιρὸ κατέχει.

πλειά: *πιό.* ***λαζαρίνα:*** *ὅπλον ἐμπροσθογεμὲς καὶ μακρύκανον.* ***βιλάνος:*** *χωριάτης.* ***σπολλάτη*** *(εἰς πολλὰ ἔτη): εὐχαριστῶ.* ***κατέχω:*** *ξέρω.*

— Κι' ἂν δὲ τὸ κατέχῃ αὐτός, τὸ θωρῶ μοναχός μου ἐγώ. Εἶμαι κακουρές*, ἀνεμάνθρωπος*, εἶπεν ὁ Ἀνδρουλιὸς μὲ ὀλίγον πεῖσμα, τὸ ὁποῖον ἀπηυθύνετο μᾶλλον κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.

— Σώπα λέω καὶ τσ' ἄνδρες δὲν τσοὶ* ζυγιάζουνε σὰν τὰ ζωντόβολα. Ἐγὼ δὲν κάνω καλύτερό μου κιανένα. Σ' ὅλο τὸ ὕστερο χαίρεται κι ὁ κόρακας τὴ φωνή του σὰν καὶ τ' ἀηδόνι. Νὰ συλλογιστῇς σκιὰς* τοὺς συγγενεῖς σου, ποὺ τοὺς ντροπιάζεις.

— Μὰ ἤθελες δὰ νὰ μαλώσωμε γιὰ ἕνα τουφέκι;

— Ναί, γιατὶ ὅποιος δὲ μιλεῖ τόνε θάφτουνε.

— Ἐγὼ ἔχω τὴν κακολαζαρίνα· ἄλλοι δὲν ἔχουνε μουδὲ καλαμοπιστόλα*. Καλὰ ἔκανε ὁ Σαϊτονικολῆς καὶ μ' ἀπομούρισε*.

— Αὐτὴ τὴν κεφαλὴ νὰ βαστᾷς καὶ καλὰ θὰ πᾷς. Θὰ γενῇς ἀνεμπαίγνιδο* τοῦ χωριοῦ.

Καὶ ὁ Μαυρογιάννης ἀπεμακρύνθη μὲ ἀγανάκτησιν, αἰσχυνόμενος διότι εἶχε τοιοῦτον συγγενῆ.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἦτο νέος ἄνθρωπος, τριάντα περίπου ἐτῶν, κοντακιανός*, μὲ παχὺ ξανθὸ μουστάκι, μὲ κνήμας ἰσχνάς, περὶ τὰς ὁποίας κατωλίσθαιναν* καὶ ἐζάρωναν τὰ στιβάνια*. Ὡς νέος καὶ αὐτὸς καὶ ἄγαμος μάλιστα, ἐπροσπάθει κάπως νὰ κομψεύεται, ἠγάπα τὸν χορὸν καὶ ἐφαίνετο αἰωνίως ἐρωτευμένος. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι οὔτε οἱ ἄλλοι, οὔτε αὐτὸς ἐγνώριζε ποίαν ἠγάπα. Ἡ καρδία του ἦτο πλήρης ἀγάπης, ἥτις, μὴ εὑρίσκουσα μέρος νὰ σταματήσῃ, ἐπτερύγιζεν ἀσκόπως, τρεφομένη μὲ ὄνειρα.

κακουρές: *κακοφτιαγμένος.* ***ἀνεμάνθρωπος:*** *ἀνάξιος λόγου.* ***τσοί:*** *τούς.* ***σκιάς:*** *τοὐλάχιστον.* ***καλαμοπιστόλα:*** *πιστόλι ἀπὸ καλάμι (παιγνίδι).* ***ἀπομουρίζω:*** *ἀποπαίρνω κάποιον.* ***ἀνεμπαίγνιδο:*** *παίγνιο.* ***κοντακιανός:*** *κοντός.* ***κατολισθαίνω:*** *πέφτω.* ***στιβάνια:*** *μπότες.*

. . . . . .

Ἀλλὰ μὴν ὑποθέσῃ κανεὶς ἐκ τούτου ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς ἦτο ἐλαφρὸν καὶ μάταιον ὑποκείμενον. Ὀλίγοι ἦσαν φιλόπονοι ὡσὰν αὐτὸν εἰς τὸ χωριό. Ἅμα ἐτελείωνε τὰς ἀγροτικάς του ἐργασίας, ἐπηγγέλλετο ἐπί τινας μῆνας τὸν κτίστην, εὕρισκε δὲ καιρὸν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἐπιτηρῇ καὶ τὸν νερόμυλον, τὸν ὁποῖον εἶχε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἦτο καθ' ὑπερβολὴν θρῆσκος, ἐπροσκύνα ὅλα τὰ εἰκονίσματα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐθεώρει θεάρεστον ἔργον νὰ ἐκτελῇ χρέη νεωκόρου, νὰ κρούῃ τὸν κώδωνα, νὰ φέρῃ φωτιὰν διὰ τὸ θυμιατόν, ν' ἀνάβῃ καὶ περιποιῆται τὰ κανδήλια, νὰ βοηθῇ τὸν ἱερέα κατὰ τὰ βαπτίσια· ἐλυπεῖτο δὲ διότι δὲν ἐγνώριζε γράμματα διὰ νὰ δύναται νὰ ἐκτελῇ χρέη ψάλτου, ἀλλ' οὐχ ἧττον καθ' ὅλην τὴν λειτουργίαν δὲν ἔπαυε νὰ συνοδεύῃ μὲ σιγανὸν μουρμούρισμα τὴν ψαλμῳδίαν.

Δὲν περιωρίζετο δὲ ἡ εὐσέβειά του μόνον εἰς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἀλλ' εἶχεν ἀληθεῖς χριστιανικὰς ἀρετάς. Ἀπὸ τὸ στόμα του δὲν ἐξήρχετο ποτὲ ψυχρὸς λόγος καὶ τόσον ἦτο καλοκάγαθος καὶ ταπεινός, ὥστε οἱ χωριανοὶ τὸν ἐφαντάζοντο ὡς μὴ δυνάμενον νὰ κακοποιήσῃ καὶ Τοῦρκον ἀκόμη.

Δὲν εἶχε κανέναν ἐχθρὸν φυσικά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν ἐνέπνεε, δὲν ἔλειπεν ὀλίγη εἰρωνία. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει πρὸ πάντων ἡ κατασκευή του ἡ σχεδὸν καχεκτικὴ καὶ τὸ μικρόν του ἀνάστημα. Καὶ ὅταν εἰς τὸν χορὸν ἐπεδείκνυεν εὐστροφίαν κ' ἐχοροπήδα, αἱ γυναῖκες ἐδάγκωναν τὰ χείλη των διὰ νὰ μὴ ξεκαρδισθοῦν καὶ ἐψιθύριζαν μεταξύ των μὲ μικροὺς σπασμωδικοὺς γέλωτας:

— Διάολε, ἀντρίτσι* τ' Ἀντρουλιό!

ἀντρίτσι: *ἀντράκι.*

Ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς καὶ ὅταν φανερὰ ἔβλεπεν ὅτι τὸν ἐχλεύαζαν, δὲν ὠργίζετο, οὔτε ἐδυσθύμει· ἐνίοτε μάλιστα συνεμερίζετο τοὺς γέλωτας καὶ ἐπήδα δυνατώτερα τῶν ἄλλων, ὡς διὰ νὰ διασκεδάζῃ περισσότερον τοὺς θεατάς.

Δὲν γνωρίζω ἐὰν διὰ τῶν ὑπερβολικῶν τούτων χοροπηδημάτων ἤθελε νὰ ἐπιδείξῃ καὶ παλληκαρισμόν· τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οὐδέποτε ἐπροκάλεσε ἔριδας καὶ προκαλούμενος ὑπεχώρει.

Ἐννοεῖται ὅτι τοιαῦται ἀρεταὶ δὲν ἐνοοῦντο ὑπὸ τῶν πολλῶν· καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν εἶχε μὲν ἐχθρούς, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ θαυμαστὰς καὶ ἡ μεγάλη του ἀνεξικακία ἐθεωρεῖτο ὡς δειλία, ἡ δὲ ὑπερβολική του ἀγαθότης ὡς πνευματικὴ πτωχεία. Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. Καὶ εἶναι βέβαιον τῷ ὄντι ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἦτο φωστῆρας. Ἔπειτα ἐκεῖνο του τὸ ἀνάστημα, ἐκεῖνο τὸ σκαρί του... Πῶς νὰ δώσῃς σπουδαίαν σημασίαν εἰς ἕνα τέτοιο «ἀντρίτσι», ὡς τὸν ἀπεκάλουν αἱ γυναῖκες;

Ἐγέλα λοιπὸν ὁ κόσμος μαζί του· ὅταν δὲ ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ἠκούσθη ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς παρεσκευάζετο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀνεκάγχασαν καὶ τὰ νήπια. Πάει στὸ διάολο ἡ Τουρκιά! Τινὲς ἐξέφρασαν τὸν φόβον ὅτι δὲν ἤξευρε νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ τουφεκιοῦ καὶ ἄλλοι ὅτι θὰ τὸ ἐγέμιζεν μέχρι στομίου· κάποιος δὲ ἐβεβαίωνε ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐξελάμβανε τὸν πόλεμον ὡς χειροπάλαιμα, διὸ καὶ εἶχε κόψει τὰ μαλλιά του σύρριζα διὰ νὰ μὴ τὸν πιάνουν ἀπ' αὐτὰ οἱ Τοῦρκοι.

Ὡς εἴδαμεν, καὶ αὐτὸς ὁ καπετάνιος ὁ Σαϊτονικολῆς δὲν εἶχε καλυτέραν περὶ αὐτοῦ ἰδέαν. Ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἐμνησικάκησε· μετά τινας ὥρας μάλιστα ἐφαίνετο ὡς νὰ εἶχε παντελῶς λησμονήσει τὴν πικρὰν τοῦ ὁπλαρχη-

γοῦ φράσιν. Καὶ εἰς τὴν πρώτην ἁψιμαχίαν ἔλαβε μέρος μὲ τὴν λαζαρίναν του. Τί γέλοια ἔγιναν μ' ἐκείνην τὴν παλιολαζαρίναν, τῆς ὁποίας τὸ σπασμένο κοντάκι ἦτο

δεμένον μὲ σπάγγους καὶ ἡ ὁποία εἶχε μάκρος τριῶν πήχεων!

— Μωρ' αὐτό, 'Αντρουλιό, εἶναι τοῦ Διγενῆ τοῦ Σαραντάπηχου* τὸ τουφέκι! τοῦ εἶπε κάποιος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τὸν ἔχασαν· εἶχεν ἀναμιχθῆ ἴσως μὲ ξενοχωριανοὺς ἤ, τὸ πιθανώτερον, εἶχε κρυφθῆ. Μόνον δὲ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὸν ἐπανεῖδαν, καὶ τὸ φέσι του ἦτο τρυπημένον ἀπὸ δύο σφαίρας. 'Εξάπαντος τὸ εἶχε κρεμάσει καὶ τὸ ἐπυροβόλησε μὲ τὴ λαζαρίνα του. Τοὐλάχιστον ἐξησκεῖτο εἰς τὴν σκοποβολήν.

'Αλλ' εἰς τὴν ἑπομένην μάχην ἡ κακολογία ἐβουβάθη. Ὁ 'Ανδρουλιὸς ἐμάχετο ὄρθιος, ἐντελῶς ἀπροφύλακτος. 'Ενόμισαν ὅτι τὸ ἔκαμεν ἐξ ἀγνοίας τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ

Σαραντάπηχος: *αὐτὸς ποὺ ἔχει ὑπερβολικὸν ὕψος.*

ἐφώναζαν νὰ πιάσῃ μιτιρίζι*, ἀλλ᾽ ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἠθέλησε ν᾽ ἀκούσῃ.

— Ἐμένα δὲ μὲ πιάνει μπάλλα*, εἶπε μετὰ τὴν μάχην.

— Δὲν σὲ πιάνει μπάλλα; Πῶς τὸ κατέχεις;

— Ἔχω τίμιο ξύλο.

— Ἀλήθεια;

— Ἔχω αὐτό, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιὸς σοβαρῶς καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του. Δὲν τὸ κατέχετε; Ὅποιος κάνει τὸ σταυρό του ἄρμα ἔχει στὸ πλευρό του.

Μετά τινα καιρὸν ἀπεβιβάσθησαν ἐθελονταὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἀμέσως ὅμως στρατὸς τουρκικὸς πολυάριθμος τοὺς κατεδίωξε μέχρι τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Λαπάθου, ὅπου τοὺς περιεκύκλωσεν. Ἐθελονταὶ ἐφονεύθησαν πολλοί, θὰ ἐξωλοθρεύοντο δὲ ὅλοι, ἂν δὲν τοὺς ἐβοήθει ἡ ὁμίχλη καὶ ἂν ἔλειπαν οἱ ἐντόπιοι ἐπαναστάται, οἵτινες ὑπεστήριξαν τὴν ὑποχώρησίν των καὶ τοὺς ὡδήγησαν νὰ διαφύγωσι δι᾽ ἀτραπῶν καὶ χαραδρῶν.

Μεταξὺ τῶν Κρητῶν ἦτο καὶ ὁ Ἀνδρουλιός, ὅστις πολλοὺς ἐθελοντὰς ἔσωσεν. Εἰς τὸ ἀνακάτωμα δ᾽ ἐκεῖνο κ᾽ ἐντὸς τῆς ὁμίχλης διέκρινεν ἐγγύτατα ἕνα φοροῦντα ὑψηλὸν σκοῦφον.

— Ἀπὸ δῶ, πατριώτη! τοῦ ἐφώναξε. Μὴ πᾷς ἀπ᾽ αὐτοῦ, θὰ πέσῃς στσοὶ* Τούρκους.

Ὁ φορῶν τὸ ὑψηλὸν σκοῦφον διηυθύνθη πρὸς αὐτόν, ἀλλ᾽ ὅταν ἐπλησίασεν, ὁ Ἀνδρουλιὸς διέκρινεν ὅτι ἦτο Κιρκάσιος*. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ τὸ καλοσκεφθῇ καὶ ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον κατ᾽ ἀρχὰς εἶχε νομίσει ὡς ἐθελοντήν, ὥρμησε κατ᾽ αὐτοῦ μὲ τὴν λόγχην.

Ὄπισθεν τοῦ Ἀνδρουλιοῦ ἦτο κρημνὸς στρωμένος μὲ

μιτιρίζι: *ὀχύρωμα.* ***μπάλλα:*** *βλῆμα, σφαῖρα.* ***στσοί:*** *στούς.* ***Κιρκάσιος*** *καὶ* ***Κερκέζος:*** *κάτοικος τῆς περιοχῆς τοῦ Καυκάσου.*

χαλίκια· ἡ δὲ ἀπόστασις ἡ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κιρκασίου ἦτο τόσο μικρά, ὥστε δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ στρέψῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τὴν δολιχόσκιον* λαζαρίναν...

Ἡ λόγχη ἐπήρχετο κατὰ τοῦ στήθους του, ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς συγχρόνως ἐρρίπτετο εἰς τὸν κρημνὸν μὲ μίαν ἀναφώνησιν:

— Θεὲ Δημητρίου*!

Καὶ μετὰ πατάγου, παρασύρων τοὺς χάλικας, κατεκυλίσθη εἰς τὸν κρημνόν, προπορευομένης μὲ τὸν μεταλλικόν της θόρυβον τῆς λαζαρίνας. Εἰς τὸ κάτω μέρος ἔμεινεν ἀκίνητος. Ὁ δὲ Κιρκάσιος, ἀφοῦ ἐπί τινας στιγμὰς τὸν ἔβλεπε κατακυλιόμενον, τώρα ἐζήτει μέρος διὰ νὰ κατέλθῃ μέχρις αὐτοῦ καὶ τὸν αἰχμαλωτίσῃ ἢ τὸν ἀποτελειώσῃ. Ἐπὶ τέλους εὗρε μονοπάτι καὶ ἤρχισε νὰ κατεβαίνῃ· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐκινήθη καὶ ὁ Ἀνδρουλιός. Ὁ Θεὸς τοῦ Δημητρίου εἶχε βοηθήσει τὸν νέον Νέστορα, ὅστις μόνον ἀσημάντους τινὰς ἐκδορὰς καὶ ἐλαφρὰν ζάλην εἶχε πάθει. Ἀλλὰ μόλις ἐσηκώθη, ἠκούσθη πυροβολισμὸς καὶ μία σφαῖρα ἐπέρασε πλησίον του. Ἡ λαζαρίνα ἦτο ἐνώπιόν του καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς τὴν ἥρπασεν, ἔρριψε ταχὺ βλέμμα εἰς τὴν πιάστραν* καὶ κρὰκ-κράκ! τὴν ἔστρεψε κατὰ τοῦ Κιρκασίου...

Νέος πυροβολισμὸς ἀντήχησεν εἰς τὴν χαράδραν καὶ ὁ Κιρκάσιος κατεκυλίσθη μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ Ἀνδρουλιοῦ νεκρός...

Τὴν ἐπιοῦσαν ἔξαφνα ἐνέσπειρε πανικὸν εἰς τὸ χωριὸ ἡ κραυγή: — Τοῦρκοι! Κερκέζοι!

Ὁ κόσμος ἔγινεν ἄνω κάτω· καὶ ἄλλοι μὲν ἔτρεχαν νὰ πάρουν τὰ τουφέκια των, ἄλλοι νὰ προφυλάξουν τὰ

δολιχόσκιος: *μεγάλος, μακρύς.* ***Θεὲ Δημητρίου:*** *προσφώνησις τοῦ Νέστορος, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Ἅγ. Δημήτριον νὰ τὸν βοηθήσῃ κατὰ τὸν ἀγῶνα του πρὸς τὸν Λυαῖον.* ***πιάστρα:*** *ἡ λαβή.*

παιδιά των, ἄλλοι ν' ἀποκρούσουν τὴν εἰσβολήν. Ἀλλ' ἀντὶ Τούρκων καὶ Κιρκασίων, εἶδαν ἕναν μόνον Κιρκάσιον, ὅστις παραδόξως ἔφερεν ἐπ' ὤμου δύο τουφέκια, ἔνευε δὲ μακρόθεν καθησυχαστικῶς καὶ ἐφώναζεν ἑλληνιστί:

— Μώρ' ἐγώ 'μαι, ἐγώ 'μαι! Μὴ φοβᾶσθε!

Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τὸν θαυμασμὸν καὶ ἔπειτα τὴν εὐθυμίαν τῶν χωριανῶν, ὅταν ἀνεγνώρισαν τὸν Ἀνδρουλιὸν ἐντὸς τοῦ κιρκασιανοῦ ἱματισμοῦ, ὁ ὁποῖος, σημειώσατε, τοῦ ἤρχετο ὀλίγον μακρὺς καὶ ὑπὲρ τὸ δέον πλατύς.

Τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ ἀλαλαγμὸν χαρᾶς καὶ περικυκλώσαντες αὐτὸν τὸν ἠρώτων, ἐνῷ συγχρόνως μετὰ περιεργείας ἐξήταζαν τὸν καυκάσιον* ἱματισμόν του, τοῦ ὁποίου τὸ στῆθος ἐκάλυπτον ἀλλεπάλληλοι σειραὶ φυσιγγιοθηκῶν.

Παρακάτω συνήντησαν τὸν καπετάνιον, τὸν Σαϊτονικολῆν, καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς τοῦ προσέφερε τὸ ὅπλον τοῦ Κιρκασίου λέγων:

— Αὐτὸ τὸ σισανεδάκι πρέπει νὰ τὄχῃς τοῦ λόγου σου, καπετὰν Νικολῆ.

Ὁ Σαϊτονικολῆς παρετήρησε μὲ θαυμασμὸν καὶ πόθον τὸ ὡραῖον καὶ ἐλαφρὸν ὅπλον. Ἀλλ' ἐνθυμηθεὶς ἴσως τὴν προσβολήν, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει πρὸς τὸν Ἀνδρουλιόν, τοῦ εἶπε μὲ φωνὴν στενοχωρημένην:

—Ὄχι! ὄχι! Ἐσὺ τὸ πῆρες, ἐσὺ νὰ τὄχῃς.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἀπήντησεν ἠρεμώτατα καὶ φυσικώτατα:

— Ἐγὼ θὰ πάρω ἄλλο, καπετάνιο.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐπωνομάσθη Κερκέζος.

Καυκάσιος: *ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ Καυκάσου.*

ΣΙΤΑΡΙ - ΚΡΙΘΑΡΙ

Γ. Βλαχογιάννη

Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1867 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1945. Ἡ ἀσχολία του μὲ τὰ γράμματα μοιράζεται μεταξὺ τοῦ ἱστορικοῦ ἐρευνητοῦ καὶ τοῦ λογοτέχνου. Ὡς λογοτέχνης ἔχει ἔντονον προσωπικὸν ὕφος καὶ ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν πεζογραφίαν καὶ μὲ τὴν ποίησιν. Πολλὰ ἐκ τῶν διηγημάτων του εἶναι ἐμπνευσμένα ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἱστορικῶν του μελετῶν. Ἔγραψε τὴν «Ἱστορικὴ Ἀνθολογία» μὲ ἀνέκδοτα ἀπὸ τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ 21 καὶ ἐδημοσίευσε τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακρυγιάννη καὶ τοῦ Κασομούλη. Ἔγραψεν ἀκόμη βιογραφίαν τοῦ Γ. Καραϊσκάκη, «Ἱστορικὰ σημειώματα», «Οἱ κλέφτες τοῦ Μωριᾶ» κ.ἄ. Ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ ψευδώνυμον Γιάννης Ἐπαχτίτης. Διετέλεσε διευθυντὴς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τὸ διήγημα μᾶς μεταφέρει εἰς τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 εἰς τὴν μικρὰν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὡμοίαζε μὲ μεγάλο χωρίον. Τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἶχεν ὁ βοεβόδας, ἐνῷ οἱ προεστοί, οἱ γέροντες ὅπως ἐλέγοντο, εἶχον τὴν κοινοτικὴν ἐξουσίαν καὶ βεβαίως ἀνέλαβον τὴν ἡγεσίαν τῆς προετοιμασίας τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὅπως ἦτο φυσικόν, αἱ ἑτοιμασίαι διὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀνησύχησαν τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἀντέδρασαν μὲ συλλήψεις ἀρχόντων καὶ προκρίτων, τοὺς ὁποίους ἐφυλάκισαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ὡς προληπτικὸν μέτρον. Οἱ ἄρχοντες μὲ τοὺς νοικοκυραίους ἦσαν αἱ δύο ἀνώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐνῷ αἱ δύο κατώτεραι ἦσαν οἱ παζαρῖτες καὶ οἱ ξωτάρηδες.

Τὰ μέτρα αὐτὰ τῶν Τούρκων ὅμως ἐπέσπευσαν τὴν δρᾶσιν τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς. Ἔτσι οἱ ἐπαναστάται, τὴν 25ην Ἀπριλίου τοῦ 1821, ἀφοῦ συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Μενίδι κατέλαβον τὰς Ἀθήνας, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι ἐκλείσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἡ ὁποία κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὴν 10ην Ἰουνίου τοῦ 1823.

Ἀκριβῶς ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς 25ης Ἀπριλίου τοποθετεῖ ὁ συγγραφεὺς τὸ ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ διηγήματος.

Οἱ προεστοὶ τῆς Ἀθήνας εἶχανε σύναξη μυστικὴ στὸ σπίτι τοῦ γέρο-Θωμᾶ, τοῦ γεροντότερου, ποὺ ἦταν ἐκεῖ κοντὰ στὴ Ρόμπη*. Ἄρχιζε νὰ σκοτεινιάζῃ μέσ' τὴν κάμαρη, καὶ δὲν τὸ κρίνανε σωστὸ ν' ἀνάψουνε λυχνάρι, γιὰ νὰ μὴ δώσουν ἀφορμὴ νὰ μπῇ κανείς, ἂν κ' εἶχανε τόση μπιστοσύνη στὴ νοικοκυρά, ὅση εἶχανε καὶ στὸν ἄντρα της τὸν ἴδιον. Ἔπειτα ὅ,τι ἤτανε νὰ ξέρῃ αὐτή, τὄξερε. Κι ἀφοῦ οἱ Ἀρχόντοι* εἶχανε φυλακιστῆ στὸ Κάστρο*, οἱ γέροι συναχτήκανε στ' ἀρχοντικό της νὰ σκεφτοῦνε γιὰ πράματα περίσσια σοβαρά. Οἱ χωριάτες γύρω στὰ χωριὰ εἶχαν ἀρχίσει ν' ἀναταράζωνται, καὶ τὸ μεγάλο κίνημα τοῦ σηκωμοῦ δὲν ἤτανε μακρυά.

Ἀπὸ τὸ χωριό, ποὺ ἤτανε τὸ κέντρο τοῦ βρασμοῦ, φτάνανε κρυφὲς παραγγελιὲς στοὺς προεστοὺς τῆς χώρας, καὶ ζητοῦσαν ἀνταπόκριση μ' αὐτούς, καὶ περιμένανε τὶς προσταγές τους.

Ρόμπη: *Πρόκειται διὰ τὴν Παναγίαν τοῦ Ρόμπη ἢ Ρούμπη, γνωστὴν ὡς Ἁγία Ρόμπη, ἡ ὁποία σώζεται εἰς τὴν σημερινὴν ὁδὸν Εὐαγγελιστρίας. Τὸ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας ὀφείλεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κτίτορος, ἐκ τῆς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας Ρόμπη ἢ Ρούμπη.* ***ἀρχόντοι:*** *οἱ ἄρχοντες.* ***Κάστρο:*** *ὀνομασία τῆς Ἀκροπόλεως.*

Μέσ᾽ τὸν ὀντᾶ* τὸ σκοτάδι πύκνωνε καὶ θάμπωνε, κ᾽ οἱ γέροι μόλις ὁ ἕνας ἔβλεπε τὸν ἄλλον. Κανένας δὲ μιλοῦσε πιά, μὰ ἡ ἴδια σκέψη περνοῦσε ἀπ᾽ τὰ κεφάλια

τους καὶ τῶν ὀχτὼ ποὺ καθόνταν ἐκεῖ μέσα, γύρω στὰ μιντέρια*, ἀκίνητοι, κ᾽ εἶχαν ἀφήσει σβηστὰ πιὰ τὰ τσιμπούκια τους, μέσ᾽ τὴν ἀνησυχία τους. Ξέρανε πὼς οἱ Τοῦρκοι ἀρχίσανε νὰ παίρνουνε χαμπέρι*, πὼς κάτι σοβαρὸ ἔτρεχε ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς, τοὺς ἄπιστους, κι ὁ Ζαμπίτης* τοῦ Κάστρου, ὁ Τατάραγας, μὲ τὰ σαράντα περιβόλια

ὀντᾶς: *δωμάτιον.* ***μιντέρι:*** *ντιβάνι, μικρὸ κρεββάτι.* ***χαμπέρι:*** *εἴδησις.* ***Ζαμπίτης:*** *ἀστυνόμος τοῦρκος.*

στὰ περίχωρα, μέτρα δυνατὰ εἶχε πάρει, κόλια* ἀπ᾽ ᾽Αρβανῖτες φυλάγανε τὶς πόρτες* τῆς χώρας καὶ τὰ μπούρτσια* της, καὶ γιὰ νὰ περάσῃς, ἔπρεπε ἢ μὲ τὸ καλὸ νὰ τοὺς κάμῃς νὰ σ᾽ ἀφήσουν, ἢ κρυφὰ νὰ πηδήσῃς ἀπ᾽ τὰ τείχια καὶ νὰ πᾶς. Μὰ τότε δύσκολα θὰ γύριζες, γιατὶ στὶς πόρτες θὰ σὲ πιάνανε.

Τέλος ἕνας ἀπ᾽ τοὺς γερόντους ἀποφάσισε νὰ ξεστομίσῃ τὸ βαρὺ τὸ ρώτημα.

— Ποιὸς εἶν᾽ ἄξιος νὰ πάρῃ ἀπάνου του αὐτὴ τὴ δουλειά, νὰ βγῇ ὄχι κρυφὰ ἀπ᾽ τὴ χώρα, μὲ τὴν ἄδεια τῆς βάρδιας;

Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε. Γιὰ κάμποση ὥρα μεῖναν ἀκόμα ἀμίλητοι, σὰν κάτι νὰ περίμεναν.

Ἕνα ἀλαφρὸ ψίθυρο ἀκούστηκε κατὰ τὴν πόρτα, ποὺ ὅλοι τὴ θαρρούσανε κλειστή, τὴν πόρτα ποὖφερνε πρὸς τὸ λιακὸ* ἀπάνου. Μέσ᾽ τὸ σκοτάδι ξεχώρισε γνώριμη παιδιοῦ μορφή, ἀκίνητη, συμαζεμένη, κολλητὴ στὸν τοῖχο. Ὁλουνῶν τὰ μάτια, συνηθισμένα στὸ σκοτάδι, γνωρίσανε τοῦ νοικοκύρη τὸ Θωμάκο, ἀπὸ τὰ δυό του ἀγγόνια τὸ μικρότερο. Αὐστηρὰ τοῦ μίλησε ὁ παπποῦς.

— Τί μπῆκες ἐσὺ ἐδῶ πέρα; εἶπε ὁ γέρο-Θωμᾶς. Ποιὸς σ᾽ ἔστειλε; Ἔχεις πολλὴν ὥρα ᾽δῶ; Ἀπὸ ποῦ πέρασες; Ἐγὼ ἔχω τὴν πόρτα ἀμπαρωμένη*.

— Μπῆκα, εἶπε τὸ παιδί... Κατέβηκα ἀπὸ τὸ λιακό...

— Πῶς τὄκαμες αὐτό; εἶπε ὁ γέρος αὐστηρότερα. Τίνος τὴ γνώμη πῆρες; Ποιὸς σ᾽ ἔβαλε νὰ τὸ κάμῃς αὐτό;

κόλι *καὶ* ***καρακόλι:*** *νυκτερινὴ περίπολος, φρουρά, καραούλι.* ***πόρτες:*** *Πρόκειται διὰ τὰς πύλας τοῦ τείχους, ποὺ εἶχε κτισθῆ γύρω ἀπὸ τὴν ᾽Αθήνα ἐπὶ τοῦ ᾽Αλῆ Χασεκῆ.* ***μποῦρτσι καὶ μποῦρτζι:*** *φρούριον.* ***λιακό:*** *ταράτσα, ἐξώστης, λιακωτό.* ***ἀμπαρωμένη:*** *κλεισμένη μὲ τὴν ἀμπάρα (σιδερένια ράβδος).*

—Ὄχι, μοναχός μου! εἶπε ζωηρὰ τὸ παλληκαράκι, καὶ προχώρησε δυὸ βήματα.

Ἡ μιλιά του ἀντηχοῦσε καθαρὴ καὶ ἀπόνηρη μέσ' τὸ σκοτάδι.

— Κατάλαβα πὼς θὰ λέγατε γιὰ τὴν πατρίδα... Ἤθελα ν' ἀκούσω κ' ἐγώ...

Τοῦ κάθε γέροντα ἡ καρδιὰ γύρισε στὸν τόπο της. Τ' ἀγγόνι τοῦ γέρο-Θωμᾶ ἦταν ἀθῶο, κίντυνο δὲ φοβέριζε γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τὰ σπίτια τους. Τὸ παιδὶ ἤθελε ν' ἀκούσῃ ποὺ μιλούσανε γιὰ τὴν πατρίδα... Ὁ παπποῦς του ἦταν ἕτοιμος νὰ τ' ὁρμηνέψῃ πρῶτα, κ' ὕστερα νὰ τὸ διώξῃ, μὰ δὲν πρόφτασε. Τὸ παιδὶ πρόλαβε τὸ σκοπό του.

— Ἐγὼ πάω, εἶπε σοβαρά, σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν ἑαυτό του.

— Ποῦ;

— Στὸ χωριό... δὲ θέλετε νὰ στείλετε ἄνθρωπο; Θὰ πάω 'γώ...

— Πῶς θὰ πᾶς ἐσύ, παιδί μου; εἶπε ὁ παπποῦς ἀνήσυχος, μὰ καὶ μαλακωμένος τώρα.

— Μὲ τ' ἄλογο, καβάλα... θὰ πάρω καὶ τὸν καρᾶ*, σανὸ θὰ πάω νὰ κόψω... Θἄχω καὶ τὸ κλαδευτῆρι.

Χαμήλωσαν οἱ μιλιὲς τῶν προεστῶν. Τὸ παιδὶ ὀρθὸ πάντα, μὰ ὄχι μακρυὰ ἀπ' τὴ συντροφιά τους, ἄκουγε χωρὶς νὰ θέλῃ.

*

Πέρασε ἀπὸ τὴν Μενιδιάτικη πόρτα* τραγουδῶντας, τὸ πρωΐ, ἀργά, καμαρωτά, καὶ δὲν ἔδωσε καμμιὰ ὑποψία.

καρᾶς: *ἵππος συνήθως μαῦρος.* ***Μενιδιάτικη πόρτα:*** *Ἡ πύλη ποὺ ὡδηγοῦσε εἰς τὸ Μενίδι.*

Στοῦ ᾽Αγᾶ τὴ Βρύση* πότισε τ᾽ ἄλογα· μὰ ἐκεῖ κοντὰ εἶδε τὸν Καράμπελα, ἕναν ᾽Αθηναῖο ἀπὸ τὴν τάξη τὴν ταπεινὴ τοῦ λαοῦ, ἄνεργο, στριμμένον ἄνθρωπο, δοῦλο τῶν Τούρκων πάντα, ποὺ ζοῦσε κι ἀπ᾽ τὴ βοήθειά τους. Ὁ Καράμπελας ἔκαμε πὼς δὲν τὸν εἶδε, μὰ τὸν κοίταξε ἀπὸ πίσω ὕποφτος, κι᾽ ὁ Θωμάκος τὸ καταλάβαινε χωρὶς νὰ στρέψῃ. Ξακολούθησε τὸ δρόμο του, ἔφτασε στὸ χωριό, τέλειωσε τὸ σκοπό του, ἔκοψε καὶ σανό, καὶ γύρισε μὲ τὸν τρανὸ τὸ λόγο, γραμμένο βαθιὰ στὰ φυλλοκάρδια του, καὶ ποὺ ὁ Χατζῆ-Μελέτης, τῆς Χασιᾶς ὁ καπετάνος, κι ὁ Μῆτρο-Λέκας τοῦ Μενιδιοῦ μὲ δισταγμὸ τοῦ μπιστευτήκανε, γιατὶ τὸν εἴδανε τόσο μικρό. Μὰ τὸ παιδὶ αὐτὸς ὁ λόγος τὸ μεγάλωσε καὶ τὄκαμε ἄντρα ἄξιο νὰ φυλάξῃ τὸ διαμάντι τ᾽ ἀξετίμητο, καὶ στὸ φῶς νὰ μὴν τὸ δείξῃ, παρὰ

Ἡ βρύση τοῦ ᾽Αγᾶ: παλαιὰ βρύση ποὺ εὑρίσκετο εἰς τὸ σημερινὸν Μοναστηράκι.

μονάχα στῶν προεστῶν τῆς Ἀθήνας τὴν καρδιὰ νὰ τὸ μπιστευτῇ βαθιά.

Γύρισε ὅπως ἦρθε, ἥσυχα καὶ χωρὶς κανένα πρόσκομμα*. Καὶ τράβηξε ἴσα στοῦ παππού του. Ἐκεῖ δὲν τὸν ηὗρε τὸ γέρο του παππού. Μὰ ἡ γιαγιά του ἦταν ἄνου-κάτου. Καὶ σὲ λίγο, νὰ κ' ἔφτασε κ' ἡ μάνα του.

— Ἄχ, παιδάκι μου, ἦρθες; εἶπε ἡ μάνα. Τί ἦταν τὸ κακὸ ποὺ μᾶς βρῆκε, παιδάκι μου;

— Τί εἶναι, μάνα, τί στάθηκε; εἶπε τὸ παιδί.

— Ἡ χάρη τοῦ Χριστοῦ, καὶ γλύτωσε τὸ σπίτι μας! εἶπε ἡ γιαγιά του. Ἦρθε ὁ Καράμπελας ἀπ' τὸ παλιοχώραφό του, καὶ τράβηξε ἴσα στοῦ Τατάραγα τὸ σπίτι... «Κυρὰ Μεμὲτ-Ἀγίνα!» φώναξε ἀπ' τὸ δρόμο, «μέσα εἶν' ὁ ἀφέντης; Θέλω νὰ τοῦ μιλήσω... Στάσου νἀρθῶ μέσα!.». Μπῆκε ὁ ἀφωρεσμένος, κ' εἶπε πὼς στοῦ Ἀγᾶ τὴ Βρύση εἶδε τ' ἀγγόνι τοῦ γέρο - Θωμᾶ...

— Σὲ πῆρε γιὰ τὸν Κωστάκη, παιδί μου! εἶπε ἡ μάνα... Αὐτὸ ἦταν ὁ γλυτωμός μας.

— «Ἄκου, κυρὰ Μεμετίνα (εἶπε ὁ Καράμπελας). Στοῦ Ἀγᾶ τὴ Βρύση ἀπάντησα τ' ἀγγόνι τοῦ Θωμᾶ τὸν Κωστάκη μὲ δυὸ ἄλογα νὰ τραβᾷ γιὰ τὸ Μενίδι. Δὲν ἔβγαλε ὁ ἀφέντης διαταγή, τοῦ Κάστρου ὁ Ζαμπίτης, ὁ Τατάραγας, κανένας νὰ μὴ βγῇ ἀπ' τὴ χώρα, ἂν δὲν τὸ πῇ; Θάνατο δὲ φοβέρισε σ' ὅποιον τὸ κάμῃ, καὶ πάῃ νὰ βρῇ τοὺς ζορμπάδες* τῶ' χωριῶν, καὶ δώσῃ-πάρῃ λόγια; — Ναί, Καράμπελα, μὰ ὄχι καὶ νὰ μὴν πάῃ κανεὶς στὸ χτῆμα του..., εἶπε ἡ Μεμὲτ-Ἀγίνα. — Τί χτῆμα μοῦ λὲς ἐκεῖ; Τ' ἀγγόνι τοῦ Θωμᾶ πάει στὸ Μενίδι! — Τὸν εἶδες μὲ τὰ μάτια σου, Καράμπελα; — Μὲ τὰ μάτια μου, Μεμὲτ - Ἀγί-

---

πρόσκομμα: *ἐμπόδιο.* ***ζορμπάς:*** *ἄτακτος ὁπλοφόρος.*

να! Λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τ' Ἀγᾶ τὴ Βρύση, βάρεσε τ' ἄλογα καὶ τράβηξε! — Καλά... Μπραΐμη, αἴ, Μπραΐμη! Τρέχα στὸ Κάστρο νὰ πῇς τοῦ ἀφέντη σου νἀρθῇ κάτου! Εἶν' ἀνάγκη, νὰ τοῦ πῇς! (εἶπε τοῦ παλιάραπα τοῦ δούλου). — Ὄχι (εἶπε ὁ Καράμπελας πρόθυμος), ἄφησε, κυρά, νὰ πάω μόνος μου... Τὸ ξέρω, δὲ θὰ μπῶ στὸ Κάστρο, μὰ θὰ βρῶ ἐγὼ τρόπο νὰ τοῦ τὸ παραγγείλω. Ἔχω φίλο τὸν Ἀχμετάκο τὸν κουτσό, ποὺ φυλάει στὴν πόρτα τοῦ Κάστρου. Ὕστερα... θέλω καὶ τὸ μπαχτσίσι* μου! Τρέχω, καὶ θὰ γυρίσω! Νὰ μοὔχῃς τίποτα γιὰ γιόμα, κυρὰ Μεμετίνα!» Ὤχ, καὶ σὲ λίγο πλακώσανε Τοὔρκοι τὰ σπίτια μας, παιδάκι μου, μὲ τὸν ἴδιο τὸ Ζαμπίτη κεφαλή τους. — «Τί γυρεύετε, Τατάραγα (ρώτησε ὁ πατέρας σου). Δὲν ἔχω σπίτι μου κρυμμένο τίποτα. Κλέφτη γυρεύετε ἢ φονιᾶ; Εἴμαστε ἄξιοι ἐμεῖς νὰ προστατέψουμε κακοὺς ἀνθρώπους; Δὲ μᾶς ξέρεις; — Ποῦ εἶναι ὁ γυιός σου; — Ποιός ἀπὸ τοὺς γυιούς μου; Γυρεύεις τὸν Κωστάκη; — Ναί, τὸ γυιό σου τὸν Κωστάκη! — Μπά, Χριστός... (εἶπα 'γώ, παιδάκι μου καὶ κιτρίνισα, ποὺ χωρὶς νὰ θέλω μελέτησα ἔτσι τοῦ Χριστοῦ μας τ' ὄνομα μπροστὰ στὸν Τοὔρκο). Τώρα ἤτανε 'δῶ τὸ παιδί! Κάπου στὴ γειτονιὰ θὰ παίζῃ...». Τρέξαμε καὶ τὸ βρήκαμε. Τονὲ φέραμε τὸν ἀδερφό σου στὸν Τατάραγα. Τρεμούλιαζε ἡ καρδιά μας, καθὼς τὸ στήσαμε μπροστά του τὸ παιδί. Μὰ κεῖνο, ἀθῶο, κοίταζε μὲ χαμόγελο, τὸ βλοημένο, τὸν Τατάραγα. Κρύωσε ὁ Ζαμπίτης, παιδάκι μου. Γιὰ νὰ σκεπάσῃ τὴ φούρκα* του, ἔδωσε ἕνα χαστοῦκι στὸ παιδί, κ' ἔφυγε βρίζοντας τὸν Καράμπελα. «— Εὐχαριστῶ, Τατάραγα, γιὰ τὴν προσβολὴ ποὺ κάνεις στὸ παιδί μου!» εἶπε ὁ πατέρας σου. Ἔσκυψε τὸ κεφάλι του καὶ πάει στὴν ὀργή!

μπαχτσίσι: *ἀμοιβή, φιλοδώρημα.* ***φούρκα:*** *στενοχώρια, θυμός, θηλειά.*

Σὲ λίγο ἔφτασε ὁ γέρο-Θωμᾶς. Ἦτανε πολὺ χλωμὸς κι ἀνήσυχος. Ἅμα ὅμως εἶδε τὸ παιδί, ξαλάφρωσε ἀπὸ τὴ λαχτάρα ποὺ τὸν ἔπνιγε. Πῆρε βαθειὰν ἀναπνοή, κ' εἶπε μ' ἀλαφρὴ τρεμούλα στὴ φωνή του:

— Ἦρθες, παιδί μου; εἶπε. Πᾶμε μέσα...

Περάσανε στὸν πιὸ βαθὺν ὀντᾶ, ποὺ δὲν εἶχε ἐκεῖ παράθυρο.

— Λέγε τώρα, γλήγορα... Τί ἀπόκριση μᾶς φέρνεις;

— Τὶς εἰκοσιέξι τοῦ μηνὸς (Ἀπριλιοῦ) νὰ τοὺς καρτεροῦμε. Θὰ μποῦνε ἀπὸ τὰ τείχια, ἀνάμεσα πόρτα Ἁγι'-Ἀποστόλων καὶ τῆς Μπουμπουνίστρας. Ξημερώματα, εἶπανε, σιτάρι - κριθάρι, ὅσο μονάχα νὰ ξεχωρίζεται...

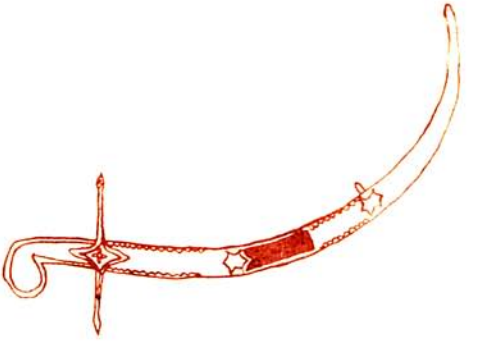
— Καλά, παιδί μου, σιτάρι - κριθάρι... Τρέχα τώρα ὄξω νὰ φανῇς, νὰ παίξῃς μὲ τ' ἄλλα τὰ παιδιά. Καὶ σὲ κανέναν τίποτα νὰ μὴ μιλήσῃς! Ἀγκαλά*, δὲν εἶν' ἀνάγκη αὐτὸ νὰ σοῦ πῶ. Τὸ ξέρεις μοναχός σου...

— Καλά, παππού! εἶπε τὸ παιδὶ χαρούμενο, κ' ἔτρεξε στὰ παιγνίδια του.

Σὲ λίγες μέρες οἱ χωριάτες πατοῦσαν τὴν Ἀθήνα ξαφνικά, κι ἀδερφωμένοι μὲ τοὺς πολῖτες κλείνανε τοὺς Τούρκους στὴν Ἀκρόπολη.

(Τὰ παλληκάρια τὰ παλιὰ)

ἀγκαλά: *μολονότι.*

Ο ΓΕΡΟΣΟΥΛΙΩΤΗΣ

Γ. Βλαχογιάννη

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Εἶναι γνωστοὶ οἱ ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν Ἀλῆ - πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων, διὰ νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν αὐτοδιοίκησίν των. Ἔνδεκα χωρία τῆς Ἠπείρου, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 4 σπουδαιότερα ἦσαν τὸ Σούλι, ἡ Σαμονίβα, ἡ Κιάφα καὶ τὸ Ἀβαρῖκον, ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο γενικῶς Σούλι. Οἱ κάτοικοι τοῦ Σουλίου (Σουλιῶται) καθὼς καὶ οἱ κάτοικοι ἄλλων 70 χωρίων (παρασουλιῶται) δὲν εἶχον ὑποταγῆ εἰς τὸν Σουλτάνον. Εἰς αὐτὸ ἐβοήθησεν ἡ ἀγάπη των διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἡ πολεμική των φύσις καὶ ἐμπειρία, τὰ ἀπόκρημνα ὄρη τῆς περιοχῆς καὶ ἕνας ἐτήσιος φόρος, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωνον εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἡ ὁμοσπονδία αὐτὴ τοῦ Σουλίου ἦτο καλῶς ὠργανωμένη διοικητικῶς καὶ στρατιωτικῶς. Ἡ ἐξουσία ἀνῆκε εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν οἰκογενειῶν (φαρῶν), οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὸ «Γενικὸν Συνέδριον». Ὁ στρατὸς ἐν καιρῷ πολέμου ἔφθανε τοὺς 4000 ἄνδρας.

Ἀκόμη καὶ πρὸ τοῦ Ἀλῆ προσεπάθησαν οἱ τοπικοὶ Τοῦρκοι πασᾶδες νὰ καταλάβουν τὸ Σούλι, χωρὶς ὅμως ἀποτέλεσμα. Μὲ μεγάλο πεῖσμα ἐσυνέχισε τὰς προσπαθείας αὐτὰς ὁ Ἀλῆς καὶ ἐπέτυχε τὸν σκοπόν του κατὰ τὴν τρίτην ἐκστρατείαν (1802), ἀφοῦ προηγουμένως δύο φορὰς εἶχεν ἀποτύχει (1792, 1800).

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1803 οἱ Σουλιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Σούλι «σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις», ἀφοῦ ἐχωρίσθησαν εἰς 3 ὁμάδας. Ἡ πρώτη ὁμὰς κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἀπὸ τὰς ἄλλας δύο ὁμάδας πολλοὶ εὗρον τὸν θάνατον, διότι ὁ Ἀλῆς δὲν ἐτήρησε τὴν συμφωνίαν καὶ ἐπετέθη ἐναντίον των.

Αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν προκειμένου νὰ αἰχμαλωτισθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς τοῦ Ἀλῆ προετίμησαν τὸν θάνατον καὶ χορεύουσαι ἔπεσαν μὲ τὰ παιδιά των εἰς τὸν κρημνὸν τοῦ Ζαλόγγου.

Ἀργότερον, μετὰ 17 ἔτη, τὸ 1820, οἱ Σουλιῶται ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Σούλι των, ἀφοῦ συνεμάχησαν μὲ τὸν Ἀλῆν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀρχίσει ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ, οἱ Σουλιῶται συν-

νέχισα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην τὸν ἀγῶνα των ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Τὸ μικρὸν διήγημα ποὺ ἀκολουθεῖ τοποθετεῖται ὀλίγον μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Σουλίου, τὸ 1803, καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Σουλιωτῶν εἰς τὴν Κέρκυραν καί, ὅπως σημειώνει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεύς, «ἐδῶ δείχνεται ἡ νοσταλγία ποὺ νοιῶθαν οἱ Σουλιῶτες, ὅσο ζούσανε στὰ Ἑπτάνησα, γιὰ τὸ Σούλι τ' ἀλησμόνητο».

Ο Γεροσουλιώτης μάζευε τὸν πόνο του πολὺν καιρό. Σὲ κανέναν ὅμως δὲν ξεμολογιόταν τὸ σκοπό του. Χρόνια ἦταν περασμένα, ποὺ τοὺς ξέρασε τὸ κῦμα τ' ἄδικο τῆς μοίρας τῆς σκληρῆς στὸ πράσινο ἀκρογιάλι τῶν Κορφῶν*. Κι' ἐνῷ οἱ ἄλλοι μ' ἀνθοβότανα γελούσανε τὴν πεῖνα καὶ τὴ συμφορά τους, κι' ἐνῷ βρίσκανε κάποια παρηγοριὰ στὰ κάλλη τοῦ φιλόξενου νησιοῦ, ὁ Γεροσουλιώτης εἶχε ἀλλοῦ τὸ νοῦ του. Ὁλημερὶς ἀγνάντευε* τὰ ξεροβούνια τ' ἀντικρυνά. Κι' ὁλονυχτὶς ὁ πόθος του τὸν πολεμοῦσε.

Κάποτε, ἕνα βράδυ, γύρισε στὸ σπίτι του χτυπημένος σὰν ἀπὸ καινούργια συμφορά.

— Ὁ ἄμοιρος ἐγώ, εἶπε, τί κατάρα μ' ηὗρε! Ὁ Θεὸς μ' ὠργίστηκε!

Ἔκαμε τοὺς ἄλλους νὰ τρομάξουν. Παιδιὰ κι' ἐγγόνια τὸν τριγύρισαν. Ὁ γέρος χτύπαγε τὰ στήθια του.

— Πάει τὸ Σούλι, φώναξε, πάει πιά!

Ἔκλαψε, κι ὕστερα σώπασε, βλοσυρός. Στὰ φιλικὰ τὰ λόγια οὔτε καὶ πρόσεξε. Οἱ Σουλιῶτες οἱ ἄμοιροι συνήθιζαν μὲ τῆς πατρίδας τὸ χαμό. Ἡ ἐλπίδα μονάχα περίσσευε ἀπ' τὰ περασμένα τους.

Ὁ γέρος ἔδειξε πιὸ ὕστερα νὰ μαλακώνῃ. Ἔφαγε γε-

Κορφοί: *ἡ Κέρκυρα.* ***ἀγναντεύω:*** *κοιτάζω ἀπὸ μακρυά.*

λαστός, καὶ πλάγιασε. Καὶ τὴν αὐγὴ δὲ βρέθηκε στὸ στρῶμα του. Μὲ ψαροκάικο εἶχε περάσει στ' ἀκρογιάλι τὸ στεριανό. Βαστοῦσε τ' ἅρματά του, σὰ γιὰ πόλεμο. Ἄδειος ἀπὸ κάθε ἄλλο φόρτωμα. Νηστικός, ποιὸς ξέρει πόσο πλανήθηκε καὶ ποῦ.

Κάποτε νύχτωσε ὄξω ἀπὸ τὸ Σούλι. Καὶ μπῆκε στὸ χωριὸ ἀθώρητος, ἂν ὑπῆρχε κι ἄλλη ἐκεῖ ζωή. Χαιρετάει τὸ Σούλι ὁ γέρος καὶ δὲν ἀντιχαιρετιέται. Νὰ τὰ σπίτια τώρα τὰ γειτονικά, ὅλα βουβά! Κι ἄδεια καὶ νεκρικά. Γυμνὲς χάσκουν οἱ θύρες τους καὶ τὰ παράθυρα. Μισόπνοος καὶ ζαλισμένος ἀπ' τὴν κούραση, ὁ Γεροσουλιώτης θαρρεῖ πὼς βρίσκεται σ' ἄλλο Σούλι, φανταστικό. Στέκεται καὶ φωνάζει κανένα γείτονά του.

— Γειὰ χαρά σου, καπετὰν Λαμπρούση! Καλῶς σᾶς ηὗρα κι ὅλους σας.

Ἀπόκριση καμμιά...

Νά καὶ τὸ σπίτι τὸ δικό του! Νά τος κι ὁ γεροπρίναρος* ὁ φουντωτός, νά καὶ τὸ ξεροπήγαδο στὴν πέτρινην αὐλή. Ὅμως ἡ θύρα εἶναι κλεισμένη... Ἀνοίγει, βλέπει στὴ γωνιὰ φωτιὰ ζωντανεμένη. Σὰ νἄχασε τὸ νοῦ του μόνο μιὰ στιγμή. Ἔπειτα ὅλα φανήκανε νὰ ξαστερώνουν. Καὶ τὸ ξαστέρωμα ἦταν ἡ τρέλλα τοῦ Γεροσουλιώτη. Μ' ἀνοιχτόκαρδη ματιὰ κοιτάζει γύρω. Στρωμένο τὸ παραγώνι*, κι' ἡ φωτιὰ λαμπρὴ τὸν κράζουν. Κι ἕτοιμο τὸ τραπέζι, τὸ φτωχικό. Κάθεται σταυροπόδι καὶ τοιμάζεται νὰ πέσῃ στὸ φαΐ, σὰ θεριὸ ὁλονήστικο.

Καὶ τότε θόρυβος ἀκούγεται ἀπὸ τὴν αὐλή. Τρεῖς Ἀρβανῖτες μπαίνουνε στὸ σπίτι. Στέκονται ξαφνιασμένοι. Καὶ κρατοῦνε στὰ χέρια τ' ἅρματα.

— Τ' εἶστε σεῖς; ρωτάει ὁ γέρος ἥσυχα. Δὲ συλλογιέ-

γεροπρίναρος: *μεγάλο πουρνάρι.* ***παραγώνι:*** *τζάκι.*

ται τίποτα κακό. Κι ἄξαφνα, ὅλα τὰ φαντάζεται. Κι᾽ ὀρθός, καὶ φοβερὸς σὰ σκιάχτρο, καθὼς εἶχε γίνει ἀπὸ τοὺς κόπους κι᾽ ἀπ᾽ τοῦ νοῦ του τὸν παραδαρμό, κράζει στοὺς Ἀρβανῖτες:

— Ὡρέ, τί θέλετε στὸ Σούλι ἐσεῖς, σκυλιά; Τὸ Σούλι ψέματα εἶναι πὼς τὸ πήρατε! Τὸ Σούλι ζῇ!

Κι᾽ ὡς νὰ τραβήξῃ τὸ σπαθὶ ὁ Γεροσουλιώτης, ἔπεσε νεκρός.

(Μεγάλα χρόνια)

Ο ΦΛΑΝΤΑΝΕΛΑΣ

Ἀλ. Παπαδοπούλου

Ἡ Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1867 καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ τὸ 1906. Ὑπηρέτησεν ὡς δασκάλα εἰς τὰ ἑλληνόπουλα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ἐδημοσίευσε πολλὰ διηγήματα. Εἶναι ἀπὸ τὰς πρώτας, αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποίησαν τὴν ἁπλῆν γλῶσσαν εἰς τὰ πεζογραφήματά της. Τὰ διηγήματά της εἶναι κυρίως ἠθογραφικά. Ἔγραψε καὶ 2 μυθιστορήματα.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1453 ὁ Τουρκικὸς στρατὸς καὶ στόλος ἐπολιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων ἦτο ὁ σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β' μὲ στρατὸν πολυάριθμον, ὁ ὁποῖος ἔφθανε τὰς διακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν. Ὁ στόλος του μέγας ἠρίθμει περισσότερα ἀπὸ 350 πλοῖα. Φανατισμὸς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀχαλίνωτος πόθος πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἀπίστων. Ἔναντι τῶν τεραστίων αὐτῶν δυνάμεων ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος εἶχε νὰ ἀντιπαρατάξῃ τοὺς κατοίκους τῆς Πόλεως, ὀλίγους ξένους στρατιώτας ὑπὸ τὸν Γενουάτην Ἰωάννην Ἰουστινιάνην καὶ μερικὰ πλοῖα, ἑλληνικὰ καὶ ξένα (Γενουατικὰ καὶ Ἑνετικά). Οἱ Ἕλληνες πιστοὶ εἰς τὸ καθῆκον ὑπέμειναν τὴν πολιορκίαν ἐπὶ μῆνας καὶ ἀντέταξαν σθεναρὰν ἄμυναν. Ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων, ὁ καθ' ὅλα ἄξιος Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ τὴν Πόλιν εἰς τοὺς Τούρκους διαλαλήσας ὅτι ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς κατοίκους θὰ τὴν ὑπερασπισθοῦν μέχρι θανάτου. Τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ τόσον φημισμένα καὶ ἰσχυρά, ἐβοήθουν εἰς τὴν ἄμυναν. Τεραστία ἅλυσος ἔκλεισε τὸ στόμιον τοῦ κερατίου κόλπου καὶ ἐμπόδιζε τὴν εἴσοδον ἐντὸς αὐτοῦ τῶν τουρκικῶν πλοίων. Ἡ πολιορκία ὅμως ἦτο τόσον στενή, ὥστε μόνον τὸ ἀδάμαστον ἠθικὸν τῶν πολιορκουμένων καὶ ἡ λαμπρὰ ἡγεσία τοῦ αὐτοκράτορος ἐμπόδιζον τὴν κατάληψιν. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1453 τέσσαρα πλοῖα, μετὰ λυσσώδη ἀγῶνα, κατεναυμάχησαν τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Κερατίου διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς πολιορκουμένους. Τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, ποὺ ἦτο μέγα αὐτοκρατορικὸν πλοῖον, πλοίαρχος ἦτο ὁ περίφημος Φλαντανελᾶς. Τὴν τόσον σπουδαίαν

νίκην διὰ τὴν τύχην τῆς Πόλεως περιγράφει τὸ κατωτέρω διήγημα. Ἡ Πόλις τελικῶς ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀλλὰ ἡ ἄμυνα τῶν ὑπερασπιστῶν της καὶ ὁ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος ἔμειναν εἰς τὴν Ἱστορίαν ὡς πρᾶξις ἀξία σεβασμοῦ.

Γλαντανελᾶς εἶναι ἕνας γενναῖος βυζαντινὸς πλοίαρχος, κυβερνήτης ἑνὸς καραβιοῦ, ποὺ ἐπικεφαλῆς τεσσάρων ἄλλων προσπαθεῖ στὶς 20 Ἀπριλίου 1453 νὰ σπάση τὸν τουρκικὸ ἀποκλεισμὸ καὶ νὰ μπῆ στὴν Βασιλεύουσα, φέρνοντας ἐφόδια στοὺς πολιορκημένους.

Στὰ τείχη ἔφεραν τὶς ἅγιες εἰκόνες καὶ μία γριὰ τυφλή, ἀκολουθῶντας μὲ λαχτάρα τὴν ἀνθρωποπλημμύρα ἦρθε κι' ἐκείνη νὰ ἰδῆ μὲ τὰ ξένα μάτια. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς ἔκανε τόπο, χωρὶς νὰ σηκώση τὰ μάτια του ἀπὸ τὴν θάλασσα. Σιωπὴ νεκρική!

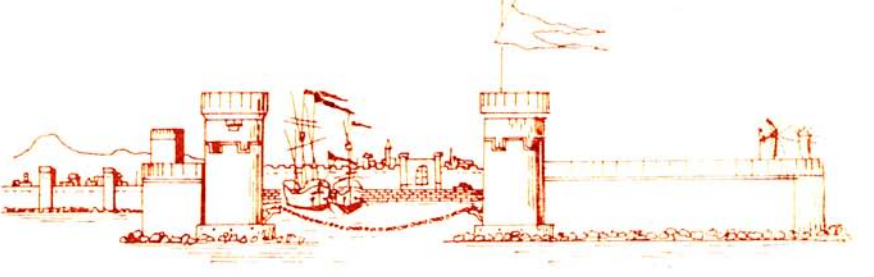
Θαρρεῖς καὶ ὁ Ἀετός, ὁ ὑψηλότερος τῆς Ἀσίας λόφος, ψήλωσε ἀκόμη πιὸ πολύ, νὰ ἰδῆ τὴν παράξενη ναυμαχία, ἑνὸς στόλου ὁλόκληρου μὲ τέσσερα καράβια.

Τὸ πρῶτο βασιλικὸ καράβι, μὲ τὴν σημαία ποὺ τὴ στόλιζε ὁ δικέφαλος ἀετός, πρῶτο-πρῶτο θέλησε νὰ προχωρήση, νὰ περάση τὴν ἁλυσίδα τὴ χοντρὴ τοῦ κόλπου καὶ νὰ φέρη τροφὴ στὴν κουρασμένη πόλη.

Ὁ ἄνεμος ἔπαυσε, φύλλο δὲν κουνιέται, καὶ τὰ καράβια ἥσυχα στέκονται σὰν μαρμαρωμένα καὶ καθρε-

φτίζονται στὴν ἥσυχη θάλασσα. Ἔξαφνα ὁ Σουλεϊμὰν πασᾶς ὁρμάει μ᾽ ὅλο τὸ στόλο καὶ τὰ τριγυρίζει. Ὁ κίνδυνος εἶναι μεγάλος. Ὁ περήφανος σουλτάνος ξέχασε πὼς βρίσκεται στὴ στεριὰ καὶ προχωρεῖ μὲ τὸ ἄλογό του μέσα στὰ ρηχὰ νερά, νὰ τρέξῃ ὁ ἴδιος νὰ βουλιάξῃ τὰ καράβια μὲ τὴν χριστιανικὴ σημαία. Δίνει διαταγὲς - κεραυνούς.

Τελείωσε. Θὰ χαθοῦν τὰ παλληκάρια. Ἀκίνητα τὰ καράβια, ἔπρεπε νὰ ξεχάσουν πὼς εἶναι θαλασσινὰ καὶ νὰ γίνῃ στεριανὸς ὁ πόλεμος. Στὰ τείχη ὁ λαός, ὅπου μὲ μιὰν ἀναπνοή, μὲ μιὰ εὐχή, μ᾽ ἕνα ὄνειρο, παρακολουθεῖ μὲ λαχτάρα καὶ προσεύχεται. Προσεύχεται καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ δὲν δίνει διαταγὲς ἀστροπελέκια. Ξέρει τὰ παλληκάρια του. Καὶ ἡ γριά, προσεύχεται καὶ κείνη καὶ κλαίει.

Μὲ κάτι μισόλογα, παρακολουθεῖ τὸ μεγάλο τὸ κακὸ καὶ παρηγοριέται πὼς βλέπει. Οἱ τοῦρκοι ἔφεραν φωτιὰ καὶ ἄρχισε νὰ καίεται τὸ βασιλικὸ καράβι. Καὶ ἄλλοι ὡρμοῦσαν ἀστραπὲς μέσα στ᾽ ἄλλα καράβια. Τότε ὁ κυβερνήτης Φλαντανελᾶς χώρισε σὲ δυὸ τοὺς ἄνδρες του. Οἱ μισοὶ στὰ κατάρτια μὲ τὸ ἕνα χέρι νὰ χύνουν νερὸ καὶ νὰ σβήνουν τὴ φωτιά, μὲ τὸ ἄλλο νὰ χύνουν ὑγρὴ φωτιὰ καὶ νὰ καῖνε τὰ ἐχθρικὰ καράβια καὶ ἄλλοι μισοὶ νὰ πολεμοῦν στῆθος μὲ στῆθος σπρώχνοντας τοὺς τούρκους, ποὺ ἤθελαν νὰ πηδήσουν μέσα.

Μεγάλη ἑκατόμβη. Ἑκατοντάδες χάνει ἀνώφελα ὁ Σουλεϊμὰν πασᾶς καὶ ἀφρίζει ὁ σουλτάνος καὶ δείχνει τὸ χρυσό του ρόπαλο ἀγριεμένος, καὶ ὁ κάθε ναύτης χύνεται στὸ θάνατο, γιατὶ ξέρει πὼς τοὺς περιμένει κατόπιν θάνατος πολυβασανισμένων.

Καὶ ὁ οὐρανὸς γαλανός, ἡ θάλασσα λάδι. Ἀνοίγει τὰ χίλια στόματά της ἄθελα καὶ καταπίνει τὰ πτώματα χωρὶς ὄρεξη.

Στὰ τείχη τὴ νεκρικὴ σιωπὴ ἀκολούθησε βοὴ μεγάλη. Τῆς γριᾶς τὰ στήθη τὰ ξέσχισε τὸ ἀναφυλλητό. Δὲν μπορεῖ νὰ ξεδιαλύνη τί γίνεται γύρω της καὶ τραβᾶ τὸ πλατὺ μανίκι τοῦ πλαγινοῦ της καὶ ρωτᾶ ὅλη λαχτάρα.

—Ἀδέλφι, τί γίνεται ἐκεῖ κάτω; Δὲν ἔχω μάτια νὰ δῶ.

— Τί γίνεται; Ὁ Σταυρός, μάνα, ἔκανε τὸ θαῦμα του. Ὁ Φλαντανελᾶς πέρασε τὴν ἁλυσίδα.

— Δοξασμένο τὸ ὄνομά του!

Ἡ γριὰ κλονίστηκε. Ὁ ξένος τὴ στήριξε.

Ἀκούστηκαν ψαλμοί, καὶ ἔφεραν στὰ χέρια τὸν Φλαντανελᾶ μὲ τὰ παλληκάρια του καὶ μὲ τοὺς γενναίους τῶν ἄλλων καραβιῶν.

Ὁ κυβερνήτης, γελαστὸς γύρισε κι εἶδε τὴ θάλασσα κι' ἔτρεξε στὸν βασιλέα του. Μὰ ἔξαφνα βλέπει τὴ μάνα του ἀκουμπισμένη ἐπάνω στὸ βασιλέα.

—Ἡ μάνα μου, φώναξε.

Ὁ αὐτοκράτωρ χαμογέλασε, ἐνῶ τὸν ἀγκάλιαζε.

— Ἔ, ἐσὺ στήριξες γιὰ λίγο τὴν Πόλη, καὶ γὼ τὴ μανούλα σου!... Ἑλληνικὸ αἷμα βράζει μέσα μας. Δὲν πέφτει ἀκόμη ἡ Πόλη μὲ τέτοια καρδιά. Δὲν πέφτει.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Σπ. Λοβέρδου

Ὁ Σπυρίδων Λοβέρδος ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀργοστόλι τὸ 1877 καὶ ἀπέθανε τὸ 1938. Ἐσπούδασεν οἰκονομολόγος καὶ διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, καθὼς καὶ ὑπουργός. Εἶχε μεγάλην ἀγάπην εἰς τὰ βιβλία καὶ ἐδημιούργησε σπουδαίαν προσωπικὴν βιβλιοθήκην. Ἔργα του: «Ἡ ἁγία πόλις», «Ὁ μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος».

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλοὶ Ἕλληνες ἐξηκολούθουν νὰ μένουν εἰς τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ Βυζαντίου καθὼς καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ χωρία τῆς Μ. Ἀσίας. Θρησκευτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν ἦσαν κατὰ κύριον λόγον ὁ ἑκάστοτε Πατριάρχης καὶ οἱ κατὰ τόπους Μητροπολῖται. Καὶ ἡ μὲν κυρίως Ἑλλὰς διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τοὺς μετέπειτα ἀγῶνας ἐπέτυχε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν της. Πλῆθος ὅμως μέγα Ἑλλήνων ἐξηκολούθει νὰ ζῇ ὑπὸ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Πόλιν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀλύτρωτοι Ἕλληνες μετὰ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον Πόλεμον ἤλπισαν ὅτι θὰ ἐλευθερωθοῦν. Ἡ Ἑλλὰς ἐπεχείρησε τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν, ἡ ὁποία, ἐνῷ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας, τελικῶς, τῇ ἐπεμβάσει τῶν μεγάλων δυνάμεων, ἀπέτυχεν· οἱ Ἕλληνες ἐδιώχθησαν, ἠχμαλωτίσθησαν, ἐφονεύθησαν. Εἰς τὰς δυσκόλους αὐτὰς στιγμὰς εἰς τὴν Σμύρνην, ὅπου ὑπῆρχον πολλαὶ χιλιάδες Ἑλλήνων, μητροπολίτης ἦτο ὁ Χρυσόστομος Καλαφάτης, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη τὸ 1867 εἰς τὴν Τρίγλιαν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ λαμπρὰν ἱερατικὴν σταδιοδρομίαν ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης Δράμας τὸ 1902. Εἰς τὴν Δράμαν ἐπετέλεσεν ἔργον ἄριστον. Ἐνίσχυσε τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς εἰς τὸν ἀγῶνα των κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν

Τούρκων, ἐφρονιμάτισεν αὐτούς, ἵδρυσε σχολεῖα, νοσοκομεῖα, ἐκκλησίας κλπ. Λόγῳ τῆς ἐθνικῆς του δράσεως οἱ Τοῦρκοι ἐζήτησαν τὴν ἀνάκλησίν του εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸ 1908 ἐπανῆλθεν εἰς Δράμαν, ἀλλὰ πάλιν ἀνεκλήθη καὶ τὸ 1910 ἐτοποθετήθη Μητροπολίτης Σμύρνης. Ἀνεπανάληπτον θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἱστορίαν τὸ ἔργον του ἐν Σμύρνῃ. Ἐκτὸς τῆς κοινωνικῆς καὶ πατριωτικῆς δράσεώς του, ἐφρόντιζε καὶ διὰ τοὺς πρόσφυγας καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν τροφὴν τοῦ ποιμνίου του. Τὸ 1919 ὑπεδέχθη γονυπετὴς τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν εἰς Σμύρνην καὶ ηὐλόγησε τὰ ὅπλα του. Τὸ 1922, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἔφθασαν εἰς Σμύρνην καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπεχώρησεν, ἐκεῖνος ἔμεινεν ἐκεῖ, περιθάλπων τοὺς χριστιανούς. Τοῦ ἐπροτάθη νὰ φύγῃ, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἠρνήθη εἰπὼν «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὀφείλει νὰ παραμείνῃ μὲ τὸ ποίμνιόν του». Τὴν 27ην Αὐγούστου 1922 συνελήφθη, ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐν μέσῳ τῶν πιστῶν. Παρεδόθη εἰς τὸν τουρκικὸν ὄχλον καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἀναδειχθεὶς εἰς Ἐθνομάρτυρα. Ἡ Ἑλλὰς ἐτίμησε καὶ τιμᾷ τὸν ὑπέροχον αὐτὸν Μητροπολίτην.

Εἰς τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν εἰς τὴν τουρκοκρατουμένην τότε Δράμαν, ὅταν τὸ 1902 ἀφίχθη ὡς Μητροπολίτης, ἀναφέρεται τὸ ἀκολουθοῦν ἀπόσπασμα.

* * *

αρμόσυνος ἡμέρα ἡ 22α Ἰουλίου 1902 διὰ τὴν Δράμαν. Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων ὑπεδέχετο πανηγυρικῶς τὸν νέον μητροπολίτην Χρυσόστομον. Διὰ τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας ἐν Τουρκίᾳ ἡ ὑποδοχὴ νέου μητροπολίτου ἦτο θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ ἑορτή. Εὕρισκε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔκφρασιν τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ φωνὴν ὁ πόνος τοῦ ἀδικουμένου, καὶ θάρρος ἡ ψυχὴ τοῦ πιεζομένου καὶ τόνωσιν ἡ ἐλπὶς καὶ παλμὸν ἡ πίστις. Ἡμέρα φωτὸς εἰς τὸ σκότος τῆς δουλείας.

Καὶ ὁ μητροπολίτης Χρυσόστομος, νεαρὸς καὶ εὔσωμος, ἀρρενωπὸς καὶ ὡραῖος, προσφωνῶν ἀπὸ τῆς ὡραί-

ας πύλης τοῦ ναοῦ τὸ ποίμνιόν του ἦτο τὴν ἡλιαυγῆ* ἐκείνην ἡμέραν μὲ τοὺς γλαυκοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ξανθὴν κόμην, μὲ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου καὶ τὸ ἠχηρὸν μέταλλον τῆς φωνῆς ὁ ἰδεώδης ἱεράρχης, ὡς τὸν πλάττει ἡ φαντασία τῶν πιστῶν καὶ τὸν προσδοκᾷ ἡ ψυχὴ τῶν ὑποδούλων. Σπανίως κήρυγμα ἐδόνησε βαθύτερον τὸ ἐκκλησίασμα. Καὶ σπανίως ἱεράρχης ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπαφῆς μὲ τὸ ποίμνιόν του ἐπεβλήθη περισσότερον εἰς τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην του.

«Ἡ Ἐκκλησία, ὡς τὴν ἐστερέωσαν οἱ ἅγιοι πατέρες, — ἐπιλέγει τερματίζων τὸν ἐνθρονιστήριον λόγον του ὁ ἱεράρχης — δὲν εἶναι ψυχρὰ δύναμις ἐπιτάσσουσα, οὔτε ὀργάνωσις ὑπολογίζουσα, ἀπειλοῦσα ἢ ἐκδικουμένη μὲ τὸ

ἡλιαυγής: *λαμπρός, ἡλιόλουστος.*

φόβητρον τῆς ἀνταποδόσεως. Εἶναι μήτηρ ἀγαπῶσα καὶ συγχωροῦσα καὶ ἐμπνέουσα τὸ γλυκύτερον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς αἰσθημάτων. Καὶ οἱ διακονοῦντες αὐτὴν ποιμένες ἀποστολὴν ἔχουν νὰ προσεγγίσουν τὰ διψῶντα χείλη τῶν χριστιανῶν πρὸς τοὺς πλήρεις θείου γάλακτος μαστοὺς διὰ τὴν ἀκεραίαν, τὴν ἀσάλευτον, τὴν ὑπερτέραν ὑγείαν τῆς ζωῆς.

»Τὴν ἀποστολήν μου αὐτὴν ἐν μέσῳ ὑμῶν θὰ ἐπιτελέσω κατὰ τοὺς νόμους τῆς θείας ἁρμονίας, ἐὰν λειτουργῶν ἐμπνεύσω τὴν κατάνυξιν τῆς καρδίας καὶ οὐχὶ ἁπλῶς τὴν προσευχὴν τῶν χειλέων, ἐὰν ἐμφυσήσω τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα καὶ οὐχὶ τὴν ἀνίαν καὶ τὸ δέος, ἐὰν ἀνασύρω τοὺς μαργαρίτας, τοὺς ὁποίους ἐγκλείει εἰς τὸ βάθος πᾶσα ἑλληνικὴ καρδία, ἐὰν ἀνοίξω τοὺς κρουνοὺς τῆς ἀγάπης, ἐὰν δώσω παλμὸν θάρρους, ὑπερηφανίας καὶ θυσίας εἰς ὅλας τὰς ψυχάς, ἐὰν συντονίσω τὰ αἰσθήματα καὶ ὠθήσω εἰς τὰ ἔργα τοῦ φωτός. Θὰ ἀνεγείρω οὕτω μεθ' ὑμῶν θημωνιὰς* καρπῶν, προϊὸν τῆς ἐργασίας, καὶ ἱδρύματα εὐποιίας, ἀπαύγασμα τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον, καὶ στερεὰς στήλας τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἀκατάλυτα τείχη τῶν ἱερῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ προνομίων.

»Πάσχα Κυρίου εὐαγγελίζομαι ὑμῖν, ἀγαπητὰ τέκνα, μὲ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον, δᾷδα τῆς Ὀρθοδοξίας».

Οἱ ἐκκλησιαζόμενοι, δονηθέντες βαθύτατα καὶ ἐλπίσαντες ὡς εἰς ἀπεσταλμένον τῆς Θείας Προνοίας ἐν μέσῳ τῶν δεινῶν των, ἔσπευσαν μὲ ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸν νὰ ἀσπασθῶσι τὴν χεῖρα τοῦ ἐμπνευσμένου ἱεράρχου.

Τὴν ἐπιοῦσαν συνεκάλεσεν ὁ νέος μητροπολίτης εἰς

θημωνιά: *σωρός.*

τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τοὺς δημογέροντας, τοὺς ἐφόρους καὶ τοὺς προκρίτους διὰ νὰ πληροφορηθῇ τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπαρχίας του. Καὶ τὴν μεθεπομένην ἤρχισε τὰς περιοδίας του, ὅπως ἔχων ἄμεσον ἐντύπωσιν ἐξ αὐτοψίας καὶ ἐπιτοπίου μελέτης καταρτίσῃ τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν του.

ΓΕΦΥΡΑΣ ΚΡΙΤΙΚΗ

Νικ. Καρβούνη

Ὁ Νικόλαος Καρβούνης ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰθάκην τὸ 1880 καὶ ἐμεγάλωσεν εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἀκολουθῶν τὸν ἔμπορον πατέρα του. Ἀπὸ μικρὸς διεκρίθη διὰ τὴν εὐφυΐαν του· εἰς ἡλικίαν δὲ 17 ἐτῶν ἔγραψε τὴν ἔμμετρον τραγῳδίαν «Βελισσάριος». Τὸ 1900 ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ παρηκολούθησε φιλολογίαν καὶ νομικὴν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς ἀγῶνας. Ἐξέδωσε τὸ περιοδικὸν «Ἡγησώ». Εἰργάσθη ὡς δημοσιογράφος καὶ ἔγραψε πολλὰ ποιήματα, διηγήματα, ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις κ.ἄ. Ἀπέθανε τὸ 1947 εἰς τὰς Ἀθήνας.

Γοργά, κανονικά, ἁπλώθη τὸ σανίδωμα ἐπάνω, εἰς τὰς δοκίδας* τῶν πέντε ζευγμάτων. Ἐδέθησαν οἱ δίπλακες*, τὰ κουπιὰ τῶν ποντονιῶν* ὑψώθησαν καθέτως εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ καταστρώματος τοῦ γεφυριοῦ, ἐτεντώθηκαν δύο χονδρὰ σχοινιὰ εἰς τὰ πλάγια του, ἀπὸ τὴν μίαν ὄχθην εἰς τὴν ἄλλην, καὶ εἰς ἕνα κοντάρι, εἰς τὴν ὄχθην, ἐκρεμάσθη ἡ πινακίς, ποὺ ἐφανέρωνε τὸν ποιητὴν τοῦ ἔργου: «β΄ λόχος γεφυροποιῶν».

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ Β΄ Σώματος ἐπέρασε

δοκίς: *μικρὰ δοκός, ἡ ὁποία ὑποβαστάζει τὰ μαδέρια.* ***δίπλακες*** *(ὁ δίπλαξ): τὰ μαδέρια ποὺ τοποθετοῦνται ἐπὶ τῶν δοκίδων καὶ ἀποτελοῦν τὸ πάτωμα τῆς γεφύρας.* ***ποντόνια:*** *πλωτὰ μέσα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν διὰ τὴν γεφύρωσιν τῶν ποταμῶν.*

πρῶτος ἀντιπέραν. Ἐχαιρέτισε τὸν μέραρχον τῆς πρώτης, ἀντήλλαξε μερικὰς χειραψίας καὶ ἐξαναπέρασε τὴν γέφυραν. Ἐστάθη πλησίον τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τριγυρισμένος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς ὁπλίτας τοῦ μηχανικοῦ καὶ ἐψιθύρισεν εἰς τὸν διπλανόν του:

— Τώρα μοιάζουμε τοὺς ζωγράφους, ποὺ κάθονται δίπλα στὸ ἔργον των καὶ ἀκοῦν τὰ καλά του καὶ τὰ κακά του.

Ἀπέναντι, τὰ πυκνὰ τμήματα τῆς μεραρχίας ἡτοιμάζοντο διὰ τὴν διάβασιν. Αἱ ὑπερύψηλοι ὀδοντωταὶ κορυφαὶ τοῦ Γκιουζουντζουσοῦ καὶ τοῦ Μπὸζ ἦσαν χρυσωμέναι ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ πρωϊνοῦ ἡλίου. Ἀφρόλευκοι πυκνοὶ ἀτμοὶ ὁμίχλης ἐσκέπαζαν ἀκόμη τὴν βαθεῖαν χαράδρωσιν, ἡ ὁποία χωρίζει τὰ δύο βουνά. Λεπτοὶ καπνοὶ ἀπὸ τὰς μισοσβησμένας νυκτερινὰς πυρὰς τοῦ καταυλισμοῦ διελύοντο εἰς τὸν εὐχάριστον, δροσερὸν ἀκόμη ἄνεμον. Ἄστραπταν ἐδῶ κι ἐκεῖ μεταλλικαὶ ἀναλαμπαὶ εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὅλα εἶχαν ὄψιν χαρμοσύνου ἐπισημότητος. Ὁ Σαγγάριος* εἶχε δεχθῆ τὸν ζυγὸν τῆς γεφύρας.

Ἤρχισεν ἡ διάβασις τῆς μεραρχίας. Ἐπέρασε πρῶτος ὁ μέραρχος, ἔφιππος, μὲ τὸ ἐπιτελεῖον του καὶ τὸν ἱερέα. Ἔπειτα ἡ ἡμιλαρχία. Τὰ σανίδια τοῦ καταστρώματος ἐχοροπηδοῦσαν ἐλαφρά, καὶ ὁλόκληρος ἡ γέφυρα ἐλικνίζετο ἐλαστικὴ ἐπάνω εἰς τὸν δαμασθέντα Σαγγάριον.

Ἔπειτα ἤρχισεν ἡ διάβασις τοῦ πεζικοῦ. Εἰς τὰ ἡλιοκαμμένα πρόσωπα τῶν φαντάρων ἔλαμπε κάποιο καμάρι διὰ τὴν γεφύρωσιν. Συνεκρατεῖτο ὅμως κάθε ἐκδήλωσις. Ὅλοι παρετήρουν τὸ γεφύρι μὲ μάτι κριτικοῦ, προσπαθοῦντος ν' ἀνακαλύψῃ τὰ ἐλαττώματά του. Κανεὶς δὲν κατεδέχετο νὰ εἶναι τόσον «κορόιδο», ὥστε νὰ τὸ εὕρῃ ἀνεπίληπτον*. Ἡ κριτικὴ εἶναι τὸ πατροπαράδοτον καθῆκον κάθε Ἕλληνος. Καὶ τί δὲν ἤκουσαν, Θεέ μου, οἱ

Σαγγάριος: *ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας.* ***ἀνεπίληπτος:*** *χωρὶς ἐλάττωμα.*

ἀξιωματικοὶ τοῦ μηχανικοῦ καὶ οἱ γεφυροποιοὶ καὶ οἱ σκαπανεῖς!

— Ἔπρεπε νἄναι πλατύτερο, εἶπε μορφάζων ἀποδοκιμαστικῶς ἕνας δεκανεύς. Ἴσα-ἴσα μιὰ τετράδα τὄκαναν τὸ φάρδος του. Λυπήθηκαν, δηλαδή, τὰ μαδέρια;

Ἕνας ὑψηλόσωμος στρατιώτης ἐστάθη μίαν στιγμὴν καὶ ἐχοροπήδησεν ἐπὶ τόπου εἰς τὸ σανίδωμα τῆς γεφύρας, ἡ ὁποία ἐσείετο ἀπὸ τὴν διάβασιν τῶν πυκνῶν τετράδων μὲ τὸν «πλήρη φόρτον ἐκστρατείας». Ἀπευθυνόμενος ὕστερα πρὸς τὸ ἀπέναντι βουνόν, ἐμονολόγησεν, ὄχι διὰ τὸν ἑαυτόν του:

— Δὲν εἶναι στερεὸ πρᾶμα. Χάθηκαν λίγα σίδερα;

Ἕνας λοχίας μὲ ματογυάλια, ἀφοῦ ἐπεσκόπησεν ἐπιμελῶς τὴν γέφυραν, καθὼς ἐπερνοῦσεν ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς διμοιρίας, παρετήρησε μεγαλοφώνως:

— Μοῦ φαίνεται πὼς δὲν ὑπελόγισαν καλὰ τὴν ἀντίστασιν, οὔτε τὴν ἐλαστικότητα.

Ἕνας ἄλλος προσέθεσεν ἀπὸ τὰ βάθη τῶν τετράδων:

— Ἂμ δὲν βλέπετε, ποὺ τὸ κάνανε ψηλότερο ἀπὸ τὸν ἕνα τὸν ὄχτο*; Ψευτοδουλειές, παιδί μου!

Μιὰ φωνὴ ἀπὸ πίσω ἀνεπήδησεν εἰρωνική:

— Μὴ μιλᾶτε, συνάδελφοι, καὶ δὲ σηκώνει κουβέντα τὸ γεφύρι.

Ἔπειτα ἦλθεν ἡ σειρὰ τῶν μεταγωγικῶν τοῦ ἡγουμένου τάγματος. Τὰ μουλάρια ἐδυστροποῦσαν, φοβισμένα ἀπὸ τὸ λίκνισμα τῆς γεφύρας καὶ τὸν κρότον τῶν πετάλων των ἐπάνω εἰς τὰ σανίδια. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ ἔσπρωχναν, τὰ ἐκτυποῦσαν μὲ κλάρες, ἐβλασφημοῦσαν ἐνίοτε, καὶ ἐκρατοῦσαν ὑπεύθυνον εἰς τὸ τέλος τὸ γεφύρι.

— Ντακατούκα, ντακατούκα τὰ σανίδια, φοβοῦνται τὰ μουλάρια. Βαρεθήκατε, βρὲ σκαμπαναῖοι, νὰ στρώσετε λίγο χῶμα νὰ πατᾶνε τὰ ζά; ἐξεσφενδόνισε μὲ ἀγανάκτησιν, κάθιδρως ἀπὸ τὸ τράβηγμα τῶν μουλαριῶν του, ἕνας μελαμψὸς μεταγωγικός.

Ἕνας γάιδαρος ψαρῆς, φορτωμένος μὲ τὰς συσκευὰς καὶ τὰ παγούρια μισῆς διμοιρίας, ἐσταμάτησεν εἰς τὸ μέσον τῆς γεφύρας. Μάτην τὸν ἔσερναν ἀπ' ἐμπρός, τὸν ἔσπρωχναν, τὸν ἐκτυποῦσαν ἐν μέσῳ συναυλίας ἐπιφωνήσεων, ποὺ μόνο εἰς τοὺς καταυλισμοὺς καὶ τὰς πορείας ἠμποροῦν ν' ἀκουσθοῦν. Ὁ γάιδαρος περιεστρέφετο κι ἐκουνοῦσε τ' αὐτιά του ἐναλλάξ, ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦσε νὰ προχωρήσῃ. Ὅσα ἔφερεν εἰς τὴν ράχην του ἐκυλίσθησαν σκόρπια εἰς τὸ σανίδωμα. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ περιεμάζευαν, ἐνῷ ὁ γάιδαρος ἐξηκολούθει τὸ παράξενον αὐτὸ βὰλς τῶν τεσσάρων ποδῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ σειρὰ τῶν φαντάρων καὶ τῶν μεταγωγικῶν, ἡ ὁποία ἤρχετο ἀπὸ πίσω, εἶχε σταματήσει... Ἐπὶ τέλους ὁ γάιδαρος ἐσηκώθη εἰς τὰ χέρια δέκα μεταγωγικῶν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκο-

---

ὄχτος: ὄχθη.

μίσθη εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην. Οἱ φορεῖς του τὸν ἀφῆκαν εἰς τὰ πόδια του, τὸν ηὐλόγησαν κατὰ τὸν γνωστὸν ἑλληνικὸν τρόπον, καί, στραφέντες πρὸς τὸ μέρος τῶν ξεκαρδισμένων ἀπὸ τὰ γέλια ὁπλιτῶν τοῦ μηχανικοῦ, ἐξέσπασαν εἰς φωνάς:

— Γελᾶτε μὲ τὸν μαγκούφη, ἔ; Δὲν γελᾶτε καλύτερα μὲ τὰ ψευτοσάνιδά σας; Δίχως πρόκες, μωρέ, τ' ἀφήσατε;

— Χίλιες φορὲς καλύτερα νὰ βρίσκαμε μιὰ πορειὰ* νὰ διαβαίναμε μέσ' ἀπ' τὸ νερό!

Μόνος ἕνας φαντάρος δὲν ἐπέκρινε τὸ γεφύρι. Νεώτατος, μὲ ξάστερο παιδικὸν πρόσωπον, γελαστός, ἐφώναξε πρὸς τοὺς γεφυροποιούς:

— Γειὰ στὰ χέρια σας, σκαμπανάκια! Πάει κι' ὁ Τσαγγάριος!...

Δέκα τοὐλάχιστον πρόσωπα προηγουμένων φαντάρων ἐστράφησαν ἀποδοκιμαστικὰ πρὸς τὸν ἀφελῆ στρατιωτάκον:

— Οὔ! βλάχο! οὔ! Ξανάδες γεφύρι;

Εἰς ἀπόστασιν διακοσίων μέτρων ἀπὸ τὴν γέφυραν, τὰ πρῶτα διελθόντα τμήματα τῆς μεραρχίας, τώρα ποὺ εἶχεν ἐκπληρωθῆ τὸ καθῆκον καὶ εἶχεν εἰπεῖ καθένας τὴν γνώμην του, πρὸ πάντων δὲ ποὺ ἦσαν μακρὰν οἱ γεφυροποιοὶ καὶ δὲν ἠμποροῦσαν ν' ἀκούσουν, ἀφοῦ οἱ ἄνδρες «ἀπέθεσαν»*, ἔστρεψαν τὰ μάτια πρὸς τὸ γεφύρι, τὸ ὁποῖον εἶχαν περάσει. Τὸ ρεῦμα τοῦ χακὶ ἐξηκολούθει νὰ διαβαίνῃ πυκνὸν ἀπ' ἐπάνω του. Καὶ ὡσὰν ἐκ συνθήματος, ἀπὸ ὅλα τὰ στόματα ὑψώθη εἰς τὸν ἀέρα τῆς ποταμιᾶς ἐπιφώνημα καμαριοῦ:

— Μεγαλεῖο!

πορειά: *πέρασμα.* ***ἀπέθεσαν:*** *ἄφησαν τὰ ὅπλα.*

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΚΛΕΦΤΙΚΟ

Κ. Κρυστάλλη

Ὁ Κώστας Κρυστάλλης κατέχει ἐντελῶς ἰδιαιτέραν θέσιν εἰς τὴν Νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν· ἔγραψεν ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ κατώρθωσε πολλὰς φορὰς νὰ μεταφέρῃ τὴν χάριν των εἰς τὰ ποιήματά του. Ἡ ζωή του ἦτο δυσχερής. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἠπείρου τὸ 1868 ἀλλὰ τὸ 1886 ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν σύλληψιν ἐξ αἰτίας ἑνὸς πατριωτικοῦ ποιήματός του, τὸ ὁποῖον δυσηρέστησε τοὺς Τούρκους. Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ ἐργασίαν ἀμέσως, ἐκουράζετο πολύ, ἠσθένησε καὶ τὸ 1894 εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν ἀπέ-

θανεν εἰς τὴν Ἄρταν, ὅπου εἶχε μεταβῆ δι' ἀνάρρωσιν. Αἱ ποιητικαί του συλλογαὶ εἶναι: «Αἱ σκιαὶ τοῦ Ἅδου», «Ἀγροτικά», «Τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης». Ἐπίσης ἔγραψε καὶ «Πεζογραφήματα».

Πότε θὰ 'ρθῆ μιὰν ἄνοιξη, θὰ 'ρθῆ ἕνα καλοκαίρι
ποὺ λουλουδίζουν τὰ κλαριά, ποὺ λυώνουνε τὰ χιόνια,
γιὰ νὰ ζωσθοῦμε τ' ἄρματα καὶ τὰ χρυσὰ τσαπράζια,*
νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια.
Μέσ' στὴν ψηλότερη κορφὴ νὰ στήσουμε λημέρι,
νά 'χουμε τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ τ' ἀποβραδὺς κουβέντα
κι ἐμᾶς τὸ γλυκοχάραμα νὰ πρωτοχαιρετίζῃ,
ἐμᾶς ὁ ἥλιος τὴν αὐγὴ σὰν κρούῃ νὰ πρωτοβλέπῃ,*
νὰ μᾶς ζηλεύουν οἱ ἀητοί, νὰ μᾶς ξυπνοῦν τ' ἀηδόνια.
Ἀράδ' ἀράδα τ' ἄρματα στὰ πεῦκα θὰ κρεμᾶμε,*
καὶ θὲ νὰ στήνουμε χορό. Καὶ κάθε μας τραγούδι
θά 'ναι βροντὴ ἀπὸ σύγνεφο, φωτιὰ ἀπ' ἀστροπελέκι,
θὰ μᾶς τρομάζουν τὰ θεριά, θὰ προσκυνοῦν οἱ κάμποι.
Πότε θά 'ρθῆ μιὰν ἄνοιξη, θά 'ρθῆ ἕνα καλοκαίρι
νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια.

τσαπράζια: *κοσμήματα ποὺ τὰ φοροῦσαν σταυρωτὰ εἰς τὸ στῆθος.* ***κρούῃ*** *(ὁ ἥλιος): ἀνατέλλει.* ***ἀράδ' ἀράδα:*** *στὴ σειρά.*

ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε΄

Σπ. Μελᾶ

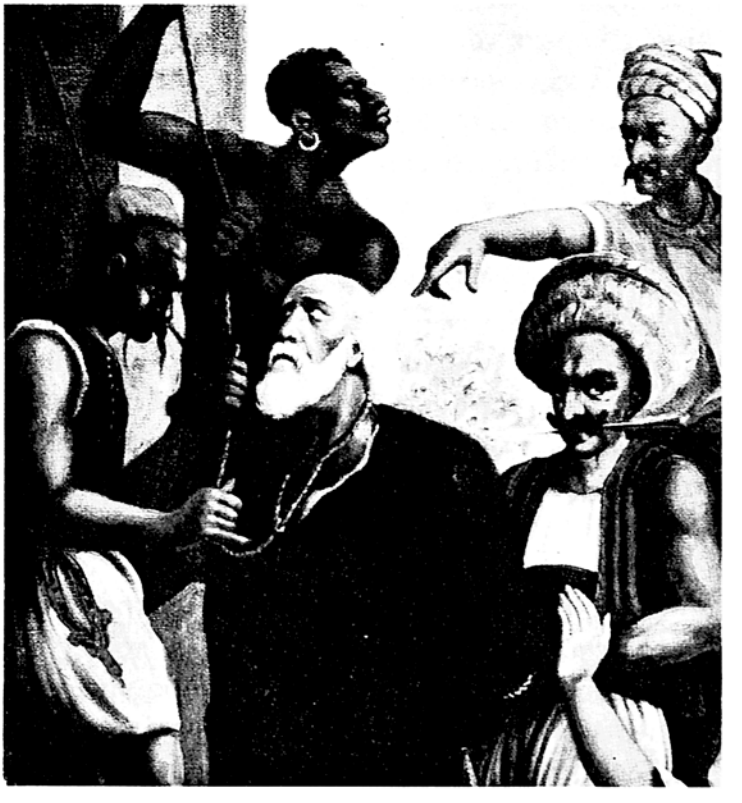
Ὁ Σπύρος Μελᾶς εἶναι ἐκ τῶν πλέον πολυπλεύρων καὶ πολυγράφων νεοελλήνων λογοτεχνῶν, ἀσχοληθεὶς μὲ πολλὰ λογοτεχνικὰ εἴδη. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1882 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1966. Τὸ 1935 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἔγραψε θεατρικὰ ἔργα: «Ὁ γιὸς τοῦ ἴσκιου», «Τὸ κόκκινο πουκάμισο», «Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο», «Ὁ Παπαφλέσσας», «Ρήγας Βελεστινλῆς», «Ὁ μπαμπᾶς ἐκπαιδεύεται» κ.ἄ. Ἐκαλλιέργησε πολὺ τὴν μυθιστορηματικὴν βιογραφίαν: «Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ», «Ὁ ναύαρχος Μιαούλης», «Τὰ ματωμένα ράσα». Διεκρίθη ἐπίσης πολὺ καὶ διὰ τὰ χρονογραφήματά του, τὰ ὁποῖα ἔγραψεν εἰς τὰς ἐφημερίδας· συλλογαὶ χρονογραφημάτων εἶναι τὰ «Σφυρίγματα» καὶ «Κουβέντες τοῦ Φορτούνιο». Ἔγραψεν ἀκόμη τὰς «Πολεμικὰς σελίδας» καὶ τὰ «Φλογισμένα πέλαγα».

Ἔτάσανε στὴν πύλη τοῦ Φαναριοῦ. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς ἔστειλε στὰ πατριαρχεῖα νὰ ρωτήσει ἂν ἔγινε ἡ ἐκλογὴ τοῦ καινούργιου πατριάρχη. Ἔπρεπε ν' ἀνέβει κάποιος στὸ θρόνο, γιὰ νὰ κρεμάσουνε τὸ Γρηγόριο. Κι ἡ ὥρα περνοῦσε· κι ἀπὸ τοὺς συνοδικοὺς δὲ δεχότανε κανένας. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Πύλης, ποὺ παρακολουθοῦσε τὴ συνεδρίαση, παράγγειλε στὸν ἀρχηγὸ τῆς φρουρᾶς νὰ περιμένει. Σύρανε τότε τὸν πατριάρχη σὲ κάποιο κοντινὸ μπακάλικο. Πλῆθος εἶχε συναχτεῖ ἀπ' ἔξω καὶ βούϊζε καὶ

σπρωχνότανε νὰ τὸν ἰδεῖ. Διαταγὴ ἔφτασε σὲ λίγο ἀπὸ τὸ παλάτι πὼς ἔπρεπε νὰ τελειώνουνε μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ πατριάρχη. Τέλος, μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν καινούργια πίεση, ἀναγκάστηκε νὰ δεχτεῖ ὁ Πισιδίας Εὐγένιος. Ἐφοδιασμένος μὲ τὸ συνηθισμένο χαρτὶ τῆς ἐκλογῆς, ἀνέβηκε στὴν Ὑψηλὴ Πύλη, γιὰ ν' ἀναγνωριστεῖ κατὰ τὰ ἔθιμα, τὸ νόμιμο τῆς ἐκλογῆς. Ποτὲ δὲν εἶχανε συνοδέψει καινούργιο πατριάρχη ἀπὸ τὴν Πύλη στὰ πατριαρχεῖα οἱ τοῦρκοι μὲ περισσότερη λαμπρότητα, ὅσο τὸν Εὐγένιο. Σπρώχνοντας ὡς τὴν ἄκρη τὴν ὑποκρισία θέλανε μ' αὐτὸ νὰ ποῦνε στὶς χριστιανικὲς δυνάμεις πώς, ἂν τιμωροῦσαν ἕναν ἐπίβουλο ἀντάρτη σὰν τὸ Γρηγόριο, εἶχαν ὅμως σεβασμὸ στὸ πατριαρχικὸ ἀξίωμα. Πίσω ἀπὸ τὴ λαμπρὴ πομπὴ τοῦ Εὐγένιου σύρανε, μὲ τὰ χέρια δεμένα, τὸν κατάδικο ἐθνάρχη τῶν ἑλλήνων. Οἱ βοηθοὶ τοῦ δήμιου κρατούσανε τὸ σεπτὸ σφάγιο καὶ τ' ἀνέβαζαν ἀπὸ τὴ λιθόστρωτη λεωφόρο, γιὰ τὴ μεγάλη θυσία, στὰ πατριαρχεῖα, ποὺ εἶχε ὑψώσει καὶ δοξάσει μὲ τὴ δράση του. Θρῆνος καὶ ὀδυρμός, ἀντρῶν καὶ γυναικῶν, ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ σπίτια. Στ' αὐτιὰ τοῦ πρωτομάρτυρα φτάνουν οἱ ἀπελπισμένες κραυγές:

— Φέρνουνε τὸν πατριάρχη νὰ τὸν σκοτώσουν!...

Μὰ τὶς πνίγουν οἱ ἀλαλαγμοὶ τοῦ ἐξαγριωμένου ὄχλου τῶν μουσουλμάνων καὶ τῶν ἑβραίων. Στὸ βάθος τῆς λεωφόρου ἤτανε μιὰ πόρτα τῶν πατριαρχείων, ποὺ φερνε στὰ διαμερίσματα τῶν κληρικῶν. Ἐκεῖ σταμάτησαν. Ἐκεῖ θὰ τὸν κρεμοῦσαν. Ἡ πόρτα ὅμως ἦταν μικρὴ γιὰ τὸ ἀνάστημά του. Καὶ τότε, μπροστὰ στὸν πατριάρχη, ἀρχίσανε νὰ μπήγουνε ψηλότερα ἕνα δοκάρι, γιὰ νὰ κρεμάσουν ἐκεῖ τὸ βρόγχο. Μιὰ ὁλάκερη ὥρα βάστηξε ἡ διαδικασία· μιὰ ὁλάκερη ὥρα ὁ Γρηγόριος ἔβλεπε νὰ ἑτοιμάζουνε τὴ φοβερὴ παγίδα τοῦ θανάτου. Μὰ δὲ λιποψύ-

χησε· δὲν ἔδειξε τὴν παραμικρὴ συγκίνηση. Ἡ γαλήνη του τὸν ἐπέβαλε στὸ σεβασμὸ τοῦ ὄχλου, ποὔμενε τώρα βουβὸς γύρω του. Ἄξαφνα ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς προβαίνει στὴ μέση καὶ τοῦ φωνάζει:

— Κακοῦργε! Δὲν εἶσαι σὺ ποὺ διέφθειρες τοὺς λόγους τοῦ σουλτάνου, τοῦ καταφυγίου τοῦ κόσμου; Δὲν εἶσαι σὺ ποὺ ἔσπρωξες τοὺς ἄπιστους ὑπηκόους στὴν ἀποστασία; Δὲν εἶσαι σύ, σκύλε ἀκάθαρτε, ποὔκανες αὐτὲς τὶς προδοσίες;

Ὁ Γρηγόριος δὲν ἔδωσε καμμιὰν ἀπόκριση. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τὸν παράδωσε στὸ δήμιο. Καθὼς τὸν

σύρανε μὲ σπρωξιὲς κάτω ἀπὸ τὴν κρεμάλα, τοὔπεσε τὸ καμηλαύχι. Πρόσταξε νὰ τοῦ τὸ φορέσουν:

— Ἐγώ, φώναξε, διαταγὴ ἔχω νὰ κρεμάσω πατριάρχη κι ὄχι κοινὸ ραγιᾶ.

Ἕνας πελώριος ἀράπης, ὁ δήμιός του, τὸν ἀνέβασε στὸ βρόχο. Πρὶν τοῦ περάσουν τὸ σκοινὶ στὸ λαιμὸ σήκωσε τὴ ματιὰ καὶ τὰ χέρια στὸν οὐρανό:

— Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἶπε μὲ σταθερὴ φωνή, δέξου τὸ πνεῦμα μου!

Σὲ λίγα δευτερόλεπτα δὲν ἤτανε πιὰ ἀνάμεσα στοὺς ἐφήμερους. Εἶχε ἀναστηθεῖ στὴν αἰώνια ζωὴ καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ ἔθνους.

Ὁ φρενιασμένος ὄχλος ξέσπασε πάλι σ᾽ ἀλαλαγμοὺς κι ἀναθέματα. Ὁ Εὐγένιος, μετὰ τὴ δοξολογία καὶ τὰ τυπικὰ συγχαρητήρια, θέλει νὰ ἰδεῖ γιατί βουΐζει ἔτσι τὸ πλῆθος. Βγαίνει στὸ παράθυρο καὶ βλέπει τὸ Γρηγόριο κρεμασμένο. Κι ὁ κλονισμὸς ἀπὸ τὸ θέαμα εἶναι τόσο μεγάλος, ποὺ τοὔρχεται σὰν τρέλλα. Ἡ ἀπαίσια εἰκόνα τὸν πολιορκεῖ σ᾽ ὅλη του τὴ ζωή· κάθε τόσο ἔχει παρακρούσεις. Ὕστερα ἀπὸ λίγο καρφώσανε στὸ στῆθος τοῦ κρεμασμένου πατριάρχη τὸ «γιαφτᾶ», τὸ σουλτανικὸ ἔγγραφο μὲ τοὺς λόγους τῆς καταδίκης. Ἀφοῦ ἀποδείξεις δὲν εἶχαν, εἶχανε σωρέψει λέξεις. Μὰ πιὸ χτυπητὴ κατηγορία φάνταζε, πὼς ἦταν ἀπὸ τὸ Μωριᾶ. Κόσμος ἄπειρος περνοῦσε νύχτα καὶ μέρα κάτω ἀπὸ τὸ λείψανό του. Γριές, στρίγγλες φανατικές, ἀφήνανε τὰ χαρέμια τους γιὰ νἄρθουνε νὰ χορτάσουνε τὴ λύσσα τους. Χτυπούσανε τὸ νεκρὸ μὲ μπαστούνια, τοῦ πετούσανε λάσπες· ἄλλοι τὸν τρυπούσανε μὲ τὰ μαχαίρια τους. Καὶ κάποιος τοὔρριξε καὶ μὲ ντουφέκι καὶ ἡ μπάλλα τὸν βρῆκε στὸ μαστό. Γιὰ νὰ μὴν τὸν κομματιάσουνε, τὸν φρουροῦσαν ἀστυνομικοὶ καὶ συγκρα-

τούσανε τὰ πλήθη. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μορφωμένους μουσουλμάνους διαβάζανε τὸ «γιαφτᾶ» καὶ λέγανε:

— Ἂν αὐτὰ εἶναι ἀλήθεια, δίκαια ἔπαθε, εἰ δὲ μὴ ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν καταδίκασαν! Θὰ δώσουνε λόγο «ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως»!

Ὁ μέγας βεζύρης ἔρχεται καβάλα, ξεπεζεύει μπροστὰ στὸ λείψανο, γυρεύει σκαμνὶ καὶ τσιμπούκι. Κατσουφιασμένος κοιτάζει, ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς καπνούς, τὴ μορφὴ τοῦ πατριάρχη. Τὰ μάτια του εἶναι ἀνοιχτὰ καὶ σὰ νὰ βλέπει μ' ἔκσταση τὴν πύλη τῆς ἀθανασίας. Τὸ κεφάλι γερτὸ σὲ μιὰ ἔκφραση ταπεινωσύνης· τὰ χείλη μισάνοιχτα σὰ νὰ ψιθυρίζουνε κάποια προσευχή. Τέλος ὁ βεζύρης πήδησε στ' ἄλογό του, λέγοντας νὰ φυλάξουνε τὸ πτῶμα. Ὁ σουλτάνος ὁ ἴδιος κατέβηκε, μεταμφιεσμένος σὲ δερβίση, νὰ ἰδεῖ τὸ λείψανο. Ὡς τὴν Τετάρτη τῆς Λαμπρῆς τὸ πρωῒ ἔμεινε κρεμασμένο τὸ πτῶμα. Ὁ καινούργιος πατριάρχης προσπάθησε νὰ δωροδοκήσει τοὺς δήμιους μὲ χρῆμα πολύ, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὸ θάψει κρυφά. Δὲν τὸ κατάφερε. Ἡ ἐκδίκηση τῶν τούρκων θέλησε νὰ κυνηγήσει τὸν Γρηγόριο πέρα κι ἀπὸ τὸ θάνατο. Εἴτε μ' ὀχτακόσια γρόσια, καθὼς λένε, εἴτε τζάμπα, τὸ λείψανο παραδόθηκε στοὺς ἑβραίους. Τὸν γδύσανε, τοῦ δέσανε τὰ πόδια μὲ σκοινί, τὸν σύρανε μπρούμυτα, καταβρωμίσανε τὰ γένια του καὶ τ' ἄσπρα του μαλλιὰ στὶς λάσπες τῶν δρόμων· καὶ τὸ σκοινὶ τῆς κρεμάλας, ἀκόμα στὸ λαιμό, σερνότανε κι αὐτὸ πίσω σφυρίζοντας. Ἔτσι τὸν τραβήξανε, μὲ βλαστήμιες, σαρκασμοὺς καὶ γιούχα στὴν παραλία καὶ τὸν ρίξανε στὴ θάλασσα. Ὁ δήμιος μπῆκε σὲ μιὰ βάρκα κι ἔσυρε τὸ πτῶμα στ' ἀνοιχτὰ μεταξὺ Φαναριοῦ καὶ Τὲρς Χανέ. Κεῖ τοὔδεσε μιὰ μεγάλη πέτρα. Μὰ στάθηκε ἀδύνατο νὰ τὸ κάμει νὰ βουλιάξει. Ξαναβγῆκε στὴ στεριά, πῆρε δυὸ

μεγαλύτερες, τὶς ἔδεσε στὰ πόδια, τρύπησε μὲ τὸ μαχαίρι του παντοῦ τὸ λείψανο γιὰ νὰ πάρει νερὸ καὶ κατάφερε τέλος νὰ τὸ στείλει κάτω.

Τέτοια ἦταν ἡ διαταγὴ τοῦ σουλτάνου, ποὺ δὲν ἤθελε νὰ μείνει τὸ λείψανο στοὺς ραγιάδες, κειμήλιο ἱερὸ καὶ ἀνίκητη σημαία στὸν ἀγώνα τους. Ἡ βουλὴ ὅμως τῆς μοίρας ἦταν ἄλλη. Τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου τοῦ Θωμᾶ τὸ λείψανο ἔσπασε τὰ δεσμά του· κι ἀπὸ τὸν Κεράτιο κόλπο, περνώντας τὰ γεφύρια, ἔφτασε στὸ Γαλατᾶ. Ἔπλεε κοντὰ στὰ καράβια, ποὖτανε γιὰ τὴν Ὀδησσό. Ἦταν ἐκεῖ κι ὁ «Ἅγιος Νικόλαος» — ἕνα κεφαλλωνίτικο, τοῦ καπετὰν Νικόλα Σκλάβου.

Ἡ βάρδια τοῦ καραβιοῦ θέλησε νὰ σηκώσει λίγο νερὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα κάτι νὰ πλύνει. Τὸ κουβαδάκι ὅμως βρῆκε, καθὼς τὸ σήκωνε, σὲ κάτι στερεό. Ὁ ναύτης πρόσεξε· Ξεχώρισε ἀνθρώπινο λείψανο. Ξύπνησε τὸν καπετάνιο καὶ μερικοὺς ἀπ᾽ τοὺς ἄλλους. Ὁ Σκλάβος προσπάθησε νὰ ξεχωρίσει:

— Γέρος εἶναι, μ᾽ ἄσπρα γένια, εἶπε, καὶ μακρυὰ μαλλιά· μοιάζει παπᾶ!

Ὁ πρωτοσύγκελλος Σωφρόνιος, ποὺ κρυβότανε στὸ καράβι, γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπ᾽ τὴ σφαγή, ἔτρεξε στὴν κουπαστή.

— Ὁ πατριάρχης μας, φώναξε κλαίγοντας, ὁ καλός μας πατριάρχης!

— Σώπα, τοῦ εἶπε ὁ Σκλάβος, μὴν κλαῖς· θὰ τὸν ἔχουμε συνταξιδιώτη.

Ἀμέσως ἔρριξε πάνω μιὰ ψάθα. Περιμένανε νὰ νυχτώσει καλά, σηκώσανε τὸ λείψανο χωρὶς θόρυβο, τὸ τυλίξανε μὲ σάβανα καὶ τὸ κρύψανε στ᾽ ἀμπάρι. Ἡ θάλασσα τὸ εἶχε πλύνει, ἡ μορφή του εἶχε πάρει παράξενα χρώ-

ματα· φάνταζε ζωντανή· μιὰ ἐπιβλητικὴ ὀμορφιὰ ἤτανε χυμένη σ᾽ ὅλη τὴν ἔκφραση. Ἡ ἀποσύνθεση δὲν εἶχε ἀρχίσει οὔτε ἅμα φτάσανε στὴν Ὀδησσό. Ἡ ταυτότητά του ἀναγνωρίστηκε ἀπ᾽ ὅλους. Ὁ τσάρος Ἀλέξαντρος πρόσταξε νὰ γίνει κηδεία μεγαλοπρεπέστατη, ν᾽ ἀπονεμηθοῦνε τιμὲς γερουσιαστῆ καὶ προέδρου τῆς ρούσικης συνόδου καὶ νὰ μοιραστοῦνε στοὺς ἕλληνὲς πρόσφυγες ἑκατὸ χιλιάδες ρούβλια. Ἔστειλε ἀκόμα στὴν Ὀδησσὸ βαρύτιμο διαμαντένιο σταυρό. Ἡ τσαρίνα μιὰ μίτρα πολύτιμη, ἐγκόλπιο μὲ πέτρες καὶ κατάχρυση πατριαρχικὴ στολή, φτιασμένα μὲ τὴν προσωπική της ἐπίβλεψη. Ἄλλα δῶρα τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας στολίσανε τὴν λάρνακα ποὺ δέχτηκε τὸν Γρηγόριο· στὸν κάμπο τῆς Ὀδησσοῦ στρατοπεδέψανε πολλὰ συντάγματα γιὰ τὴν κηδεία. Κι ἀπ᾽ ὅλες τὶς ἐπαρχίες κατεβήκανε τόσα πλήθη ἕλληνες καὶ ροῦσοι νὰ τὴν παρακολουθήσουνε, ποὺ δὲν εἶχανε ποῦ νὰ μείνουν...

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΡΠΙΛΛΙΣΜΟΣ

Σπ. Μελᾶ

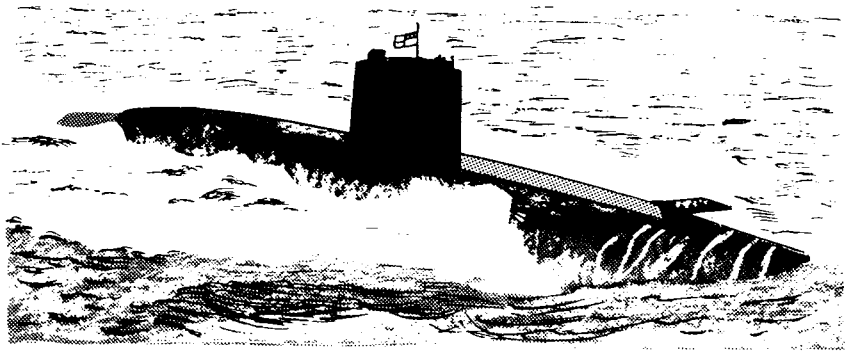
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ «πρῶτος τορπιλλισμὸς» τοῦ Σπύρου Μελᾶ εἶναι ἐμπνευσμένος ἐκ τῆς ἐπικῆς προσπαθείας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον τοῦ 1940. Εἶναι περισσότερον γνωσταὶ βεβαίως αἱ ἐπιτυχίαι εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας, διότι ἐκεῖ ἐκρίθη κυρίως ὁ ἀγὼν μὲ προσπαθείας τιτανικάς. Δὲν ἦτο ὅμως δυνατὸν νὰ λείψῃ ἡ παρουσία τοῦ ναυτικοῦ εἰς τὴν τόσον μεγάλην ἐξόρμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ Ἰταλοὶ μετέφερον πολεμεφόδια καὶ στρατὸν εἰς τὴν Ἀλβανίαν διὰ τῆς θαλάσσης καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἦτο νὰ ἐμποδισθῇ ἡ μεταφορὰ αὐτή. Τὴν πρώτην ἐπιτυχίαν εἰς τὸν τομέα αὐτὸν μᾶς περιγράφει ἐδῶ ὁ Μελᾶς· ἦτο ἡ βύθισις δύο Ἰταλικῶν μεταγωγικῶν τῶν «Λομβαρδία» καὶ «Λιγουρία» ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν ὑποβρύχιον «Παπανικολῆς», τὸ ὁποῖον εἶχε ναυπηγηθῇ εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ 1929 καὶ τὸ ἐκυβέρνα ὁ πλωτάρχης τότε Μίλτων Ἰατρίδης (1906 - 1960).

Κατὰ τὴν γερμανικὴν κατοχὴν τὸ ὑποβρύχιον μὲ κυβερνήτην τὸν Ν. Ρουσσὲν ἐσυνέχισε τὴν δρᾶσιν του καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν κατέπλευσεν εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Σαλαμῖνος, ὅπου, ἀφοῦ παρωπλίσθη, διελύθη. Ὁ πυργίσκος του εὑρίσκεται ἔμπροσθεν τοῦ Ναυτικοῦ Μουσείου τοῦ Πειραιῶς.

Τὸ ἡρωϊκὸ κατόρθωμα τοῦ Ἰατρίδη (ὁ πρῶτος τορπιλλισμὸς μεγάλων ἐχθρικῶν πλοίων) στὴν εἴσοδο τοῦ Αὐλῶνος* ἔγινε στὶς 24 Δεκεμβρίου, παραμονὴ Χριστουγέννων. Τὸ κύριο καὶ μεγάλο χαρακτηριστικὸ τοῦ κατορθώματος αὐτοῦ ἔχει τονίσει, σ' ἕνα γράμμα πρὸς τὸν Ἰατρίδη, ὁ ἀείμνηστος ἀντιπλοίαρχος Πεζόπουλος, ὁ ἡρωϊκὸς κυβερνήτης

***Αὐλών:** Λιμάνι τῆς Ἀλβανίας, βορείως τῆς Κερκύρας.*

τῆς «Ὕδρας», ποὺ βρῆκε δοξασμένο θάνατο σὲ μιὰ φοβερὴ ἐπίθεση τῶν στούκας στὸ Σαρωνικό. Ἦτανε καθηγητὴς τοῦ Ἰατρίδη στὴ σχολὴ ὑποβρυχίων: «Γνωρίζεις καλὰ — ἔγραφε ὁ Πεζόπουλος στὸν Ἰατρίδη μετὰ τὸ κατόρθωμά του — ὅτι, ἀπὸ δύο μηνῶν γυρίζουμε ὅλοι στὴ θάλασσα, σὰν τὴν ἄδικη κατάρα καὶ μέχρι τοῦδε δύο μόνον φορὲς πλοῖα μας εἶδαν ἐχθρό. Τὶς δυὸ φορὲς ὁ ἐχθρὸς φάνηκε τυχαίως, στὴ δική σου ὅμως περίπτωση τὸν βρῆκες ἐσύ. Αὐτὸ ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο»... Καὶ σ' ἄλλο σημεῖο: «Σὲ συγχαίρω, ὄχι μόνο γιὰ τὴν τόλμη, γιὰ τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν ἀμφέβαλα — ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπιθέσεως, γιὰ τὴν ὁποίαν ὡσαύτως δὲν εἶχα καμμίαν ἀμφιβολίαν — ὅσον γιὰ τὸν τρόπον, ποὺ ἐνετόπισες τὸν ἐχθρόν. Τοῦτο εἶναι τὸ σοβαρώτερον».

Ποιός ἦταν αὐτὸς ὁ τρόπος: Πρέπει νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι στὴν περιπολία, ποὺ προηγήθη τοῦ κατορθώματος τοῦ «Παπανικολῆ», ὁ Ἰατρίδης εἶχε συναντήσει, νύχτα, στὸν ἀφρό, τὴν ἐχθρικὴ μοτορέλλα* «Ἀντουαννέτα», ἕνα βενζινοκίνητο καΐκι 140 τόννων, ποὺ ἀνῆκε σὲ στολίσκο ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ φασιστικοῦ στρατοῦ τῆς Ἀλβανίας, τὸ εἶχε κάψει καὶ εἶχε αἰχμαλωτίσει τὸ πλήρωμα. Ἀπὸ τὸν

μοτορέλλα: *βενζινάκατος.*

πλοίαρχο καὶ τὸ μηχανικὸ εἶχε πάρει τὸ χάρτη τοῦ ναρκοπεδίου τοῦ διαύλου τοῦ Αὐλῶνος, δοκουμέντο* πολύτιμο γιὰ νὰ προσεγγίσει καὶ νὰ προσδιορίσει τὸ σημεῖο, ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιτεθεῖ· καὶ συνάμα τὴν ἐπίσης πολύτιμη πληροφορία: Ὅτι στὸ Μπάρι* ἑτοιμαζότανε μεγάλη νηοπομπή*, μὲ στρατό, πυρομαχικὰ κι ἐφόδια γιὰ τὴν Ἀλβανία. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθει περισσότερα: Πλέει ὁλοταχῶς πρὸς τὴν εἴσοδο τοῦ Αὐλῶνος...

Εἶναι 24 Δεκεμβρίου — ὅπως εἶπα παραπάνω — ἡμέρα Τρίτη, παραμονὴ Χριστουγέννων... Μὰ κανένας δὲ θυμᾶται τὴ γλυκειὰ θαλπωρὴ τοῦ σπιτιοῦ του, τὰ κάλαντα, τὰ χριστόψωμα, τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς μεγάλης γιορτῆς. Εἶναι ὅλοι ἀλαφιασμένοι*. Κάτι προσμένουν. Καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλους ὁ Ἰατρίδης. Ποῦ εἶναι, λοιπόν, αὐτὰ τὰ πολλὰ καράβια, ποὺ φόρτωναν στὸ Μπάρι; Γιατί δὲν ἔρχονται; Νὰ τοῦ εἶπαν ψέματα οἱ αἰχμάλωτοι; Ἡ ὥρα κοντεύει ἕντεκα, πλησιάζει μεσημέρι (βρίσκονται, φυσικά, στὴν κατάδυση) καὶ τίποτα δὲν ἔχει φανεῖ ἀκόμα. Καὶ τώρα δὲν ξέρουν ποῦ βρίσκονται πιά. Ἐπὶ δώδεκα ὧρες δὲν μπόρεσαν νὰ ἐλέγξουν τὸ στίγμα τους. Ἀπὸ τὴν «ἀναμέτρησι*» ὑπελόγιζαν, ὅτι βρίσκονται μπροστὰ στὸ Σάσωνα* καὶ σ' ἀπόσταση μικρότερη ἀπὸ δέκα μίλια. Τὰ πράγματα τοὺς ἀπέδειξαν, ὅτι βρίσκονταν πολὺ πιὸ κοντὰ — στὸ σημεῖο ἀκριβῶς, ποὺ ἡ δόξα θὰ πάρει τὸ καράβι τους καὶ θὰ τὸ κάνει παραμύθι μέσα στὰ τόσα λαμπρὰ παραμύθια τῆς ναυτικῆς ἱστορίας.

Ἦταν ἡ ὥρα 11 καὶ 45, ὅταν ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ Κτενᾶ, ποὺ ἤτανε στὰ ὑδρόφωνα*:

δοκουμέντο: *στοιχεῖον.* ***Μπάρι:*** *Λιμὴν τῆς Ν.Α. Ἰταλίας.* ***νηοπομπή:*** *ὁμὰς πολλῶν πλοίων ἐν καιρῷ πολέμου.* ***ἀλαφιασμένος:*** *ταραγμένος, ἀναστατωμένος.* ***ἀναμέτρησις:*** *καθορισμὸς τοῦ στίγματος διὰ τῆς πυξίδος.* ***Σάσων:*** *νησάκι ἔμπροσθεν τοῦ κόλπου τοῦ Αὐλῶνος.* ***ὑδρόφωνον:*** *συσκευὴ ποὺ συλλαμβάνει κάθε θόρυβον ἐντὸς τῆς θαλάσσης.*

— Ὁ κυβερνήτης στὸν ἀσύρματο!... Ἀκούω στόχο...

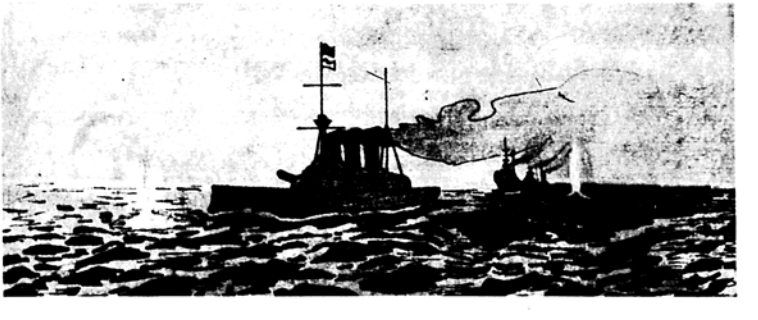
Ὁ Ἰατρίδης πρόσταξε:

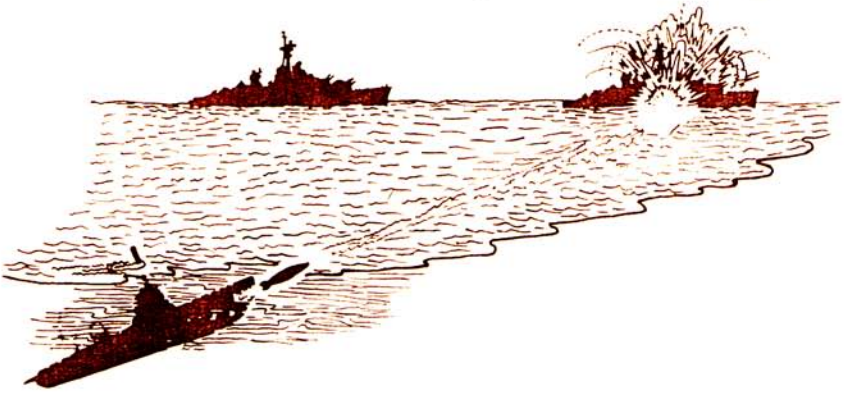
— Ἀκρόασις!

Οἱ μηχανὲς κάνουνε «κράτει», κάθε κίνηση παύει. Ὅλα σταματοῦν, δὲν ἐπιτρέπεται ὁ παραμικρὸς ἦχος. Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ ναῦτες κολλοῦν τ' αὐτί τους στὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ καραβιοῦ. Εἶναι μιὰ στιγμὴ χαρακτηριστικὴ τῆς ὑποβρυχιακῆς ζωῆς καὶ τῆς πάλης. Ὅλο τὸ σκάφος γίνεται μιὰ κόγχη αὐτιοῦ, ποὺ ἀκροάζεται μέσα σὲ μιὰ θρησκευτικὴ σιωπὴ τὴ θάλασσα, γυρεύοντας ν' ἁρπάξει τοὺς πιὸ μακρυνούς, ἔστω, ρυθμικοὺς παφλασμοὺς ἐχθρικῶν ἑλίκων...

Ἔτσι καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ μηχανικοῦ, ποὺ ἔχουν αἰχμαλωτίσει μὲ τὸ πλήρωμα τῆς μοτορέλλας «Ἀντουαννέτα», καταφέρνουν νὰ προσδιορίσουν ὅτι μεγάλη νηοπομπὴ πλέει ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ κατευθύνεται στὴν εἴσοδο τοῦ Αὐλῶνος. Ὁ «Παπανικολῆς» δὲν βρίσκεται πολὺ μακρυὰ ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ καράβια. Ὁ Ἰατρίδης ἔβγαλε ξαφνικὰ τὸ ρολόϊ του, τὸ κράτησε στὴν παλάμη του, εἶδε τὴν ὥρα (δηλαδὴ τὰ δευτερόλεπτα) καὶ πρόσταξε:

— Σωλῆνες προσοχή!...

Εἶναι τὸ παράγγελμα πρὸς τοὺς τορπιλλοβλητικοὺς σωλῆνες. Ἡ ὥρα εἶναι 12 καὶ 24 λεπτά. Ὅλοι ἀνατριχιάζουν, νοιώθουν πὼς ἡ μεγάλη στιγμὴ ζυγώνει, κρατοῦν τὴν ἀνάσα τους. Ὁ κυβερνήτης προστάζει:

— Πρῶτος σωλήν...πῦρ!...

Ἕνα τράνταγμα: Ἡ πρώτη τορπίλλα ἔφυγε. Εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 13, ἡ «γρουσούζικη», ὅπως τὴν ἔλεγε τὸ πλήρωμα· ἐπήγαινε νὰ φέρει ὄχι τὴ γρουσουζιά, μὰ τὴν καταστροφὴ καὶ τὸ θάνατο στὸν ἐχθρό... Ὁ Ἰατρίδης ξαναπροστάζει:

— Πηδάλιο ἀριστερά!...

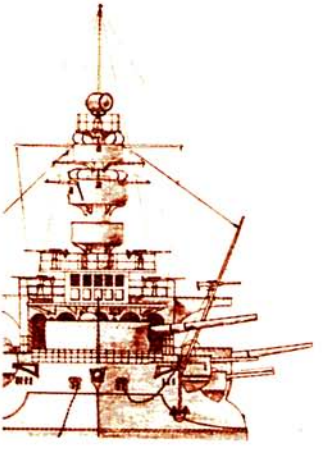
Ἔχει ἐξηγηθεῖ μὲ τὸν πηδαλιοῦχο γιὰ τὸ χειρισμὸ καὶ προσθέτει:

— Κοίτα, κακομοίρη, μὴ λαθέψεις στὶς μοῖρες: Ὁ πατέρας σου σ' ἔσπειρε κι' ἡ μάνα σου σὲ σύλλαβε γι' αὐτὴ τὴ στιγμή...

Ἀκολούθησαν ἄλλα τρία παραγγέλματα. Ἔρριξε τὶς

ἄλλες τρεῖς τορπίλλες του μὲ διαλείμματα ἑπτὰ δευτερολέπτων. Καὶ καθὼς εἶχε ἀριστερὰ τὸ τιμόνι του, ἡ πλώρη γράφει τόξο ἀπὸ πορεία 52 μέχρι πορείας 28 μοιρῶν, ἡ δέσμη τῶν τορπιλλῶν σχηματίζει βεντάλια, ποὺ ὅσο προχωρεῖ κι ἀνοίγει, γιὰ νὰ κτυπήσει σὲ διάφορα σημεῖα (διάφορα καράβια) τὸ συμπαγῆ στόχο. Ἀκούστηκαν τρεῖς κρότοι. Οἱ τρεῖς ἀπὸ τὶς τέσσερες τορπίλλες εἶχαν βρεῖ στόχο.

Ἀλλὰ δὲν πέρασαν παρὰ μόλις 6 λεπτὰ καὶ ἄρχισε φοβερὴ ἀντεπίθεσις ἀπὸ μέρους τῶν ἐχθρικῶν ἀντιτορπιλλικῶν μὲ μπόμπες βυθοῦ. Ἦτανε μιὰ φυγὴ μ' ἄπειρους ἑλιγμούς, μὲ κόπο κι ἀγωνία. Οἱ μπόμπες βυθοῦ ἔσκαζαν ἀδιάκοπα, ἐπίμονα, πίσω, μπροστά, δεξιά, παντοῦ.. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ βγεῖ ὁ «Παπανικολῆς» ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνη ζώνη καὶ νὰ φθάσει θριαμβευτὴς στὸ Ναύσταθμο. Εἶχε βουλιάξει δύο μεγάλα ἐχθρικὰ μεταγωγικά. Ὁ ἀντίλαλος ἀπὸ τὸ δοξασμένο κατόρθωμα τοῦ Ἰατρίδη ἦτανε τεράστιος. Ὅλο τὸ ἔθνος δονήθηκε ἀπὸ βαθύτατο ἐνθουσιασμὸ καὶ περηφάνεια. Τὸ ἠθικὸ τῶν μαχητῶν μας ὑψώθηκε ἀκόμα περισσότερο. Τ' ὄνομα τοῦ Ἰατρίδη εἶχε γίνει σύμβολο σιγουριᾶς γιὰ τὴν τελικὴ νίκη.

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ 1940

Ἠλ. Βενέζη

Ὁ Ἠλίας Βενέζης (φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ἠλ. Μέλλου) ἐγεννήθη τὸ 1904 εἰς τὰς Κυδωνίας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1973. Εἰργάσθη ὡς τραπεζικὸς ὑπάλληλος καὶ τὸ 1957 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ὡς λογοτέχνης καθιερώθη μὲ τὸ μυθιστόρημα «Τὸ νούμερο 31328» (1931), ὅπου περιγράφει τὴν αἰχμαλωσίαν του ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἄλλα μυθιστορήματα: «Γαλήνη», «Αἰολικὴ γῆ», «Ἔξοδος», «Ὠκεανός». Ἔγραψεν ἀκόμη διηγήματα: «Αἰγαῖο», «Ἄνεμοι», «Ὥρα πολέμου», «Νικημένοι» καὶ ἕνα θεατρικὸν ἔργον τὸ «Μπλὸκ C» ἐμπνευσμένον ἐκ τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς. Τέλος ἔγραψε καὶ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις. Ὁ Βενέζης εἶναι ἐκ τῶν πλέον λυρικῶν καὶ νοσταλγικῶν λογοτεχνῶν.

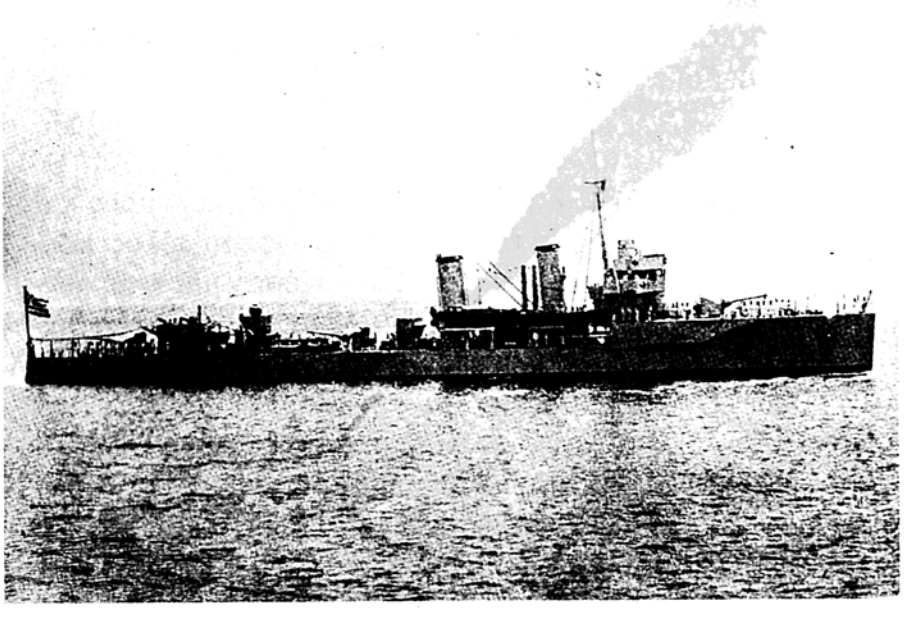
Οἱ Ἕλληνες κάμανε πολλοὺς πολέμους καὶ πολλὲς ἐπαναστάσεις, ὥσπου τέλος κουράστηκαν. Γι' αὐτὸ μαζέψαν μὲς στὰ σύνορά τους ἀπ' τὴν Ἀσία κι ἀπὸ ἄλλα μέρη ὅλους τοὺς χριστιανοὺς κ' εἶπανε: «Τώρα πιὰ νὰ 'συχάσουμε». Ζοῦσαν τὴν ταπεινὴ καὶ δύσκολη ζωὴ τῶν βουνῶν καὶ τῶν θαλασσῶν τους ἄρχοντες καὶ λαός, θέλανε πολὺ τὴν εἰρήνη, κ' οἱ γραμματικοὶ γράφανε βιβλία, ποὺ λέγανε γιὰ τ' ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης.

Τότες ἔτυχε καὶ μπῆκαν πάλι τὰ μεγάλα Ἔθνη τοῦ

κόσμου σὲ ἀμάχη θανάσιμη. Οἱ ἕλληνες, ὅταν τὸ μάθανε, εἶπαν:

«Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε νὰ μοιράσουμε μὲ κανένα γείτονά μας γῆ γιὰ θάλασσα. Θὰ μείνουμε σὲ εἰρήνη».

Καὶ μεῖναν κάμποσο καιρὸ σὲ εἰρήνη. Μὰ ἐπειδὴ εἶχαν πολλὰ λιμάνια καὶ θάλασσες, ποὺ ἦταν περάσματα τῶν καραβιῶν, ἕνας μεγάλος γείτονάς τους, ἄρχισε πολὺ νὰ τοὺς πειράζη μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα. Ἀνήμερα τῆς Παναγίας, Αὐγούστου 15, ὁ λαὸς τῶν βουνῶν καὶ τῶν ψαράδων τῆς Ἑλλάδας, πῆγε μὲ πολλὰ καράβια νὰ προσκυνήση τὴ μητέρα τοῦ θεοῦ σ' ἕνα νησὶ στὸ Ἀρχιπέλαγο. Ἦταν συνήθεια σὰν τέτοια μέρα νὰ πηγαίνη στὸ νησὶ μαζὶ μὲ τὰ καράβια κι ἕνα πολεμικό. Ἔφτασε στὸ νησὶ τὸ πολεμικὸ καράβι, ἔρριξε ἄγκυρα καὶ στάρισε τὶς παντιέρες του. Τότες ὁ κακὸς γείτονας, ποὺ ἤθελε νὰ βάλη σὲ μπελὰ τοὺς ἕλληνες, κρυμμένος μὲς στὴ θάλασσα, ἔρριξε τορ-

πίλλα καὶ βούλιαξε τὸ πολεμικό, σκότωσε κάμποσους κι ἀπ' τοὺς ναῦτες. Ἔρριξε καὶ στὰ καράβια τῶν προσκυνητάδων, καὶ πολὺς θρῆνος θὰ γινόταν ἀνάμεσα σὲ γυναῖκες καὶ παιδιά, ἂν δὲν τύχαινε ἕνας μῶλος τοῦ λιμανιοῦ, ὅπου πῆγαν καὶ σκάσαν οἱ τορπίλλες.

Τότες ὁ λαὸς τῶν ἑλλήνων πολὺ θύμωσε, θύμωσε κι ἡ Παναγία, ὅμως εἶπαν: «Ἂς κάνουμε πὼς δὲ βλέπουμε, νὰ μείνουμε σὲ εἰρήνη».

Ὅταν, ὕστερα ἀπὸ λίγο, ἄνθρωπος σταλμένος ἀπ' τὸν κακὸ γείτονα, πῆγε περασμένα μεσάνυχτα καὶ μήνυσε στοὺς ἕλληνες πώς: «Ὁ στρατός μας θὰ μπῆ σὲ τρεῖς ὧρες στὴ χώρα σας νὰ πάρη ὅ,τι θέλει ἀπὸ γῆ κι' ἀπὸ θάλασσα. Καὶ νὰ μὴ κάμετε τίποτα, γιατὶ ἀλλοιῶς θὰ σᾶς κάμουμε γῆς μαδιάμ*, Ἔθνος τόσο μεγάλο καὶ πολὺ μοβόρο* καταπὼς εἴμαστε».

Τότες οἱ ἕλληνες θυμήθηκαν τὴν παλιὰ ἱστορία τῆς μικρῆς τους χώρας, θυμήθηκαν πόσες φορὲς τὰ βάλανε οἱ πρόγονοί τους μὲ τοὺς βάρβαρους, κάθε φορὰ ποὺ ἦταν σὲ κίντυνο ἡ λευτεριά τους, καὶ εἶπαν ὅπως πάντα, εἶπαν οἱ ἕλληνες:

«Ἐλᾶτε νὰ τὰ πάρετε. Θὰ πολεμήσουμε».

Διαλαλήσανε τότες σ' ὅλη τὴ χώρα οἱ μπουροῦδες*, ποὺ εἶχαν βάλει στὰ κεραμίδια τῶν σπιτιῶν, πὼς ὁ τόπος κιντυνεύει καὶ θὰ γίνη πόλεμος.

Τὸ τί ἔγινε, τότες, μὲ τὰ ξημερώματα, δὲν λέγεται. Οἱ μπουροῦδες μουγκρίζανε ὅμοια μὲ ζωντανὰ ποὺ τὰ σφάζουν, οἱ ἄνθρωποι στὶς πολιτεῖες τρέχανε, πῆραν τὸ μήνυμα στὰ βουνὰ οἱ βοσκοί, κι οἱ ψαράδες στὶς θάλασσες, ὅλα τὰ πλεούμενα γύρισαν πλώρη, κι ὅλοι οἱ βοσκοὶ τρέχαν νὰ πάρουν τ' ἄρματα. Στὸ μεταξὺ ὁ κακὸς γείτονας

κάνω γῆς μαδιάμ: *καταστρέφω.* ***μοβόρος:*** *αἱμοβόρος, κακοῦργος.* ***ἡ μπουρού:*** *σειρήνα.*

ἔστειλε σιδερένια πουλιὰ στὸ γαλανὸ οὐρανὸ τῶν ἑλλήνων καὶ ρίχνανε μπόμπες καὶ σκοτώνανε γυναῖκες καὶ παιδιά.

«Ἔ!», λέγανε οἱ ξένοι ἄνθρωποι, βλέποντας τὰ γινόμενα. Τί θὰ κάμη τόσο μικρὸς λαὸς μὲ τόσο μεγάλο γείτονα: Θὰ γονατίση σὲ μιὰ μέρα!..

Μὰ ὁ λαὸς πίστευε πὼς θὰ τὸν βοηθήση ἡ προσβλημένη Παναγία.

«Καλά, περιμένετε νὰ δῆτε! Περιμένετε ὕστερα ἀπὸ ἕνα μῆνα, τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου».

Οἱ μητέρες στέλναν τ᾽ ἀγόρια τους νὰ πολεμήσουνε καὶ λέγαν:

«Νὰ μὴ γυρίσετε, ἂν δὲ ρίξετε τὸν ἀντίχριστο στὴ θάλασσα...»

Οἱ ἐκκλησίες δώσανε τὰ ἀναθήματα τῶν πιστῶν, χρυσὰ καραβάκια καὶ ἀγγέλους καὶ ἀσημένια χέρια, κ᾽ οἱ γραμματικοί, ποὺ γράφανε πρὶν βιβλία γιὰ τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, στείλανε μήνυμα στὶς ἄλλες χῶρες καὶ εἴπανε πὼς τέτοιο ἄδικο δὲν ξαναστάθηκε, λοιπὸν θὰ ὑπερασπίσουμε τὴ γῆ μας καὶ τὴν ἐλευθερία.

Πέρασε μιὰ μέρα καὶ οἱ βάρβαροι, ποὺ λέγαν πὼς μὲ τὰ φουσᾶτα τους θὰ πατήσουν τὴ χώρα, δὲν μπόρεσαν νὰ μποῦν. Πέρασε κι ἄλλη μέρα καὶ πάλι δὲν μπόρεσαν, ἐπειδὴ στὰ περάσματα τῶν βουνῶν εἶχαν φτάσει οἱ ἕλληνες καὶ τοὺς πολεμοῦσαν. Πέρασαν ἔτσι πολλὲς μέρες. Ὁ λαὸς ἔβλεπε ὁράματα μὲ ἀρχαγγέλους καὶ μαυροντυμένες γυναῖκες, κι ἔλεγε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο:

«Περιμένετε τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου».

Κι᾽ ὅταν ξημέρωσε ἡ μέρα αὐτή, μεγάλη χαρὰ ἦρθε στοὺς ἕλληνες. Ἦρθε μήνυμα πὼς οἱ βοσκοὶ καὶ οἱ ψαράδες, ποὺ ξεσηκώθηκαν νὰ σταματήσουν τοὺς βάρβαρους,

τοὺς κυνήγησαν μὲς στὴ χώρα τους καὶ τοὺς πῆραν πολλὰ λάφυρα, ἄρματα καί φυσέκια καὶ μιὰ μεγάλη πολιτεία, τὴν Κορυτσᾶ. Τὰ γυναικόπαιδα κουβαλοῦσαν στοὺς πολεμιστὲς βόλια καὶ θροφὲς καὶ κατρακυλοῦσαν πάνω στοὺς ὀχτροὺς πέτρες καὶ τοὺς σκότωναν. Ὅσοι ὀχτροὶ γλυτῶσαν πῆραν τ᾽ ἄγρια βουνὰ καὶ τοὺς φάγανε οἱ λύκοι.

Τότες ἔγινε μεγάλος ἑορτασμὸς στὴ χώρα τῶν ἑλλήνων. Οἱ καμπάνες χτυποῦσαν χαρμόσυνα τρεῖς μέρες, καὶ τὰ σπίτια βάλανε σημαῖες, καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος φόρεσε ἄμφια καμωμένα μὲ ἀσήμι, καὶ γύρω του ἔβαλε μαυροφορεμένους ἀρχιμανδρίτες καὶ δοξάσανε τὸ θεό. Ὁ λαὸς ἔψελνε «Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ» καὶ οἱ γυναῖκες κλάψανε σιωπηλά, ὅταν μνημόνεψαν τοὺς σκοτωμένους πολεμιστές.

1940

Στ. Σπεράντσα

Ὁ Στέλιος Σπεράντσας ἐγεννήθη τὸ 1888 εἰς τὴν Σμύρνην, ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἐκεῖ Εὐαγγελικὴν Σχολὴν καὶ κατόπιν ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐσπούδασεν ἰατρικήν. Εἶναι ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους ποιητάς, τὰ ποιήματά του δὲ διακρίνονται διὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν εὐγένειάν των. Πολλὰ ἐπίσης ἀπὸ τὰ ποιήματά του ἔχουν πατριωτικὸν περιεχόμενον, ἐνῷ ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν, ὅπου ἡ προσφορά του εἶναι σπουδαία. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς συλλογάς

του: «Πένθιμοι Σκοποί», «Ψηφιδωτά», «Γαλάζιες Ρίμες», «Παιδικὲς ψυχές», «Τραγουδιστὴς τῶν παιδιῶν» κ.ἄ. Παραλλήλως ἔγραψε καὶ ἐπιστημονικὰς μελέτας. Ἀπέθανε τὸ 1962.

Ἀτάραχοι ἀντικρύσαμε μιὰ μοῖρα
πολέμου, ποὺ ἦταν ἄδικος. Ὡραῖος
ὁ θάνατος, σὰν εἶναι γιὰ τὸ χρέος.
Μὲ δόξες τὸν σκεπάζει ὀλύμπια λύρα.

Τὸ σάλαγο τοῦ ἐχθροῦ, τὴν ἄγρια μπόρα
ἑλληνικὰ δεχτήκαμε. Τὰ στήθη
προτάξαμε στ' ἀμέτρητα τὰ πλήθη
γενναῖα καὶ διαφεντέψαμε τὴ χώρα.*

Ἀπάνω ἀπὸ τὸ χρόνο ἕνα τραγούδι
γιὰ τοὺς νεκρούς μας τώρα θὰ περνάη,
στῆς Πίνδου τὰ φαράγγια καὶ τὰ χάη
νὰ μελετᾶ τὸ αἱμάτινο λουλούδι.

Τὸ δέος ποτὲ δὲ σ' ἄγγιξε τῶν ἄλλων,*
Ἑλλάδα Μάνα. Ὑψώσου στὸν αἰῶνα,
στὸ μέτωπό σου ἀθάνατη ἡ κορώνα.
Σάλεψες τὰ θεμέλια τῶν μεγάλων.

διαφεντεύω: *προστατεύω.* ***δέος:*** *φόβος.*

ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

Θ. Πετσάλη - Διομήδη

Ὁ Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης ἐγεννήθη τὸ 1904 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν Τράπεζαν Ἑλλάδος. Εἰς τὰ γράμματα ἐνεφανίσθη τὸ 1925, ἠσχολήθη δὲ ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν πεζογραφίαν. Πολὺ γνωστὰ εἶναι τὰ ἱστορικά του μυθιστορήματα: «Μαυρόλυκοι» (1948) 2 τόμ., «Ἡ καμπάνα τῆς Ἁγίας Τριάδας» (1949) καὶ «Ἑλληνικὸς ὅρθρος» (1962) τόμ. 1-3, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν μίαν συνέχειαν, ὅπου παρουσιάζεται ὅλη ἡ περιπέτεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, τὴν ἐπανάστασιν καὶ μετ' αὐτήν.

Ἔγραψεν ἐπίσης διηγήματα: «Ἡ κυρία τῶν τιμῶν», «Τὰ δικά μας παιδιά», «Ἡ κυρὰ τῆς Ὕδρας» καθὼς καὶ θεατρικὰ ἔργα.

Ἐκεῖνοι πάλι οἱ σουλιῶτες ποὺ τό 'χανε ξεκόψει ἀπὸ τὸν μπλόκο* τῶν τουρκαρβανιτάδων κ' εἶχανε βρεῖ καταφυγὴ στὰ Γιάννενα, φοβόνταν καὶ κρυβόντανε καὶ σκούσανε* νὰ ζοῦνε κλεισμένοι μέσ' στὰ σπίτια σὰν τὶς γυναῖκες. Μόνο ἀφοῦ νύχτωνε καλά, βγαίνανε στὰ κρυφὰ καὶ μὲ μύριες προφυλάξεις, γιατὶ τὰ σκυλιὰ* τοῦ Ἀλῆ κάτι εἶχανε μυριστεῖ κ' εἶχανε στήσει καρτέρι. Βλέπεις, ἀπὸ τούτους τοὺς σουλιῶτες καὶ τὶς σουλιώτισσες κανένας δὲν κάτεχε καμμιὰ τέ-

---

μπλόκο: *ἀποκλεισμός.* ***σκούσανε:*** *ἐστενοχωροῦντο.* ***σκυλιά:*** *ὑβριστικῶς οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀλῆ.*

χνη ἡ πραγματεία, παρὰ ὅλη τους ἡ γύμναση ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ ἤτανε στ' ἄρματα. Μ' αὐτὰ τρώγανε, μ' αὐτὰ κοιμόνταν, μ' αὐτὰ ξυπνούσανε. Μὴν ἔχοντας λοιπὸν τί νὰ κάνουν, μαζεύονταν καὶ κάπνιζαν καὶ ρουφούσανε καφέ, ἂν τοὺς τὸν κέρναγε κανένας, κι ἀναστενάζανε καὶ βλαστημοῦσαν καὶ λέγανε καὶ κανένα περιστατικὸ ἀπὸ τὸν πόλεμο, ποὺ τὸ εἴδανε μὲ τὰ μάτια τους. Τοὺς παρηγορούσανε ὅπως μποροῦσαν οἱ ἄλλοι, τοὺς λέγανε:

— Καταπλακωμένες εἶναι οὔλες οἱ ἐπαρχίες ἀπὸ τοὺς δερβεναγάδες. Δὲν εἶναι μόνο τὸ Σούλι.

Γινότανε λόγος καὶ γιὰ τὶς παλληκαριὲς τῆς μάχης.

— Μιὰ μέρα, πέσαμε σὲ παγανιά*, ἔλεγε ἕνας. Ὁ Κιτζιος (Μπότσαρης), ἅμα τοὺς εἶδε, μὲ τὴ μεγαλύτερη ἀταραξία ἄρχισε νὰ πολεμᾶ. Κι ἐκεῖ ποὺ προόδευε ἡ μάχη, ἄρχισαν οἱ δικοί μας νὰ τοὺς διώχνουν τοὺς ἀρβανιτάδες καὶ τὰ παλληκάρια προχωροῦσαν. Γιὰ νὰ ταχύνει τὸ διωγμό τους, ρίχτηκε ὁ Κίτζιος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ἀνάμεσά τους, κράζοντας κι ἀλαλάζοντας — ξεχώριζε δὰ ἀπ' τὶς φωνές του κι ἀπ' τὰ κουνήματα. Τὰ παλληκάρια του λοιπὸν διώχνανε ἀπὸ τ' ἀριστερὰ τοὺς ἄπιστους κι ὁ Κίτζιος κυνηγοῦσε τοὺς ἄλλους ἀπ' τὴ δεξιὰ μεριά, καταπόδι. Βρέθηκε τότες νὰ 'ναι τρυπωμένοι σ' ἕνα ρέμα πεντέξι Λιτοχωριανοί, κι αὐτοί, ὡς ἐπερνοῦσε ἐμπρός τους ὁ Κίτζιος ἀπροφύλαχτος, πυροβολήσανε καταπάνω του. Τὸν ἐλαβώσανε χαμηλὰ στὴν κοιλιὰ καὶ σ' ἄλλα τρία μέρη, ἔτσι ποὺ νὰ χυθοῦνε τ' ἄντερά του καταγῆς. Αὐτός, βαστώντας τα μὲ τό 'να χέρι, ξακολούθησε νὰ τρέχει ὡς διακόσα βήματα, μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι, ὥσπου γονάτισε κι ἔπεσε ξεψυχώντας. Ἦτανε εἰκοσιέξι χρονῶ, ὄχι παραπάνω. Θεὸς σχωρέσ' τον!

Μὰ τὸ πιὸ τραγικό, τὸ πιὸ μεγαλόπρεπο ἦταν αὐτὸ

παγανιά: *περίπολος, καταδίωξις.*

ποὺ ἱστόρησε ἕνα βράδυ, καθισμένος μπρὸς στὴ φωτιά, ὁ Χριστοβασίλης, ὁ Χρῖστος ὁ Χριστοβασίλης, ὁ γερο-καλαμαρᾶς πού 'λεγε ὄμορφες ἱστορίες καὶ λεβέντικα τραγούδια. Αὐτὸς λοιπὸν εἶπε τοῦτο τὸ περήφανο περιστατικὸ τοῦ πολέμου τῶν σουλιωτῶν καὶ τοῦ 'Αλῆ Τεπελενλῆ.

— Εἴχαμε σκολάσει τὴ μάχη. Ἦτανε ἀπόγεμα πιά, ἔπιασε νὰ βραδιάζει. Μὰ ξέρεις, ἐκεῖνα τὰ βράδυα ποὺ ξετραβιόνται μιὰ-δυὸ ὧρες κι ὅλο λιγώνεται τὸ φῶς. Τὰ παλληκάρια εἶχανε καθίσει, ὅπου βρέθηκε τὸ καθένα, νὰ ξαποστάσει ἢ νὰ δέσει τὴ λαβωματιά του ἢ νὰ ξεκαπνίσει τὸ ντουφέκι του. 'Εκεῖ ποὺ ἤμασταν ἐμεῖς δὲν εἶχε ταμπούρια, δὲν εἶχε χτισμένο μετερίζι*. Μέσ' στὰ βράχια γινότανε ἡ μάχη, στὰ βράχια ταμπουρωνόμασταν, ὁ καθένας ἔπιανε ἕναν βράχο καὶ φυλαγότανε καὶ βαροῦσε. Τὰ βόλια χτυπάγανε μὲ τσίριγμα στὴν πέτρα καὶ κάνανε γκέλα. Μαζεύαμε τοὺς λαβωμένους βαριὰ καὶ τοὺς σκοτω-

---

μετερίζι: *ὀχύρωμα.*

μένους. Γυρίζαμε ἀπὸ βράχο σὲ βράχο, ἀπὸ τράφο σὲ τράφο, καὶ ψάχναμε σὰν τὰ κυνηγιάρικα σκυλιά. Καμμιὰ φορὰ βλέπουμε νὰ κατεβαίνουνε κατὰ μᾶς ἀπὸ τὸ Σούλι τρεῖς μαυροφορεμένες γυναῖκες. Ἐμεῖς τὴ δουλειά μας. Σὰν ἐζυγώσανε ρωτάει ἡ μιὰ σοβαρά:

— «Τὸν Τούσια Λάμπρο ποῦ τὸν ἔχετε; Σκοτώθηκε παλληκαρίσια;...».

»Ἦταν ἡ μάνα τοῦ σκοτωμένου αὐτή.

— «Ζωὴ σὲ λόγου σου, θειάκα*, καὶ σ' ὅλους τοὺς ἐδικούς σου... Παλληκαρίσια πέθανε».

— «Καλά», λέει ἡ μάνα ἡ βαρυόμοιρη (κ' ἤτανε φορτωμένη μὲ μιὰ τριχιά*). «Ποῦ τὸν ἔχετε;...».

— «Ἔλα», τῆς εἶπε ἕνας.

»Αὐτὴ ἔριξε χάμω τὴν τριχιὰ κι ἀκολούθησε. Ἀκολουθήσαμε κι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι πίσω της. Τὸ παλληκάρι ποὺ πήγαινε μπροστά, στάθηκε ἀνάμεσα σὲ δυὸ μεγάλες πέτρες. Ἐκεῖ σήκωσε μιὰ κάπα, πετάξανε οἱ μῦγες μελίσσι, καὶ φάνηκε τὸ κουφάρι τοῦ καημένου τοῦ Τούσια, τοῦ ἀντρειωμένου τοῦ Τούσια. Ἡ μάνα τοῦ παιδιοῦ γονάτισε μπροστὰ στὸ λείψανο τοῦ παιδιοῦ της, κ' εἶπε προσταχτικὰ σ' ἐμᾶς ποὺ κοιτάζαμε λυπημένοι:

— «Τραβηχτῆτε, λέει, ἀφῆστε μας μονάχους!»

»Γυρίσαμε ὅλοι τὶς πλάτες καὶ τραβηχτήκαμε κομμάτι, κι ἔμεινε ἡ δόλια ἡ μάνα μὲ τὸ σκοτωμένο της τὸ παιδί. Ἄρχισε κάτι νὰ τοῦ μουρμουρίζει, κάτι σὰν κλάμα, σὰ μοιρολόϊ, σὰν τραγούδι, ποὺ δὲν μπορούσαμε νὰ τ' ἀκούσουμε. Τὸν φιλοῦσε, τὸν ἔσφιγγε στὴν ἀγκαλιά της, τὸν κοιτοῦσε, ξανάσκυβε ἀπάνω του, καὶ γύρω τους βουΐζανε σὰ μελίσσι οἱ μῦγες, χιλιάδες μῦγες. Σὲ κάμποση ὥρα ἀκούστηκε νὰ λέει:

θειάκα: *θεία.* ***τριχιά:*** *σχοινί.*

— «Ἔχε τὴν εὐκή μου, γιόκα μου, καὶ μοναχογιόκα μου!»

»Ὕστερα μᾶς φώναξε μὲ βαριὰ φωνή:

— «Φέρτε μου τὴν τριχιά, νὰ μοῦ τὸν ζαλώσετε*!».

»Τρέξαμε κοντά της, γιὰ νὰ τῆς ζαλώσουμε τὸ σκοτωμένο της τὸ παιδί. Αὐτὴ δίπλωσε τὴ φλοκάτη της πισωκάπουλα* καὶ τὴν ἔκανε στρωσίδι κι ἐμεῖς πιάσαμε τὸν σκοτωμένο, ποὺ εἶχε γίνει ἀπὸ τὸ νεκρωμὸ σὰ σανίδα ἀλύγιστη, ἄλλοι ἀπὸ τὸ κεφάλι, ἄλλοι ἀπὸ τὴ μέση κι ἄλλοι ἀπὸ τὰ ποδάρια, καὶ τὸν φορτώσαμε στὶς πλάτες της, μὲ τὸ πρόσωπο κατὰ μπρός.

— «Βάλτε καὶ τ' ἅρματά του», ματαφώναξε ἡ μάνα.

»Βάλαμε τὸ ντουφέκι του καὶ τὸ γιαταγάνι* του δίπλα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς τριχιές. Ξεκίνησε ἡ μάνα μὲ τὸ φόρτωμά της. Οἱ ἄλλες δυὸ γυναῖκες τὴν ἀκολούθησαν καὶ κρατοῦσαν τὸ σκοτωμένο ἀπὸ πίσω, ἡ μιὰ ἀπὸ τὰ ποδάρια, ἡ ἄλλη ἀπὸ τὸ κεφάλι. Ἐμεῖς τότες, πρὶν κρυφτοῦνε οἱ γυναῖκες μὲ τὸν σκοτωμένο πίσω ἀπ' τὰ στενά, ρίξαμε ὁ καθένας ἕνα ντουφέκι, ἐφτὰ ἤμασταν, ἐφτὰ ντουφεκιές. Ἦτανε τὸ κατευόδιασμα τοῦ σκοτωμένου μὲ τὴ γλώσσα τοῦ πολέμου. Κι ἔτσι ἡ βαρυόθυμη ἡ μάνα τράβηξε τὸν ἀνήφορο γιὰ τὸ Σούλι...».

Καὶ σήμερα ἀκόμα, ὅποιος τὴν ἀκούσει αὐτὴ τὴν ἱστορία, σφουγγίζει τὰ δάκρυά του. Δὲν εἶναι δικιά μου ἡ ἱστορία, δὲν εἶναι μὲ δικά μου λόγια εἰπωμένη, τὴν ἔγραψα λέξη πρὸς λέξη καθὼς τὴν εἶπε ὁ Χρῖστος ὁ Χριστοβασίλης, ὁ γέρο-καλαμαρὰς ἀπὸ τὸ Σούλι, κι ἴσως νὰ τὴν ἔχει γράψει κι ἐκεῖνος σὲ καμμιὰ μεριά, γιατὶ εἶχε ὁ χριστιανὸς τὴ λόξα, νὰ τὰ βάζει ὅλα στὸ χαρτί, καὶ ἴσως νὰ τὴν ἔχετε διαβάσει κι ἐσεῖς καμμιὰ ἄλλη φορὰ προτύτερα. Μὰ

ζαλώνω: *φορτώνω.* ***πισωκάπουλα:*** *εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς πλάτης.* ***γιαταγάνι:*** *μεγάλο καμπυλωτὸ σπαθί.*

ὅ,τι καὶ νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὸ Σούλι καὶ γιὰ τὴν ἀντρειά του, λίγο εἶναι πάντα καὶ λιγοστὸ νὰ τὸ πεῖ κανεὶς καὶ δυὸ τρεῖς βολές.

Τ' ἄκουγε αὐτὰ ὅλα ὁ Γιάννης καὶ φλογιζότανε τὸ μυαλό του. Ὅμως, γιὰ τὴν ὥρα, σκυμμένος στὰ χαρτιὰ καὶ στὰ βιβλία, ὁ Γιάννης σπουδάζει, ὁ Γιάννης ξεστραβώνεται κι ἀκονίζει τὸ μυαλό του, ἔτσι ὡς ἀκονίζουνε τὸ μαχαῖρι τους τὰ παλληκάρια, ὥσπου νὰ βγάλει σπίθα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ

Κ. Κυριαζῆ

Ὁ Κώστας Κυριαζῆς ἐγεννήθη τὸ 1920 καὶ ἠσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐξέδιδε τὴν ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Ἔθνος». Ὡς λογοτέχνης ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα καὶ μάλιστα τὴν ἔμπνευσίν του ἀντλεῖ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὸ Βυζάντιον. Ἔγραψε: «Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος» (1962), «Θεοφανὼ» (1963), «Βασίλειος Βουλγαροκτόνος» (1964), «Ἡράκλειος» (1968) καὶ «Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας» (1969). Τὸ 1970 ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ βυζαντινὸν κλῖμα καὶ ἔγραψε τὴν «Μανιάτισσα».

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἀπὸ τοὺς πλέον ἱκανοὺς αὐτοκράτορας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος. Ἀνῆκεν εἰς τὴν φημισμένην δυναστείαν τῶν Μακεδόνων, ἡ ὁποία ἐπὶ 200 περίπου ἔτη ἐβασίλευσεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὁ Βασίλειος, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ πολλὰ προβλήματα. Βασικώτερον ὅμως ὅλων ἦτο τὸ πρόβλημα τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι μὲ ἡγεμόνα τὸν Σαμουὴλ εἶχον ἐπιτύχει ἐπανειλημμένας νίκας κατὰ τῶν Βυζαντινῶν στρατευμάτων, εἶχον δὲ καταλάβει πάρα πολλὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη. Εὔκολον εἶναι νὰ φαντασθῆτε τί καταστροφὰς καὶ λεηλασίας καὶ φόνους διέπραξαν. Ὁ Βασίλειος, ἄριστος στρατηγὸς καὶ στρατιώτης γενναῖος, ἐπέτυχε μὲ συνεχεῖς ἐκστρατείας νὰ δαμάσῃ τοὺς Βουλγάρους. Τὸ 1014 εἰς τὸ Κλειδίον (Ροῦπελ) κατενίκησεν αὐτοὺς ὁριστικῶς. Τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων ἔκτοτε διελύθη καὶ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς περίοδον μεγάλης ἀκμῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἐπεσκέφθη τότε καὶ τὰς Ἀθήνας. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἦτο μικρὰ εἰς ἔκτασιν καὶ εἶχεν ὀλίγους κατοίκους· ἡ φήμη της ὅμως ἦτο μεγάλη· οἱ Βυζαντινοὶ οὐδέποτε ἐλησμόνησαν ὅτι αἱ Ἀθῆναι ὑπῆρξαν τὸ κέντρον τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπεσκιάσθη βεβαίως ὑπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ κέντρου τοῦ μεσαιωνικοῦ μας πολιτισμοῦ, διετήρει ὅμως τὴν ἀξίαν του. Ὁ Παρθενών, ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, μετεβλήθη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους εἰς Χριστιανικὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου. Συν-

έδεσαν ἔτσι οἱ Βυζαντινοὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα μὲ τὴν ἐποχήν των. Ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνῆλθεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ προσεκύνησε τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ ἐθαύμασε τὸ κάλλος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης. Τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὰς Ἀθήνας τοῦ Βουλγαροκτόνου περιγράφει τὸ ἀπόσπασμα ποὺ ἀκολουθεῖ.

Στητὸς ἀπάνω στὸ φαρί του ὁ Βασίλειος κοίταζε μπροστά. Ἔψαχνε νὰ δῆ τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων, τὴν Ἀκρόπολη, ποὺ ὡς τότε δὲν εἶχε ποτέ του ἀντικρύσει. Γερὰ χτυποῦσε ἡ καρδιὰ μέσα στὸ στῆθος, δυνατὸ ἦταν πάντα τὸ κορμί του, ἀκατάβλητο τὸ χέρι του, ποὺ τόσα χρόνια πολεμοῦσε. Κοίταζε μπροστὰ καὶ ὅταν σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου, στὸ ὕψωμα ἀπάνω, ἁπλώθηκε μπροστὰ στὸ βλέμμα του ἡ πόλη τῆς Παλλάδας*, ρῖγος τὸν ἔζωσε ὁλόκληρο. Στὸ λόφο ἀπάνω, στὸ μέσο τῆς Ἀθήνας, εἶδε τὸ ἱερὸ ποὺ στῆσαν οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ τὴν Παρθένα ποὺ λατρεύανε. Γλυκὸ χρῶμα εἶχαν τὰ μάρμαρα, καθὼς τὰ ἀντίκρυζε ἀπὸ μακρυά, ρόδινο σὰ σάρκα ποὺ ἔπαλλε ἀπὸ ζωή. Ὑγράνθηκαν τὰ μάτια του, θάμπωσε ἡ θωριά του. Ἔβλεπε τὴν Ἀκρόπολη, τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων, τὸ σπίτι τῆς Παναγιᾶς τῆς Ἀθηνιώτισσας*, μεγάλη ἡ χάρη Της, ἄφθονα τὰ θαύματά Της. Κοιτοῦσε πάντα ἐμπρὸς καὶ τὰ πόδια του, χωρὶς καθόλου νὰ τὸ σκεφθῆ, χτυπῆσαν τὸ φαρί του. Βιαζότανε. Μαγνήτης ὁ ἱερὸς βράχος, τὸν τραβοῦσε. Τραντάχτηκε τὸ φουσᾶτο, ἄνοιξαν τὶς δρασκελιὲς οἱ πεζοί, τριπόδισαν* τὰ ἄλογα.

Παλλὰς: *ἐπωνυμία τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς.* ***Παναγιὰ ἡ Ἀθηνιώτισσα:*** *ὀνομασία τῆς Παναγίας εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀφιερωθῆ ὁ Παρθενών, ὅταν ἔγινε Χριστιανικὴ ἐκκλησία.* ***τριποδίζω:*** *καλπάζω.*

Σὰ νὰ πλησίαζε ὁ βράχος. Ὑγρὰ ἤτανε πάντα τὰ μάτια τοῦ Βασιλείου. Ἔφτανε στὴν Ἀθήνα. Στὴν παλιὰ ἔνδοξη πόλη μὲ τὰ σπίτια της καὶ τὰ ἀρχοντικά της, τὶς λίγες ἐκκλησιές της μὲ τὰ ψηλὰ καμπαναριὰ ποὺ σφίγγονταν γύρω ἀπὸ τὸ βράχο σὰ νὰ γυρεύανε τὴν προστασία ἀπὸ κεῖνον μιὰ καὶ τειχιὰ δὲν τὴν ἐζώνανε ἕνα γύρω.

Κατέβαινε τὸ βασιλικὸ φουσᾶτο, χυνόταν στὴ δημοσιά, ποτάμι γυαλιστερό, φίδι μὲ λαμπερὲς φολίδες. Ἀνέμιζαν τὰ φλάμπουρα*, τὰ λάβαρα, οἱ βασιλικὲς παντιέρες. Πιὸ δυνατὰ χτυπήσανε τὰ τύμπανα, πιὸ ὄμορφα ἀντηχήσανε τὰ βούκινα καὶ οἱ σάλπιγγες. Ἐρχόταν ὁ νικητής. Ὁ γερο-Αὐτοκράτορας, νὰ προσκυνήση τὴν Παναγιά,

---

φλάμπουρο: *σημαία.*

στὸ σπίτι τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς ἀμόλυντης παρθένας, ποὺ λάτρευαν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ χρόνια τὰ παλιά. Κατέβαινε τὸ λαμπρότερο φουσᾶτο, ἔσκυψε ὁ γέρο Ὑμηττὸς τὸ κοίταξε, ταράχτηκε. Χρόνια, αἰῶνες εἶχαν νὰ δοῦν τὰ κορφοβούνια του τόσους ἁρματωμένους. Χτυπῆσαν οἱ καμπάνες, ἀντιλαλήσανε τὰ σήμαντρα, τρέξαν οἱ ἀρχόντοι, οἱ ἀνθρῶποι τοῦ Λαοῦ, οἱ Ἀθηναῖοι, νὰ ὑποδεχθοῦν τὸ νικητή, τὸ Βασιλέα καὶ Αὐτοκράτορα ποὺ τίμαγε τὴν πόλη τους.

Βγῆκε κι ὁ Μητροπολίτης, Μιχαὴλ τὸ ὄνομά του, μὲ τὸ χρυσὸ παπαδολόϊ γύρω του, μὲ τὰ θυμιατά, μὲ τὰ λάβαρα τῆς ἐκκλησιᾶς του, τοῦ Παρθενώνα, ποὺ λατρευόταν τώρα ἡ Μάννα τοῦ Ἰησοῦ, περίμενε τὸν χιονισμένο ἀπὸ τὰ χρόνια καβαλλάρη.

Μὲ Παναθήναια* ἔμοιαζε ἡ πομπὴ ποὺ σχηματίστηκε, καθὼς προχώραγαν μπροστὰ ἀπὸ τὸν Βασιλέα κοπέλλες ὄμορφες μὲ κάνιστρα καὶ ροδοπέταλα, καθὼς χρυσοντυμένοι καβαλάρηδες ἀκολουθοῦσαν. Μὲ τὴν ἀρχαία τὴ γιορτὴ ἔμοιαζε ἡ πομπή, μόνο πού, ἀντὶ γιὰ ταύρους γιὰ θυσίες, ἐρχόντουσαν μαλάματα καὶ ἀσήμια ν' ἀφιερωθοῦνε στὴν Παναγιὰ τὴ Μάννα, τὴν Παρθένα. Γιὰ τὴν παλιὰ γιορτὴ τὴν πήρανε οἱ βράχοι, οἱ κολῶνες, τὰ ἀγάλματα ἀπάνω στὰ ἀετώματα καὶ ἕνα σύγκρυο πέρασε μέσα στὴν μαρμάρινη καρδιά τους. Βουβὲς περίμεναν οἱ πέτρες νὰ δοῦνε τὸ χιτῶνα τῆς Ἀθηνᾶς νὰ ἔρχεται γιὰ νάμπη στὸ ναό της. Ἄλαλες ἀντίκρυσαν τὸ γέρο Αὐτοκράτορα στρατιώτη μέσα στοὺς στρατιῶτες, χωρὶς στολίδια περιττὰ ἀπάνω του, χωρὶς χρυσάφια καὶ κεντήδια.

Λάμψανε τὰ χρυσᾶ τὰ ἄμφια τοῦ Μητροπολίτη, τῶν παπάδων, κάτω ἀπὸ τὸ δυνατὸ φῶς τοῦ Ἀπόλλωνα, ἀστραποβολῆσαν τὰ ἅρματα, γυαλίσαν τὰ σκουτάρια*, οἱ θώρα-

---

Παναθήναια: *ἑορτὴ τῶν Ἀρχαίων Ἀθηναίων.* ***σκουτάρι:*** *ἀσπίς.*

κες καὶ τὰ κασίδια*. Πεζὸς ἀνέβηκε στὸν Ἱερὸ τὸ βράχο ὁ Βασίλειος, μὲ δύναμη ἐπάτησε πάνω στὰ χώματα, ποὺ πατοῦσαν κάποτε οἱ ἱεροφάντηδες* τῆς Ἀθηνᾶς. Ὑγρὰ ἤτανε πάντοτε τὰ μάτια του. Ρωμηὸς ἦταν ἐκεῖνος, κληρονόμος τῶν Ἑλλήνων. Τούτη τὴ στιγμὴ τὸ ἔνοιωθε περισσότερο ἀπὸ ποτές. Πρόγονοι δικοί του. Ἴδια φάρα, ἴδια φυλή,

αὐτοὶ ποὺ χτίσανε τὸν Παρθενῶνα. Τὴν ἴδια γλῶσσα ἐμιλούσανε. Κι ἂν ἐπιστεῦαν ἄλλα, ἂν ἄλλο θεὸ λατρεῦαν, τὸ σφάλμα δὲν ἤτανε δικό τους. Ὁ Σωτήρας δὲν εἶχε γεννηθῆ ἀκόμη.

Σήκωσε τὸ βλέμμα του, εἶδε τὸν μυριόμορφο ναό, κάτι σὰ νὰ σκίρτησε μέσα στὸ εἶναι του. Περίκαλλη ἡ Ἁγιὰ Σοφιά, μεγάλη, πλούσια σὲ ἀσήμια, σὲ χρυσάφια, σὲ μάρμαρα χρωματιστά, σὲ ψηφιδωτά. Ἁπλὸς ἐτοῦτος ὁ ναός, ἴσιες οἱ γραμμές του, βαρειὲς καὶ ἀνάλαφρες μαζὶ οἱ ἄπειρες κολῶνες. Σὰν ζωντανὰ τοῦ φάνταξαν τὰ ἀγάλ-

---

κασίδι: *κράνος, περικεφαλαία.* ***ἱεροφάντης:*** *ἱερατικὸς ἄρχων.*

ματα στὸ δυτικὸ ἀέτωμα, καθὼς τὰ τόξευε μὲ τὸ χρυσό του φῶς ὁ Φοῖβος. Προχώραγε συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν ὁμορφιά, ἀπὸ τὴ γαλήνη, ποὺ τοῦ χάριζε ὁ ἱερὸς ὁ βράχος. Χιλιάδες γύρω του, ἁρματωμένοι καὶ Λαός. Ἀρχόντοι καὶ παπάδες. Φώναζε ὁ Λαός, οἱ ἀρχόντοι, ψέλνανε οἱ παπάδες. Ἀχὸς* δὲν ἔφτανε στὰ αὐτιά του. Βουβὸς ἦταν ὁ κόσμος. Κοιτοῦσε, χάϊδευε μὲ τὸ βλέμμα του, θαύμαζε, ἀποροῦσε.

— Τόση ὁμορφιά!..., τόση ὁμορφιά!..., μουρμούρισαν τὰ χείλη του. Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ, γλυκειὰ Παρθένα, ποὺ μὲ ἀξίωσες νἀρθῶ προσκυνητής.

Μπῆκε στὸ ναό, ἀντήχησαν πάνω στὰ μάρμαρα τὰ πορφυρὰ καμπάγια* του. Ἦταν ὁ πολεμιστής. Βαριὰ πατοῦσε πάνω στὴ γῆς, τὴν ἔκανε νὰ τρέμη. Κοκκίνησε. Ἀνάλαφρα σήκωσε τὸ ἕνα πόδι, ἀνάλαφρα τὸ ἀκούμπησε νὰ κάνη ἕνα βῆμα. Τὸ Θεῖο κάλλος τοῦ εἶχε ὑποβάλει ἀργὰ νὰ περπατάη. Ἱερὴ συγκίνηση ἔκανε τὸ στῆθος του γρήγορα νὰ ἀνεβοκατεβαίνη. Τὰ μάτια του ταξίδεψαν μέσα στὸ ναό. Ψίθυρους ἄκουγε δίπλα του, φτεροκοπήματα. Τὰ ἄκουγε μονάχα αὐτός. Σπίτι τῆς Ἀθηνᾶς ἦταν ἐτοῦτο. Ζοῦσε ἀκόμη μέσα στὸ σκοτεινὸ σηκό* της. Τὸ ὄνομά της ἄλλαξε μονάχα. Μαρία τὴν ἐλέγαν τώρα. Τούτη τὴ σκέψη ἐσχημάτισε ὁ νοῦς του. Ἀνατρίχιασε. Ἦταν πιστός, ἦταν θεοσεβούμενος. Ἔδιωξε τὴ σκέψη. Σταυροκοπήθηκε. Ζύγωσε τὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγιᾶς. Ἔπεσε στὰ γόνατά του καὶ προσκύνησε. Κοντανάσαινε, πνιγόταν. Νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος ἐρχότανε στὴν πόλη τῆς Ἀθήνας. Γονατιστὸς μπροστὰ στὴ χάρη Της, ἤθελε νὰ προσευχηθῆ νὰ Τὴν εὐχαριστήση. Λόγια δὲν σχημάτιζαν τὰ χείλη του. Χαυνωμένο ἀπὸ τὸ κάλλος τὸ μυαλό του, ἀρνιότανε νὰ βρῆ τὶς λέξεις ποὺ ζητοῦσε ἡ ψυχή του. Ἔκλεισε τὰ μά-

---

ἀχός: *ἦχος, θόρυβος,* ***καμπάγια:*** *σανδάλια.* ***σηκός:*** *τὸ κυρίως τμῆμα τοῦ ναοῦ.*

τια του, προσπάθησε νὰ συγκεντρωθῆ. Τὸ μουρμούρισμα, ποὺ μόνο κεῖνος ἄκουγε, σὰ νὰ δυνάμωνε. Τὰ φτεροκοπήματα τὸ ἴδιο. Ἄνοιξε ξανὰ τὰ βλέφαρά του. Ψέλνανε οἱ παπάδες. Τὸ χρυσὸ φέγγος τῶν κεριῶν ἔδινε ἀπόκοσμη λάμψη στὰ ζεστὰ σὰν σάρκα μάρμαρα, στὶς κολῶνες. Τὸ βλέμμα του ἀγκάλιασε τὸ ψηφιδωτὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγιᾶς τῆς Ἀθηνιώτισσας.

Ὄρθια ἦταν ἡ χάρη Της, μὲ ἑνωμένα σὲ προσευχὴ τὰ χέρια Της. Σὰν φυλακτὸ στὸ στῆθος Της ἀπάνω τὸ κεφάλι τοῦ Παιδιοῦ Της. Θαμπώσανε ξανὰ τὰ μάτια τοῦ

Βασιλείου, εἶδε τὴ χάρη Της τὴν Παναγία νὰ ἀλλάζη ὄψη, νὰ γίνεται σὰν τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα, ποὺ παριστάναν τὴ Θεὰ Παρθένα. Ἄλλαξε καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Θείου Βρέφους. Κεφάλι μέδουσας* πρόβαλε στὸ στῆθος Της ἀπάνω.

Σταυροκοπήθηκε ξανά. Τὰ εἴδωλα λατρεῦαν κάποτε σὲ τοῦτο τὸ ναό, ποὺ ἀλλαξοπίστησε. Τὰ εἴδωλα τὸν περιπαίζαν. Κοίταξε ξανὰ τὸ εἰκόνισμα. Ἦταν ἡ Παναγιά, στὸ στῆθος Της ἀπάνω τὸ Θεῖο Βρέφος τοῦ χαμογελοῦσε. Οἱ παράξενοι ψίθυροι δὲν φτάναν τώρα στὰ αὐτιά του.

μέδουσα: *θαλάσσιον ζῶον ποὺ ἦτο ζωγραφισμένον εἰς τὴν ἀσπίδα τῆς Ἀθηνᾶς.*

Τὴν ψαλμωδία ἄκουγε. Μὲ κατάνυξη ἄρχισε τὴν προσευχή του.

«Μαρία, τῆς Ἀθήνας Κυρά, Νικήτρα, γονατιστὸς στὰ πόδια μου, μέσα στὸ ναό Σου εὐχαριστήριο Σοῦ ἀποδίδω. Ὑπέρμαχη Στρατήγισσα, σὲ Σένα ἀνήκει ἡ δόξα, σὲ Σένα ἡ τιμή. Στὸ χέρι μου κρατοῦσα πάντα τὸ εἰκόνισμά Σου. Στὸ σάλαγο τῆς μάχης πάνω στὴν καρδιά μου τὸ Θεῖο εἰκόνισμά Σου ἀκουμποῦσα. Σταθερὰ ὁδήγησες τὰ βήματά μου ὅλα τὰ χρόνια τοῦτα. Γοργοεπήκοη, γλυκοφιλοῦσα, ἄμωμη Παρθένα, Βασιλέας ἐγὼ τῆς Ρωμηοσύνης, σὰν ταπεινὸς προσκυνητὴς στὴν ἐκκλησιά Σου ἦρθα. Πέρασα κορφές, περπάτησα σὲ κάμπους, σ' ἀετορράχες ἐσκαρφάλωσα, σ' ἀνήλιαγες χαράδρες μπῆκα. Πολέμησα, ἐσκότωσα, ἐρήμαξα. Ταπείνωσα τὸ Βούλγαρο, κατάκτησα τὴ χώρα του, τὸν ἔκανα νὰ τρέμη. Δικό Σου ἔργο, Παντάνασσα, Ἐλεοῦσα... Κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη Σου ξεκίνησα, σὲ Σένα ὅλες μου οἱ ἐλπίδες. Συμβουλάτορά μου πάντα Σὲ εἶχα. Σὲ Σένα τὶς πιὸ κρυφές μου σκέψεις ἐφανέρωνα. Καὶ νίκησα καὶ νίκησες Ἐσύ, ἄχραντη γλυκειὰ Παρθένα... Τὸ Βούλγαρο ταπείνωσα, τὸν στράβωσα, στὰ ἀνάκτορά του μπῆκα, στὴν πρωτεύουσά του. Δική Σου ἡ νίκη. Δικό Σου πάντοτε τὸ θέλημα μπροστὰ νὰ πάη τὸ φουσᾶτο μου. Μαρία, τῆς Ἀθήνας Κυρά, Νικήτρα, γονατιστὸς στὰ πόδια μου, τὰ νικητήρια ποὺ σοῦ ἁρμόζουν ψέλνω...».

Τρέμοντας τὰ χείλη τοῦ Βασιλείου ἄρχισαν τὸν Ὕμνο τὸν Ἀκάθιστο καὶ τὸν πῆραν οἱ ψαλτάδες καὶ ὁ γέροντας Μητροπολίτης καὶ οἱ παπάδες, ποὺ ἤτανε σιμά του καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ Κατεπάνω* καὶ ὁ Ὕμνος πέταξε ψηλὰ καὶ τρόμαξε τὰ εἴδωλα, ποὺ πάψαν νὰ ψιθυρίζουν, ποὺ πάψαν νὰ ἀνασαίνουν, καὶ τὸ θυμίαμα καὶ ὁ λι-

---

Κατεπάνω: *στρατηγὸς Βυζαντινῆς ἐπαρχίας (θέματος).*

βανωτὸς γέμισαν μὲ θεῖο ἄρωμα τὸ ναὸ ποὺ ἀλλαξοπίστησε καὶ ἔγινε Σπίτι τῆς Παναγιᾶς, τῆς ἄμωμης Παρθένας, τῆς Ὑπέρμαχης Στρατήγισσας.

Δονήθηκε τὸ σπίτι τῆς Μάννας τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τραχειὲς φωνές, ποὺ δὲν ξέρανε νὰ ψέλνουν, ἀλλὰ μόνο νὰ προστάζουν, ἀπὸ φωνὲς στρατηγῶν καὶ Κατεπάνω ποὺ ὅριζαν ζωὴ καὶ θάνατο καὶ γιὰ τοὺς Ρωμηοὺς καὶ γιὰ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ρωμηοσύνης.

«Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια...».

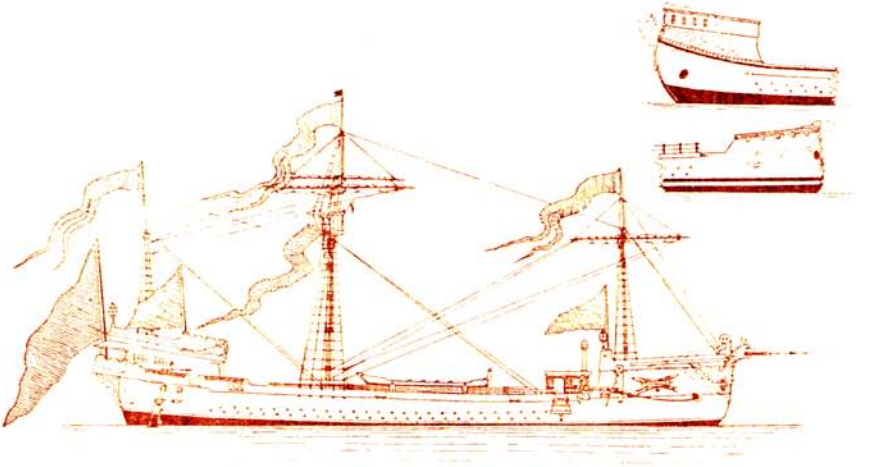
Τρεῖς φορὲς ἔψαλε τὸν Ὕμνο ὁ Βασίλειος καὶ ὕστερα σταυροκοπήθηκε καὶ σηκώθηκε καὶ ἀσπάστηκε τὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγιᾶς καὶ ἄναψε κερὶ μεγάλο καὶ ἀσπάστηκε καὶ τὸ Εὐαγγέλιο ποὺ τοῦ ἔτεινε ὁ Μητροπολίτης καὶ πρόσταξε νὰ φέρουν τὰ ἀναθήματα. Καὶ ἦλθαν Σπαθάριοι*, φέρνοντας χρυσᾶ μανουάλλια καὶ καντήλια καὶ πολύτιμα ὑφάσματα γιὰ τὴν Ἁγία Τράπεζα καὶ δισκοπότηρα χρυσᾶ μὲ πετρωμένα ἀπάνω τους δάκρυα, μεγάλα ἀτίμητα μαργαριτάρια. Ἔφεραν ἀκόμα ἕνα ὁλόχρυσο περιστέρι, προσωποποίηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κ' ἕνα καντῆλι μὲ ἄσβηστο φῶς καὶ τὰ πῆρε στὰ χέρια του ὁ Βασίλειος καὶ τὰ παράδωσε στὸ Μιχαὴλ τὸν Προκαθήμενο τῆς Ἀθήνας μὲ τὰ βρεγμένα ἀπὸ τὰ δάκρυα μάγουλα καὶ γένεια. Προσκύνησε πάλι ὁ Βασίλειος καὶ βγῆκε μὲ ἀργὰ βήματα ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς, ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς Μαρίας τῆς Παρθένας.

. . . . . .

Κατέβηκε καὶ στὸν Πειραιᾶ. Ἀκατοίκητος σχεδόν. Φτωχὸ λιμάνι μὲ ψαράδες. Ἕνας μαρμάρινος Λέοντας τράβηξε τὴν προσοχή του. Στεκόταν, ἀντικρυστὰ στὴ θάλασσα, κεῖ ποὺ ἦταν κάποτε ὁ Ναύσταθμος τῶν Ἀθηναίων. Ἀγνάντευε ἀκίνητος τὰ γαλανὰ νερὰ καὶ μὲ τὰ πέτρινα

σπαθάριος: *ἀξιωματικὸς τῆς στρατιωτικῆς φρουρᾶς.*

μάτια του περίμενε νὰ δῆ τὸ στόλο ἀπὸ τὶς τριήρεις ποὺ δὲν ἐρχότανε ποτέ, αἰῶνες τώρα. Ἔφυγε μὲ τὴν ἀκολουθία του, ξαναπῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὴν Ἀθήνα. Μερικοὶ ξένοι μισθοφόροι μείνανε στὸν Πειραιᾶ. Κοίταζαν καὶ κεῖνοι τὴ θάλασσα, σκέπτονταν τὴ μακρυνὴ πατρίδα τους. Κάποιος ἀπὸ ὅλους ἔσυρε τὸ σπαθί του καὶ ἄρχισε νὰ χαράζη τὸ ὄνομά του πάνω στὸ Λιοντάρι*. Τὸν μιμήθηκαν πέντε-ἕξη ἄλλοι.

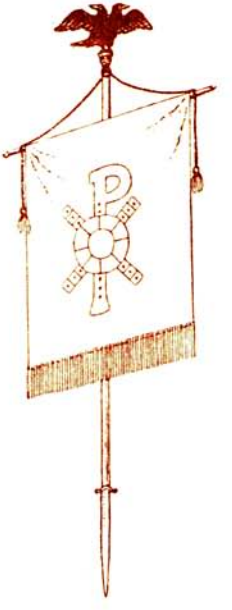

Κύλησαν οἱ δέκα μέρες, ὁ βασιλικὸς δρόμωνας*, εἰδοποιημένος ἀπὸ τὶς καμινόβιγλες*, ἦλθε καὶ ἄραξε στὸν Πειραιᾶ. Ὁ Βασίλειος θὰ ἔφευγε ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ στρατός του θὰ ἀνέβαινε σιγὰ-σιγὰ πρὸς τὰ ἐπάνω. Θὰ συναντιόταν μὲ τὸν Αὐτοκράτορα στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ ξεκίναγε μαζί του γιὰ νὰ μπῆ θριαμβευτικὰ στὴ Θεοφύλακτη*.

Σήκωσε τὴν ἄγκυρά του ὁ δρόμωνας, πλατάγισαν τὰ πανιά του, τὰ κουπιά του βούτηξαν στὴ θάλασσα. Λαὸς

λιοντάρι: *ἄγαλμα τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο εἰς τὸν Πειραιᾶ.* ***δρόμων:*** *ἱστιοφόρον πλοῖον.* ***καμινόβιγλες:*** *σταθμοὶ ὅπου ἤναπτον φωτιὰν διὰ τὴν ἀποστολὴν μηνυμάτων.* ***θεοφύλακτη:*** *ἡ Κωνσταντινούπολις.*

καὶ ἀρχόντοι τῆς Ἀθήνας, πάνω στὰ παλιὰ μουράγια, χαιρετοῦσαν μὲ ζητωκραυγὲς τὸν Αὐτοκράτορα. Ὁ Κλῆρος ἔψελνε γιὰ νἄχη καλὸ καὶ ἥσυχο ταξίδι. Μάκρυνε ὁ Πειραιᾶς, ἔστριψε ὁ δρόμωνας, πέρασε ἀπὸ τὸ Φάληρο κοντά. Ὁ Βασίλειος ἀντίκρυσε ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸν ἱερὸ βράχο. Δάκρυσε. Δὲν θὰ τὴν ξανάβλεπε τὴν Ἀθήνα, οὔτε τὸν Παρθενῶνα, οὔτε θὰ προσκυνοῦσε τὴ χάρη Της, τὴν Παναγιὰ τὴν Ἀθηνιώτισσα... Ἔφευγε ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Παλλάδας μὲ καρδιὰ ποὺ ἦταν βαρειὰ καὶ ἀνάλαφρη μαζί. Ἀνάλαφρη, γιατὶ εἶχε κάνει ἐκεῖνο ποὺ νόμιζε καθῆκον του. Ρωμηὸς ἐκεῖνος, νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν πρώτη πόλη τῆς Ἑλλάδας, βαρειά, γιατὶ τὴν ἀποχωριζόταν· γιατὶ εἶχε μιλήσει στὴν καρδιά του μὲ μιὰ γλῶσσα ποὺ ἴσως νὰ μὴν τὴν καταλάβαινε ἀπόλυτα, ποὺ ἦταν ὅμως τόσο πειστική, ποὺ δὲν θὰ τὴν ξέχναγε ποτές του.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ-
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΚΛΕΑΝΘΗΣ, Ο ΕΠΟΝΟΜΑΣΘΕΙΣ ΦΡΕΑΝΤΛΗΣ

Λέοντος Μελᾶ

Ὁ Λέων Μελᾶς ἐγεννήθη τὸ 1812 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1833. Ἠκολούθησε τὸν δικαστικὸν κλάδον καὶ ἔφθασε μέχρι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀντεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἔγινε καθηγητὴς Πανεπιστημίου καὶ ὑπουργὸς δικαιοσύνης. Τὸ σημαντικώτερον λογοτεχνικὸν ἔργον του εἶναι ὁ «Γεροστάθης», τὸ ὁποῖον ἐγράφη μὲ παιδαγωγικοὺς σκοποὺς καὶ συγκεντρώνει πολλὰς γνώσεις παντὸς εἴδους. Τὸ βιβλίον αὐτὸ πράγματι διεπαιδαγώγησε μίαν ὁλόκληρον γενεάν. Ἔγραψεν ἀκόμη τὸν «Μικρὸν Πλούταρχον», παιδαγωγικὸν ἐπίσης βιβλίον. Ἀπέθανε τὸ 1879 εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους τοῦ Γεροστάθου, ἐξηκολουθήσαμεν φυλλολογοῦντες* τὰς εἰκονογραφίας του· ἐθαυμάζομεν δέ τινας ἐξ αὐτῶν, αἵτινες παρίστανον ἀγάλματα Ἑλληνικὰ ἀρχαῖα, σωζόμενα εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης.

«Πόσον περισσότερον», μᾶς εἶπε τότε ὁ γέρων, «ἠθέλετε θαυμάσει τὴν ἀμίμητον καλλιτεχνίαν τῶν προγόνων μας, ἂν ἐβλέπατε εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης αὐτὰ τὰ πρωτότυπα μαρμάρινα ἀγάλματά των, τὰ ὁποῖα μέχρι τῆς σήμερον θεωροῦνται ὡς τὰ ἀριστουργήματα τῆς γλυπτικῆς τέχνης, διότι οὐδεὶς ἄχρι τοῦδε* τῶν νεω-

---

φυλλολογῶ: *φυλλομετρῶ, ἐξετάζω.* ***ἄχρι τοῦδε:*** *μέχρι τώρα.*

τέρων τεχνιτῶν ἠμπόρεσε νὰ πλησιάσῃ τὴν τελειότητα τοῦ κάλλους των. Ἀλλ' ὅλα τὰ ἀγάλματα ταῦτα, πρὶν ἐπισύρωσι τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νεωτέρου κόσμου, ἦσαν κρυμμένα ἐντὸς τῶν λατομείων τῆς Πάρου ἢ τῆς Πεντέλης ἢ μᾶλλον εἰπεῖν* ἐντὸς ἀμόρφων τμημάτων μαρμάρου. Ὁ δὲ Φειδίας, ὁ Πραξιτέλης καὶ οἱ ἄλλοι γλύπται ἀπεκάλυψαν αὐτὰ διὰ τῆς τέχνης των, ξέοντες καὶ ἀφαιροῦντες ἐπιτηδείως ὅλα τὰ τεμάχια, τὰ περικαλύπτοντα τὰ ἀγάλματα ταῦτα. Αὐτὸ τοῦτο πράττουν καὶ οἱ διδάσκαλοι», ἐπρόσθεσεν ὁ γέρων. «Διὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς καλῆς ἀγωγῆς προσπαθοῦν νὰ μορφώσωσι* καὶ νὰ ὡραΐσωσι* τὰς ἀμόρφους καὶ ἀκατεργάστους ψυχὰς τῶν ἀπαιδεύτων παιδίων. Εὐτυχεῖς οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι, οἵτινες δυνηθῶσι ν' ἀναδείξωσιν ἠθικὰ ἀριστουργήματα, ἐφάμιλλα τῶν καλλιτεχνικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους!».

Ἐνῷ ὁ Γεροστάθης ὡμίλει, ὁ Ἀθανάσιος ἐφαίνετο κατακόκκινος καὶ εἰς ἄκρον στενοχωρημένος, διότι πάλη μεταξὺ φιλομαθείας καὶ ἀμελείας εἶχεν ἀρχίσει ἐντὸς τῆς καρδίας του, ὁ δὲ ἀγὼν οὗτος ἐπροξένει τὴν στενοχωρίαν καὶ ἐκοκκίνιζε τὰς παρειάς του.

Ὁ δὲ συμμαθητής μας Κωνσταντῖνος ἔμενε προσηλωμένος ἐπί τινος εἰκονογραφίας· μελαγχολικὴ δὲ ἐφαίνετο ἡ φυσιογνωμία του, καὶ ἓν δάκρυ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του ἔπεσεν ἐπὶ τῆς εἰκόνος, τὴν ὁποίαν ἔμπροσθέν του ἐκράτει.

«Τί ἔχεις, Κωνσταντῖνε, καὶ δακρύεις;» ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Γεροστάθης. «Πρὸ πολλῶν ἤδη ἡμερῶν σὲ παρατηρῶ μελαγχολικὸν καὶ κατηφῆ*· εἰπέ μοι, τί ἔχεις;»

μᾶλλον εἰπεῖν: *« γιὰ νὰ ποῦμε καλύτερα ».* ***μορφώνω:*** *δίδω μορφήν.* ***ὡραΐζω:*** *ὁμορφαίνω.* ***κατηφής:*** *ἄκεφος.*

Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἀπήντησεν εἰμὴ διὰ νέων δακρύων.

Ὁ Γεροστάθης ὑπέθεσεν ὅτι ἐσυστέλλετο* νὰ ἐκφράσῃ ἐνώπιον τῶν συμμαθητῶν του τὴν αἰτίαν τῆς λύπης του· ὅθεν προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον· ἡμεῖς δ' ἐμείναμεν μόνοι φυλλολογοῦντες τὰς εἰκονογραφίας.

Μετ' ὀλίγον ὁ Γεροστάθης ἐπανῆλθε μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις τότε ἐφαίνετο εὐχαριστημένος, καὶ ἡ χαρὰ τῆς ψυχῆς του ἔλαμπεν ἐπὶ τῶν ὑγρῶν εἰσέτι ὀφθαλμῶν του.

Φαιδρὸς ἐπίσης ἐφαίνετο καὶ ὁ Γεροστάθης, ὅστις μᾶς εἶπεν ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς θέλει ὀνομάζει τὸν Κωνσταντῖνον «Κλεάνθην».

«Θέλω δὲ σᾶς διηγηθῆ τὰ περὶ αὐτοῦ, διὰ νὰ ἴδητε ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος εἶναι ἄξιος ἐκείνου ἀπόγονος, καὶ ἐπομένως ἄξιος νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα ἐκείνου».

«Ὁ Κλεάνθης, νέος πτωχὸς ἀλλὰ φιλομαθής, ὑπῆγεν εἰς Ἀθήνας περὶ τὰ 250 πρὸ Χριστοῦ, διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐγένετο δὲ τακτικώτατος μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος. Δέκα ἐννέα ἔτη ἐξηκολούθησεν ὁ πτωχὸς Κλεάνθης ἀκροαζόμενος ἐπιμελῶς τὰ μαθήματα τοῦ σοφοῦ καὶ ἐναρέτου διδασκάλου του Ζήνωνος. Πάντες δὲ ἐγνώριζον ὅτι ὁ Κλεάνθης ἦτο τόσον πτωχός, ὥστε, μὴ ἔχων χρήματα ν' ἀγοράζῃ χαρτίον (πάπυρον), ἔγραφεν ὅσα παρὰ τοῦ Ζήνωνος ἤκουεν ἐπὶ ὀστράκων* καὶ ὠμοπλατῶν βοῶν. Ἐνασχολούμενος δὲ εἰς τὴν ἀκρόασιν καὶ μελέτην τῶν μαθημάτων του, δὲν ἐφαίνετο ἐργαζόμενός τι. Πῶς λοιπὸν ἔζη ὁ πτωχὸς Κλεάνθης; ποῖος τῷ ἔδιδε χρήματα; Μήπως ἔκλεπτε; μήπως ἔζη δι' ἄλλου τινὸς ἀτίμου τρόπου; Τοιαῦται ὑποψίαι ἤρχισαν νὰ γεννῶνται εἰς

συστέλλομαι: *ἐντρέπομαι.* ***ὄστρακον:*** *τεμάχιον πήλινον.*

τὰς Ἀθήνας περὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἄρειος Πάγος, τὸ ἀνώτατον καὶ σεβάσμιον ἐκεῖνο δικαστήριον τῶν Ἀθηνῶν, μεταξὺ τῶν ἄλλων χρεῶν τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ ἡ ἐπιτήρησις τῶν ἀργῶν, προσεκάλεσεν ἐνώπιόν του τὸν ὕποπτον Κλεάνθην, διὰ νὰ ἐξετάσῃ αὐτὸν πῶς ζῇ τόσα ἔτη ἄνευ ἐργασίας τινός. Ὁ Κλεάνθης ἠναγκάσθη τότε νὰ παρουσιάσῃ πρὸς ὑπεράσπισίν του κηπουρούς τινας τῶν Ἀθηνῶν, ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν ὁποίων ἀνεφάνη ὅτι ἐσύχναζε τὰς νύκτας εἰς τοὺς κήπους αὐτῶν, ὅπου ἀντλῶν ὕδωρ ἐκ τῶν πηγαδίων (φρεάτων) ἐπότιζε τοὺς κήπους των, καὶ ὅτι οὕτω διὰ τῆς χρηματικῆς ἀμοιβῆς τῶν νυκτερινῶν κόπων του ἔζη τὰς ἡμέρας του, ἐνασχολούμενος εἰς τὰ μαθήματά του. Οἱ Ἀρειοπαγῖται καὶ πάντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐθαύμασαν καὶ ἐπήνεσαν τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ πτωχοῦ Κλεάνθους, ὅστις ἔκτοτε ἐπωνομάσθη Φρεάντλης, διότι ἔζη ἀντλῶν ὕδωρ ἐκ τῶν φρεάτων.Ἐψήφισαν δὲ πρὸς βοήθειάν του χρηματικόν τι ποσόν, ὅπως ἀνετώτερα ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδάς του. Οὕτως ὁ Κλεάνθης ἀνεφάνη ὁ ἱκανώτερος τῶν μαθητῶν τοῦ Ζήνωνος· καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸν διεδέχθη εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας. Εἰς τὸν Κλεάνθην ἀποδίδεται καὶ τὸ ὀρθότατον ἐκεῖνο ρητόν, ὅτι οἱ «ἀπαίδευτοι μόνον κατὰ τὴν μορφὴν διαφέρουν ἀπὸ τὰ θηρία». Τώρα δὲ θέλω σᾶς διηγηθῇ καὶ τὰ τοῦ Κωνσταντίνου».

«Ὁ πατήρ του, ὢν ὁπλοποιός, δὲν εὑρίσκει εἰς τὴν εἰρηνικήν μας κωμόπολιν ἐργασίαν πρὸς ἐξοικονόμησιν τῆς πολυαρίθμου οἰκογενείας του· ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ μεταβῇ οἰκογενειακῶς εἰς τὴν Σκόδραν τῆς Ἀλβανίας, ὅπου ὅμως δὲν ὑπάρχει σχολεῖον διὰ τὸν Κωνσταντῖνον. Ἡ ἀπόφασις αὕτη κατεπίκρανε τὴν καρδίαν τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις, διὰ νὰ μὴ διακόψῃ τὰ μαθήματά του, μὲ παρε-

κάλεσε μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς νὰ τὸν συστήσω, εἰ δυνατόν, εἴς τινα ἀρτοποιὸν τῆς κωμοπόλεως, διὰ νὰ ἐργάζηται παρ' αὐτῷ τὴν ἑσπέραν καὶ τὴν νύκτα· ἔχων δὲ οὕτω κατοικίαν, ὀλίγην τροφὴν καὶ ἐλευθέρας τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας, νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ μαθήματά του. Τί λέγετε λοιπόν», ἐπρόσθεσεν ὁ γέρων, «δικαίως ἢ ἀδίκως ἐπωνόμασα Κλεάνθην τὸν Κωνσταντῖνον; Εἶπον λοιπὸν πρὸς αὐτὸν ὅτι, ἀντὶ νὰ τὸν συστήσω εἰς ἀρτοποιόν, εὐχαρίστως θέλω τὸν παραλάβει εἰς τὴν οἰκίαν μου, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ μαθήματά του. Ὁποία ἐντροπή! ἐνῷ νέοι πτωχοὶ καὶ δυστυχεῖς, ὡς ὁ Κλεάνθης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, προσπαθοῦν μὲ πᾶσαν θυσίαν, ν' ἀνοίξωσι διὰ τῶν γραμμάτων τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς των, καὶ νὰ στολίσωσι καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν των μὲ τὰ καλὰ τῆς παιδείας, ἄλλοι νέοι, υἱοὶ εὐκαταστάτων γονέων, προτιμῶσι νὰ μένωσι βάναυσοι, τυφλοὶ καὶ ἀπαίδευτοι, ἄνθρακες μαῦροι καὶ ρυπαροί!».

ΤΑ ΛΙΜΑΝΑΚΙΑ

Ἀλ. Παπαδιαμάντη

Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης εἶναι ἐκ τῶν κορυφαίων διηγηματογράφων μας καὶ εἰς τὰ διηγήματά του ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τοὺς ἁπλοῦς ἀνθρώπους τῆς νήσου του, τῆς Σκιάθου, ὅπου ἐγεννήθη τὸ 1851 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐτελείωσε τὸ γυμνάσιον καὶ ἐφοίτησεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολήν, χωρὶς ὅμως νὰ λάβῃ πτυχίον. Συνειργάσθη εἰς πολλὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Εἰς τὰ διηγήματά του χρησιμοποιεῖ μὲ ἰδιότυπον τρόπον τὴν γλῶσσαν καὶ ἔχει ἰδιαίτερον προσωπικὸν ὕφος. Ἐκ τῶν πολλῶν ἠθογραφικῶν διηγημάτων του τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ Σκιαθίτικα Πολὺ γνωστὴ εἶναι ἡ νουβέλα του «Φόνισσα», ἐνῷ ἔχει γράψει καὶ μερικὰ μυθιστορήματα: «Ἡ μετανάστις», «Οἱ Ἔμποροι τῶν Ἐθνῶν», «Ἡ Γυφτοπούλα». Τέλος ἔγραψε καὶ ὀλίγα ποιήματα θρησκευτικοῦ κυρίως περιεχομένου.

έλος, ἀφοῦ ἔφερε πολλὲς βόλτες ἐντὸς τῆς παραθαλασσίας ἀγορᾶς τοῦ Βόλου, ὁ καπετὰν Ἠλίας τῆς Μπαμπλένως — καὶ ποῦ νὰ θυμηθῇ ὅλας τὰς παραγγελίας, ὅσας τοῦ εἶχον φορτώσει ἀπὸ τὸ νησὶ οἱ καλοὶ πατριῶται του! Ἔπρεπε νὰ ἦτο ὁ νοῦς του κατάστιχον τοῦ Δελχαρόγιαννου τοῦ χασάπη, ἢ ἔπρεπε νὰ ἦτο ἀποθήκη παλαιῶν πραγμάτων τοῦ γερο-Πανᾶ, διὰ νὰ τὰ ἐνθυμῆται ὅλα, μὲ αὔξοντα ἀριθμόν, μὲ εἶδος καὶ ποσὸν καὶ μὲ ὄνομα. Ἄλλος τοῦ εἶχε δώσει προκαταβολὴν πενῆντα λεπτά, διὰ νὰ τοῦ ἀγοράσῃ ἕνα

τρυγολόγον ἢ ἕνα κυρτὸν σουγιάν, «γκέκαν» καλούμενον, καὶ ἄλλος τοῦ εἶχεν δώσει δύο δραχμάς, διὰ νὰ τοῦ φέρῃ μισὴν δουζίναν πιάτα. Ἄλλος τοῦ εἶχε παραγγείλει λαιμοδέτην, ἄλλος καπέλλον, καὶ ἄλλος ἕνα κεφαλοτύρι. Ὁ Γιάννης ὁ Ἀντώναρος τοῦ εἶχε παραγγείλει μίαν σβάρναν*, διὰ τὸ ἰσοπέδωμα τῶν σβώλων τοῦ χώματος μετὰ τὸ ὄργωμα, κι ἡ Μαργαρὼ τῆς Πασσίνας τοῦ εἶχε δώσει λεπτά, διὰ νὰ τῆς ψωνίσῃ κουντοῦρες* κόκκινες ἢ παντόφλες μυτερές.

Ἀφοῦ ἐψώνισεν ὅλας τὰς παραγγελίας ὅπως ἐνεθυμήθη, καὶ τὰς ἐπὶ πιστώσει, καὶ τὰς ἐπὶ προκαταβολῇ, καὶ τοῦ ἔμειναν ἀκόμη 1.20 ἀπὸ τὰ ξένα λεπτά, ὅσα εἶχε βάλει χωριστὰ εἰς μίαν σακκούλαν, καὶ τὰς ἔβαλεν εἰς τὸ ἀριστερὸν θυλάκιον* τοῦ γελέκου, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ μικρὸ τοῦτο ποσὸν εἰς πάντα ὅστις θὰ τὸ ἀπήτει — μὰ δὲν ἦτο τὸ μυαλό του ρολόϊ διὰ νὰ ἐνθυμῆται ὅλα· «ἕνας νοῦς, κι αὐτὸς ρωμέϊκος» —ἐμβαρκάρησε εἰς τὴν βρατσέραν*, ὡς τρεῖς ὧρες νύκτα, μὲ σκοπὸν ν' ἀποπλεύσῃ μετὰ τὰ μεσάνυκτα.

Ἐξημέρωνεν ἡ 30 Δεκεμβρίου.

Ὁ καιρὸς ἦτον γλυκὺς καὶ μαλακός. Εἶχε κάμει σφοδρὸν χειμῶνα πρὸ τῶν Χριστουγέννων.

Ὁ καπετὰν Ἠλίας ἐλογάριαζεν, ὅτι θὰ εἶχε καιρὸν νὰ φθάσῃ, τὸ ἀργότερον, τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εἰς τὴν μικρὰν νῆσον του, ἀπέχουσαν περὶ τὰ τριάντα ναυτικὰ μίλια ἀπὸ τὸν Βόλον.

Καὶ μὲ ὅλα τὰ ἐνάντια καὶ τὰ ἐνδεχόμενα, καὶ ἂν τυχὸν θὰ ἠναγκάζετο ἀπὸ παρακαιρὸν* νὰ πλησιάσῃ εἰς κα-

---

σβάρνα: *γεωργικὸν ἐργαλεῖον.* ***κουντούρα*** *(τουρκ.): εἶδος γυναικείου ὑποδήματος χαμηλοῦ.* ***θυλάκιον:*** *τσέπη.* ***βρατσέρα:*** *εἶδος ἱστιοφόρου πλοίου.* ***παρακαιρός:*** *καιρὸς ἀντίθετος.*

νὲν ἀπὸ τὰ προσφιλῆ λιμανάκια του, τὰ ἐντὸς τοῦ κόλπου ἢ τὰ ἔξω εἰς τὸ πέλαγος — ἐπειδὴ ἦτο πολὺ συντηρητικὸς καὶ προβλεπτικός, ὡς κυβερνήτης τοῦ πλοίου, καὶ δὲν τοῦ ἤρεσκε ν' ἀρμενίζῃ τὴν νύκτα, ἀφ' ἑσπέρας, εἰμὴ μόνον μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ὅταν θὰ εἶχεν ἡμέραν ἐμπρός του. Τὰ λιμανάκια ταῦτα δὲν ἐχρειάζοντο κατάστιχον διὰ νὰ καταριθμηθῶσιν· ἦταν ἡ Χονδρὴ Ἄμμος, τὸ Ἐλαφοκκλῆ-

σι, ὁ Ἅη-Σώστης, τὸ Ἀπάγκιο καὶ ὁ Χαμογιαλός. Καὶ δὲν θὰ ἦτο βεβαίως ἀνάγκη νὰ προσεγγίσῃ εἰς ὅλα, ὅπως ἄλλοτε τοῦ εἶχε συμβῆ. Ἀλλὰ τώρα ἔπρεπε νὰ εὑρίσκεται τὴν παραμονὴν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εἰς τὴν νῆσον του, διὰ νὰ ἀποβιβάσῃ ὅλα τὰ ἐμπορεύματα καὶ τὰς παραγγελίας, διὰ νὰ ἑορτάσουν οἱ ἄνθρωποι τὴν Πρωτοχρονιὰν μὲ χαρὰν καὶ ὑγείαν.

Ἀφοῦ ἔπλευσε πέντε μίλια ἐντὸς τοῦ κόλπου, εἰς τὰς τρεῖς μετὰ τὰ μεσάνυκτα ἐσηκώθη ἄνεμος, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο νὰ ἔρχεται ἀπὸ ἄλλα μπογάζια*, ἀπὸ τὰ στενὰ τὰ μεταξὺ Εὐβοίας καὶ τῆς Στερεᾶς. Ὁ ἄνεμος αὐτὸς δὲν ἦτο πολὺ σφοδρός, οὔτε κυρίως ἐνάντιος, ἀλλ᾽ ἦτον ὀχληρός. Ἐπειδὴ ἦτον νύκτα ἀκόμη — ἤθελε τρεῖς ὥρες ὡς ποὺ νὰ βγῇ ὁ ἥλιος — κι ἐπειδὴ ἦτον χειμῶνας καιρός, ὁ καπετὰν Ἠλίας, διὰ τὸ ἀσφαλέστερον, ἐγύρισε τὴν πλώρην πρὸς τὸν γραῖγον*, κατὰ τὴν στεριάν, κι ἐπῆγε κι ἤραξεν εἰς τὴν Χονδρὴν Ἄμμον.

Μόλις ηὗρε τὸν βυθὸν ἡ ἄγκυρα, κι ὁ ἄνεμος ἐφάνη ὅτι ἐκόπασεν ἐντὸς τοῦ κόλπου. Ἡ βοὴ ἔπαυσε νὰ ἔρχεται ἔξωθεν, ἀπὸ τὸ στόμιον τοῦ μικροῦ ὅρμου. Ὁ κυβερνήτης τῆς βρατσέρας, διὰ νὰ μὴ χασομερᾷ, ἐσαλπάρισε πάλιν, ἰσάρισε* τὶς μποῦμες* τῶν δύο καταρτιῶν, τὰς ὁποίας μόλις εἶχε μαϊνάρει*, ἔβαλε πλώρην πρὸς ἀνατολάς, κι ἔπλευσε πρὸς τὸ Τρίκκερι, τὸ ὑψηλὸν ἀκρωτήριον, τὸ κλεῖον τὸν Παγασητικόν.

Ἀλλὰ πρὶν φθάσῃ ἀκόμη ἐκεῖ, καὶ πρὶν δυνηθῇ εἰς τὰς πρώτας ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ν᾽ ἀντικρύσῃ τὰς κοκκινωπὰς οἰκίας τοῦ γραφικοῦ χωρίου, εἰς τὸ ὕψος τοῦ λόφου, ὁ ἄνεμος ἐφάνη ὅτι ἐτράπη πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἤρχετο ἀντίπρῳρα εἰς τὴν βρατσέραν. Ἀκόμη δὲν εἶχε χαράξει καλά! Ὁ καπετὰν-Ἠλίας τῆς Μπαμπλένως ἐστράφη ἀριστερά, κι ἐπῆγεν κι᾽ ἔρριψε τὴν ἄγκυραν εἰς τὸ Ἐλαφοκκλῆσι, τὸν μικρὸν ὡραῖον λιμενίσκον. Ἴσως ἐκεῖ ἦσαν οἱ Ἀφέται* τῶν ἀρχαίων.

μπογάζι: *στενόν.* ***γραῖγος:*** *Βορειοανατολικὸς ἄνεμος.* ***ἰσάρω:*** *σηκώνω.* ***μπούμα:*** *τὸν τελευταῖον ἱστίον πρὸς τὴν πρύμνην.* ***μαϊνάρω:*** *χαλαρώνω, ὑποστέλλω.* ***Ἀφέται:*** *λιμὴν καὶ ἀκρωτήριον τῆς Μαγνησίας.*

Ὁ ἄνεμος ἦτο πράγματι ἀπηλιώτης* καὶ ὅσο πήγαινε ἐφρεσκάριζε*. Ὁ Ἠλίας τῆς Μπαμπλένως εἶχε τόσα ἐμπορεύματα εἰς τὸ ἀμπάρι — ὀρύζια, καπνά, πάστες, βαρέλια ρωμιοῦ* καὶ ρακίου — τόσας παραγγελίας εἰς τὴν κάμεραν τῆς πρύμνης. Δὲν τὸν ἔμελεν ἂν αὐτὸς ἢ τὸ σκάφος ἐκινδύνευε, τὸν ἔμελεν ὅμως πολὺ διὰ τὰ πράγματα τὰ ξένα.

Ἡ βρατσέρα του ἦτο συγχρόνως ἡ Πάραλος* καὶ ἡ Σαλαμινία* τῆς μικρᾶς νήσου. Ὅπως λέγουν ὅτι εἰς περασμένους χρόνους, ἂν δὲν ἔστελλεν ὁ ἰμάμης* τῆς Προύσσης μήνυμα, ὅτι ἔκανε φεγγάρι, δὲν ἠδύνατο ὁ Σουλτάνος νὰ κάμῃ μπαϊράμι*, καὶ ἂς ἦτον εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὁρατὸν ἀπὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν τὸ φεγγάρι ὀφθαλμοφανῶς, οὕτω, ἂν ἡ βρατσέρα τοῦ καπετὰν-Ἠλία δὲν κατέπλεεν εἰς τὴν μικρὰν νῆσον νὰ φέρῃ τὰ τόσα ὀψώνια, σχεδὸν δὲν θὰ ἠδύναντο οἱ κάτοικοι νὰ κάμουν Χριστούγεννα ἢ Πρωτοχρονιὰν ἢ Λαμπρήν.

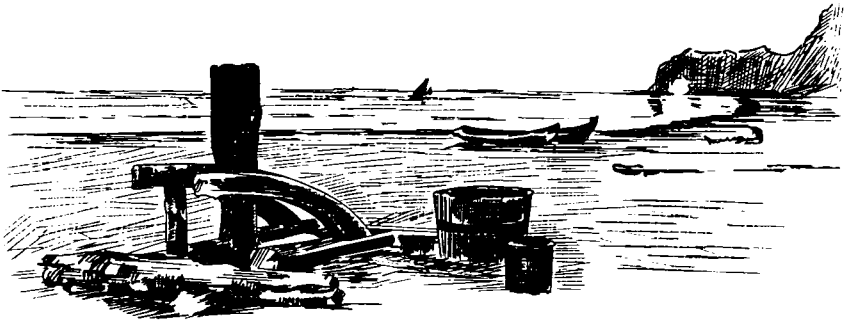
Ὁ Ἠλίας τῆς Μπαμπλένως ἦτο χρηστὸς καὶ εἰλικρινὴς ἄνθρωπος. Μίαν μόνην ἀπιστίαν εἶχε κάμει, ὅταν πάρα πολὺ νέος — τὸ κρῖμα του τὸ εἶχεν ἐξομολογηθῆ τότε εἰς τὸν πνευματικόν, κι ἔκτοτε τὸ διηγεῖτο εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους — μὲ τὸ δασκάλεμα ἑνὸς γεροντοτέρου, ὅστις ἐφαίνετο νὰ εἶναι πεπειραμένος περὶ τὰ τοιαῦτα, εἶχον καταχρασθῆ δεκάδας τινὰς κεραμιδίων ἀπὸ τὰ πλινθοποιεῖα τῶν Ὡρεῶν*. Ἀλλὰ μόλις εἶχε διαπραχθῆ ἡ κλοπή, ὅταν ἔκυψεν ὁ Ἠλίας νὰ λύσῃ τὴν μπαρούμαν* τῆς φελούκας* διὰ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ πλοῖον τεραστία σμέρνα, ἀνα-

---

ἀπηλιώτης: *ὁ ἀνατολικὸς ἄνεμος.* ***φρεσκάρω:*** *δυναμώνω, σηκώνω κῦμα.* ***ρώμι:*** *ρούμι.* ***Πάραλος*** *καὶ* ***Σαλαμινία:*** *ἱερὰ πλοῖα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς ἐπισήμους περιπτώσεις καὶ εἰς ἑορτάς.* ***ἰμάμης:*** *ἱερεὺς μουσουλμάνος.* ***μπαϊράμι:*** *θρησκευτικὴ ἑορτὴ τῶν μουσουλμάνων.* ***Ὡρεοί:*** *κωμόπολις τῆς Εὐβοίας.* ***μπαρούμα:*** *σχοινὶ τῆς πλώρης.* ***φελούκα:*** *βάρκα.*

πηδήσασα ἀπὸ ἕνα χάραυλον* ἢ θαλάμι* ἐκεῖ πλησίον, τοῦ ἔφαγε τρομερὰ τὰ κρέατα τῆς ὠλένης* τῆς δεξιᾶς, μὲ τοὺς θηριώδεις ὀδόντας της.

Αὐτὸ ἦτον ἡ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ διὰ τὸν νεαρὸν τότε ναυτικόν. Ἡ σμέρνα εἶχεν ἀποσταλῆ θεόθεν, ὡς τιμωρός. Καὶ μετὰ εἰκοσαετίαν ὕστερον ὁ Ἠλίας ἐδείκνυε τὰς οὐλὰς τοῦ φοβεροῦ δήγματος* εἰς ὅλους πρὸς ὅσους διηγεῖτο τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀληθέστατον, ὡς φαίνεται.

Εὐτυχῶς μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ὁ λεβάντης* ἤρχισε νὰ καταπραΰνεται, εἶτα* ἐκόπασεν ὁλοσχερῶς. Ὁ καπετὰν-Ἠλίας, ὅστις εἶχεν ἐξέλθει μὲ τὴν βαρκούλαν εἰς τὰ ὀλίγα βράχια τὰ ὁποῖα ἔκλειον τὸν ὅρμον, πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἠσχολεῖτο νὰ μαζώξῃ κοχύλια καὶ πεταλίδας, ὅπου ἔβοσκαν ἐκεῖ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὸν ἴσκιον τοῦ θαλασσίου βράχου, μετὰ λύπης ἀφῆκε τὸ προσφιλὲς λιμανάκι του — ἦτο μία ποιητικωτάτη μικρὰ ἀγκάλη τοῦ ἐδάφους, ὅπου ἠμέρευαν τὰ ἄγρια κύματα κι ἐγυάλιζεν γαλανὰ ὁ πόν-

---

χάραυλον: *ρωγμὴ βράχου.* ***θαλάμι:*** *κοίλωμα ἢ κρύπτη βράχου.* ***ὠλένη:*** *ὀστοῦν τοῦ βραχίονος.* ***δῆγμα:*** *δάγκωμα.* ***λεβάντης:*** *ἀνατολικὸς ἄνεμος.* ***εἶτα:*** *κατόπιν.*

τος — κι ἐξέπλευσεν πάλιν πρὸς ἀνατολάς. Τώρα θὰ ἐξήρχετο πλέον εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, καὶ ὁ Θεὸς βοηθός!

Πολὺ χορευτικὸν καὶ μὲ ἀποτόμους λικνισμοὺς ἦτο τὸ πέρασμα ἐκεῖνο. Ἀχαλίνωτον, μὲ τὰς λευκὰς χαίτας τῶν κυμάτων ἀδιακόπως ὀρθουμένας καὶ ἀναπηδώσας, πλέον ἄγνωστον δρόμον πρὸς τὸν ἀτελεύτητον ὑγρὸν κύκλον, βαῖνον πρὸς τὸ ἄπειρον, πρὸς τὴν αἰωνιότητα, τὸ πέλαγος, ἀναχόρταγον, εἶχε φάγει πολλὰ σκάφη καὶ σκελετά, πολλὰ σκαριὰ πλοίων καὶ πολλὰ κουφάρια ἀνθρώπων. Αἱ καλαὶ οἰκοκυράδες, αἱ εὐλαβεῖς χριστιαναὶ γύρω εἰς τὰ χωριὰ καὶ εἰς τὰς νήσους, ἐμαγείρευαν, ἐξαιρέτως τὸν ὀρφόν*, τὴν συναγρίδα, καὶ ὅλα τὰ μεγάλα νόστιμα ὀψάρια, ἀλλὰ ποῦ νὰ δοκιμάσουν τὴν γεῦσιν, νὰ κοιτάξουν τὸ φαγὶ στ' ἁλάτι! Τὰ ὀψάρια ἐκεῖνα, ἦτο πιθανὸν νὰ εἶχαν θίξει πνιγμένους ἀνθρώπους καὶ ποία καλὴ χριστιανὴ θὰ τὰ ἔβαζε ποτὲ στὸ στόμα της;

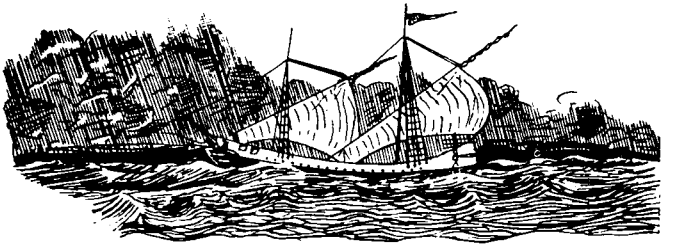
Ἀφοῦ ἔκαμψεν τὸ Τρίκκερι καὶ εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ὡς ἓν μίλιον εἰς τὸ πέλαγος, ἤρχισε νὰ λικνίζεται πολὺ δυνατὰ πλευρόθεν, ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Ὁ ἄνεμος εἶχε ψηλώσει καὶ τὸν ἐπῆγε γραῖγον*.

Ὁ κυβερνήτης διέταξε τὸν ναύτην καὶ τὸν μοῦτσον του νὰ ποδίσουν*, καὶ στραφέντες εἰσέπλευσαν εἰς τὸν Ἂη-Σώστην, τὸν φερώνυμον* ὅρμον, καὶ ἠγκυροβόλησαν. Ἄ! τώρα ἀντίκρυζαν τὴν ὡραίαν καταπράσινον νῆσον, ὅπου ἦτον ὡς παράδεισος φυτεμένος ἀνάμεσα εἰς τὰ τέσσερα πέλαγα, τὰ ὁποῖα τὸν ἔβρεχαν ὡς οἱ τέσσαρες

ὀρφός: *ροφός.* ***γραῖγος:*** *βορειοανατολικὸς ἄνεμος.* ***ποδίζω:*** *ἀνακόπτω τὸν πλοῦν.* ***φερώνυμος:*** *αὐτὸς ποὺ ἔχει τὸ ὄνομα κάποιου ἄλλου (ἐδῶ τοῦ Ἂη-Σώστη).*

ποταμοὶ τὸ πάλαι τὸν κῆπον τῆς Ἐδέμ! Δὲν ἦσαν μακρὰν πλέον· ἀπεῖχον δέκα μίλια, καὶ νὰ ἔσκαζεν ὁ ἐχθρός, ὡς τὴν ἄλλην ἡμέραν τὴν 31ην ὅλοι οἱ ἄνεμοι θὰ ἐκόπαζαν, καὶ ἡ βρατσέρα θὰ κατευοδώνετο εἰς τὸν πλοῦν της.

Ἐνύκτωσεν ἤδη. Ὁ Ἠλίας τῆς Μπαμπλένως εἶχεν ἀπόφασιν πρὶν φέξῃ ἡ ἄλλη μέρα, μετὰ τὸ μεσονύκτιον, κοντὰ τὰ χαράματα, νὰ πλεύσῃ εἰς τὸ ποθητὸν τέρμα τοῦ ταξιδιοῦ του.

Πράγματι, ὁ Ἄη-Σώστης τοὺς ἐβοήθησε, καὶ δὲν ἐχρειάσθη πλέον ὅταν ἀπέπλευσαν περὶ τὸ λυκαυγές, νὰ προσεγγίζουν καὶ εἰς τὰ ἄλλα δύο λιμανάκια, οὔτε εἰς τὸ Ἀπάγκιο, οὔτε εἰς τὸν Χαμογιαλόν. Ἦτο γαλήνη κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας. Ἀλλὰ τὸ σκάφος δὲν ἐπροχώρει, ὅθεν ἔδεσε γιουντέκι* μὲ τὴν φελούκαν κι ἐρρυμουλκοῦσαν τὸ πλοῖον κωπηλατοῦντες, ὁ καπετὰν Ἠλίας καὶ ὁ ναύτης του. Μόνον ὁ μικρὸς μοῦτσος ἔμεινε ἐπὶ τῆς βρατσέρας κρατῶν τὸ πηδάλιον.

Ἀτυχῶς, ὅταν τὰς ἐπῆρεν ἡ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς νήσου, πελαγήσιος ἄνεμος σφοδρὸς ἦλθε πάλιν ἐξ ἀριστερῶν, καὶ ἤρχισε νὰ κλυδωνίζεται θλιβερὰ τὸ μικρὸν σκάφος. Ὁ Ἠλίας τῆς Μπαμπλένως καὶ ὁ ναύτης του ἔλυσαν τὸ γιουντέκι, ἀνῆλθον ἐπὶ τῆς βρατσέρας κι ἐχειρίσθησαν τὰ ἄρ-

---

γιουντέκι: *σχοινίον διὰ τὴν ρυμούλκησιν.*

μενα καὶ τὸ πηδάλιον. Ἐμαϊνάρισαν τὰ πανιά, κι' ἔμεινε τὸ σκάφος ξυλάρμενον*.

Νὰ διαπλεύσῃ τις ὅλον τὸν κόλπον καὶ τὸ πέλαγος, ν' ἀράξῃ εἰς τρία λιμανάκια, τὴν Χονδρὴν Ἄμμον, τὸ Ἐλαφοκκλῆσι, καὶ τὸν Ἅη-Σώστην — μόνον εἰς τ' Ἀπάγκιο καὶ εἰς τὸν Χαμογιαλὸν νὰ μὴ προσεγγίσῃ — νὰ φθάσῃ ἀποκάτω ἀπὸ τὴν Σκίαθον, καὶ ἀντὶ νὰ σὲ προστατεύσῃ ἡ χαριτωμένη ἀκτὴ τοῦ ὡραίου νησιοῦ, νὰ σὲ κλυδωνίζῃ καὶ νὰ σὲ χορεύῃ διαβολικὸν χορὸν ὁ πελαγήσιος ἄνεμος! Καὶ μάλιστα νὰ ξημερώνῃ ἡ Πρωτοχρονιά, καὶ νὰ κοντεύῃ ἡ μέρα τῆς Παραμονῆς νὰ βραδιάσῃ! ὤ! αὐτὸ ἦτο μεγάλη ἀτυχία, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν.

Καὶ ἂν τουλάχιστον ἠδύνατο ὁ καπετὰν-Ἠλίας, ὅπως ἔσωσε τὸν ἑαυτόν του, τοὺς ἀνθρώπους του καὶ τὸ σκάφος, νὰ σώσῃ ὅλας τὰς παραγγελίας καὶ τὰ ἐμπορεύματα! Φεῦ! εὑρέθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ζωήν του εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ κάμῃ ἀβαρίαν*, μερικήν! Κι ἐν πρώτοις ἐβύθισε σιμὰ εἰς τὴν ἀκτὴν τρία βαρέλια ρῶμι, τὰ ὁποῖα ὅμως ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ ἐπανευρίσκοντο σχεδὸν ἀλώβητα* τὴν ἐπιοῦσαν ὅταν θὰ ἔπαυεν ἡ τρικυμία.

Ἡ βρατσέρα ἦτο ἐν ἀγωνίᾳ, μόλις δύο μίλια μακρὰν τοῦ λιμένος, ἀντικρὺ εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτήν· πλὴν δὲν ἠδύνατο νὰ πλησιάσῃ. Εἶτα ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν ἕνα σάκκον μὲ ρύζι καὶ δύο κάσσες μὲ σαπούνια. Τὸ ἀμπάρι ἄδειασεν ἀρκετά, κι ἐξαλάφρωσε τὸ σκάφος.

Ἂς ἔσωζε τουλάχιστον τὰς παραγγελίας! Ἀλλὰ πίσω εἰς τὴν καμπίναν, σιμὰ εἰς τὰ ὀψώνια, ἦτο μία δέσμη ἀπὸ

ξυλάρμενον: *μὲ τὰ πανιὰ διπλωμένα.* ***ἀβαρία:*** *ἡ ῥῖψις μέρους τοῦ φορτίου εἰς τὴν θάλασσαν εἰς περίπτωσιν κινδύνου.* ***ἀλώβητος:*** *σῶος, ἀπείρακτος.*

χαρτόνι γεμᾶτον ἀπὸ βαρέα σίδερα, ἐργαλεῖα, καὶ στὸ πάνω ἦτον ἕνα ψαλίδι, τὸ ὁποῖον εἶχε παραγγείλει εἰς τὸν καπετὰν Ἠλίαν, νὰ τῆς φέρῃ ἀπὸ τὸν Βόλον, ἡ Μαριὼ ἡ Μαλλίνα. Ὁ ναύτης, κατὰ διαταγὴν τοῦ κυβερνήτου, ἔρριψε τὸ βαρὺ τοῦτο πρᾶγμα εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ μαζὺ μὲ τ' ἄλλα σίδερα, ἐπῆγε καὶ τὸ ψαλίδι στὸν πάτο. Ὤ, νὰ τὸ ἔβλεπεν ἡ Μαριὼ ἡ Μαλλίνα, πῶς κατεποντίσθη οὕτω τὸ ψαλίδι της, πόσα θὰ ἔκοβεν ἡ γλῶσσα της ἐναντίον τοῦ καπετὰν Ἠλία.

Πλὴν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰ σίδερα καὶ τὸ ψαλίδι, εἰς τὴν ἰδίαν δέσμην, ἦσαν κι οἱ κουντοῦρες οἱ κόκκινες, οἱ μυτερές, τῆς Μαργαρῶς τῆς Πασσίνας. Ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ ναύτου, ἐπῆγαν κι οἱ κουντοῦρες μαζὺ μὲ τὰ σίδερα. Ὁ καπετὰν Ἠλίας ἐπρόφθασε καὶ τὰς εἶδεν ἐν ἀκαρεῖ*, ὡς πτερωτάς, παλλομένας, πρὶν βυθισθοῦν εἰς τὸ κῦμα. Ὤ, πόσον ἐλυπήθη! Καὶ τί λόγον θὰ ἔδιδεν εἰς τὴν γειτόνισσάν του, τὴν Μαργαρὼ τῆς Πασσίνας;

Τὸ μόνον πρᾶγμα ἐξ ὅλων τῶν παραγγελιῶν, τὸ ὁποῖον ἐκ προθέσεως ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἦτο ἡ σβάρνα, οἱονεὶ χερσαία σχεδία ἀπὸ χονδρὰς σανίδας, δεμένας μὲ σίδερα, ἡ ἀγορασθεῖσα κατὰ παραγγελίαν τοῦ ζευγηλάτου Γιάννη τοῦ Ἀντώναρου. Καὶ τὴν ὥραν ὅπου ἡ βρατσέρα ἤρχισε τέλος νὰ στεγάζεται ἀπὸ τὸν ἄνεμον καὶ νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸν λιμένα, βασίλευμα ἡλίου, ἐνῷ παρέκαμπτε τὸ Καλαμάκι, τὸν κάβον* ὅστις κλείει ἐκ δυσμῶν τὸν λιμένα, ὁ καπετὰν Ἠλίας τοῦ ἐφάνη, ὅτι ἔβλεπε μίαν κάπαν καὶ μίαν ἀνθρωπίνην κατατομὴν ἱσταμένην ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ χειρονομοῦσαν πρὸς τὸ μέρος τῆς βρατσέρας. Ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἦτο ὁ Γιάννης ὁ Ἀντώναρος, ὅστις

ἐν ἀκαρεῖ: *εἰς μίαν στιγμήν* ***κάβος:*** *ἀκρωτήριον.*

βεβαίως ἠρώτα τὸν κυβερνήτην ἂν τοῦ ἔφερε τὴν σβάρναν. Ἀλλὰ τὴν φωνὴν τὴν ἔπαιρνεν ὁ ἄνεμος.

Ὅταν ὅμως ἡ βρατσέρα ἐπλησίασεν, ἅμα ἐνύκτωσεν, εἰς τὸν βράχον τοῦ Ἐπάνω Μαχαλᾶ, ὁ Ἠλίας τῆς Μπαμπλένως ἤκουσε τὴν ὀξεῖαν φωνὴν τῆς Μαργαρῶς τῆς Πασσίνας, τῆς γειτόνισσάς του.

— Θυμήθηκες νὰ μοῦ φέρῃς τὶς κουντοῦρες, καπετὰν-Ἠλία;

ΣΤΙΧΟΙ

Ἰ. Πολέμη

Τὸ μονοπάτι ποὺ ἔπιασες
ξέρεις ποῦ θὰ σὲ βγάλη;
Δὲν ξέρεις; τότε γύρισε
στὴ στράτα τὴ μεγάλη.

Αὐτή, ποὺ χρόνια ἀγύριστος
ὁ κόσμος τὴ διαβαίνει,
μὴ σοῦ φανῆ παράξενο,
κάπου καλὰ θὰ βγαίνη.

Ἄρχισες τὸ δρόμο σου.
ποῦ θὰ βγῆς; ποιὸς ξέρει!
Πάρε μόνο σύντροφο
τὸ ραβδὶ στὸ χέρι.

Στὸ γοργὸ τὸ διάβα σου
θἄναι βάρος, ὅμως
δὲν εἶν' ἴσος πάντοτε
τῆς ζωῆς ὁ δρόμος.

Θὰ βρεθοῦν ἀνήφοροι
θὰ βρεθοῦν γκρεμνοί.
Τὸ ραβδὶ ἀπ' τὸ χέρι σου
μὴν τ' ἀφήσης, μή!

Βαστᾶ ἡ μητέρα τὸ μωρὸ
στὴν ἀγκαλιά της.
Τὸ γάλα της πιὸ γλυκερὸ
ἢ τὰ φιλιά της;

Στέκει ὁ πατέρας στὸ πλευρό,
λίγο πιὸ πέρα,
καὶ μιὰ κοιτάζει τὸ μωρό,
μιὰ τὴ μητέρα.

ΤΙ ΘΕΛΩ

Γ. Δροσίνη

Δὲ θέλω τοῦ κισσοῦ τὸ πλάνο ψήλωμα
σὲ ξένα ἀναστυλώματα δεμένο.
Ἂς εἶμαι ἕνα καλάμι, ἕνα χαμόδεντρο·
μὰ ὅσο ἀνεβαίνω, μόνος ν' ἀνεβαίνω.

Δὲ θέλω τοῦ γυαλιοῦ τὸ λαμπροφέγγισμα
ποὺ δείχνεται ἄστρο μὲ τοῦ ἡλιοῦ τὴ χάρη.
Θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴ φλόγα μου
κι ἂς εἶμαι κι ἕνα ταπεινὸ λυχνάρι.

ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Γ. Στρατήγη

Ὁ Γεώργιος Στρατήγης ἐγεννήθη εἰς τὰς Σπέτσας τὸ 1860 καὶ ἐσπούδασε Νομικὰ εἰς Ἀθήνας, Παρισίους καὶ Βερολῖνον. Εἰργάσθη ὡς συμβολαιογράφος εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1938. Ἔγραψε κυρίως ποήματα καὶ μάλιστα πατριωτικά. Ποιητικὰς συλλογὰς ἐδημοσίευσε τὰς ἑξῆς: «Ἔρως καὶ Ψυχὴ» (1892), «Ροδοδάφνες» (1880), «Δύο ἐπέτειοι» (1889), «Νέα ποιήματα» (1892), «Τραγούδια τοῦ σπιτιοῦ» (1899), «Ἥρωα καὶ μνημόσυνα» (1902), «Τρόπαια» (1914), «Τί λὲν τὰ κύματα» (1918). Ἔγραψεν ἀκόμη διηγήματα, θεατρικὰ ἔργα καὶ μετέφρασε τὸν «Φάουστ» καὶ τὸ «Ὄνειρο θερινῆς νυκτός».

Σύ, τῆς καρδιᾶς κρυφὸ μαργαριτάρι,
καὶ τῆς ζωῆς σεμνὸ προσκυνητάρι,
ὅπου ἔχτισεν ὁ ἄνθρωπος στὴ γῆ,
ὅταν σ' αὐτὴ τὴν ἔρμη ἤθελε πλάση,
ἀντὶ γιὰ τὴν Ἐδὲμ ὅπου εἶχε χάσει,*
τὴ θεϊκὴ νὰ μαλακώσει ὀργή.

Ἄπαρτο κάστρο, ποὺ ποτὲ δὲ μπαίνει
καὶ πάντα ἀπὸ τὴ θύρα σου ἔξω μένει
ἔχθρα, κακία καὶ προδοσιὰ κρυφή·
ποὺ αἰώνια τῆς ἀγάπης τὴ λαμπάδα
κρατεῖ ἀναμμένην ἄγρυπνη τριάδα,
Πατέρας καὶ Μητέρα κι Ἀδελφοί.

---

* ***Ἐδέμ:*** *ὁ κῆπος τοῦ παραδείσου.*

Ὦ σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορὲς ἂς εἶσαι εὐλογημένο,
καὶ τοῦ θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέλφια μου νὰ ραίνει μ' εὐλογία,
καὶ νὰ μυρώνει ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γηρατειά.

Σὺ μέ 'μαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω,
καὶ τὴ γλυκειὰ Πατρίδα νὰ λατρεύω,
ἐσὺ καὶ τὴ Φιλία νὰ λαχταρῶ·
σὺ κρύβεις μέσ' στὸ λατρευτό σου χτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο,
ποὺ μὲ κερνᾶ τῆς Λήθης τὸ νερό*.

τῆς Λήθης τὸ νερό: *τὸ ὕδωρ, ποὺ κατὰ τὴν λαϊκὴν δοξασίαν πίνουν οἱ νεκροὶ καὶ λησμονοῦν.*

Πόσες φορὲς μέσ' στῆς καρδιᾶς τὰ βάθη,
σὰν ἔνιωσα τοῦ κόσμου τ' ἄγρια πάθη,
ποὺ τρικυμίες μᾶς φέρνουν τῆς ζωῆς,
σὰν ἔμπαινα μέσ' στὴν καλή σου θύρα
μὲ γιάτρευες ἀμέσως μὲ τὰ μύρα
μιᾶς τρισευλογημένης σου πνοῆς!

Πόσες φορὲς μέσ' στὴ θερμή σου ἀγκάλη,
ὕστερα ἀπ' τὸν ἀγώνα καὶ τὴν πάλη,
γαλήνη εὑρῆκα καὶ παρηγοριὰ
γιατὶ στὸ στῆθος μέσα μὲ φωτίζεις
καὶ κάλλιο τὴν ψυχή μου ἐσὺ γνωρίζεις
ἀπὸ τῆς γῆς τ' ἀνθρώπινα θεριά!

Ἡ κάθε σου γωνιὰ κ' ἡ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
χαρὰ τῶν τραγουδιῶν μου ἢ στεναγμό,
στὶς κάμαρές σου μέσα καὶ στοὺς τοίχους
θωρῶ ὅλα τὰ ὄνειρά μου καὶ τοὺς στίχους
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καημό.

Καὶ τ' ἄψυχά σου ἀκόμα μὲ γνωρίζουν,
κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν,
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σκαμνί·
χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
τὴν ἀγκαλιὰ μοῦ ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
ποὺ κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμνοί.

Χαῖρε, ὦ χαῖρε σπίτι τιμημένο,
χίλιες φορὲς ἂς εἶναι εὐλογημένο,
καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέρφια μου νὰ ραίνει μ' εὐλογία,
καὶ νὰ μυρώνει ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά!

ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΟΠΟΥΛΟ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ

Παύλου Νιρβάνα

Ὁ Παῦλος Νιρβάνας (Ψευδώνυμον τοῦ Πέτρου Ἀποστολίδη), ἐγεννήθη εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ 1866. Ἐμεγάλωσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἐσπούδασεν ἰατρὸς καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ὡς στρατιωτικὸς ἰατρός. Ἐξελέγη ἀκαδημαϊκὸς τὸ 1928 καὶ ἀπέθανε τὸ 1937.
Εἶναι πολυγραφώτατος καὶ ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν ποίησιν καὶ μὲ τὴν πεζογραφίαν. Ἔγραψε διηγήματα («Τὸ πέρασμα τοῦ Θεοῦ», «Τὸ συναξάρι τοῦ Παπα-Παρθένη»), μυθιστορήματα, μελέτας κριτικάς, χρονογραφήματα καθὼς καὶ θεατρικὰ ἔργα («Ἀρχιτέκτων Μάρθας», «Μαρία Πενταγιώτισσα» κ.ἄ.).

Εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμὸν τῆς Λαχαναγορᾶς τοῦ Πειραιῶς ἐνεφανίσθη, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, ἕνας ἀνέλπιστος, πληγωμένος πρόσφυξ. Δὲν ἦτο οὔτε Μικρασιάτης, οὔτε Θρᾷξ. Δὲν τὸν εἶχαν κυνηγήσει αἱ ὀρδαὶ τοῦ Κεμάλ*. Δὲν τοῦ εἶχαν σπάσει τὸ πόδι του οἱ Τοῦρκοι Τσέτηδες*. Ἦτο ἁπλούστατα ἕνας ἀθῷος σπουργίτης.

Καθὼς ἐπετοῦσε στὸν οὐρανόν, τὸν ὁποῖον δὲν διεκδικοῦν, ὡς γνωστόν, οὔτε οἱ Ἕλληνες οὔτε οἱ Τοῦρκοι, τὸ λάστιχο ἑνὸς μικροῦ ἐντοπίου Τσέτη τὸν ἐτόξευσεν εἰς τὰ ὕψη, καὶ δὲν εἶχε τὴν εὐσπλαχνίαν νὰ τοῦ δώσῃ τοὐλάχιστον τὸν θάνατον: τοῦ ἐτσάκισε τὸ ποδαράκι του.

Κεμάλ: *τοῦρκος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικός (1880-1928).* ***Τσέτης:*** *τοῦρκος ἀντάρτης.*

Καὶ ὁ πληγωμένος σπουργίτης, λιγοθυμισμένος ἀπὸ τὸν τρομερὸν πόνον, ἔπεσεν, ὡς νεκρὸν σῶμα, εἰς τὸ χῶμα.

Ὁ μικρὸς Τσέτης ἔσπευσε νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ καὶ νεκρὸν ἀκόμη. Ἀλλά, τὴν τελευταίαν στιγμήν, ὁ πτερωτὸς τραυματίας εὑρῆκε τὴν δύναμιν τῶν πτερῶν του. Καὶ ἐσώθη πάλιν, εἰς τὰ ὕψη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔπεσε.

Τὰ πτερά του ὅμως ἀπέκαμαν εἰς τὴν οὐρανίαν περιπλάνησιν. Ἐδοκίμασε ν' ἀκουμπήσῃ σ' ἕνα κλαδὶ δένδρου νὰ ξεκουρασθῇ. Ἀλλὰ πῶς; Μόλις ἐπροσπάθησε νὰ στηριχθῇ στὸ ποδαράκι του, τρομεροὶ πόνοι τὸν ἔκαμαν νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ κάθε ἰδέαν ἀναπαύσεως. Καὶ μὲ τὰς τελευταίας δυνάμεις, ποὺ ἀπέμεναν στὶς μουδιασμένες φτεροῦγες του, ἐδοκίμασε πάλιν νὰ πετάξῃ. Ἔκαμε δύο τρεῖς γύρους εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ οἱ φτεροῦγες του δὲν τὸν ἐκρατοῦσαν πλέον. Ἔνιωθε τώρα ὅτι ὕστερα ἀπὸ λίγα λεπτά, λίγα δευτερόλεπτα, θὰ εὑρίσκετο κάτω στὸ χῶμα, ἀνίκανος πλέον νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς ἀγρίους μικροὺς Τσέτηδες τῆς γειτονιᾶς.

Εἰς ὁμοίαν περίστασιν, ὁ ἀεροπόρος, τοῦ ὁποίου ἐσταμάτησεν ἔξαφνα ὁ κινητήρ, κατοπτεύει* βιαστικὰ τὸ ἔδαφος καὶ ζητεῖ τὸ κατάλληλον μέρος, διὰ νὰ προσγειωθῇ, ὅσον ἀσφαλέστερα ἠμπορεῖ. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ μικρὸς πτερωτὸς ἀεροπόρος. Ὁ κινητήρ του δὲν ἐδούλευε πιά. Κατώπτευσε τὸ ἔδαφος. Παντοῦ δρόμοι μὲ τρομερὰ παιδιά, ποὺ ἐπερίμεναν μὲ τὰ λάστιχα τεντωμένα. Παντοῦ ἐχθρικοὶ αὐλόγυροι. Παντοῦ ἄξενα κεραμίδια, ὅπου ἕνας τραυματίας σπουργίτης, ἀνίκανος ν' ἀναζητήσῃ ἀλλοῦ τὴν τροφήν του, θὰ ἐκινδύνευεν ἀσφαλῶς ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ ἀσιτίαν. Ἔξαφνα, πρὸς ἕνα σημεῖον τοῦ ἐδάφους διέκρινε μίαν αὐλήν, ὅπου γυναικοῦλες καὶ μικρὰ παιδάκια ἐκι-

---

κατοπτεύω: *παρατηρῶ ἀπὸ ὑψηλά.*

νοῦντο, μὲ ἕνα ὕφος μεγάλης δυστυχίας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ δυστυχία ἐννοεῖ τὴν δυστυχίαν, ὁ πληγωμένος σπουργίτης δὲν ἄργησε νὰ καταλάβῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦσαν ἀδελφοί του, καὶ ὅτι ἡ αὐλὴ αὐτὴ δὲν ἦτο ὅπως οἱ ἄλλες αὐλὲς τῶν κακῶν ἀνθρώπων.

— Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους δυστυχισμένους κι ἐγώ! ἐσκέφθη ὁ μικρὸς σπουργίτης.

Καί, μ' ἕνα τέλειον βόλ-πλανέ, τὸ ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι ἐδιδάχθησαν, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τὰ πουλιά, εὑρέθη μέσα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ προσφυγικοῦ καταυλισμοῦ, κατάκοιτος εἰς τὸ χῶμα, ἀνίκανος νὰ κινηθῇ, ἕτοιμος ν' ἀποθάνῃ.

Ἀλλὰ δὲν ἄργησε νὰ βεβαιωθῇ ὅτι εὑρίσκεται μεταξὺ πονετικῶν ψυχῶν. Μία ἀτμόσφαιρα συμπαθείας καὶ ἀγάπης ἐσχηματίσθη γύρω ἀπὸ τὴν δυστυχίαν του. Οἱ ἄλλοι δυστυχισμένοι ἐννοοῦσαν τὸν πόνον του. Τὰ παιδάκια δὲν ἦσαν ἐκεῖ σκληρὰ καὶ ἄσπλαχνα, ὅπως τὰ ἄλλα παιδιά. Οἱ μεγάλοι δὲν ἦσαν κακοὶ καὶ ἀδιάφοροι. Ἀγαθὰ χέρια τὸν ἐσήκωσαν ἀπὸ τὸ χῶμα. Πνοαὶ ἀγάπης τὸν ἐχουχούλισαν*. Καὶ διὰ νὰ συμπληρωθῇ ἡ εὐτυχία του, μία ἀκόμη πονετικὴ ψυχὴ ἔσκυψεν ἀποπάνω του, ὡς Θεία Πρόνοια.

χουχουλίζω: *θερμαίνω μὲ τὴν ἐκπνοήν.*

Ἦτον ἡ ἀγαθὴ Πρόνοια καὶ τῶν ἄλλων δυστυχισμένων, ἡ δεσποινίς, ἡ διακονοῦσα τὴν Φιλανθρωπίαν εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμόν.

— Τὸ καημένο τὸ πουλάκι! εἶπεν ἡ δεσποινίς. Ἔχει σπασμένο τὸ ποδαράκι του. Πρέπει νὰ τὸ κρατήσουμε κι' αὐτὸ ἐδῶ, νὰ τὸ γιατρέψουμε, ὡς ποὺ νὰ μπορέσῃ νὰ ξαναπετάξῃ.

Ὁ μικρὸς σπουργίτης, μολονότι δὲν ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων, ἐκατάλαβε πολὺ καλὰ τί ἔλεγεν ἡ δεσποινίς, διότι ἡ γλῶσσα τῆς ἀγάπης εἶναι μία δι' ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ θεοῦ. Καὶ ἔσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν δεσποινίδα μ' ἕνα γλυκύτατον τσίου-τσίου.

— Εὐχαριστῶ, καλή μου κοπέλα, εὐχαριστῶ πολύ. Ὅταν γίνω καλά, θὰρθῶ νὰ σοῦ πῶ ἕνα ὡραῖο τραγουδάκι στὸ παράθυρό σου. Δὲν τραγουδῶ σὰν τὸ ἀηδόνι. Ἀλλὰ τὰ γλυκύτερα τραγούδια δὲν εἶναι τὰ τεχνικώτερα. Εὐχαριστῶ, καλή μου κοπέλα, εὐχαριστῶ. Τσίου-Τσίου.

Δύο τρυφερὰ χεράκια ἐπῆραν τὸν μικρὸν πτερωτὸν πρόσφυγα, τοῦ ἔδεσαν τὸ ποδαράκι του, τὸν ἐτάϊσαν, τὸν ἐπότισαν, καὶ ὕστερα τὸν ἐτοποθέτησαν σὲ μιὰ ζεστὴ καὶ μαλακὴ φωλίτσα. Ἦτο καὶ αὐτὸς ἕνα προσφυγόπουλο τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων φθάνει κάποτε, ἀγρία καὶ τρομερά, ὡς νὰ μὴν τῆς ἔφθανε γιὰ νὰ χορτάσῃ ὅλη αὐτὴ ἡ μεγάλη καὶ ἀπέραντη γῆ.

Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΥΤΥΧΙΑ

Γρ. Ξενοπούλου

Ὁ Γρηγόριος Ξενόπουλος εἶναι ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους νεοέλληνας λογοτέχνας καὶ διεκρίθη ὡς πεζογράφος, θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ κριτικός. Ἡ καταγωγή του ἦτο ἐκ Ζακύνθου, ἀλλὰ ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1867 καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας φυσικομαθηματικά. Ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν δημοσιογραφίαν, ἔγραψε δὲ εἰς τὸ παιδικὸν περιοδικὸν «Διάπλασις τῶν παίδων» τὰς «Ἀθηναϊκὰς ἐπιστολὰς» μὲ τὸ ψευδώνυμον «Φαίδων», αἱ ὁποῖαι διεπαιδαγώγησαν γενεὰς νέων. Ἀπὸ τὰ μυθιστορήματά του τὰ σπουδαιότερα εἶναι: «Κόκκινος βράχος», «Ἡ τιμὴ τοῦ ἀδελφοῦ», «Πλούσιοι καὶ φτωχοί», «Τυχεροὶ καὶ ἄτυχοι», κ.ἄ., ἐνῷ ἀπὸ τὰ θεατρικὰ ἔργα: «Ὁ πειρασμός», «Τὸ μυστικὸ τῆς Κοντέσσας Βαλέραινας», «Φωτεινὴ Σάντρη», «Στέλλα Βιολάντη», «Ποπολάρος», «Φοιτηταί», κ.ἄ. Ὁ Ξενόπουλος ἐτιμήθη μὲ τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1931 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὸν ρεαλισμόν των καὶ τὰ κοινωνικὰ θέματα, τὰ ὁποῖα θίγουν. Ἀπέθανε τὸ 1951 εἰς τὰς Ἀθήνας.

Γιαγιά, ἀλήθεια ἀπόψε ἀνοίγει ὁ οὐρανός;

— Ναί, παιδάκι μου, γιατὶ ξημερώνουν τὰ ἅγια Θεοφάνεια. Καὶ ὅποιος ἀγρυπνήση καὶ προφτάση σ' ἐκείνη τὴν ἀπόκρυφην ὥρα...

— Τὸ ξέρω, γιαγιά μου, τὸ ξέρω! Μπορεῖ νὰ ζητήση ὅ,τι θέλει ἀπ' τὸ Θεὸ καὶ τοῦ γίνεται.

— Ναί, μὰ φτάνει νὰ τοῦ ζητήση ἕνα πράμα μονάχα.

Τὸ παιδάκι ἀποφάσισε ν' ἀγρυπνήση. Κοντὰ στὴν κάμαρά του, ἐπάνω ψηλά, ἦταν ἡ πόρτα ποὺ ἔβγαινε στὸ ἡλιακωτό*.

Χωρὶς νὰ τὸ ἰδῆ κανείς, κουκουλώθηκε μὲ τὸ παπλωματάκι του, πῆρε τὸ προσκεφάλι του καὶ πῆγε νὰ ξαπλωθῆ ἐκεῖ ἔξω. Δὲν εἶχε φόβο κανένα. Στὴ χειμωνιάτικη νύχτα τὸ ζέσταινε τὸ πάπλωμα κι ἡ ἐλπίδα.

Ἦταν ἀργά... Σκοτάδι καὶ σιωπὴ ἁπλωνότανε κάτω σ' ὅλη τὴν κοιμισμένη πόλη. Ἐδῶ κι ἐκεῖ μονάχα τρεμόκαιγε κανένα φανάρι, σὰ μάτι νυσταγμένο, καὶ τ' ἀγρι-

---

ἡλιακωτό: ἐξώστης.

εμένα νερὰ τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα λαμπύριζαν στὴ μυστικὴ ἀστροφεγγιά. Ἀπέραντος θόλος σὰ μαῦρο βελοῦδο, καρφωμένο μὲ διαμαντένια καρφιά, τὸ σκέπαζε ὁ οὐρανός. Καὶ τὸν ἐκοίταζε μὲ ἀνήσυχα μάτια τὸ παιδάκι καὶ περίμενε ἥσυχα ν' ἀνοίξη. Ὅ,τι ζητοῦσε τότε, θὰ γινόταν — μὰ φτάνει νὰ ζητοῦσε ἕνα μονάχα — καὶ τὸ παιδὶ εἶχε τὸ σκοπό του...

Οἱ ὧρες περνοῦσαν ἔτσι κι οἱ πετεινοί, ζωντανὰ ρολόγια, τὶς ἔλεγαν μὲ τὴ βραχνή τους φωνὴ ὁ ἕνας στὸν ἄλλο.

Ἦρθε τέλος πάντων κι ἡ ἀπόκρυφη ὥρα, ποὺ ἄνοιξεν ὁ οὐρανός. Μὲς στὴν ἀστροσπαρμένη μαυρίλα πρόβαλε ἔξαφνα μιὰ λάμψη ζωηρή, ποὺ ἔσβησε ὅλα τ' ἀστέρια. Ἕνα φῶς γλυκὸ χύθηκε τότε στὴ κτίση καὶ τ' ἁγιασμένα νερὰ τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα ἔλαμψαν σὰν ἀναμμένα.

Στὸ θέαμα αὐτὸ τὸ παιδάκι τὰ σάστισε. Τοῦ φάνηκε σὰ νὰ εἶδε ἀγγέλους νὰ πετοῦν ἐκεῖ ψηλὰ μὲς στὸ φωτεινὸ ἄνοιγμα κι ἕνα ὁλόχρυσο ποταμὸ νὰ τρέχη, τὸν οὐράνιο, καθὼς λένε, τὸν Ἰορδάνη. Στὸν τρόμο του, στὴ θάμπωσή του, στὴ σαστισμάρα του, λησμόνησε τί εἶχε νὰ ζητήση κι ἔβλεπε βουβό...

Μονάχα τὴν τελευταία στιγμή, ποὺ συνῆρθε λιγάκι, πρόφτασε νὰ πῆ ἕνα λόγο. Καὶ σβηνόταν πιὰ ἡ θεία λάμψη, σὰν ἀκούστηκε στὸν ἀέρα τῆς νύχτας ἡ ψιλὴ φωνούλα τοῦ παιδιοῦ:

— Πλοῦτο!

Γύρισε τρέμοντας στὸ κρεββατάκι του. Σκεπάστηκε ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ προσπάθησε νὰ κοιμηθῆ. Μὰ τὸ ἄφησε γιὰ πολλὴ ὥρα ἄγρυπνο τὸ ἐκπληκτικὸ θέαμα ἀπ' τό 'να μέρος, ποὺ βασάνιζε ἀκόμα τὰ μάτια του, καὶ μιὰ ἀνήσυχη σκέψη ἀπὸ τ' ἄλλο, ποὺ βασάνιζε τὸ μυαλό του. Τί λαμπρὸ κι ἀπίστευτο θαῦμα! Νὰ τὸν ἄκουσε τάχα ὁ Θεός;

Πρόφτασε νὰ μιλήση σὲ κατάλληλη στιγμή; Ἂχ, καὶ θ' ἀποχτοῦσε τὸν πλοῦτο, τὸ ἕνα πράμα ποὺ ζήτησε μὲ τὴν καρδιά του τὸ φτωχὸ παιδάκι;

Σὰν ἀποκοιμήθηκε κατὰ τὸ πρωί, εἶδ' ἕνα παράξενο ὄνειρο· ἕνα ὄνειρο τόσο ζωηρό, ποὺ ἀκόμα καὶ τώρα δὲν ξέρει, ἂν κοιμότανε πραγματικῶς ἢ ἂν ἀγρυπνοῦσε μὲ πυρετό.

Τοῦ φάνηκε πὼς μπῆκε ἔξαφνα στὴν κάμαρά του ἕνας ἄνθρωπος. Ἦταν νέος, παιδὶ μάλιστα ἀμούστακο. Τὸ πρόσωπό του ἔλαμπε ἀπ' τὴν ὀμορφιὰ κι ἡ φορεσιά του ἀπ' τὴν πολυτέλεια. Ἀπὸ πάνω ὡς κάτω ἦταν πνιγμένος στὸ χρυσάφι, στὸ μετάξι, στὰ πετράδια. Ἕνα σύννεφο κάτασπρο ὑποστήριζε τὰ πόδια του. Στὰ χέρια του κρατοῦσε ἕνα χρυσὸ ραβδί. Εἶχε φτερούγια χιονάτα καὶ χαμόγελο γλυκό.

— Νά με! Τί θέλεις; εἶπε μὲ τρυφερὴ φωνή.

— Ἄγγελος... ψιθύρισε τὸ παιδάκι τρομαγμένο.

— Δὲν εἶμαι ἄγγελος, ἀποκρίθηκε ὁ νέος. Εἶμαι ὁ Πλοῦτος ποὺ ζήτησες ἀπόψε. Ἐκεῖνος ποὺ ὁδηγεῖ τὰ βήματά μου εἶδε τὴ φωτιὰ τῆς καρδιᾶς σου καὶ μ' ἔστειλε. Μιὰ στιγμὴ πρωτύτερα ἂν πρόφτανες νὰ πῆς τ' ὄνομά μου, θαρχόμουν νὰ σὲ φορτωθῶ ἀνερώτητα. Μὰ τώρα ποὺ ἄργησες νὰ μιλήσης κι ἔγινε ζήτημα, ἂν ἔπρεπε νὰ σοῦ γίνη ἡ χάρη ἢ ὄχι, ἀποφασίστηκε νὰ ἔλθω μονάχα καὶ νὰ σὲ

ξαναρωτήσω... καὶ ὅ,τι μοῦ πῆς, θὰ κάνω. Ἐπιμένεις ἀκόμα στὸ λόγο σου; Ἐμένα ζητεῖς κι ἐπιθυμεῖς πραγματικῶς, ἀφοῦ ξέρεις, ὅτι μονάχα ἕνα πράμα ἔχεις δικαίωμα νὰ ζητήσης; Ἂν εἶν' ἔτσι, πές μου το, νὰ μείνω μαζί σου γιὰ πάντα.

Τὸ παιδάκι πῆρε θάρρος, βγῆκε περισσότερο ἀπὸ τὸ σκέπασμά του καὶ εἶπε:

— Ἐσένα θέλω, Πλοῦτε μου. Σὲ θέλω νὰ μείνης πάντα μαζί μου. Εἶδα, ὅτι ὅλη ἡ εὐτυχία βρίσκεται πάντα σὲ σένα καὶ ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἐσὺ εἶσαι τ' ὄνειρό μου.

— ...Βλέπω, ὅτι μ' ἀγαπᾶς ἀληθινὰ καὶ ἤθελα νὰ μείνω μαζί σου... Ἀλήθεια! Τί ὄμορφη ζωὴ ποὺ θὰ περνοῦμε! Παντοῦ ὁ κόσμος θὰ σκύφτη στὸ διάβα μας, σὰ θὰ βγαίνωμε συντροφιασμένοι. Θὰ κατοικοῦμε σὲ παλάτια ὁλομάρμαρα, θὰ κοιμώμαστε σὲ ὁλόχρυσο κρεββάτι. Θὰ σκεπαζώμαστε μὲ σεντόνια μεταξωτά. Θὰ φοροῦμε λαμπρὰ φορέματα καὶ στολίδια. Θἄχωμε δούλους καὶ δοῦλες καὶ γνώριμους πολλούς. Βαλσαμωμένος* θὰ εἶναι ὁ ἀέρας ποὺ θ' ἀναπνέωμε, ἀπὸ τ' ἄνθη καὶ τὰ μυρωδικά. Τὸ τραπέζι μας θὰ λάμπη στὸ χρυσάφι καὶ στὸ κρύσταλλο. Θὰ ταξιδεύωμε μὲ κάθε ἄνεση τὸ καλοκαίρι ἢ τὸ χειμώνα. Καὶ θὰ ἔχωμε μέσα σὲ μιὰ κάμαρα, ζεστὴ σὰ φωλιά, ἕνα ντουλάπι λουστραρισμένο μὲ πολλὰ κλειδιά, γεμᾶτο χρυσὰ φλουριὰ τόσα, ὥστε νὰ μποροῦμε νὰ κάνωμε κάθε ἐπιθυμία, ποὺ ἤθελε μᾶς γεννηθῆ...

—Ἄ! Τί καλά! Φώναξε τὸ παιδάκι. Καὶ τὸ γέλιο δὲ θὰ λείπη ἀπὸ τὰ χείλη μας καὶ ἡ χαρὰ ἀπ' τὴν καρδιά μας. Κάθισε, Πλοῦτε. Θέλω νὰ εἶμαι μαζί σου δοξασμένος καὶ εὐτυχής!

βαλσαμωμένος: *γεμᾶτος βάλσαμο, μυρωμένος.*

Ὁ νέος ἔχασε μὲ μιᾶς τὸ γέλιο του, ἀκούμπησε ἀπάνω στὸ ραβδί του καὶ εἶπε μὲ περίλυπη φωνή:

— Αὐτὸ εἶναι ἴσα ἴσα ποὺ θέλω νὰ σοῦ πῶ. Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ σοῦ ἐγγυηθῶ, ὅτι δὲ θὰ λείπη ἀπὸ τὰ χείλη σου τὸ γέλιο κι ἀπὸ τὴν καρδιά σου ἡ χαρά. Ἄ, ὄχι, ὄχι...

— Μὰ γιατί;

— Γιατί; Δὲ σ' ἄφησε λοιπὸν ἡ ἀγάπη ποὺ μοῦ ἔχεις νὰ σκεφτῆς ποτέ; Καὶ τί μπορῶ τάχα νὰ σοῦ κάμω ἐγώ, ὅταν θὰ ἔρχεται ὁ πόνος καὶ ἡ θλίψη; Ποιός ξέρει, ἂν δὲν θὰ μὲ θέλης, γιὰ νὰ πληρώνης πάντα γιατροὺς καὶ γιατρικά; Ποιός σοῦ εἶπε, πὼς μαζί μου δὲ θὰ δοκιμάσης ποτὲ ἀγωνία βασάνου σὲ δικαστήριο; Ποιός σοῦ ὑποσχέθηκε, ὅτι μαζί μου θ' ἀπολαύσης τὶς χαρὲς τῆς καλῆς καρδιᾶς; Ποιός σ' ἐβεβαίωσε, ὅτι στὸ σπίτι σου θὰ βασιλεύη ἡ τιμή, ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ ἁρμονία; Ἄ, πόσο στάθηκες, παιδάκι μου, ἀπατημένος! Γύρεψες ἀπὸ μένα ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε νὰ γυρέψης ἀπὸ τὴν Εὐτυχία.

— Ἀπὸ τὴν Εὐτυχία... ψιθύρισε τὸ παιδάκι μὲ ἀπελπισμένη φωνή.

— Μάλιστα, ἀπὸ τὴν Εὐτυχία. Καὶ πῶς; Δὲν τὴν ξέρεις; Εἶναι ἕνα κοριτσάκι μικρὸ αὐτὴ ἡ Εὐτυχία, ὄμορφο, γελαστό, μὲ κάτασπρη κι ἁπλὴ φορεσιὰ σὰν τὸ χιόνι. Φιλία σταθερὴ μαζί της δὲν ἔχομε, γιατὶ μ' ἀφήνει τὶς περισσότερες φορὲς καὶ πηγαίνει μὲ τὴ Φτώχεια, ὅπως πηγαίνω κι ἐγὼ καμμιὰ φορὰ μὲ τὴ Δυστυχία. Τί τὰ θέλεις, παιδί μου. Αὐτὴ εἶναι δῶρο ἀληθινὸ κι ἀπόλαυση! Τὴν ἀκολουθεῖ σὰ σωματοφυλακὴ ἕνα πλῆθος παιδάκια μὲ γέλια καὶ φωνές, ποὺ γεμίζουν τὸν ἀέρα. Αὐτὴ μονάχα εἶναι ἱκανή, ὅταν σὲ πάρη καὶ σένα στὴν ἀκολουθία της, νὰ σὲ κάμη νὰ μὴ λείπη ἀπ' τὰ χείλη σου τὸ γέλιο κι ἀπ' τὴν καρδιά σου ἡ χαρά, ἀδιάφορο ἂν θὰ κατοικῆτε στὴν καλύ-

βα ἢ στὸ παλάτι, ἂν θὰ φορῆτε χρυσὰ ἢ κουρέλια.

— Πλοῦτε μου, καλέ μου φίλε, συγχώρεσέ με, δὲν τὸ σκέφτηκα. Ἔκανα λάθος. Τὴν Εὐτυχία ἔπρεπε νὰ ζητήσω, τὴν Εὐτυχία ζητοῦσα, τὴν Εὐτυχία ζητῶ. Ἕνα πράμα μονάχα, βλέπεις, μοῦ εἶναι συγχωρεμένο νὰ ἔχω καὶ ἄλλο καλύτερο ἀπὸ τὴν Εὐτυχία δὲν ὑπάρχει... Ἄχ, οὔτε σύ, καλέ μου Πλοῦτε! Τὸ βλέπω, τώρα τὸ ἐννοῶ.

— Θέλεις λοιπὸν τὴν Εὐτυχία. Καλά, φεύγω. Καὶ φεύγω, ἄκουσε, ὄχι γιατὶ δὲ μὲ θέλεις, ἀλλὰ γιατὶ δὲν πρόφτασες νὰ μὲ ζητήσης τὴν κατάλληλην ὥρα. Τί τυχερὸς ποὺ στάθηκες! Ἀλλιώτικα δὲ θὰ ἔφευγα ἀπὸ κοντά σου καὶ θὰ ἦταν περιττὴ κάθε σου μετάνοια. Χαῖρε, εἶπε ὁ Πλοῦτος κι ἐξαφανίστηκε.

Τὸ παιδάκι δόξασε τὸ Θεό. Ἔτσι εἶχε καιρὸ πάλι τοῦ χρόνου, πιὸ φωτισμένο καὶ πιὸ ἥσυχο, ν' ἀγρυπνήση τὴν ἴδια νύχτα καὶ νὰ ζητήση ἀπ' τὸν οὐρανὸ τὴν Εὐτυχία, μονάχα τὴν Εὐτυχία.

(Ἡ ἀδελφούλα μου)

ΜΑΝΟΥΛΑ

Μ. Πετρίδη

Ὁ Μιχάλης Πετρίδης ἐγεννήθη εἰς τὸ Καστελλόριζον τῆς Δωδεκανήσου τὸ 1886. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς εἰς διάφορα γυμνάσια. Ἔγραψε κυρίως ποιήματα, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὰς συλλογάς: «Ἑξάστιχα», «Τραγούδια τῆς γυναίκας», «Λογάκια». Ἐξέδωσεν ἐπίσης καὶ μίαν συλλογὴν μὲ διηγήματα.

Δική μου, ξέχωρη ἀπὸ σᾶς, ζωὴ
δὲν ἔχω·
ξοπίσω σας, μὲ τὴ δική σας πάντα συλλογή,
σὰν ἴσκιος σας, παιδιά μου, τρέχω.

ΗΡΩΙΣΜΟΣ

Στρ. Μυριβήλη

Ὁ Στράτης Μυριβήλης (ψευδώνυμον τοῦ Στρ. Σταματοπούλου) εἶναι ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους λογοτέχνας τῶν τελευταίων ἐτῶν. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λέσβον τὸ 1892 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1969. Εἰργάσθη εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ τὸ 1958 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἔγινε πολὺ γνωστὸς καὶ καθιερώθη μὲ τὸ μυθιστόρημα «Ζωὴ ἐν τάφῳ». Ἄλλα μυθιστορήματά του: «Ἡ δασκάλα μὲ τὰ χρυσὰ μάτια», «Ἡ Παναγιὰ ἡ γοργόνα». Ἔγραψεν ἐπίσης διηγήματα: «Τὸ πράσινο βιβλίο», «Τὸ κόκκινο βιβλίο», «Τὸ βυσινὶ βιβλίο» καὶ ἕνα παιδικὸ μυθιστόρημα «Ἀργοναύτης». Ο «Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» καὶ τὰ «Παγανὰ» εἶναι νουβέλλαι.

[... Εἰς ἕνα σπίτι ὅπου ἔχουν ἀποθηκευθῆ ἐκρηκτικὰ μίγματα ἐργάζονται δύο ἐργάται. Ξαφνικὰ τὰ μίγματα ἀνεφλέγησαν καὶ οἱ ἐργάται ἐγκαταλείπουν τὸ φλεγόμενον σπίτι, ὁπότε ἀνακαλύπτεται ὅτι μέσα εἰς τὸ σπίτι εὑρίσκεται ἕνα μικρὸ κορίτσι ...]

Γλιτῶστε το, χριστιανοί! Γλιτῶστε το, χριστιανοί!

Πολεμοῦσε νὰ τρέξει στὸ σπίτι, ποὺ καιγότανε πιὰ ὅλο τ' ἀπάνω πάτωμα μὲ πιὸ μεγάλη ὁρμὴ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἄνοιξε ἡ ξώπορτα. Δυὸ πυροσβέστες τὴν ἅρπαξαν ἀπὸ τὰ χέρια, τὴν κράτησαν μὲ τὸ ζόρι.

— Ποιό, καλὲ Σταυρή;

— Τὸ μωρόοο μ'! σκληρίζει* ἡ γυναίκα καὶ τινάζεται ξεφρενιασμένη πρὸς τὶς φλόγες.

σκληρίζω: *φωνάζω.*

— Ἡ Φανούλα μ᾽ εἶναι μέσα! Ἐγὼ ἡ γέρμη* τόστειλα νὰ τὸν καλέσω! Ἐγὼ ἡ γέρμη!

Κείνη τὴ στιγμὴ προφταίνει ὁ Σισμάνογλου. Εἶναι λαχανιασμένος ἀπ᾽ τὸ τρέξιμο. Ξεκαπέλωτος καὶ ξετραχηλισμένος. Κουνᾶ τὰ χέρια σὰν τρελός, φωνάζει μὲ παραμορφωμένο πρόσωπο. Φωνάζει δυνατὰ σὰν τελάλης:

— Τὸ νοῦ σας! Στὸ κάτω πάτωμα εἶναι δυὸ κάσες μίγματα καὶ δυναμίτες!

Μονομιᾶς γίνεται μιὰ καινούργια χλαλοή. Ὁ κόσμος τσιρίζει τσαλαπατιέται νὰ φύγει, ξετρελαμένος ἀπ᾽ τὸν πανικό.

— Τορπίλια*! φωνάζουν ὅλοι. Εἶναι μέσα τὰ τορπίλια!

— Πᾶμε γρήγορα, λέει ὁ γιατρὸς καὶ τραβᾶ τὶς δημαρχοποῦλες ἀπὸ τὰ μπράτσα.

Τρέμει σύγκορμος.

Ὁ Δήμαρχος τρέχει καὶ κεῖνος, τοὺς σπρώχνει νὰ φύγουν. Ὁ Λεωνὴς τὸν ἁρπᾶ ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τοῦ λέει γρήγορα στ᾽ αὐτί:

— Νουνὲ ἔχε τὸ νοῦ σου στὶς γυναῖκες.

Τοῦ δείχνει τὴν Ἀδριανὴ καὶ τὴ Σαπφώ. Σύγκαιρα* τινάζεται μὲς ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ μὲ τρεῖς, τέσσερις δρασκελιὲς χώνεται μέσα στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα τοῦ τουρκόσπιτου.

Δὲ βλέπει τίποτα. Νιώθει μονάχα τὸν καπνὸ νὰ κατεβαίνει πηχτὸς ἀπὸ τ᾽ ἀπάνω πάτωμα, νὰ κυλᾶ μαῦρος ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῆς σκάλας, ποὺ φεγγοβολᾶ κόκκινο τὸ λοξό της τετράγωνο.

— Φανούλα! φωνάζει πνιγμένος. Φανούλα.

Σωπαίνει ν᾽ ἀκούσει. Δὲν ἀκούει τίποτ᾽ ἄλλο ἀπὸ τὰ

γέρμη: ἔρημη, καημένη. ***τορπίλια:*** *τὰ ἐκρηκτικὰ μίγματα.* ***σύγκαιρα:*** *συγχρόνως.*

δοκάρια ποὺ τρίζουν καὶ πέφτουνε στὸ πάτωμα, πάν' ἀπὸ τὸ κεφάλι του. Ὁ ξερὸς κρότος τῆς φωτιᾶς ποὺ μασᾶ ξύλα καὶ σανίδια κεῖ πάνου. «Φανούλα!» Μπαίνει σ' ἕνα δωμάτιο, δίχως παράθυρο. «Φανούλα!» φωνάζει κι ἀφουγκράζεται. Τίποτα. Ψάχνει μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ πόδια του. Μπερδεύεται σὲ σκοινιά, σὲ σφυριά, σὲ κάσες. Βγαίνει καὶ τρυπώνει σ' ἄλλη κάμαρη. Τίποτα κ' ἐκεῖ. Δὲν ἔχει ἄλλη χώριση στὸ ἰσόγειο. «Πάει, θὰ κάηκε», συλλογίζεται. Ἕνα ἀναμμένο ξύλο πετάγεται σφυρίζοντας ἀπὸ τὴ σκάλα πρὸς τὸ μέρος του. Τὰ σκαλοπάτια γιομίζουν κόκκινα κάρβουνα. Πέφτει τρομαγμένος πρὸς τὰ πίσω, πιάνεται ἀπ' ἕνα πιθάρι χτισμένο στὸ χῶμα. Ἔτσι τοὔρχεται καὶ χώνει μέσα τὸ μπράτσο. Τὸ χέρι του φουχτιάζει ἕνα κεφαλάκι καὶ δυὸ μαλακὰ χεράκια ποὺ εἶναι κλειδωμένα πάνω σ' αὐτὸ τὸ κεφαλάκι γιὰ νὰ τὸ προστατέψουν.

Τὸ τραβάει μὲ ἄγρια χαρά, ἡ καρδιά του κλωτσᾶ μέσα στὰ στήθια. Τὸ σέρνει, κι αὐτὸ ἀντιστέκεται καὶ κλαίει τρομαγμένα καὶ πιάνεται ἀπὸ τὰ χείλια τοῦ πιθαριοῦ νὰ μὴν ξεκολλήσει. Τ' ἁρπάει στὴ μασκάλη καὶ χύνεται ἔξω. Ὁ κόσμος ἔχει τραβηχτεῖ μακριά, ὡς κάτου στὴν ἀκρογιαλιά. Ὁ Λεωνὴς ἀκούει ἕνα χιλιόφωνο ἀλαλαγμὸ νὰ ξεσπάει στὸ φανέρωμά του. Εἶναι μιὰ πολυσύνθετη κραυ-

γή, ποὺ κυλάει σὰν κύμα. Τρέχει πρὸς τὰ κεῖ. Μιὰ γυναίκα τὸν σέρνει, κλαίει σὰν τρελή, μπερδουκλώνεται στὰ πόδια καὶ τοῦ φιλᾶ τὰ παπούτσια. Τῆς ἀφήνει τὸ παιδί, ξεμπερδεύει μὲ δυσκολία ἀπὸ τὰ χέρια της καὶ γυρεύει τὶς γυναῖκες. Δὲν τὶς βλέπει πουθενά.

— Ἀδριανή! φωνάζει δυνατά. Ἀδριανή!

Τὴν ἴδιαν ὥρα βλέπει τὴ Σαπφὼ νὰ τρέχει πρὸς τὸ μέρος του ἀπὸ πέρα.

— Ἐδῶ! τοῦ φωνάζει καὶ τρέχει.

Κουνᾶ ψηλὰ τὸ χέρι της νὰ τὴ δεῖ.

— Εἶναι κεῖ, στὸν ἄμμο... Μιὰ λιγοθυμιά, μὰ δὲν εἶναι τίποτα. Τῆς πέρασε.

Τρέχει μαζί της, τὰ μηλίγγια του χτυποῦνε σφυριές. Ἡ ἀδερφή του εἶναι μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τῶν κοριτσιῶν. Ὁ γιατρὸς τῆς χτυπᾶ λαφριὰ τὸ χέρι. Τῆς μιλᾶ σὰν σὲ παιδί.

— Μπράβοο! Δὲν ἔχετε τίποτα. Συχάσετε... Νά τος κι ὁ ἀδερφός σας ποὺ ἔρχεται...

Εἶναι κεῖ ὁ Σισμάνογλου, ποὺ τῆς βάζει στὸ μέτωπο ἕνα μαντίλι βρεγμένο στὴ θάλασσα, εἶναι κι ὁ Δήμαρχος, ποὺ δὲν ξαίρει πιὰ μήτε τί λέει, μήτε τί κάνει.

Ὁ Λεωνὴς τὴν παίρνει στὴν ἀγκαλιά του, σφίγγει τὸ μάγουλό της στὸ πρόσωπό του. Φωνάζει τρομαγμένος:

— Ἀδριανή!

Αὐτὴ ἀνοίγει τὰ μάτια, τὸν ἀγκαλιάζει, κι ἀρχίζει νὰ κλαίει μ' ἀναφυλλητά, μὲ τὸ πρόσωπο μέσα στὴν τραχηλιά του.

— Δὲν εἶναι τίποτα, λέει ὁ γιατρός.

Σκύβει ἀπὸ πάνω της, χαμογελᾶ προστατευτικὰ καὶ παίρνει τὸ ὕφος του.

— Μιὰ λαφριὰ λιποθυμιὰ περαστική...

Ὁ Λεωνὴς σηκώνει τὸ κεφάλι καὶ τὸν κοιτάζει ἀπὸ πολὺ κοντὰ στὸ πρόσωπο.

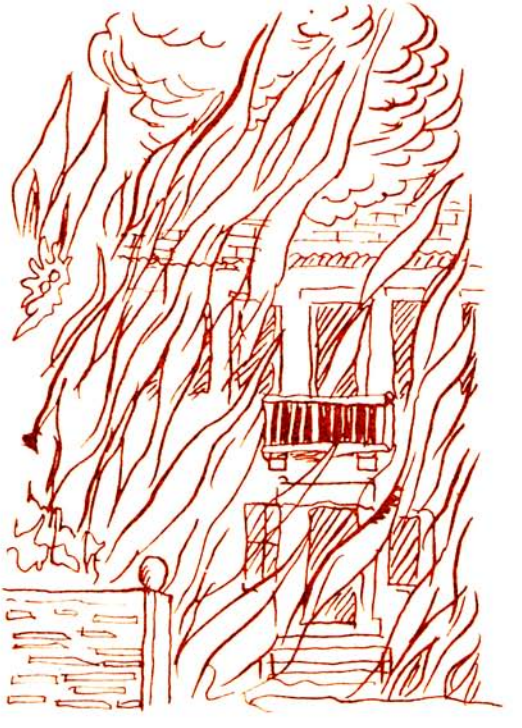
— Μπορούσατε, θαρρῶ, νἄστε τώρα κοντὰ στὸ μιναδόρο*, λέει. Κεῖνος δὲν ἔχει μιὰ λαφριὰ λιποθυμιὰ περαστική.

Ὁ Δήμαρχος εἶναι ἄνω-κάτω ἀπὸ τὴ συγκίνηση.

— Λεωνή, γιέ μου, λέει, κ᾽ ἡ φωνή του τρέμει. Ἔλα νὰ σὲ φιλήσω. Εἶσαι ἀληθινὸς ἄντρας ἐσύ. Καὶ καλὸς ἄνθρωπος. Νά, σὰν τὸν πατέρα σου!

μιναδόρος: *ἐργάτης ὀρυχείων.*

(Ἡ δασκάλα μὲ τὰ χρυσὰ μάτια-ἀπόσπασμα)

Ο ΚΑΠΙΤΑΝΙΟΣ

Στρ. Μυριβήλη

Τὸν καπιτάνιο μᾶς τόνε φέρανε σπίτι σὰ μπατάρησε* μεσοπέλαγα ἡ τρεχαντήρα* μας ἡ «Βαγγελίστρα». Χριστούγεννα παραμονὴ ἔγινε τὸ κακό, μιὰ μαύρη νύχτα, ποὺ ξοριάστηκε καὶ βούλιαξε τὸ καράβι ἀνάμεσα Μόλυβο* καὶ Κάβο-Μπαμπά*. Χαθήκανε κ' οἱ δυὸ ναῦτες τοῦ πατέρα, κι οὔτε βρέθηκαν ποτὲς τὰ λείψανά τους. Κι ἀ γλύτωσε ἀτός* του, τὸ χρωστοῦσε στὸ καραβόσκυλο, τὸν Καπιτάνιο μας. Σὰ μούδιασε πιὰ ὁ πατέρας χεροπόδαρα, καὶ δὲν εἶχε ἀνάκαρα* νὰ κολυμπήσει, τὸν ἅρπαξε ὁ Καπιτάνιος ἀπὸ τὸ γιακὰ καὶ κολυμποῦσε ἀπόκοντα. Κρατοῦσε τὸ κεφάλι του ἔξω ἀπὸ τὸ κῦμα, ὥσπου ξενερίσανε* στὴν ἀκρογιαλιὰ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπὸ κείνη τὴ μέρα, ποὺ μᾶς γύρισαν μὲ τὴν ψυχὴ στὰ δόντια, ποὺ μᾶς γύρισαν μὲ ξένο καράβι, ὁ πατέρας δὲ μεταπάτησε πιὰ σὲ πλεούμενο, κι ὁ Καπιτάνιος ἀπόμεινε καὶ κεῖνος στεριανὸς στὸ σπίτι μας.

Εἴταν ἕνας σκύλαρος ὡς ἐκεῖ πάνω, κανελλής, γερόδεμένος, μὲ μιὰν ἄσπρη βούλα στὴν πλάτη, σὰν πλατανόφυλλο. Ὅλοι τὸν ἀγαπούσανε γιατ' εἴτανε καλός, κ' ἐμεῖς, τὰ παιδιά, τοῦ βγάζαμε τὴν πίστη μὲ τὰ τυραγνιστικὰ παιχνίδια. Εἴμασταν τέσσερα, ὅλα ἀγόρια, καὶ μόνο ἐγώ, ὁ μεγάλος, εἴμουνα σὲ θέση νὰ καταλαβαίνω τὸ πιλάτεμα*

μπατάρω: *ἀνατρέπομαι, ἀναποδογυρίζω.* ***τρεχαντήρα:*** *μικρὸν ταχὺ ἱστιοφόρον.* ***Μόλυβος:*** *πόλις τῆς Λέσβου (Μήθυμνα).* ***Καβο-Μπαμπά:*** *ἀκρωτήριον τῆς Μ. Ἀσίας.* ***ἀτός του:*** *ὁ ἴδιος.* ***ἀνάκαρα:*** *δύναμις.* ***ξενερίζω:*** *βγαίνω ἀπὸ τὰ νερά.* ***πιλάτεμα:*** *βανάνισμα.*

ποὺ τοῦ γινότανε. Ὁ Καπιτάνιος τὰ δεχόταν ὅλα μὲ ἄσωστη* καλωσύνη.

Τ' ἀγαποῦσε τὰ παιδιά, ἔπαιζε μαζί τους ὑπομονετικὰ καὶ τοὺς φερνότανε μὲ προστατευτικὴ ἀψηφισιά*, χωρὶς ποτὲ νὰ θυμώνει καὶ νὰ τὰ ξεσυνερίζεται. Τόνε καβαλίκευαν τὸ λοιπὸν καὶ κεῖνοι ἢ τόνε ζεύανε στὸ ποδηλατάκι τοῦ Πετρῆ καὶ κάναν ἁρματοδρομίες στὶς πλάκες τῆς αὐλῆς. Ὁ Καπιτάνιος, σὰν πονοῦσε πολύ, μισόκλεινε τὰ μάτια καὶ ψευτόκλαιγε, ἢ ἔγλυφε τὸ χεράκι ποὺ τόνε παράσφιγγε. Ἐγώ, ποὺ καταλάβαινα ὅσο κ' ἡ μητέρα τὸ καλὸ ποὺ μᾶς ἔκανε τὴ νύχτα τῆς καταστροφῆς ἐτοῦτο τὸ σκυλί, πολεμοῦσα νὰ τὸ προστατεύσω ὅσο μποροῦσα ἀπὸ τοὺς μικροὺς σταυρωτῆδες του.

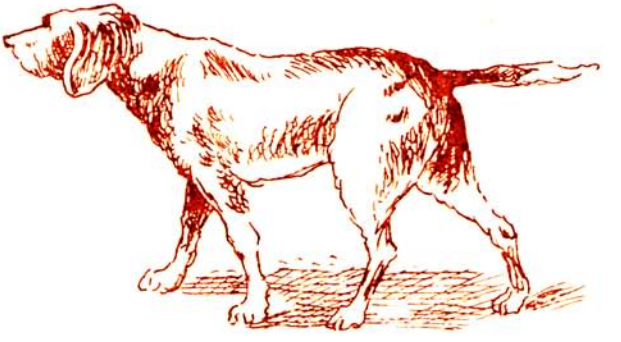
Ἀκόμα ἀποροῦσα πῶς ὁ Καπιτάνιος δὲ σκέφτηκε ποτὲς νὰ πάρει μέσα στὸ σπίτι μήτε τόσο δὰ ὕφος «μεγάλου εὐεργέτη». Καμιὰ φορὰ ποὔβλεπα τὸν πατέρα νὰ στέκεται ψηλός, μὲ τὰ πόδια ἀνοιχτά, μπροστὰ στὸ μικρὸ πόρτο*, μὲ τὸ ναυτικό του κασκέτο γερτὸ πίσω στὸ σβέρκο, νὰ βλέπει μακριὰ τὸ πέλαγο, νὰ βλέπει ἐκεῖ πρὸς τὸν Κάβο-Μπαμπὰ χωρὶς νὰ μιλᾶ, μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες, μ' ἔπιανε μιὰ συγκίνηση... Ἀγκάλιαζα τότες τὸν Καπιτάνιο μας καὶ τόνε φιλοῦσα κ' ἔχωνα τὸ πρόσωπο κάτω ἀπὸ τὴν κεφάλα του. Κι αὐτὸς μ' ἔγλυφε πίσω ἀπὸ τ' αὐτὶ καὶ φρούμαζε* μέσα στὰ μαλλιά μου. Τὄξερα πὼς χωρὶς αὐτόνε θἄμασταν τέσσερα ὀρφανὰ στὸ δρόμο, κ' ἤθελα νὰ μποροῦσα νὰ τοῦ τὸ πῶ πόσο τὄξερα.

Σὰν πηγαίναμε στὸ σκολειὸ μὲ τὸν Ἀντώνη, τὸ δεύτερο ἀδέρφι, μᾶς ἔπαιρνε τὸ καταπόδι ὡς τὴ σιδερένια ὀξώπορτα τῆς μεγάλης αὐλῆς του, χωρὶς νὰ μπαίνει ποτὲς μέσα στὸ προαύλιο. Σταματοῦσε ἐκεῖ, μπροστὰ στὸ πε-

---

ἄσωστη: *ἀτελείωτη, ἀπέραντη.* ***ἀψηφισιά:*** *ἀδιαφορία.* ***πόρτο:*** *λιμάνι.* ***φρουμάζω:*** *φυσῶ μὲ τοὺς ρώθωνας.*

τρένιο κατώφλι, κάθιζε στὰ πίσω πόδια καὶ μᾶς ἔβλεπε μὲ τὰ καστανὰ μάτια του, μᾶς ἔβλεπε τρυφερὰ νὰ προχωρᾶμε μέσα, σαρώνοντας μὲ τὴ φουντωτὴ οὐρὰ τὸ χῶμα. Ἔγερνε τὸ κεφάλι του πλάϊ νὰ μᾶς δεῖ, ὅπως κάνουν οἱ μαμάδες νὰ καμαρώσουν τὰ μωρά τους. Σὰ μᾶς ἔχανε ἀπὸ τὰ μάτια του, ἔδινε μιὰ καὶ γύριζε τρεχάτος σπίτι. Ἀπὸ κεῖ παραμόνευε τὴν ὥρα ποὺ σχολνούσαμε, καὶ μόλις ἄκουγε τὸ καμπανάκι ποὺ χτυποῦσε ὁ ἐπιστάτης — ἀκουγότανε ὡς τὸ σπίτι αὐτὸ τὸ καμπανάκι — ἄφηνε στὴ μέση τὰ

παιχνίδια του ἢ τὰ κόκκαλα ποὺ τραγάνιζε, καί, μιὰ καὶ δυό, ἐρχότανε στὴν ὀξώπορτα τοῦ σκολείου νὰ μᾶς προπάρει* καὶ νὰ μᾶς πάει συνοδιὰ στὸ σπίτι.

Ὅλος ὁ κόσμος τὸν ἀγαποῦσε τὸν Καπιτάνιο γιατ' εἴτανε καλός. Μόνο ἕνας χασάπης, ποὺ εἶχε τὸ μαγαζί του στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου μας, δὲν τόνε χώνευε. Αὐτὸς εἶχε ἕνα χασαπόσκυλο, Μαχμοὺτ τόνε λέγανε. Μαῦρο καὶ χοντρὸ σκυλί, κακὸ καὶ μπαμπέσικο. Ἅμα τὸν ἔπιανε ἡ κακία του, ἀκολουθοῦσε ἕνα διαβάτη ὕπουλα, πήγαινε πίσω του ἥσυχα, καὶ ξάφνου, στὰ καλὰ καθούμενα, τὸν ἁρποῦσε ἀπὸ τὸ πόδι, ἢ τοὔσκιζε τὸ βρακί.

προπαίρνω: *προϋπαντῶ.*

Ὁ χασάπης τοὔριχνε ἕνα σωρὸ μεζελίκια μέσα σ' ἕνα σπιτότοπο ποὺ εἴτανε παραδίπλα. Μόλις τὰ μυριζόταν ὁ Καπιτάνιος μας, πρόφταινε μὲ μεγάλες τρεχάλες, τὸν ἀγρίευε, καί, χλάπ, χλούπ, κατάπινε σὲ μιὰ στιγμὴ τὰ τζιέρια* καὶ τὰ διαλεχτὰ κόκκαλα κι ὁ Μαχμοὺτ ἔβλεπε ἀπὸ μακριὰ κατατρομαγμένος. Ὁ πατέρας γελοῦσε, κ' ἔλεγε στὸ χασάπη νἄρχεται νὰ τοῦ πλερώνει τὴ ζημιά. Αὐτὸς ὅμως τὄχε πάρει κατάκαρδα. Ἔβαλε ὄχτρα πάνω στὸν Καπιτάνιο μας.

Μιὰ μέρα, ποὺ τόνε τσάκωσε στὰ πράσσα νὰ τρώει τοὺς κατημάδες* τοῦ Μαχμούτ, ἔγινε ἔξω φρενῶν καὶ τίναξε πάνω του τὸ μεγάλο τὸ χασαπομάχαιρο. Τὸ γιντέκι* βρῆκε τὸ σκυλὶ στὸ δεξὶ μπροστινὸ πόδι καὶ τὸ πλήγωσε λαφριά. Τὸ σήκωσε ψηλά, τὄγλυφε κ' ἔκλαιγε. Τύχη του νὰ γυρίζει σπίτι ὁ πατέρας κείνη τὴν ὥρα καὶ νὰ δεῖ τὸ κίνημα. Δίνει ἕνα σάλτο, ἁρπάει ἀπὸ χάμου τὸ χασαπομάχαιρο, κατόπι χυμᾶ καὶ πιάνει τὸ χασάπη. Τὸν γονατίζει μὲ τὄνα χέρι, κατόπι τὸν ἀρχίζει στὴ ράχη διπλαριὲς* μὲ τὸ πλατὺ τοῦ γιντεκιοῦ, νά ποῦ σὲ πονεῖ καὶ νά ποῦ σὲ σφάζει. Τοὔκανε μαύρη τὴν πλάτη. Πρώτη φορὰ τὸν εἶδα ἔτσι θυμωμένο τὸν πατέρα.

Μιὰ μέρα, καλοκαίρι ἦταν, ἀπόγεμα. Τελεύανε οἱ πάψες* καὶ ἡ μητέρα 'τοίμαζε κεῖνες τὶς μέρες τὸ μπαοῦλο μου, νὰ μὲ ταξιδέψει στὴ Χώρα γιὰ τὸ Γυμνάσιο. Ξαφνικὰ σηκώθηκε μέσα στὸ χωριὸ μιὰ φασαρία... Ἕνα κακό.. Ἡ γειτονιὰ ἔγινε ἀνάστατη. Ἕνα τσομπανόσκυλο εἶχε λυσσάξει πάνω στὶς μάντρες, καὶ δάγκασε κάμποσα πρόβατα. Οἱ τσομπαναρέοι τὸ κυνηγήσανε μὲ πέτρες καὶ μὲ ξύλα, νὰ τὸ σκοτώσουν· κι αὐτὸ ροβόλησε μέσα στὰ σπί-

---

τζιέρι: *συκώτι.* ***κατημάς:*** *κρέας κακῆς ποιότητος.* ***γιντέκι:*** *μαχαίρι μεγάλο.* ***διπλαριά:*** *κτύπημα.* ***πάψες:*** *διακοπαί.*

τια. Εἴταν ἕνα κόκκινο σκυλί, ἀγριεμένο, μὲ σηκωμένη τὴν τρίχα, σὰ λύκος. Ἔτρεχε μὲ τὸ κεφάλι χαμηλωμένο. Τὰ μάτια του εἴτανε κόκκινα, ἔριχνε λοξὲς ματιὲς κ' εἶχε τὸ στόμα ἀνοιχτό. Ἀπὸ τὴν κρεμασμένη γλώσσα του τρέχανε τὰ σάλια. Ἀπὸ πίσω του φωνάζανε, χουγιάζαν*, τοῦ πετούσανε στυλιάρια καὶ φορτωτῆρες κ' οἱ γυναῖκες τσιρίζανε, μάζευαν τὰ μωρά τους καὶ σφαλούσανε μὲ θόρυβο τὶς πόρτες.

Πέρασε μπροστὰ ἀπὸ τὴν πόρτα μας, ὅπου τὰ δυὸ μικρότερα ἀδερφάκια παίζαν ὁλομόναχα μὲ τὸν Καπιτάνιο. Τοὔχανε βαλμένη μιὰ σκουφίτσα μὲ νταντέλλες, τοῦ τὴ δέσανε κάτω ἀπ' τὸ σαγόνι στὸ μαῦρο λουρί, κι αὐτὸς πιὰ στεκότανε καὶ καμάρωνε ὅσο αὐτὰ ξεφώνιζαν, ἀπὸ τὰ γέλια. Σὰν ἄκουσε τὸ σαματὰ καὶ τὸ κακὸ ποὺ γινόταν, πετάχτηκε πάνω, γάβγιξε φοβεριστικὰ καὶ στάθηκε μπροστὰ στὰ παιδιὰ περιμένοντας νὰ τὰ διαφεντέψει*. Τὸ τσομπανόσκυλο ἦρθε καταπάνω του, ξεφρενιασμένο ἀπὸ τὴν τρομάρα κι ἀπὸ τὴν ἀρώστεια του. Νὰ τὸ δεῖ ὁ Καπιτάνιος νὰ περνᾶ ἀπὸ τὸ πόστο του, χύνεται καὶ τ' ἀρχίζει στὶς δαγκωματιές. Κυλιστήκανε μιὰ κουβάρα στὰ χώματα, ἐνῶ τὰ παιδιὰ τρέξανε μέσα κλαίγοντας.

Τὸ λυσσασμένο σκυλὶ ἔφυγε σὲ κακὸ χάλι, μὲ τ' αὐτιὰ πετσοκομμένα, μὲ τὴ μούρη χωμένη στὰ αἵματα. Ὅμως κι ὁ Καπιτάνιος εἶχε δυὸ μικρὲς δαγκωματιὲς στὰ πόδια καὶ ἕνα ξέγδαρμα στὸ στέρνο.

Ὁ πατέρας ἦρθε σὲ λίγο τρομαγμένος καὶ βιαστικός. Τοῦ εἶπανε τί ἔτρεξε. Ὁ Καπιτάνιος, σὰν τὸν εἶδε, σταμάτησε νὰ γλύφει τὶς λαβωματιές του καὶ τοὔκανε ὅπως πάντα χαρές. Σηκώθηκε ὄρθιος στὰ πίσω πόδια καὶ ἀκούμ-

---

χουγιάζω: *φωνάζω δυνατά, ἐπιπλήττω.* ***διαφεντεύω:*** *προστατεύω.*

πησε, ὅπως τὸ συνηθοῦσε τὰ μπροστινά του στοὺς ὤμους τοῦ πατέρα. Αὐτὸ εἴταν ἕνα χάδι, ποὺ μόνο ὁ πατέρας μποροῦσε νὰ τὸ σηκώσει. Κόντευε νὰ τόνε φτάσει στὸ μπόϊ ὁ σκύλος. Κουνοῦσε τὴν οὐρά του θριαμβευτικά, φτερνιζότανε κ' ἔτριβε τὴν κεφάλα χαδιάρικα στὸ στῆθος τοῦ πατέρα.

Ἐκεῖνος εἴτανε χλωμὸς-χλωμὸς σὰν πεθαμένος καὶ τὰ πυκνὰ φρύδια του χαμηλώνανε πάνω στὰ μάτια του. Κατέβασε ἀπὸ πάνω του τὸ σκυλὶ καὶ μοῦπε νὰ φέρω τὴν ἁλυσίδα. Τὴ στερέωσε στὸ λουρί του καὶ τὸν ἔδεσε στὸ χαλκὰ τῆς πόρτας. Κάνοντας νὰ μπεῖ μέσα πῆρε τὸ μάτι του τὸ σκουφάκι τῶν παιδιῶν, ποὺ κείτονταν στὰ χώματα ματωμένο. Τὸ πῆρε καὶ τἄναψε μ' ἕνα σπίρτο ὥσπου κάηκε. Κατόπι μπῆκε στὸ σπίτι, πῆγε στὴ κρεββατοκάμαρη, ἄνοιξε τὸ μπαοῦλο του καὶ κάτι πῆρε μαζί του. Εἶδα τὴ μητέρα ποὺ πολεμοῦσε νὰ τὸν μποδίσει. Τὸν ἀκολουθοῦσε κλαίγοντας. Ἔλεγε «ὄχι αὐτό...δὲ θὰ τὸ κάνεις αὐτὸ» κι ὅλο ἔκλαιγε. Τὴν εἶδανε τὰ δυὸ μικρὰ κι ἀρχίσανε νὰ ξανακλαῖνε κι αὐτά. Ὁ πατέρας, χωρὶς νὰ τῆς ἀπαντήσει, μὲ κοίταξε μιὰ στιγμὴ σοβαρά, μὲ μέτρησε μὲ μιὰ ματιὰ ἀπὸ τὰ παπούτσια ὡς τὴν κορφὴ καὶ μοὔγνεψε:

— Ἔλα μαζί μου...

Ξεκούμπωσε ἀπὸ τὸ χαλκὰ τὴν ἁλυσίδα κ' ἔσυρε μπρὸς μὲ τὸν Καπιτάνιο. Ἐγὼ βάδιζα καταπόδι. Κανένας μας δὲ μιλοῦσε. Μονάχα τὸ σκυλὶ ἔκανε παιχνίδια, πότε σὲ μένα, πότε στὸν πατέρα, χωρὶς νὰ βρίσκει πουθενὰ ἀπόκριση. Περάσαμε ἔτσι τὰ τελευταῖα σπίτια, περάσαμε τὸ μουράγιο, ὅπου κουρνιάζαν ἀράδα τὰ καΐκια φορτωμένα κυδώνια. Μοσκοβολούσανε τὰ κυδώνια, μοσκοβολούσανε καὶ τὰ φρεσκοκομμένα δαφνόκλαδα, ποὺ βάζαν ἀνάμεσα στὸ πράμα οἱ καπιτάνοι, φορτωμένα μαῦρα δαφνο-

κούκουτσα. Οἱ ἁλυσίδες κ' οἱ πρυμάτσες* τῶν δεμένων καραβιῶν μιὰ τεζέρνανε* καὶ μιὰ λασκάρανε. Καὶ ὁλοένα ἡ μουγκαμάρα βάραινε ἀναμεσό μας. Ὁ πατέρας σκυφτὸς κι ἀμίλητος, ὁ Καπιτάνιος στὴ μέση καὶ γὼ ἀπὸ πίσω. Μπήκαμε στὸ χωραφόδρομο κι ἀνηφορίσαμε στὴ Δαφνούσα μας. Ἡ Δαφνούσα ἦταν ἕνα λιοχώραφο* πάνω στὸ λόφο. Ἀπὸ κάτου, βαθιά, ἕνας γκρεμὸς καμιὰ δεκαριὰ ὀργιές, κ' ἡ θάλασσα, ποὺ ἀδιάκοπα ἀναδευότανε, γαλάζια καὶ πράσινη, μέσα στὴ θαλασσοβροχιά. Ἡ ρούφνα* της ἀκουγόταν ἀπὸ μακριά, νανουριστικὴ κι ἀσώπαστη, χρόνον-καιρό, μπουνάτσα* ἢ χειμωνιά.

Ὁ πατέρας σταμάτησε ἐκεῖ, ἄκρη-ἄκρη, πρὸς τὴ μεριὰ τῆς θάλασσας. Σταμάτησε κι ὁ Καπιτάνιος, χαρούμενος καὶ παιχνιδιάρης. Κάπου-κάπου κοντανάσαινε ἀπὸ τὴν ἀνηφοριά, μὲ τὴ γλώσσα ἔξω, κυματιστή. Τέντωνε τὴν ἁλυσίδα νὰ τρέξει, τσίτωνε τ' αὐτιά του καὶ γύριζε γουστόζικα πλάϊ τὴν κεφάλα του, νὰ δεῖ ἕνα τζιτζίκι ποὺ φώ-

---

πρυμάτσα: *σχοινὶ μὲ τὸ ὁποῖον δένουν τὸ καράβι ἀπὸ τὴν πρύμνην εἰς τὴν ἀκτήν.* ***τεζάρω (τεζέρνω):*** *τεντώνομαι.* ***λιοχώραφο:*** *χωράφι μὲ ἐλαίας.* ***ρούφνα:*** *ὁ θόρυβος τῆς θαλάσσης.* ***μπουνάτσα:*** *γαλήνη.*

ναζε πολὺ κοντά του, πάνω σ᾽ ἕναν κορμό. Ἄπλωνε τὸ πόδι κατὰ τὸ ζουζούνι νὰ παίξει.

Ὁ πατέρας ἔδεσε τὴν ἁλυσίδα σ᾽ ἕνα σκοῖνο κ᾽ ἔκατσε σὲ μιὰν ἀρχαία τετράγωνη πέτρα, ποὺ εἶταν ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐλιά. Ἔκατσα καὶ γὼ παράμερα, λαχανιασμένος ἀπὸ τὸν ἀνήφορο, μὲ τὴν καρδιὰ σφιχτὰ κλειδωμένη.

Ὁ Καπιτάνιος μᾶς ἔβλεπε, μιὰ ἐμένα, μιὰ τὸν πατέρα. Μᾶς ἔβλεπε μὲ κεῖνα τὰ καστανά, τ᾽ ἀνθρωπίσια μάτια του, ποὺ μιλούσανε τόσο ἐκφραστικά, καὶ ἤξερα τόσο καλὰ τὰ νοήματά τους. Μᾶς ἔβλεπε ἀνυπόμονα, ψευτόκλαιγε παρακαλεστικά, νὰ τόνε λύσουμε, ἔκανε πὼς δαγκάνει τὴν ἁλυσίδα του, τάχα νὰ τὴν κόψει. Κανένας μας δὲν τοῦ ἀποκρενόταν. Τότες χυμοῦσε ὄρθιος πάνω στὴν ἁλυσίδα στὰ πίσω πόδια, κουνοῦσε τὸ σκοῖνο νὰ τόνε ξεριζώσει, γάβγιζε χαρωπά, γάβγιζε μαλωτικά*.

— Ἄϊντε λοιπόν, κάνετε γρήγορα, ἔλεγε. Ὡς πότε θὰ βαστάξει τοῦτο τὸ χωρατό...

Τὸν καταλάβαινα πολύ. Τὸν καταλάβαινε κι ὁ πατέρας. Ἀναστέναξε βαθιὰ καὶ σηκώθηκε. Μοῦπε:

— Σύρε παρέκει, γύρισε κατὰ δῶ τὴ ράχη σου καὶ περίμενε νὰ σὲ φωνάξω.

Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε, χτυποῦσε. Ἤθελα νὰ μιλήσω, ν᾽ ἁπλώσω τὰ χέρια μου νὰ τὸν παρακαλέσω. Δὲν εἶχε τὸ κουράγιο. Τὸν ἤξερα καλὰ τὸν πατέρα. Ὅ,τι ἔκανε εἶτανε σωστό. Εἶτανε καλὸ γιὰ ὅλους μας. Γι᾽ αὐτὸ δὲν ἄλλαξε ἀπόφαση ποτές του. Πῆγα παραπέρα δυὸ-τρία βήματα κι ἀκούμπησα σὲ μιὰ συκιά, χωρὶς νὰ σηκώσω τὰ μάτια μου ἀπὸ πάνω τους.

μαλωτικά: *θυμωμένα, ἀπειλητικά.*

Ὁ πατέρας ἔβγαλε μέσα ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα πιστόλι. Τὸ ἤξερα τὸ πιστόλι του. Ἕνα πλατύ, μεγάλο μπράουνιγκ. Ξεκούμπωσε τὴν ἀσφάλεια κι ἄκουσα τὸν ξερὸ κρότο ποὺ ἔκανε σὰν τράβηξε πίσω τὴν κάννη νὰ τὸ γιομίσει. Κατόπι πλησίασε τὸ σκυλί. Αὐτὸ χύθηκε νὰ τὸν ἀγκαλιάσει. Τότες ὁ πατέρας τραβήχτηκε πίσω, ἀπόθεσε τὸ ὅπλο στὴν πέτρα, ξαναπῆγε στὸ σκυλὶ καὶ κόντηνε τὴν ἁλυσίδα ὡς τὸν κορμὸ τοῦ σκοίνου, νὰ μὴ μπορεῖ τὸ ζὸ νὰ κουνηθεῖ καὶ νὰ παίξει. Ὁ Καπιτάνιος γρίνιασε παραπονιάρικα, ὅμως ὑποτάχτηκε καὶ σὲ τοῦτο τὸ νέο παιχνίδι, καὶ περίμενε τὴ συνέχεια μὲ τὸ κεφάλι χάμου. Ὁ πατέρας ξαναπῆρε τὸ πιστόλι καὶ πῆγε κοντά του. Τὄβαλε μέσα στ᾽ αὐτί του. Τότες τὸ σκυλὶ κάνει μονομιᾶς μιὰ μεταβολὴ καὶ γυρίζει πάλι κατάφατσα στὸν πατέρα. Βλέπει τὸ πιστόλι στὸ χέρι του, γέρνει πλάϊ τὸ κεφάλι, ὅπως ὅταν ἤθελε νὰ κάνει νοστιμάδες, τὸ γλύφει. Εἶναι κρύο τὸ σίδερο. Κοιτάζει τὸν πατέρα μὲ τὰ καστανά του μάτια ὅλο ἀγάπη. Τὸν κοιτάζει νὰ καταλάβει. Δοκιμάζει τὴν κάννη μὲ τὰ δόντια του. Πολὺ σκληρή. Ἄξαφνα καταλαβαίνει. Κουνᾶ τὴν οὐρά του. Συλλογιέται πὼς αὐτὸ τὸ πράμα σίγουρα εἶναι κάτι ποὺ πρόκειται νὰ τὸ τινάξει μακριὰ ὁ πατέρας, μέσα στὰ χόρτα ἢ μέσα στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ τόνε προστάξει κατόπι, ὅπως πάντα, νὰ χυθεῖ νὰ τοῦ τὸ φέρει. «Ἄα-πόρτ!». Μέσα στὰ ἔξυπνα μάτια του εἶναι φανερωμένη ἡ νόηση γιὰ τὴ νέα κατεργαριὰ ποὺ τοῦ ἑτοιμάζουν. Τόνε δέσανε, νὰ δοῦνε πῶς θὰ τὰ καταφέρει νὰ κάνει τὸ «ἀπόρτ». Αὐτὸ εἶναι. Καταλαβαίνω πὼς ὁ πατέρας δὲν μπορεῖ νὰ τραβήξει τὴ σκαντάλη ὅσο τόνε κοιτάζουν ἔτσι ἀθῶα καὶ τρυφερά, αὐτὰ τὰ καστανά, τὰ ἀνθρωπίσια μάτια. Μιὰ μικρὴ ἀστραπὴ ἐλπίδας περνᾶ ἀπὸ τὴν καρδιά μου.

Ξαφνικὰ πιάνει μὲ τὸ δυνατὸ χέρι του τὸ σκυλὶ ἀπὸ τὸ σβέρκο, γυρίζει τὴ μούρη του πρὸς τὴ θάλασσα καὶ τοῦ τραβᾶ τὴν πιστολιὰ ἀπὸ πολὺ κοντά, μέσα στ' αὐτί. Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν στὴ στιγμή. Ὁ Καπιτάνιος σωριάστηκε χωρὶς νὰ γαβγίξει καθόλου. Ἔκανε νὰ σηκώσει μονάχα δυὸ φορὲς τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω, ὅπως σὰν ἤθελε νὰ χασμουρηθεῖ, κλώτσησε τὰ πίσω πόδια καὶ πέθανε γεμάτος ἀπορία.

Ὁ πατέρας ξανασφάλισε τὸ πιστόλι, τὄβαλε πίσω στὴν τσέπη καὶ διάλεξε ἀπὸ τὸ πεζούλι μιὰ στενόμακρη μαρμαρόπετρα. Ἔλυσε τὴν ἁλυσίδα ἀπὸ τὸ σκοῖνο κ' ἔδεσε τὴν πέτρα στὴν ἄκρη. Κατόπι, χωρὶς νὰ μὲ ἀναγυρέψει μὲ τὸ μάτι, φώναξε:

— Ἔλα!

Ἔπιασε κεῖνος τὰ μπροστινὰ πόδια μαζὶ μὲ τὴ μαρμαρόπετρα, καὶ γὼ τὰ πισινά. Ἔβαλα ὅλα μου τὰ δυνατὰ νὰ φανῶ ἄντρας στὰ χέρια καὶ στὴν ψυχή, καὶ μ' ὅλο ποὺ εἶμουνα ἕνα χεροδύναμο γιὰ τὴν ἡλικία μου ἀγόρι, δυσκολεύτηκα πολύ. Ἀνοίξαμε τὰ γόνατα, στεριώσαμε τὰ πόδια καὶ κουνήσαμε τὸ κουφάρι πάνω ἀπὸ τὸ βάραθρο, μία-δύο... Στὴν τρίτη ὁ πατέρας ἔκανε «χέϊ!» ὅπως σὰν ἔδινε τὰ ὄρντινα* στὸ καράβι. Τἀμολήσαμε τότες κι ἀπομείναμε στὸν τόπο, ὡς ποὺ ἀκούσαμε ἀπὸ κάτου, βαθιά, τὴ χλαπαταγὴ* ποὔκανε τὸ κορμὶ χτυπώντας μέσα στὴ θάλασσα. Τότες, σὰ νἄταν αὐτὸς ὁ κούφιος κρότος τὸ τέλος, κοιταχτήκαμε γρήγορα στὰ μάτια καὶ κινηθήκαμε ἀπὸ τὸν τόπο.

Ὁ πατέρας ἔκαμε τὸ σταυρό του ἀργά-ἀργὰ καὶ ξανακάθησε στὴν ἀρχαία πέτρα. Ἔκαμε «ὤχ», σὰ νἄγινε ξα-

---

ὄρντινο: *διαταγή, ἐντολή.* ***χλαπαταγή:*** *ὁ ἦχος ποὺ κάνει ἕνα σῶμα, ὅταν πέφτῃ εἰς τὴν θάλασσαν.*

φνικὰ πολὺ γέρος καὶ κουρασμένος. Ἔνιωσε ἐνοχλητικὸ τὸ μάτι μου ἀπάνω του, ἔσπρωξε πίσω τὸ κασκέτο του καὶ ἔβγαλε τὴν ταμπακέρα. Κατόπι μοῦ ξανάριξε μιὰ βιαστικὴ ματιὰ καὶ μ' ἔστειλε πίσω. Κούνησε τὸ χέρι του νὰ φύγω κ' εἶπε:

— Ἄϊντε, τράβα σπίτι, κ' ἔρχομαι...

Ἡ φωνή του εἶτανε ἀδύνατη. Ἤθελε νὰ μείνει μόνος.

Γύρισα στὸ σπίτι φαρμακωμένος κι ἀμίλητος. Ἡ μητέρα καθότανε στὸ χαγιάτι, στὸ μικρὸ καναπέ, καὶ μόλις μὲ εἶδε πάτησε τὰ κλάματα, ἀσυγκράτητα. Τότες πήρανε κ' ἐμένα τ' ἀναφυλλητὰ καὶ μαζί μου ἔκλαιγε κι ὁ δεύτερος ἀδερφός.

Τὰ δυὸ μικρά, ποὺ δὲν μπορούσανε νὰ καταλάβουν ἀκόμα τὴν ὀρφάνια ποὺ ἔπεσε ξαφνικὰ μέσα στὸ σπίτι, εἶτανε μέσα στὴν αὐλή, Γιόμιζαν παστρικὸ νερὸ μὲ τὸ πράσινο ποτιστηράκι τοῦ Πετρῆ τὴ γαβάθα τοῦ σκυλιοῦ. Νἄρθει νὰ πιεῖ νερὸ ὁ Καπιτάνιος μας.

(Τὸ γαλάζιο βιβλίο)

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΠΩΛΗΣ

Κ. Ἀθ. Ρωμαίου

Ὁ Κωνσταντῖνος Ρωμαῖος ἐγεννήθη τὸ 1874 εἰς τὴν Κυνουρίαν τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἠσχολήθη μὲ τὴν Ἀρχαιολογίαν καὶ ἐχρημάτισε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τὸ 1945 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἀπέθανε τὸ 1966.

Ἦτο πρωία χειμῶνος. Ἐφύσα βόρειος ὁρμητικὸς ἄνεμος καὶ τὸ ψῦχος ἦτο ἀνυπόφορον. Ἂν καὶ ἐπλησίαζεν ἡ ἐνάτη, οἱ δρόμοι ἦσαν ἔρημοι. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἔβλεπες κανένα διαβάτην. Τόσον ἦτο τὸ ψῦχος, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ καστανάδες δὲν ἦσαν εἰς τὰς θέσεις των, εἰς τὰς γωνίας τῶν κεντρικῶν δρόμων καὶ εἰς τὰς παρόδους.

Ἐνῷ ἐβάδιζον κατάμονος, παρετήρησα εἰς τὴν γωνίαν παρόδου τὸν φίλον μου Καλόκαρδον. Περιτυλιγμένος εἰς τὸ ἐπανωφόριόν του, μὲ τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκια*, ἐβάδιζεν ἐπάνω καὶ κάτω εἰς τὸ πεζοδρόμιον καὶ ἐκτύπα δυνατὰ τοὺς πόδας, διὰ νὰ θερμανθῇ. Ἐφαίνετο, ὅτι κάποιον ἀνέμενε καὶ ἀνυπομόνει, διότι δὲν ἤρχετο.

Τὸν ἐπλησίασα, τὸν ἐχαιρέτησα καὶ τὸν ἠρώτησα τί τοῦ συνέβη.

Πρὶν μοῦ ἀπαντήσῃ, ἠκούσθη ἀπὸ πλαγίαν πάροδον διαυγὴς* καὶ κρυσταλλίνη φωνή:

— Ἐφημερίδες!

— Μιὰ στιγμή, μοῦ εἶπεν ὁ φίλος μου καὶ ἐστράφη πρὸς τὸ μέρος, ὁπόθεν ἠκούσθη ἡ φωνή.

θυλάκιον: *τσέπη.* ***διαυγής:*** *καθαρός.*

Εἷς μικρὸς ἐφημεριδοπώλης ἤρχετο τρέχων καὶ ἔτεινε πρὸς τὸν φίλον μου τρεῖς ἐφημερίδας. Ἦτο μικροῦ ἀναστήματος, μὲ τὴν κεφαλὴν χωμένην ὅλην εἰς τὸν σκοῦφον.

— Ἄργησες, τοῦ εἶπεν ὁ φίλος μου.

— Ναί, ἀπήντησε. Μὲ συγχωρεῖτε, κ. Καλόκαρδε, ποὺ σᾶς ἔκαμα νὰ περιμένετε.

— Συμβαίνει τίποτε σοβαρόν;

— Ὄχι. Εἶχα νὰ κάμω βιαστικὸν θέλημα.

— Καλά, ἐξηκολούθησεν ὁ φίλος μου, εἶχα ἀνησυχήσει. Πάρε τὸ πεντακοσιόδραχμον καὶ αὔριον μοῦ δίδεις τὸ ὑπόλοιπον.

Καὶ τοῦ εἶπε τί ἔπρεπε νὰ ψωνίσῃ διὰ τὸ σπίτι του.

Ὁ μικρὸς ἀπήντησεν, ὅτι ἠμποροῦσε νὰ φέρῃ τὸ ὑπόλοιπον εἰς τὸ γραφεῖον του μαζὶ μὲ τὰς ἀπογευματινὰς ἐφημερίδας καὶ ἔφυγε τρέχων καὶ φωνάζων:

— Ἐφημερίδες!

Ὅταν μετ᾽ ὀλίγον ἐπαίρναμεν μαζὶ μὲ τὸν φίλον μου ἓν γάλα εἰς τὸ καφενεῖον, μοῦ ἔλυσε τὴν ἀπορίαν.

Ἐφημεριδοπώλην, μοῦ εἶπεν, ἤλλαξε πρὸ τριετίας. Ἡ ἀφορμὴ ἦτο αὐτή. Νὰ φαντασθῶ, λέγει, τὸν μικρόν, τὸν ὁποῖον εἶδον — ἀφοῦ καὶ τώρα, ὅτε εἶναι δωδεκαετής, φαίνεται, ὡς ἐννέα ἐτῶν — πῶς ἦτο τότε. Μιᾶς σπιθαμῆς ἀνθρωπάκος. Ἀκόμη ἦτο ἀνυπόδητος, τὸ ἓν σκέλος τοῦ πανταλονίου ἔφθανεν ἕως τὸ γόνυ καὶ τὸ ἄλλο ἕως τοὺς ἀστραγάλους καὶ τὸ σακάκι του ἦτο χιλιοτρυπημένον, σακάκι κάποιου μεγαλυτέρου του μὲ ἀνασκουμπωμένα τὰ μανίκια. Ἦτο καὶ τότε χειμὼν καὶ τὸ ψῦχος ἴσως πλέον διαπεραστικὸν καὶ ἀνυπόφορον. Ὁ ἄνεμος ἔφερε καὶ μικρὰς νιφάδας χιόνος, αἱ ὁποῖαι, ὅταν ἔπιπτον εἰς ἀκάλυπτα μέρη, ἐτρύπων ὡς βελόναι.

Τὴν ὥραν λοιπόν, ὅταν ὁ φίλος μου Καλόκαρδος ἔπαιρνε τὰς ἐφημερίδας του ἀπὸ τὸν τότε ἐφημεριδοπώλην, ἐπλησίασεν ὁ σπιθαμιαῖος αὐτὸς μικρὸς μὲ ἀφάνταστον θάρρος καὶ εἶπεν εἰς τὸν ἐφημεριδοπώλην:

— Κώστα, δῶσε μου ἐφημερίδες νὰ πουλήσω. Μὴ φοβᾶσαι. Εἶμαι τίμιος! Ἂς εἶμαι μικρός.

Ὁ Κώστας ἐδίστασε καὶ ὁ φίλος μου τοῦ ἔκανε νεῦμα νὰ δώσῃ εἰς τὸν μικρὸν ἐφημερίδας καὶ θὰ εἶναι αὐτὸς ὑπόλογος*.

Ὁ Κώστας τὸν ἠρώτησε τὸ ὄνομά του καὶ ὁ μικρὸς τοῦ ἀπήντησε:

— Σπῦρος Ψυχούλης.

Καὶ ὁ Κώστας τοῦ ἔδωσε ἕως εἴκοσι φύλλα ἀπὸ διαφόρους ἐφημερίδας.

Ὁ μικρὸς Σπῦρος τὰ ἥρπασε καὶ ἔτρεξε φωνάζων:

— Ἐφημερίδες!

Ὁ φίλος μου Καλόκαρδος εἶπεν εἰς τὸν Κώσταν, τὸν ἐφημεριδοπώλην του, νὰ παρακολουθήσῃ τὸν μικρὸν καὶ νὰ μάθῃ τί τὰ ἤθελε τὰ χρήματα. Βέβαια ἐφαίνετο, ὅτι εἶχε μεγάλην ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα. Ἀλλὰ τόσον μικρὸς καὶ νὰ δείξῃ τόσον θάρρος! Τοῦτο ἦτο κάτι πολὺ περίεργον! Μήπως κανεὶς μεγάλος τὸν ἐξεμεταλλεύετο; Νὰ προσπαθήσῃ λοιπὸν νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν.

Καὶ ὁ Κώστας τὴν ἄλλην ἡμέραν τοῦ εἶπεν:

— Ὁ μικρὸς Σπῦρος Ψυχούλης ἐφάνη ἄξιος καὶ τίμιος.

Ἐπώλησεν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὅσας καὶ ὁ Κώστας ἐφημερίδας. Μὲ τὰ κέρδη ἠγόρασεν ἓν καρβέλι καὶ ὀλίγον τυρί. Ἔφθασεν εἰς ἓν ὑπόγειον καὶ μόλις εἰσῆλθεν ἐφώναξεν:

ὑπόλογος: *ὑπεύθυνος.*

— Ἔφερα ψωμί! Πολὺ ψωμί! Καὶ τυρί!

Μία μικρὰ ἔτρεξε καὶ ὁ Σπῦρος τῆς ἔκοψε καὶ τῆς ἔδωσεν ἓν κομμάτι. Τὸ ἄλλο τὸ ἔδωσε εἰς τὴν μητέραν του. Μία ἀδυνατισμένη φωνὴ ἠκούσθη:

— Ποῦ τὸ ηὗρες;

Ἦτο ἡ φωνὴ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἔμενεν ἐξηπλωμένος εἰς μίαν κλίνην καὶ ἔτρεμεν. Ἐκρύωνε καὶ ἦτο ἀσθενής.

— Ἀλήθεια, παιδί μου, ποῦ τὸ ηὗρες; εἶπε καὶ ἡ μητέρα του. Ἐγὼ ἐφοβήθην, ποὺ ἔφυγες.

— Δὲν ἤθελα νὰ πεινῶ! Μήτε θὰ πεινάσω! εἶπεν ὁ Σπῦρος.

Καὶ τοὺς διηγήθη πῶς ἐκέρδισε τὸ ψωμὶ μὲ τὴν ἐργασίαν του.

Καὶ ὁ φίλος μου Καλόκαρδος, τελειώνων τὴν ἀφήγησίν του, προσέθεσε:

— Καὶ τώρα, νομίζω, θὰ παραδεχθῇς, ὅτι ἀξίζει ὁ μικρός μου ἥρως νὰ τὸν περιμένω καὶ νὰ τὸν περιβάλλω μὲ τόσην ἐμπιστοσύνην. Ἔσωσε τὴν οἰκογένειάν του καὶ

ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν τρέφῃ. Εἶναι ἀφάνταστος ἡ ἀντοχή του καὶ ἡ ἐπιμονή του νὰ κερδίσῃ τὴν ζωήν.

— Θὰ γίνῃ μεγάλος, εἶπα.

— Εἶναι, μοῦ εἶπεν ὁ φίλος μου Καλόκαρδος. Εἶναι μεγάλος ἀπὸ τὴν στιγμήν, ποὺ ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν πρώτην νίκην.

— Ὁμολογῶ, ὅτι δὲν ἔχω ἀντίρρησιν, ἀπήντησα, χωρὶς νὰ κρύπτω τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὸν μικρὸν ἥρωα.

Η ΜΠΑΛΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΑΔΕΡΦΟΥ

Διαλεχτῆς Ζευγώλη-Γλέζου

Ἡ Διαλεχτὴ Ζευγώλη-Γλέζου ἐγεννήθη εἰς τὴν Νάξον τὸ 1907. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ εἶναι σύζυγος τοῦ διηγηματογράφου Πέτρου Γλέζου. Ἠσχολήθη μὲ τὴν ποίησιν ἐνωρὶς καὶ τὸ 1931 ἐξέδωσε τὴν πρώτην της συλλογὴν «Τραγούδια τῆς Μοναξιᾶς». Ἄλλαι συλλογαί της νεώτεραι εἶναι: «Ὁ κύκλος τῆς ἀγάπης» καὶ «Ὁ κύκλος τῶν πικρῶν ὡρῶν». Ἠσχολήθη ἀκόμη μὲ τὴν συλλογὴν λαογραφικῶν στοιχείων.

Καλὲ ἀδερφέ μου, ὡς πότε πιὰ
θἄσαι στὴν πλάνα ξενιτιά,
τόσο μακρυά μας;
Ἔλα στὸ σπίτι, ὦ ἀδερφέ,
—καημὲ καὶ πόθε μας κρυφὲ—
στὴν ἀγκαλιά μας.

Ἔλα στὸ σπίτι . . . Ἡ δόλια μάνα
ξεσπιέται στὴ βουβὴ καμπάνα
τοῦ γυρισμοῦ σου.
Κι ὅλο προσμένει σε ἀπὸ πέρα,
κι ὅλο ἀγκαλιάζει τὸν ἀγέρα
τ' ἄυλου κορμιοῦ σου.

Λυώνει ὁ πατέρας σὲ μιὰν ἄκρη
καὶ περιμένει ἕνα σου δάκρυ
—χαρᾶς δροσιά.
Ἀπ' ὅλους πιὸ ἀγαποῦσε ἐσένα,
Ἔλα, ἀδερφέ μου, ἀπὸ τὰ ξένα
στὸ σπίτι πιά.

Ἔλα . . . Ἡ γιαγιὰ—σβησμένο τζάκι—
ποὺ τῆς ταξίδεψες παιδάκι,
ὅλο ἀπαντέχει.
Δὲ θὰ σὲ δῇ, δὲ θὰ σ' ἀκούσῃ,
μὰ μὲ τὰ χάδια νὰ σὲ λούσῃ
λαχτάρα ποὺ ἔχει!

Τὰ κρύα της χέρια, ποὺ χλωμά,
σὰν πεθαμένα, κι ἀχαμνά,
—τί πιὰ θὰ νιώσουν;—
νὰ σ' ἀγκαλιάσουνε ποθοῦν
κ' ὕστερα μὲς στὸ χῶμα ἂς μποῦν
σιγὰ νὰ λυώσουν.

Κ' ἐγώ, ποὺ μ' ἄφησες παιδούλα,
ξέγνοιαστη, ἀγνὴ σκολιαροπούλα
μὲ τὸ βιβλίο
—θέ μου, πῶς πέρασαν τὰ χρόνια,
διαβήκανε τὰ χελιδόνια,
καὶ νὰ τὸ κρύο!

Σὰν παίζαμε στὴν ἀντηλιά,
πῶς μοῦ τραβοῦσες τὰ μαλλιὰ
—τάχα μου ἀστεῖο!
Καὶ καθισμένοι στὰ σκαμνάκια
μ' ἀρχίναες τὰ παραμυθάκια
στὸ βαρὺ τὸ κρύο.

Κι ὅταν τὰ χιόνια στὴν αὐλὴ
ψηλὰ ἀνεβαίνανε πολὺ
ὡς τὰ παραθύρια,
σκαρφαλωμένοι στὰ πρεβάζα
χιόνια ἐγιομίζαμε τὰ βάζα
καὶ τὰ ποτήρια.

Τὸ καλαμάρι σου ἔχω ἀκόμα,
καὶ τὸ μολύβι, καὶ τὴ γόμα . . .
Τὸ πρόγραμμά σου
βρίσκεται ἀκόμα ἐκεῖ στὸν τοῖχο.
Νὰ μὴ σοῦ κόψω, ἀγάλια βήχω,
τὸ διάβασμά σου . . .

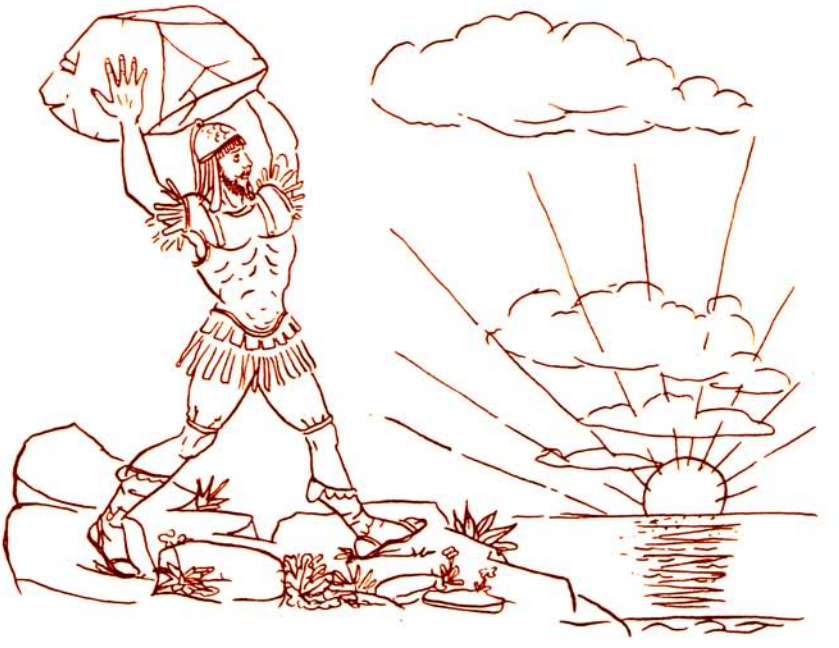
Κ' ἐγώ, ποὺ μ' ἄφησες παιδούλα,
ξέγνοιαστη, ἀγνὴ σκολιαροπούλα,
μάνα ἔχω γίνει . . .
Μὰ εἶναι τὰ μάτια τῆς καρδιᾶς μου
πρὸς σὲ ἀνοιχτά, κι ὁ ἔρωτάς μου
ἡ ἀδελφοσύνη.

Ἔλα, ἀδερφέ, στὸ σπίτι πάλι
—πλατιὰ κι ὁλάνοιχτ' εἶναι ἀγκάλη.
Τὸ μικρὸ πλοῖο,
τὸν καραγκιόζη, τ' ἀλογάκια
ἡ κόρη μου ἔχει, καὶ λογάκια
λέει γιὰ τὸ θεῖο.

Σὲ πλάνεψαν οἱ πολιτεῖες
ποὺ μοῦ ἔλεγες στὶς ἱστορίες
τὶς παιδικές σου; . . .
Γιατὶ ἔτσι ξεχασιάρης νἄσαι;
Γιατὶ ἔπαψες νὰ μᾶς θυμᾶσαι;
Θαρθῆς ποτέ σου;

Σὲ πλάνεψαν καλοκυρὲς
στὶς πολιτεῖες τὶς μακρινές;
Νερὸ τῆς λήθης
μὴν ἤπιες κι ἀποξέχασές μας; . . .
Μοναχικέ, ἀκριβὲ βλαστέ μας,
ποῦ ἐλησμονήθης;

ΔΗΜΩΔΗΣ ΠΟΙΗΣΙΣ
ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Δημοτικὸν

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μεταξὺ τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν (βλ. σελ. κ΄) παρὰ πολλὰ εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡς θέμα τὸν θάνατον τοῦ Διγενῆ, προέρχονται δὲ ἀπὸ διαφόρους περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος (Κρήτην, Θρᾴκην, Κύπρον, Πόντον κλπ.). Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ὁ Διγενὴς εἶναι ἐθνικὸς ἥρως καὶ ἔτσι ἦτο φυσικὸν καὶ τὰ κατορθώματά του νὰ ψάλῃ καὶ τὸν θάνατόν του νὰ θρηνήσῃ. Εἰς ὅλα τὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὸν θάνατόν του ὁ Διγενὴς παρουσιάζεται ἀκατάβλητος εἰς δύναμιν καὶ ὁ Χάρος μὲ δυσκολίαν καὶ πολλάκις μὲ ὕπουλον τρόπον κατορθώνει νὰ τοῦ ἐπιβάλῃ τὴν ἀνθρωπίνην μοῖραν, τὸν θάνατον.

Δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ λαὸς νὰ φαντασθῇ τὸν ἥρωά του, ὁ ὁποῖος ἐνσαρκώνει ὅλα του τὰ ὄνειρα, ὅλας του τὰς ἐπιδιώξεις, νὰ πεθαίνῃ ἀδόξως γηρασμένος καὶ ἀποτραβηγμένος εἰς τὴν ἡσυχίαν του. Τὸν ἐφαντάσθη πλήρη ζωῆς καὶ δυνάμεως ὑπεράνθρωπου νὰ τὰ «βάζῃ» ἀκόμη καὶ μὲ τὸν Χάρον καὶ νὰ ἡττᾶται, διότι ὁ Χάρος ἐχρησιμοποίησεν ὕπουλον τρόπον (χωσιά), ὅπως εἰς τὸ κατωτέρω ποίημα, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὴν Κρήτην.

Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τόνε τρομάσσει.
Βροντᾶ κι ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέτ' ὁ ἀπάνω κόσμος,
κι ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,
κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾶ πῶς θὰ τόνε σκεπάση,*
πῶς θὰ σκεπάση τὸν ἀητὸ τσῆ γῆς τὸν ἀντρειωμένο.
Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπήλιο δὲν τὸν ἐχώρει,
τὰ ὄρη ἐδιασκέλιζε, βουνοῦ κορφὲς ἐπήδα,*
χαράκι' ἀμαδολόγανε* καὶ ριζιμιὰ* ξεκούνειε.*
Στὸ βίτσιμά 'πιανε πουλιά, στὸ πέταμα γεράκια,*
στὸ γλάκιο καὶ στὸ πήδημα τὰ λάφια καὶ τ' ἀγρίμια.*
Ζηλεύγει ὁ Χάρος μὲ χωσιά, μακρὰ τόνε βιγλίζει*,*
κι ἐλάβωσέ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχή του πῆρε.

ἀνατριχιᾶ: ἀνατριχιάζει, φοβᾶται. **διασκελίζω:** περνῶ μὲ ἕνα βῆμα. **χαράκια:** μεγάλοι βράχοι. **ἀμαδολόγανε:** ἔπαιζε σὰν ἀμάδες (μικρὲς πέτρες). **ριζιμιά:** βράχοι ριζωμένοι βαθειὰ εἰς τὴν γῆν. **βίτσιμα:** κίνησις, τίναγμα. **γλάκιο:** τρέξιμο. **χωσιά:** ἐνέδρα. **βιγλίζω:** παραμονεύω.

ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

Δημοτικὸν

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μία ἐκ τῶν πλέον γνωστῶν παραλογῶν (βλ. σελ. κ΄) εἶναι τὸ τραγούδι «τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας». Διηγεῖται πῶς ἐθυσιάσθη ἡ ὄμορφη σύζυγος τοῦ πρωτομάστορα διὰ νὰ «στεριώσῃ» τὸ γεφύρι, ποὺ ἔγινε ἔτσι «στοιχειωμένο». Εἶναι γνωστὴ ἡ δοξασία ὅτι διὰ νὰ «στεριώσῃ» ἕνα κτίσμα πρέπει νὰ ταφῇ εἰς τὰ θεμέλιά του ἕνα ζῷον. Αὐτὴν τὴν δοξασίαν φαίνεται ὅτι θυμίζει τὸ ποίημα αὐτό. Σχετικῶς μὲ τὴν δοξασίαν αὐτὴν ὑπάρχουν πολλοὶ μῦθοι, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς θυσίας ἀνθρώπων κατὰ τὴν θεμελίωσιν μεγάλων κτισμάτων. Ἡ ψυχὴ τοῦ θύματος γίνεται τὸ «στοιχειὸ» τοῦ κτίσματος καὶ τὸ προφυλάσσει ἀπὸ κάθε κίνδυνον.

Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ πρωτομάστορα εἰς τὸ ποίημα αὐτὸ ἔχει παραλληλισθῇ μὲ τὴν Ἰφιγένειαν, ἡ ὁποία ἐθυσιάσθη καὶ αὐτὴ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἑνὸς σκοποῦ (τοῦ ταξιδίου τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Τροίαν). Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἱστοριῶν ὑπάρχουν πράγματι πολλὰ ὅμοια στοιχεῖα. Ἴσως λοιπὸν τὸ ποίημα αὐτὸ νὰ ἔχῃ στοιχεῖα καὶ ἐκ τοῦ ἀρχαίου μύθου.

*Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἑξῆντα μαθητάδες**
γιοφύρι ἐθεμέλιωναν στῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι.
Ὁλημερὶς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν.
Μοιριολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες:
«Ἀλοίμονο στοὺς κόπους μας, κρῖμα στὶς δούλεψές μας,
ὁλημερὶς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμιέται».
Πουλάκι ἐδιάβη κι ἔκατσε ἀντίκρυ στὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάηδε σὰν πουλί, μηδὲ σὰ χιλιδόνι,
παρὰ ἐκελάηδε κι ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα:
«Ἂ δὲ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δὲ στεριώνει*

μαθητάδες: *οἱ βοηθοί.* ***στοιχειώνω:*** *θυσιάζω κάποιον εἰς τὰ θεμέλια ἑνὸς κτίσματος.*

καὶ μὴ στοιχειώσετε ὀρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὄμορφη γυναῖκα,
πὄρχεται ἀργὰ τ' ἀποταχύ, καὶ πάρωρα* τὸ γιόμα*».*

Τ' ἄκουσ' ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.*
Πιάνει, μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλὶ τἀηδόνι:
'Αργὰ ντυθῆ, ἀργὰ ἀλλαχτῆ, ἀργὰ νὰ πάη τὸ γιόμα,
ἀργὰ νὰ πάη καὶ νὰ διαβῆ τῆς "Αρτας τὸ γιοφύρι.
Καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε, κι ἀλλιῶς ἐπῆγε κ' εἶπε:
«Γοργὰ ντύσου, γοργὰ ἄλλαξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῆς τῆς "Αρτας τὸ γιοφύρι».

Νά τηνε κι ἐξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.
Τὴν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἡ καρδιά του:
'Απὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾶ κι ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει:
«Γειά σας, χαρά σας, μάστοροι καὶ σεῖς οἱ μαθητάδες,
μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι εἶναι βαργωμισμένος;*
—Τὸ δαχτυλίδι τὄπεσε στὴν πρώτη τὴν καμάρα,*
καὶ ποιός νὰ μπῆ καὶ ποιός νὰ βγῆ τὸ δαχτυλίδι νά βρη;
—Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι κι ἐγὼ νὰ πά' σ' τὸ φέρω,
ἐγὼ νὰ μπῶ κι ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νά βρω».

Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ στὴ μέσ' ἐπῆγε,
«Τράβα, καλέ μ', τὸν ἄλυσο, τράβα τὴν ἁλυσίδα,
τὶ ὅλον τὸν κόσμο ἀνάγειρα καὶ τίποτες δὲν ηὗρα».*
"Ενας πιχάει μὲ τὸ μυστρί, κι ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,*
παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.

ἀποταχύ: *πρωΐ.* ***πάρωρα:*** *ἀργά.* ***γιόμα:*** *μεσημέρι.* ***πέφτω τοῦ θανάτου:*** *στενοχωροῦμαι ὑπερβολικά.* ***βαργωμισμένος:*** *στενοχωρημένος.* ***καμάρα:*** *θόλος ἡμικυλινδρικός, τὸ τόξον τῆς γεφύρας.* ***ἀνάγειρα:*** *ξεσήκωσα, ἔψαξα.* ***πιχάω:*** *ρίχνω λάσπη.*

«Ἀλλοίμονο 'στὴ μοῖρα μας, κρῖμα 'στὸ ριζικό μας!
Τρεῖς ἀδερφάδες ἤμαστε, κ' οἱ τρεῖς κακογραμμένες,*
*ἡ μιά χτισε τὸ Δούναβη, κ' ἡ ἄλλη τὸν Ἀφράτη**
κι ἐγὼ ἡ πλιὸ στερνότερη τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.
Ὡς τρέμει τὸ καρυόφυλλο, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι.*
κι ὡς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες.

—Κόρη τὸ λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρα δῶσε,
πόχεις μονάκριβο ἀδερφό, μὴ λάχη καὶ περάση».
Κι αὐτὴ τὸ λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρα δίνει:
«Ἂν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
κι ἂν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες,
τί ἔχω ἀδερφὸ 'ς τὴν ξενιτειά, μὴ λάχη καὶ περάση».

κακογραμμένος: *ἄτυχος.* ***Ἀφράτης:*** *Εὐφράτης.* ***καρυόφυλλο:*** *τὸ φύλλον τῆς καρυδιᾶς.*

Ο ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

(Παράδοσις)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἐκτὸς τοῦ ποιητικοῦ λόγου (δημοτικὰ τραγούδια) ὁ λαὸς ἐχρησιμοποίησε καὶ τὸν πεζὸν λόγον διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν πίστιν του, τὰς ἰδέας του καὶ τὴν φαντασίαν του.

Αἱ παραδόσεις, εἶναι μυθικαὶ διηγήσεις, τὰς ὁποίας πλάττει ὁ λαὸς καὶ τὰς ὁποίας πιστεύει ὡς ἀληθεῖς. Αἱ διηγήσεις αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς τόπους, εἰς παλαιὰς ἐποχάς, εἰς ὡρισμένα πρόσωπα ἢ ὄντα φανταστικὰ ἢ καὶ εἰς ὡρισμένα φαινόμενα.

Πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει μας ὅτι αὐτό, τὸ ὁποῖον εἰς ἡμᾶς φαίνεται ὡς μῦθος καὶ ὄχι ἀληθές, διὰ τὸν λαὸν δὲν εἶναι τόσον μυθικὸν καὶ ψεύτικον, ἀλλὰ ἀληθές. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὁ λαὸς δίδει εἰς τὸν κόσμον ποὺ τὸν περιβάλλει μίαν ἰδικήν του ἑρμηνείαν, πολλάκις συναρπαστικήν. Ἀρχὴ τῶν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταί, ὅπως καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ὑπάρχουν εἰς ὅλους τοὺς λαούς, εἶναι ἡ μυθοπλαστικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία δύναται νὰ προσωποποιῇ τὴν φύσιν ποὺ περιβάλλει τὸν ἄνθρωπον. Ἔτσι ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη γίνονται ἀδελφοὶ ἢ σύζυγοι, τὰ δένδρα ἔχουν ψυχήν, αἱ πηγαὶ ἀποκτοῦν τὰ «στοιχειά» τους, τὰς νεράϊδας, κ.λπ.

Τὰ θέματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται αἱ παραδόσεις, εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα καὶ ἑκάστη παράδοσις δυνατὸν νὰ περικλείῃ πολλὰ καὶ διάφορα στοιχεῖα.

Ἔτσι ἔχομεν παραδόσεις ἀναφερομένας εἰς ἀρχαίας ἱστορίας (ὅπως π.χ. εἶναι αὐτὴ τοῦ Μαραθωνοδρόμου), ἐνῷ ἐξ ἄλλου πολλαὶ νέαι παραδόσεις εἶναι φανερὸν ὅτι προέρχονται ἐξ ἀρχαίων παραδόσεων ἢ ἀρχαίων μύθων.

Μεγάλος ἀριθμὸς παραδόσεων ἔχει ὡς θέμα «τὴν Πόλη καὶ τὴν Ἁγια-Σοφιά», αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν πάντοτε βαθὺν πόνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἄλλαι ἀναφέρονται εἰς διαφόρους χώρας καὶ τόπους ἢ χαμένας πολιτείας, εἰς βασιλεῖς, βασιλόπουλα, βασιλοπούλας ἢ εἰς ἀνθρώπους μὲ ὑπερφυσικὴν δύναμιν (γίγαντες, σαραντάπηχοι, ἀκρῖται).

Τὰ ἀρχαῖα κτήρια καὶ μνημεῖα, οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ καὶ ἥρωες ἀποτελοῦν ἐπίσης θέματα τῶν παραδόσεων.

Ἀκόμη καὶ ὁ Χριστὸς καὶ διάφοροι Ἅγιοι ἢ ἐκκλησίαι δὲν λείπουν ἀπὸ τὰς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ φύσις καὶ τὰ φαινόμενά της ἐκίνησαν πάντοτε τὴν φαντασίαν τοῦ ἀνθρώπου (ἱστορίαι διὰ τὸν οὐρανόν, τὰ ἄστρα, τὴν γῆν, τοὺς καιρούς)· ἐπίσης τὰ φυτά, τὰ ζῶα - θηρία, δράκοντες, εὑρίσκονται συχνὰ εἰς τὰς παραδόσεις.

Ἰδιαιτέραν ἀγάπην ἐξ ἄλλου δεικνύει ὁ λαὸς διὰ τὰς ἱστορίας ὄντων καὶ πλασμάτων ὑπερφυσικῶν, ὅπως εἶναι τὰ Στοιχειά, οἱ Καλικάντζαροι, οἱ Ἀνασκελάδες, αἱ Νεράϊδαι, αἱ Λάμιαι, αἱ Στρίγγλαι, οἱ μάγοι καὶ αἱ μάγισσες, τὰ φαντάσματα, αἱ Μοῖραι καὶ ἡ Τύχη.

Ἀκόμη ὑπάρχουν πολλαὶ παραδόσεις ἀναφερόμεναι εἰς τοὺς βρυκόλακας, τοὺς νεκροὺς καὶ τὰς ψυχάς των, τὸν θάνατον, τὸν κάτω κόσμον καὶ τὸν Χάρον.

Στὸν κάμπο τοῦ Μαραθῶνα ἔγινε μιὰ φορὰ μεγάλη μάχη. Τοῦρκοι* πολλοὶ μὲ ἄρμενα* πολλὰ ἦρθαν νὰ σκλαβώσουν τὴ χώρα καὶ ἀπ' ἐκεῖ νὰ περάσουν στὴν Ἀθήνα. Δὲν ἐπῆγαν γραμμὴ στὴν Ἀθήνα, γιατὶ οἱ Ἕλληνες ἐφύλαγαν μὲ πολλὰ πλεούμενα καὶ τρικάταρτα τὸν Πειραιᾶ. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν λίγοι ἐμπρὸς στὴν ἀμέτρητη δύναμη τοῦ ἐχτροῦ. Ἐσυνάχτηκαν ἀπ' ὅλα περίγυρα τὰ χωριὰ καὶ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, κ' ἔπιασαν πόλεμο φριχτό. Ἂν τοὺς νικήσουμε, σοῦ λέγει, ἐδῶ, πάει, τοὺς σπάσαμε· δὲ θὰ ἰδοῦν τὴ στράτα νὰ φύγουν.

Ἐπολέμησαν ἀπὸ τὴν αὐγὴ ἕως τὸ βράδυ. Ἀπελπισμένοι ἐπολέμησαν οἱ ἐχτροί, ἀλλὰ πλέον ἀπελπισμένοι ἐπολέμησαν οἱ Ἕλληνες. Τὸ αἷμα ἐπῆγε ποτάμι· ἔφτασεν

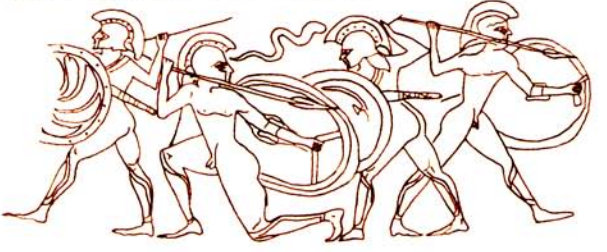
Τοῦρκοι: *πρόκειται βεβαίως διὰ τοὺς Πέρσας.* ***ἄρμενα:*** *τὰ καράβια.*

ἕως τὰ ριζὰ* τοῦ Βρανᾶ* καὶ ἕως τὸ Μαραθῶνα ἀντίκρυ. Ἔσυρεν ὡς τὴ θάλασσα κ' ἔβαψε κατακόκκινα τὰ κύματα. Θρῆνος καὶ κακὸ ἔγινε. Τέλος ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες. Οἱ Τοῦρκοι ἔτρεξαν νὰ γλυτώσουν στὰ καράβια. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐκυνήγησαν κ' ἐκεῖ τοὺς κατάσφαξαν· κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐχτροὺς δὲν ἐγύρισε πίσω.

Ἔτρεξαν τότε δύο νὰ φέρουν τὴν εἴδηση στὴν Ἀθήνα. Ὁ ἕνας ἔτρεξε καβαλάρης, ὁ ἄλλος πεζὸς κι ἀρματωμένος. Ὁ καβαλάρης ἐπῆγεν ἀπὸ τὸ Χαλάντρι· ὁ πεζὸς ἔπιασε τὴ Σταμάτα*. Φτεροπόδαρος ἀνέβηκε τὸν Ἀφορεσμὸ* καὶ κατέβηκε στὸ χωριό. Καθὼς τὸν εἶδαν οἱ γυναῖκες ἔτρεξαν κοντά του· «Σταμάτα, τοῦ φώναξαν, σταμάτα!» Ἤθελαν νὰ τὸν ἐρωτήσουν τί ἀπόγινε ἡ μάχη. Ἐστάθηκε μιὰ στιγμὴ νὰ πάρῃ φύσημα, κ' ἔπειτα πάλι δρόμο. Τέλος φτάνει στὸ Ψυχικό*· ἐκεῖ ἐπῆγε νὰ ξεψυχήσῃ, πιάστηκε ἡ ἀναπνοή του, τὰ πόδια του ἔτρεμαν, τώρα ἔλεγε νὰ πέσῃ. Ἀντριεύεται τότε καὶ παίρνει βαθυὸ ἀνασασμό, καὶ μιὰ καὶ δυό, ἔφτασε τέλος στὴν Ἀθήνα. «Ἐνικήσαμε!» εἶπε, κ' ἔπεσε εὐτὺς κ' ἐξεψύχησε. Ὁ καβαλάρης ταχυδρόμος ἀκόμα δὲν ἐφάνηκε!

Ἐκεῖ ὅμως ποὺ σταμάτησε ὁ πεζοδρόμος κ' ἐκεῖ ποὺ πῆρε ἀνάσα, ἄφησε τ' ὄνομα τοῦ καμώματός του. Τὸ πρῶτο χωριὸ τ' ὠνόμασαν Σταμάτα, τὸ δεύτερο Ψυχικό.

ριζά: *οἱ πρόποδες.* ***Βρανᾶς:*** *τοποθεσία πλησίον τοῦ Μαραθῶνος· ὠνομάσθη ἔτσι ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν οἰκογένεια τῶν Βρανάδων.* ***Σταμάτα:*** *χωρίον τῆς Ἀττικῆς.* ***Ἀφορεσμὸς*** *καὶ* ***Ἀφορισμός:*** *μικρὸν βουνὸν πλησίον τοῦ Μαραθῶνος.* ***Ψυχικό:*** *προάστιον τῶν Ἀθηνῶν.*

ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ

Ἰουλίας Δραγούμη

Ἡ Ἰουλία Δραγούμη εἶναι γνωστὴ ὡς συγγραφεὺς παιδικῶν βιβλίων. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1858, ἔζησεν ἐπ' ἀρκετὸν εἰς Ἀγγλίαν, τὸ 1882 ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπέθανεν τὸ 1937· ἔζησε κυρίως εἰς τὸν Πόρον. Ἔγραψε: «Ποριώτικες Ἱστορίες», «Τὰ τρία παιδιά», «Στὴν Κοζάνη», «Παραδόσεις καὶ παραμύθια», «Νὰ τὰ ποῦμε;». Μαζὶ μὲ τὴν Πηνελ. Δέλτα εἶναι αἱ δύο σπουδαιότεραι ἐκπρόσωποι τῆς σοβαρᾶς παιδικῆς λογοτεχνίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Κοντὰ στὸ Μυστρᾶ σ' ἕνα ὀροπέδιο, ὅπου ἀπὸ κάτω φαίνεται ὅλη ἡ Σπάρτη βρίσκονταν πρὸ μερικῶν χρόνων ἕνα ὑψηλὸ κυπαρίσσι, τὸ ὑψηλότερο κυπαρίσσι τοῦ τόπου.

Τώρα δὲν ὑπάρχει πιά.

Κάποιος ἄναψε φωτιὰ ἐκεῖ κοντά, χωρὶς νὰ σκεφθῇ τὸ καημένο τὸ γέρικο τὸ δένδρο, καὶ οἱ σπίθες ἔπεσαν ἀπάνω του, κι ἔπιασε φωτιὰ καὶ κάηκε.

Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι ἐφυτεύθηκε πολὺ περίεργα.

Ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἦταν ἀκόμα στὸν τόπο μας, ἕνας μεγάλος πασὰς ἦλθε μιὰ μέρα, σ' αὐτὸ τὸ μέρος, νὰ πάρῃ τὸν ἀέρα του. Ἔδωσε διαταγὴ στοὺς δούλους του νὰ τοῦ ψήσουν ἕνα ἀρνὶ στὴ σούβλα καὶ κάθησε ἐκεῖ κι ἄρχισε νὰ τρώῃ.

Εἶχε μαζί του ἕνα νέο βοσκό, χριστιανό, ὁ ὁποῖος τὸν

ὑπηρετοῦσε· καὶ καθὼς τὸ παιδὶ στέκονταν ἐκεῖ ἀπάνω καὶ κοίταζε αὐτὴ τὴν ἔκτακτη θέα, τὶς πεδιάδες μὲ τὰ δένδρα, τὰ τρεχούμενα νερά, καὶ τὰ βουνὰ τριγύρω, ἀναστέναξε βαθειά.

Ὁ πασὰς τὸν ἄκουσε καὶ ρώτησε.

— «Τί ἔχεις, Ἑλληνόπαιδο; Γιατί ἀναστενάζεις ἔτσι;».

— «Καὶ πῶς νὰ μὴν ἀναστενάζω, Ἀφέντη».

— «Τί σοῦ χάλασε τὴν καρδιά;»

— «Καὶ πῶς νὰ μὴν κλαίη ἡ καρδιά μου, ὅταν ξέρω πὼς ὅλος αὐτὸς ὁ ὡραῖος τόπος καὶ αὐτὰ τὰ τρεχούμενα νερά, καὶ τὰ βουνὰ ἦταν δικά μας μιὰ φορά, καὶ πὼς ἐσεῖς καὶ οἱ πατεράδες σας μᾶς τὰ πήρατε!»

— «Ἔτσι τὸ ἤθελε ὁ Ἀλλάχ».

— «Μὰ ὄχι γιὰ πάντα», εἶπε τὸ Ἑλληνόπαιδο· «γιατὶ οἱ γέροι μας λένε, καὶ ὅπως μᾶς βλέπει ὁ Θεός ἐγὼ πάντα θρέφω τὴν πεποίθηση, ποὺ μὲ τὸν καιρό, πάλι, δικά μας θὰ εἶναι!»

Ὁ πασὰς ὠργίσθηκε.

— «Βρὲ ἀνόητε!» φώναξε· «τί κουταμάρες εἶν' αὐτὲς ποὺ λές!» καὶ ἁρπάζοντας τὴ σούβλα ποὺ εἶχε ψηθῆ τ' ἀρνί, καμένη καὶ μαύρη ὅπως ἦταν, τὴν ἔμπηξε μὲ ὅλη του τὴ δύναμη στὴ γῆ.

— «Νά!» φώναξε· «Τὸ βλέπεις αὐτό; λοιπὸν ἂν αὐτὸ τὸ καμένο ξηρόκλαδο βγάλη κλαδιὰ καὶ φύλλα, τότε μπορεῖ νὰ θρέφης τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ δικοί σου θὰ ξαναπάρουν μιὰ μέρα αὐτὸ τὸν τόπο!».

Καὶ νά! Τὴν ἄλλη μέρα ἡ σούβλα εἶχε ριζώσει κι ἐβλάστησε καὶ μεγάλωσε κι ἔγινε τὸ ψηλό κυπαρίσσι, ποὺ ἦταν ἐκεῖ γιὰ τόσα χρόνια ἐπάνω ἀπ' τὴν πεδιάδα τῆς Σπάρτης. Κι αὐτὸ τὸ Ἑλληνόπουλο ἦταν ἕνας ἀπὸ κείνους ποὺ ἐπολέμησε γιὰ νὰ ξαναπάρη τὸν τόπο μας. Καὶ ὅταν ἦταν πάλι ἐλεύθερη Ἑλλάδα, ἔφερνε τὰ παιδιά του καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ κυπαρίσσι καὶ τοὺς ἔλεγε πῶς ἐφύτρωσε.

Η ΓΟΡΓΟΝΑ

Ἀνδρ. Καρκαβίτσα

Μὲ τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάναλα* ἐκείνη τὴ νύχτα. Σπάνια νύχτα! πρώτη καὶ τελευταία θαρρῶ στὴ ζωή μου. Τί εἴχαμε φορτωμένο; Τί ἄλλο ἀπὸ σιτάρι. Ποῦ πηγαίναμε; Ποῦ ἀλλοῦ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Πράγματα καὶ τὰ δυὸ ποὺ τὰ ἔκανα τὸ λιγώτερο εἴκοσι φορές. Μὰ ἐκείνη τὴ βραδυὰ ἔνοιωθα τέτοιο πλάκωμα στὴν ψυχή, ποὺ κιντύνευα νὰ λιγοθυμήσω. Δὲν ξέρω τί μοῦ ἔφταιγε· θὲς ἡ γαληνεμένη θάλασσα, θὲς ὁ ξάστερος οὐρανός, θὲς τὸ τσουχτερὸ λιοπύρι· δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ. Μὰ εἶχα τόσο βαρειὰ τὴν ψυχή, ἤβρεσκα τόσο σαχλοπλημμυρισμένη τὴ ζωή, ποὺ ἂν μὲ ἅρπαζε κανεὶς νὰ μὲ ρίξη στό νερό, «ὄχι!» δὲ θά 'λεγα.

Ὁ ἥλιος ἦταν ὥρα βασιλεμένος. Τὰ χρυσοπόρφυρα συγνεφάκια, ποὺ συντρόφευαν τὸ βασίλεμά του, σκάλωσαν κάπου μαῦρα σὰν μεγάλες καπνιές. Ὁ Ἀποσπερίτης ἔλαμψε κρυσταλλόχιονο μέσα στὰ σκοῦρα. Φάνηκαν ψηλὰ οἱ ἀστερισμοὶ ἕνας κ' ἕνας. Τὰ νερὰ κάτω πῆραν ἐκεῖνο τὸ λευκοσκότεινο χρῶμα, τὸ κρύο καὶ λαχταριστὸ τοῦ ἀτσαλιοῦ. Τὸ ναυτόπουλο ἄναψε τὰ φανάρια· ὁ καπετάνιος κατέβηκε νὰ κοιμηθῆ· ὁ Μπούλμπερης ἔκατσε στὸ τιμόνι. Ὁ Μπραχάμης, ὁ σκύλος μας, κουλουριάστηκε στὴ ρίζα τοῦ ἀργάτη* νὰ ἡσυχάση καὶ κεῖνος.

Ἐγὼ οὔτε νὰ ἡσυχάσω μποροῦσα. Οὔτε ὕπνο οὔτε ξύπνο. Δοκίμασα νὰ πιάσω κουβέντα μὲ τὸν τιμονιέρη· μὰ

μισοκάναλα: *εἰς τὴν μέσην τοῦ πελάγους.* ***ἀργάτης:*** *βαροῦλκον.*

εἶχε τόση ἀνοστιά, ποὺ ἔσβησε σὰν φωτιὰ ἀναμμένη μὲ χλωρόξυλα. Πῆγα νὰ παίξω μὲ τὸ Μπραχάμη· ἀλλὰ καὶ κεῖνος τρύπωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ μουσούδι του στὰ πόδια του καὶ βαριεστισμένος γρίνιασε, σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε:

— Ἄφησέ με καὶ δὲν ἔχω τὴν ὄρεξή σου! Τότε βαριεστισμένος καὶ γὼ πῆγα καὶ ξαπλώθηκα μπρούμυτα καταμεσὶς κ' ἔκλεισα στὴ χούφτα τὰ μάτια μου. Ἤθελα νὰ μὴ βλέπω τίποτα, νὰ μὴν αἰσθάνωμαι πὼς ζῶ. Καὶ λίγο-λίγο σχεδὸν τὸ κατώρθωσα. Κάτι ἐλάχιστο, σὰν θαμπὸ καντηλάκι, ἔνοιωθα νὰ ζῇ μέσα μου καὶ γύρω τὸ κορμί μου νὰ σμίγη καὶ νὰ χωνεύη μέσα στ' ἀναίσθητα σανίδια τῆς κουβέρτας.

Πόσο ἔμεινα ἔτσι, δὲν ξέρω. Τί μοῦ ἦρθε στὸ νοῦ κι ἂν μοῦ ἦρθε τίποτε, δὲ θυμοῦμαι. Ἄξαφνα ὅμως ἄρχισα ν' ἀνατριχιάζω· σὰν κάποιος μαγνήτης νὰ ἐρέθιζε τὰ νεῦρα μου, ὅπως ἡ ὑγρασία ἀναγκάζει τὰ πουλιὰ στὸ φλυάρισμα. Κ' εὐθὺς πορφυρὸ κῦμα χύθηκε ἀπάνω μου. Πίστεψα πὼς κολυμποῦσα στὰ αἵματα. Καὶ ὅπως ὁ κοιμάμενος σὲ σκοτεινὸ δωμάτιο αὐτόματα ξυπνᾶ στὸ λαμπρὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ γὼ ἄνοιξα τὰ μάτια μου. Τ' ἄνοιξα ἢ τά 'κλεισα δὲ θυμοῦμαι. Θυμοῦμαι μόνο πὼς ἔμεινα ἀκίνητος. Πρώτη μου σκέψη ἦταν πὼς ξύπνησα στὸ στομάχι κάποιου ψαριοῦ, ποὺ ρούφηξε τὸ καράβι μας. Καὶ ὅμως δὲν ἦταν στομάχι ψαριοῦ. Ἦταν ὁ οὐρανὸς ψηλὰ καὶ κάτω ἡ θάλασσα. Μὰ ὅλα, ψηλὰ καὶ χαμηλά, στρωμένα ἦταν μὲ ροῦχο κατακόκκινο, κυματιστό, ποὺ ἔβαφε μὲ ἁβρὸ φεγγοβόλημα ὡς καὶ τὸ σωτρόπι* τῆς σκάφης* μας. Κάπου στὰ πέρατα τῆς γῆς πυρκαγιὰ τίναζε τὴ λαμπάδα της ψηλὰ κ' ἔρριχνε φοβεροὺς ἀποκλαμοὺς περαδῶθε. Μὰ ποῦ τὸ κάμα* καὶ ποῦ ἡ ἀθάλη* της; Καὶ τὰ δυὸ ἔλειπαν.

σωτρόπι: *ἡ ἐσωτερικὴ καρένα πλοίου.* ***σκάφη:*** *καράβι μικρόν.* ***κάμα:*** *ἡ φλόγα.* ***ἀθάλη:*** *καπνιά.*

Κάτω στὰ βάθη τοῦ βοριᾶ κάποιο μενεξεδένιο σύγνεφο ἅπλωσε καὶ τύλιξε γαλαζόχρωμα τ' ἀστέρια, τὰ ἔκρυψε κάτω ἀπὸ τὸ πυκνὸ μαγνάδι* του. Καὶ παραπάνω τόξο ἁπλώθηκε λευκοκίτρινο κ' ἔχυσε μεσούρανα ποτάμια σκοτεινὰ καὶ ποτάμια πράσινα, χρυσορόδινα καὶ γλαυκά, λὲς καὶ ἤθελε νὰ βάψη τὸ στερέωμα. Καὶ τὸ τόξο, κινητὸ σὰν ἀνεμόδαρτο παραπέτασμα, κουνοῦσε τὰ κρόσσια ἐμπρός, ἅπλωνε τὶς ἀραχνοΰφαντες δαντέλλες του καὶ πρόβαινε,

ὅπως ἡ πλημμύρα προβαίνει καὶ σκεπάζει μὲ ἀφροὺς καὶ γλῶσσες τὴν ἀμμουδιά. Τ' ἀέρινα ποτάμια ἔτρεχαν γοργὰ καὶ φούσκωναν καὶ κυλοῦσαν πάντα σκοτεινὰ ἢ πράσινα, χρυσορόδινα ἢ γλαυκὰ καὶ σκόρπιζαν ἀντιφεγγίσματα ὁλοῦθε σὰν ἠλεκτρικοῦ προβολὲς χοντρὲς καὶ ἀδαπάνητες.

μαγνάδι: *πέπλον.*

Ἡ θάλασσα ἀκίνητη ἀντανακλοῦσε τὰ τόσα χρώματα καὶ φαίνονταν ὅλα ξαφνισμένα μέσα στὴν τόση λάμψη. Μὰ περισσότερο ξαφνισμένος ἤμουν ἐγώ. Δὲν ἤξερα τί νὰ κάμω καὶ τί νὰ συλλογιστῶ. Ἔφτασε, εἶπα, τοῦ κόσμου ἡ συντέλεια. Τέτοια ὅμως συντέλεια μποροῦσε νὰ εὐχαριστήση τὸν καθένα. Ἡ Γῆ βούλεται νὰ πεθάνη μέσα στὰ ροδοκύματα!...

Ἄξαφνα ἀνατρόμαξα. Κάτω βαθιὰ μεσ' ἀπὸ τὸ μενεξεδένιο σύγνεφο, εἶδα νὰ προβαίνη ἴσκιος πελώριος. Ἡ χοντρὴ κορμοστασιά, τὸ πυργογύριστο κεφάλι του φάνταζαν Ἁγιονόρος. Τὰ δυό του μάτια γύριζαν φωτεινοὺς κύκλους κ' ἔβλεπαν περήφανα τὸν Κόσμο πρὶν τὸν κλωτσήσουν στὴν καταστροφή. Νάτος, εἶπα, ὁ θεόσταλτος ἄγγελος, ὁ χαλαστὴς καὶ σωτήρας! Τὸν ἔβλεπα κ' εἶχα σύγκρυο στὴν ψυχή. Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ πρόσμενα σφυρὶ νὰ πέση τὸ φριχτὸ χτύπημα. Πάει τώρα ἡ Γῆ μὲ τοὺς καρπούς, πάει κ' ἡ θάλασσα μὲ τὰ ξύλα* της! Οὔτε τραγούδια πλιό, οὔτε ταξίδια, οὔτε φιλιά!

Ἀλλὰ δὲν ἄκουσα τὸ χτύπημα. Ὁ ἴσκιος πρόβαινε στὰ νερὰ μὲ ἅλματα πύρινα. Κι ὅσο γρηγορώτερα πρόβαινε, τόσο μίκραινε ἡ κορμοστασιά του. Καὶ ἄξαφνα ὁ θεότρεμος ὄγκος χιλιόμορφη κόρη στάθηκε ἀντίκρυ μου. Διαμαντοστόλιστη κορώνα φοροῦσε στὸ κεφάλι καὶ τὰ πλούσια μαλλιὰ γαλάζια χήτη* ἅπλωναν στὶς πλάκες ὡς κάτω στὰ κύματα. Τὸ πλατὺ μέτωπο, τὰ ἀμυγδαλωτὰ μάτια, τὰ χείλη της τὰ κοραλλένια ἔχυναν γύρα κάποια λάμψη ἀθανασίας καὶ κάποια περηφάνεια βασιλική. Ἀπὸ τὰ κρυσταλλένια λαιμοτράχηλα κατέβαινε κ' ἔσφιγγε τὸ κορμὶ ὁλόχρυσος θώρακας λεπιδωτὸς καὶ πρόβαλλε στὸ ἀρι-

---

ξύλα: *τὰ καράβια.* ***χήτη:*** *χαίτη.*

στερὸ τὴν ἀσπίδα κ' ἔπαιζε στὸ δεξὶ τὴ Μακεδονικὴ σάρισα*.

Δὲν εἶχα συνέρθει ἀπὸ τὴν ἀπορία καὶ φωνὴ γλυκειά, ἤρεμη καὶ μαλακὴ ἄκουσα νὰ μοῦ λέη:

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῆ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

Ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος! ψιθύρισα μὲ περισσότερη ἀπορία. Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ζῆ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος; Δὲν ἤξερα τί ρώτημα ἦταν ἐκεῖνο καὶ τί νὰ τῆς ἀποκριθῶ, ὅταν ἡ φωνὴ ξαναδευτέρωσε:

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῆ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

— Τώρα, Κυρά μου! ἀπάντησα χωρὶς νὰ σκεφτῶ. Τώρα βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος! οὔτε τὸ χῶμα του δὲ βρίσκεται στὴ γῆ.

Ὠϊμέ! κακὸ ποὺ τό 'παθα! Ἡ χιλιόμορφη κόρη ἔγινε μεμιᾶς φοβερὸ σίχαμα. Κύκλωπας βγῆκε ἀπὸ τὸ κῦμα κ' ἔδειξε λεπιοντυμένο τὸ μισὸ κορμί. Ζωντανὰ φίδια τὰ μεταξόμαλλα σηκώθηκαν περαδῶθε, ἔβγαλαν γλῶσσες καὶ κεντριὰ φαρμακερὰ κ' ἔχυσαν φοβεριστικὸ ἀνεμοφύσημα. Τὸ θωρακωτὸ στῆθος καὶ τὸ παρθενικὸ πρόσωπο ἄλλαξαν ἀμέσως, σὰ νὰ ἦταν ἡ Μονοβύζω* τοῦ παραμυθιοῦ. Τώρα καλογνώρισα μὲ ποιόν εἶχα νὰ κάμω! Δὲν ἦταν ὁ Χάρος τῆς γῆς, ὁ χαλαστὴς καὶ σωτήρας ἄγγελος. Ἦταν ἡ Γοργόνα, τ' Ἀλέξαντρου ἡ ἀδερφή, ποὺ ἔκλεψε τὸ ἀθάνατο νερὸ καὶ γύριζε ζωντανὴ καὶ παντοδύναμη. Ἡ Δόξα ἦταν τοῦ μεγάλου κοσμοκράτορα, ἀγέραστη κ' αἰώνια σὲ στεριὰ καὶ θάλασσα. Καὶ μόνο γιὰ Κείνης τὸν ἐρχομὸ ἔχυσε ὁ Πόλος τὸ Σέλας* του, νὰ στρώση τὸν ἀθέρα μὲ τῆς πορφύρας τὸ χρῶμα. Δὲ ρωτοῦσε βέβαια γιὰ τὸ φθαρτὸ σῶμα, ἀλλὰ γιὰ τὴ μνήμη τοῦ ἀφέντη της. Καὶ τώρα στὴν ἄκριτή

σάρισα: *μακρὺ ἀκόντιον.* ***Μονοβύζω:*** *φανταστικὴ γυναίκα μὲ ἕνα στῆθος.* ***σέλας:*** *φωτεινὸν μετέωρον εἰς τοὺς πόλους.*

μου ἀπόκριση μανιασμένη ἔρριξε τὸ χέρι, ἕνα δασοτριχωμένο καὶ βαρὺ χέρι στὴν κουπαστή, ἔπαιξε ζερβόδεξα τὴν οὐρά της κ' ἔδειξε Ὠκεανὸ τὸ μαλακὸ Πόντο.

— Ὄχι, Κυρά, ψέματα!... τρανοφώναξα μὲ λυμένα γόνατα.

Ἐκείνη μὲ κοίταξε αὐστηρὰ καὶ μὲ φωνὴ τρεμάμενη ξαναρώτησε:

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῆ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

— Ζῆ καὶ βασιλεύει· ἀπάντησα εὐθύς. Ζῆ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμο κυριεύει.

Ἄκουσε τὰ λόγια μου καλά. Σὰ νὰ χύθηκε ἀθάνατο νερὸ ἡ φωνή μου στὶς φλέβες της, ἄλλαξε ἀμέσως τὸ τέρας κ' ἔλαμψε παρθένα πάλι χιλιόμορφη. Σήκωσε τὸ κρινάτο χέρι της ἀπὸ τὴν κουπαστή, χαμογέλασε ροδόφυλλα σκορπῶντας ἀπὸ τὰ χείλη της. Καὶ ἄξαφνα στὸν ὁλοπόρφυρον ἀέρα χύθηκε τραγούδι πολεμικό, λὲς καὶ γύριζε τώρα ὁ Μακεδονικὸς στρατὸς ἀπὸ τὶς χῶρες τοῦ Γάγγη καὶ τοῦ Εὐφράτη.

Σήκωσα τὰ μάτια ψηλὰ καὶ εἶδα τ' ἀέρινα ποτάμια, τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ πράσινα, τὰ χρυσορόδινα καὶ τὰ γλαυκά, νὰ σμίγουν στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ κάνουν Στέμμα* γιγάντιο. Ἦταν κάμωμα τοῦ καιροῦ ἢ μὴν ἦταν ἀπόκριση στὸ ρώτημα τῆς ἀθάνατης; Ποιός ξέρει. Μὰ σιγά-σιγὰ οἱ ἀχτῖνες ἄρχισαν νὰ θαμπώνουν καὶ νὰ σβήνουν μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, λὲς κ' ἔπαιρνε τὰ κάλλη μαζί της ἡ Γοργόνα στὴν ἄβυσσο.

Τώρα οὔτε Στέμμα οὔτε Τόξο* φαινόταν πουθενά. Κάπου-κάπου σκόρπια σύγνεφα ἔμεναν σταχτιὰ καὶ κάτω-

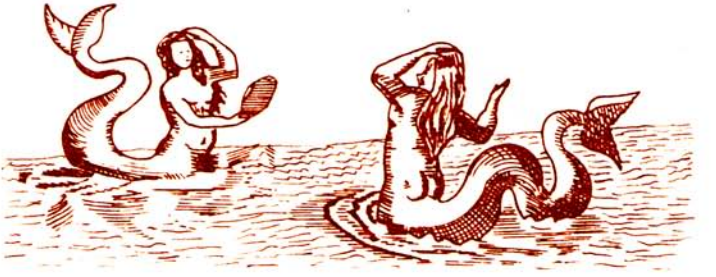

Στέμμα: *δακτύλιος ποὺ περιβάλλει τὸν ἥλιον ἢ τὴν σελήνην.* ***τόξο:*** *τὸ οὐράνιον τόξον.*

χρα· καὶ μέσα στὴν ψυχή μου θαμπὴ καὶ ξέθωρη ἡ πορφύρα τῆς πατρίδας μου.

Μὲ τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάναλα ἐκείνη τὴ νύχτα.

(Λόγια τῆς πλώρης)

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΠΟΙΑΣ ΜΥΤΗΣ

Θ. Ποταμιάνου

Ὁ Θέμος Ποταμιάνος ἐγεννήθη τὸ 1895 εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ ἀπέθανε τὸ 1973 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὑπηρέτησεν εἰς τὸ ναυτικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπεστρατεύθη τὸ 1935. Εἰς τὰ γράμματα ἐνεφανίσθη τὸ 1923· ὅλα του τὰ βιβλία εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ζωήν της, τὴν ὁποίαν περιγράφει μὲ τρόπον εὐχάριστον καὶ θελκτικόν. Ἔγραψεν: «Εὔθυμες ἱστορίες», «Θαλασσινὲς σελίδες», «Ἐδῶ βυθὸς» κ.ἄ. Ἔγραψεν ἀκόμη καὶ θεατρικὰ ἔργα.

Ὅλοι γνωρίζετε βέβαια τὴ ζαργάνα, τὸ ἀσημένιο ἀφρόψαρο μὲ τὴν πράσινη ράχη καὶ μὲ τὴ μεγάλη μύτη. Ἀκοῦστε κι ἕνα παραμύθι ποὺ τὴν ἀφορᾶ: Μιὰ μέρα, ποὺ ὁ θεὸς τῆς θάλασσας ἤτανε στὰ κέφια του, μάζεψε γύρω του, ὅλα τὰ ψάρια καὶ τὰ ρώτησε ἂν εἶχανε κανένα παράπονο.

— Ἂν κανένας ἀπὸ σᾶς, τοὺς εἶπε, νομίζει πὼς εἶναι ἀδικημένος σὲ τίποτα, νὰ βγῆ μπροστὰ καὶ νὰ τὸ πῆ. Ἐγὼ θὰ διορθώσω ἀμέσως τὸ ἄδικο.

Τί ἤτανε νὰ τὸ πῆ αὐτό; Ὅλα τὰ ψάρια βγήκανε στήν... ἀναφορά, ὅλα βρεθήκανε ἀδικημένα κι ἄρχισαν νὰ φωνάζουν — τότε τὰ ψάρια εἶχανε φωνὴ — καὶ νὰ ζητοῦν τὸ δίκιο τους. Ἄλλο ἔλεγε πὼς εἶναι ἀδικημένο στὸ σῶμα, πὼς ἔχει σῶμα μικρὸ καὶ ἀδύνατο, ἄλλο ἔλεγε πὼς δὲν εἶχε ὄμορφο σουλούπι, ἄλλο ἔλεγε πὼς δὲν ἔβρισκε

εὔκολα τροφή, καὶ τὰ ρέστα. Ὅλοι ἤθελαν κάτι ν' ἀλλάξη ἀπὸ τὴν κατάσταση.

— Σύμφωνοι, εἶπε ὁ θεός. Μπῆτε στὴ γραμμὴ κι ἂς λέη ὁ καθένας τί ἀκριβῶς θέλει. Ἐγὼ θὰ σᾶς ἱκανοποιήσω ὅλους.

Μπήκανε τὰ ψάρια στὴ γραμμὴ καὶ τὸ καθένα ὑπέβαλε τὸ αἴτημά του. Κι ὁ θεὸς τὰ ἱκανοποιοῦσε ὅλα μοιράζοντας καινούργια χαρίσματα δεξιά-ἀριστερά. Ἀλλουνοῦ ἔδωκε μεγάλο ἀνάστημα, ἀλλουνοῦ γρηγοράδα, ἀλλουνοῦ ὀμορφιά, ἀλλουνοῦ μάτι δυνατό, ἀλλουνοῦ στόμα μεγάλο, ἀλλουνοῦ μεγάλη οὐρά, σύμφωνα μὲ ὅ,τι γύρευε ὁ καθένας. Σὲ λίγο ἐτελείωσε ἡ διανομὴ κι ὅλα τὰ ψάρια, μὲ καινούργια πιὰ ἐμφάνιση, σκόρπισαν εὐχαριστημένα. Εὐχαριστημένος κι ὁ θεός, σηκώθηκε ἀπὸ τὸν κοραλλένιο θρόνο του κι ἑτοιμάστηκε νὰ ἀποσυρθῆ στὸ ἰδιαίτερο διαμέρισμά του. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ἐπρόβαλε λαχανιασμένη μπροστά του ἡ ζαργάνα καὶ τὸν σταμάτησε.

— Θεούλη μου, φώναξε, ἐμένα δὲν μοὔδωκες τίποτα.

— Καὶ ποῦ ἤσουν τόσην ὥρα; ρώτησε ὁ θεός.

— Ἤμουνα πίσω-πίσω. Δὲν μ' ἄφιναν οἱ ἄλλοι νὰ προχωρήσω.

— Ἀργὰ ἔρχεσαι, εἶπε ὁ θεός. Τώρα τὰ μοίρασα ὅλα.

Ἡ ζαργάνα ἄρχισε νὰ κλαίη γοερὰ καὶ νὰ θολώνη μὲ τὰ δάκρυά της τὸ νερό.

— Στάσου! στάσου! φώναξε ὁ θεός. Ἐσὺ πᾶς νὰ θολώσης ὅλη τὴ θάλασσα! Σταμάτα! Κάτι θὰ γίνη καὶ γιὰ σένα.

Σκέφθηκε λίγο ὁ θεὸς κι ἔπειτα πρόσθεσε:

— Ὅλα τὰ δῶρα τὰ μοίρασα καὶ δὲν ἔχω τί νὰ σοῦ δώσω. Μπορῶ ὅμως νὰ σοῦ ἐπιτρέψω νὰ χρησιμοποιήσης ἕνα ἀπὸ τὰ δῶρα ποὺ μοίρασα στοὺς ἄλλους. Κάνε μιὰ

βόλτα, κοίταξε τὰ ἄλλα ψάρια καὶ διάλεξε τί σοῦ ἀρέσει ἀπ᾽ ὅ,τι ἔχουν ἐπάνω τους. Θὰ σοῦ δώσω ἀντίγραφο.

Παίρνει δρόμο ἡ ζαργάνα καὶ σὲ λίγο ξαναγυρίζει.

— Βρῆκα! εἶπε στὸ θεό. Θέλω νὰ μοῦ δώσης μιὰ μύτη, ποὺ νὰ μοιάζη σὰν τὴ μύτη τοῦ ξιφία. Αὐτὸ τὸ μοντέλο μοῦ ἀρέσει!

— Καλέ, τί πῆγες καὶ διάλεξες!... εἶπε ὁ θεός, μ᾽ ἕνα μορφασμό.

— Αὐτὸ μοῦ ἀρέσει! ἐπέμενε ἡ ζαργάνα.

— Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου! εἶπε ὁ θεός.

Καὶ ἀμέσως τῆς ἐκόλλησε μιὰ πελώρια μύτη, λίγο πιὸ μικρὴ ἀπὸ τὸ μπόϊ της. Ἀπὸ τότε ἡ ζαργάνα γυρίζει περήφανη στὴ θάλασσα καὶ παριστάνει τὸν ξιφία. Κανένα ψάρι δὲν ἔχει τὴ μύτη της.

Ἐδῶ τελειώνει τὸ παραμύθι καὶ ἀρχίζει μιὰ ἄλλη ἱστορία, ποὺ συνεχίζεται ἀκόμα. Ἡ μεγάλη μύτη τῆς ζαργάνας δὲν τῆς βγῆκε σὲ καλό. Τὰ μικρὰ ψάρια ἀντὶ νὰ τὴν φοβοῦνται, ἄρχισαν νὰ τὴν κοροϊδεύουν. Ὅταν τὴν ἔβλεπαν νὰ ζυγώνη, ἄρχιζαν τὶς φωνές:

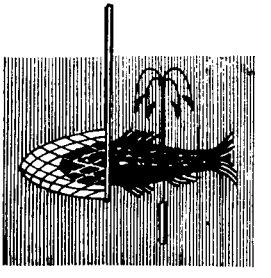
— Ὦ! Ἡ μυταροῦ! ἡ μυταροῦ!

Ὅσο γιὰ τὰ ψάρια τὰ μεγάλα, αὐτὰ διακρίνουνε τὴ ζαργάνα ἀπὸ μακριά, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης μύτης της, καὶ τὴ στρώνουνε στὸ κυνῆγι. Ἔντρομη τότε ἡ ζαργάνα ζητᾶ νὰ τρυπώση πουθενά, μὰ ἡ μύτη της τὴν ἐμποδίζει. Κι᾽ ἔτσι ἀναγκάζεται νὰ πλέη πάντα στὸν ἀφρό.

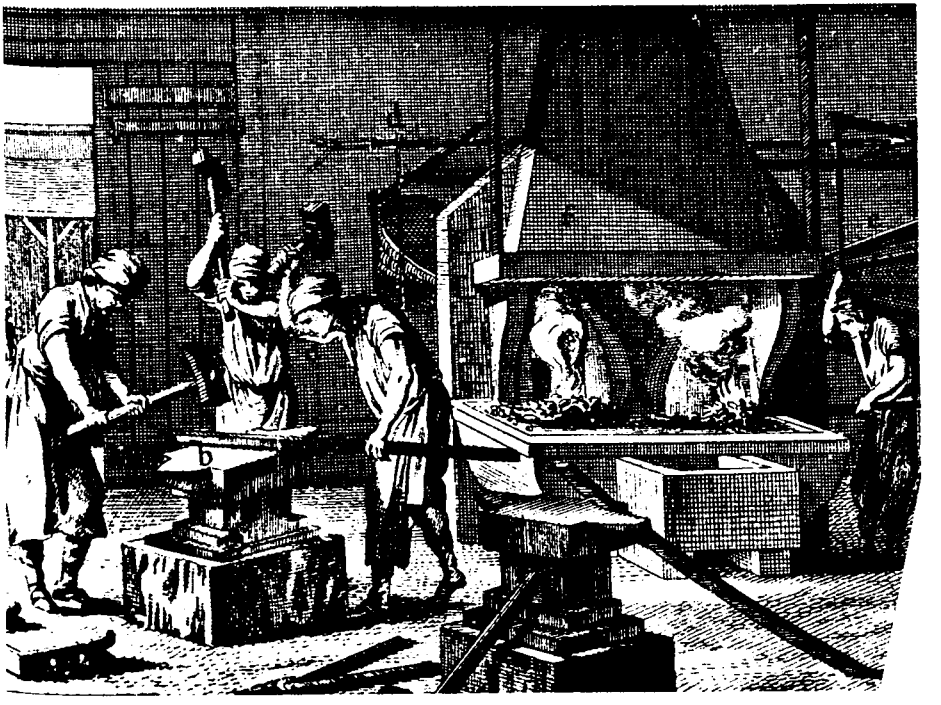
Γενικὰ μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι ἡ μύτη στὴ ζαργάνα εἶναι ἕνα αἰώνιο βάσανο κι ἕνα αἰώνιο ἐμπόδιο. Τί τὴν ἤθελε; Κακὸ τῆς κάνει, καλὸ δὲν τῆς κάνει. Κι ὅμως δὲν εἶναι μετανοιωμένη. Ἂς πηγάζουν ἀπὸ τὴ μύτη αὐτὴ ὅλες οἱ δυσκολίες, ὅλες οἱ κακοτυχίες, ὅλες οἱ ἀναποδιές. Ἡ ζαργάνα δὲν τὴν ἀλλάζει μὲ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου.

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΔΑΙΔΑΛΟΣ ΚΑΙ ΙΚΑΡΟΣ

Ἀνδρ. Καρκαβίτσα

ταν στὴν Ἀθήνα, στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ἕνας ξακουσμένος τεχνίτης ποὺ τὸν ἔλεγαν Δαίδαλο. Ὅ,τι καὶ ἂν βάλη ὁ νοῦς σας, μποροῦσε νὰ τὸ φτιάση. Μὲ τόση τέχνη σκάλιζε τὰ ἀγάλματα, ποὺ οἱ ἄνθρωποι, ἅμα τὸν ἔβλεπαν, θαρροῦσαν πὼς εἶναι ἕτοιμα νὰ κουνηθοῦν καὶ νὰ μιλήσουν.

Κάποτε ὁ Δαίδαλος πῆγε στὴν Κρήτη, ποὺ βασίλευε ὁ Μίνως. Μὲ μεγάλη χαρὰ δέχτηκε ὁ βασιλιὰς τὸν περίφημο τεχνίτη καὶ τοῦ ἔδωσε παραγγελία νὰ φτιάση τὸ φοβερὸ Λαβύρινθο.

Ὅταν τελείωσε τὸ Λαβύρινθο κι ἄλλα πολλὰ μεγάλα ἔργα, θέλησε ὁ Δαίδαλος νὰ γυρίση στὴν πατρίδα του.

Ὁ Μίνως ὅμως τὸν κάλεσε στὸ παλάτι καὶ τοῦ εἶπε:

«Ἔμαθα, Δαίδαλε, πὼς θέλεις νὰ φύγης. Νὰ τὸ βγάλης ἀπὸ τὸ νοῦ σου· ποτὲ δὲ θὰ σοῦ δώσω τὴν ἄδεια. Πρόσταξα σὲ ὅλους τοὺς καραβοκύρηδες νὰ μὴ σὲ πάρη κανένας στὸ καράβι του! Τ' ἀκοῦς;».

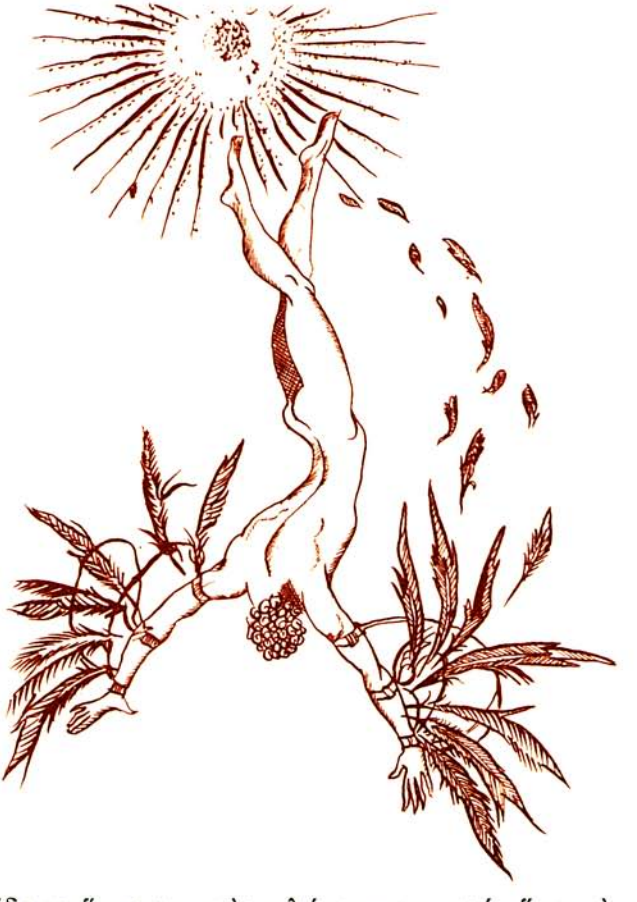
Ὁ Δαίδαλος δὲν ἔδωσε ἀπόκριση στὰ λόγια αὐτά, μόνο χαιρέτησε κι ἔφυγε ἀπὸ τὸ παλάτι.

Ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμὴ τίποτ' ἄλλο δὲν εἶχε στὸ νοῦ του παρὰ πῶς νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Κρήτη.

Μιὰ μέρα, ἐκεῖ ποὺ συλλογιζόταν, χτύπησε χαρούμενος τὰ χέρια του καὶ φώναξε:

«Ἂς κρατήση γιὰ τοὺς ἀνθρώπους του τὶς προστα-γές του ὁ βασιλιάς! Ἐμένα δὲν μπορεῖ νὰ μ' ἐμποδίση, θὰ πετάξω ψηλὰ σὰν τὸ πουλί!»

Κάθισε τότε κι ἔφτιασε ἀπὸ ἀετοῦ φτερὰ δυὸ μεγάλες φτεροῦγες καὶ τὶς κόλλησε μὲ κερί. Ὕστερα ἔφτιασε ἄλλες δυὸ πιὸ μικρότερες, γιὰ τὸ παιδί του τὸν Ἴκαρο.

Τὶς ἔδεσε ὕστερα στὶς πλάτες του, καί, ἅμα τὶς κουνοῦσε μὲ τὰ χέρια του, στεκόταν στὸν ἀέρα. Ἀφοῦ γυμνάστηκε κάμποσο καιρὸ καὶ γύμνασε καὶ τὸν Ἴκαρο, ἀποφάσισε νὰ φύγουν.

Ἀλλὰ πρὶν ξεκινήσουν εἶπε στὸ παιδί του:

«Πρόσεχε, Ἴκαρέ μου, νὰ πετᾶς πάντα κοντά μου.

Μὴν ἀνεβαίνεις πολὺ ψηλά, γιατὶ ὁ ἥλιος θὰ λυώση τὸ κερί, καὶ τὰ φτερὰ θὰ σοῦ πέσουν· δὲ θὰ μπορῆς πιὰ νὰ σταθῆς στὸν ἀέρα. Θὰ πέσης καὶ θὰ σκοτωθῆς. Μὰ οὔτε καὶ πολύ χαμηλὰ νὰ κατεβαίνης, γιατὶ μπορεῖ νὰ βραχοῦν στὴ θάλασσα καὶ νὰ βαρύνουν· καὶ τότε πάλι δὲ θὰ μπορῆς νὰ τὶς κυβερνᾶς».

Ἀγκαλιάστηκαν καὶ φιλήθηκαν πατέρας καὶ γιός. Ἔπειτα τίναξαν τὶς φτεροῦγες τους καὶ πέταξαν ψηλά. Μπροστὰ πήγαινε ὁ Δαίδαλος, ἀπὸ πίσω ὁ Ἴκαρος.

Σὲ λίγο ἄφησαν πίσω τους τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης καὶ ταξίδευαν ἀπάνω ἀπὸ τὴ μεγάλη θάλασσα.

Οἱ ναῦτες τῶν καραβιῶν ποὺ ἀρμένιζαν, ἄφησαν τὴ δουλειά τους· οἱ ψαράδες παράτησαν τὰ δίχτυα τους, κι οἱ ζευγολάτες ἔρριξαν χάμω τὴ βουκέντρα καὶ σταμάτησαν τὸ ἀλέτρι. Ὡς καὶ οἱ τσοπάνηδες ἄφησαν τὴ φλογέρα τους. Ὅλοι μὲ τὰ κεφάλια σηκωμένα κατὰ τὸν οὐρανὸ καὶ μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, κοίταζαν τὰ δυὸ παράξενα πουλιὰ ποὺ ἔσκιζαν τὸν ἀέρα.

Ὁ Ἴκαρος στὴν ἀρχὴ πετοῦσε καθὼς τοῦ εἶχε πεῖ ὁ πατέρας του. Μὰ ὕστερα συλλογίστηκε πὼς δὲν θὰ ἦταν ἄσχημα ν' ἀνεβῆ πιὸ ψηλά, γιὰ ν' ἀγναντέψη πιὸ καλύτερα κάτω. Ἔδωσε μιὰ καὶ ἄρχισε ν' ἀνεβαίνη πιὸ ψηλά.

Μὰ γρήγορα ἔγινε ἐκεῖνο ποὺ φοβόταν ὁ πατέρας του.

Ὁ ἥλιος ἔλυωσε τὸ κερὶ καὶ τὰ φτερὰ ξεκόλλησαν καὶ σκορπίστηκαν στὸν ἀέρα. Ὁ Ἴκαρος ἄρχισε νὰ πέφτη γρήγορα σὰν πέτρα.

«Πατέρα μου!... πατέρα μου!...», φώναξε σπαραχτικά.

Μὰ ὅσο νὰ γυρίση ὁ Δαίδαλος νὰ ἰδῆ, ὁ Ἴκαρος εἶχε πέσει στὴ θάλασσα καὶ τὸ κῦμα τὸν κατάπιε.

«Παιδί μου!... Ἴκαρε, παιδί μου...», φώναξε θρη-

νώντας ὁ δυστυχισμένος πατέρας.

Ἐκεῖ ποὺ ἔψαχνε πετώντας ἀπάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα, εἶδε σκορπισμένα τὰ φτερὰ καὶ κατάλαβε πὼς πνίγηκε ὁ γιός του.

Κατέβηκε τότε στὸ πιὸ κοντινὸ νησί, καὶ περίμενε κλαίοντας καὶ παρακαλώντας τοὺς θεούς. Τέλος ἕνα μεγάλο δελφίνι ἦρθε κι ἔβγαλε στὴν ἀμμουδιὰ νεκρὸ τὸ παιδί του.

Ἐκεῖ ἔθαψε μὲ κλάματα καὶ μοιρολόγια ὁ Δαίδαλος τὸν Ἴκαρο, κι ἀπὸ τότε τὸ νησὶ τὸ λένε Ἰκαρία. Ἡ γύρω θάλασσα εἶναι τὸ Ἰκάριο πέλαγος.

ΜΕ ΤΟ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟ

Ἀνδρ. Καρκαβίτσα

Τὸ χωριό μου εἶναι χτισμένο σὲ μιὰ πλαγιά. Ἀπὸ κεῖ περνᾶ ὁ δημόσιος δρόμος, ποὺ πηγαίνει ἀπὸ τὴν Ἄμφισσα στὴ Γραβιά.

Μιὰ μέρα στὸ χωριουδάκι μας ἀκούστηκε μιὰ μεγάλη εἴδηση. Στὸν κάμπο τὸ μεγάλο ἦρθαν χιλιάδες ἐργάτες νὰ κάμουν τὴ γραμμὴ γιὰ τὸ σιδηρόδρομο. Θὰ προχωρήση, ἔλεγαν, στὴ Λάρισα, κι ἀπὸ κεῖ, ἂν δεχόταν ἡ Τουρκία — ἡ Μακεδονία ἦταν ἀκόμη σκλάβα — θὰ ἑνωθῆ μὲ τὸ σιδηρόδρομο τῆς Εὐρώπης.

«Καὶ πῶς θὰ περάση τὶς Καταβόθρες*, γιὰ νὰ κατεβῆ στὸν κάμπο τῆς Λαμίας;» ρώτησε κάποιος.

— «Θὰ τὸ τρυπήσουν τὸ βουνό, ἐξήγησε ἄλλος, καὶ ὁ σιδηρόδρομος θὰ περνάη ἀπὸ μέσα».

— «Πάει, χάλασε ἡ πλάση!» εἶπε ὁ νουνός μου. «Ἂν μποροῦσα δὲ θὰ τοὺς ἄφηνα· ποτὲ δὲ θὰ τοὺς ἄφηνα».

— «Γιατί, γεροπατέρα», τὸν ἐρώτησε ἕνα παλληκάρι χαμογελώντας.

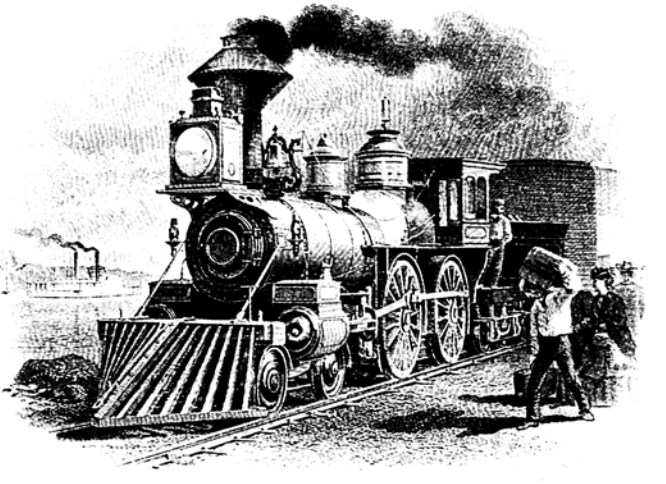
— «Γιατί, λέει; Γιατί...αὐτὰ εἶναι τοῦ σατανᾶ δουλειές. Θὰ τρυπήσουν τὸ βουνό, λέει! Ἂμ ὁ Θεὸς γιὰ νὰ τὸ βάλη ἐκεῖ τὸ βουνὸ κάτι ἤξερε... Ἀλίμονο! Ἦρθαν οἱ ἄνθρωποι ν' ἀλλάξουνε τὸν κόσμο...».

Ὁ μακαρίτης ὁ νουνός μου, ὁ Νάσος ὁ Πουρνάρας, πίστευε ὅλα τὰ παράξενα. Πῶς τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας τοῦ φέρνει καλὴ τύχη· πῶς μπορεῖ νὰ πετύχη μὲ τὸ σιδερόχορτο* ν' ἀνοίξη σιδερόπορτες καὶ νὰ βρῆ κρυμ-

---

Καταβόθρες: *ὀνομασία τοῦ ὄρους Οἴτη.* ***σιδερόχορτο:*** *φυτὸν ποὺ κατὰ τὸν λαὸν ἔχει μαγικὰς ἰδιότητας.*

μένους θησαυρούς· πίστευε τὶς νεράιδες καὶ τὸ μάτιασμα· μὰ τὸν τηλέγραφο καὶ τὸ σιδηρόδρομο, τὰ νόμιζε ἔργα τοῦ σατανᾶ, ποὺ ἤθελαν νὰ χαλάσουν τὸν ὄμορφο κόσμο τοῦ Θεοῦ...

Σὲ λίγα χρόνια μάθαμε πὼς στρώθηκε ὁ σιδηρόδρομος, τρυπήθηκε τὸ βουνὸ καὶ οἱ ἄνθρωποι ταξιδεύουν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα στὴ Λάρισα. Ὁ νουνός μου δὲν ἤθελε οὔτε νὰ βγῆ κατὰ τὸν κάμπο τὸ μεγάλο. Κάθε χρόνο πήγαινε νὰ ἐξομολογηθῆ σ' ἕνα μοναστηράκι ποὺ εἶναι στὴν πλαγιὰ τῆς Οἴτης, ἀντίκρυ στὸν κάμπο τῆς Λαμίας. Ἀπὸ τότε ποὺ ἔμαθε πὼς ὁ σατανὰς τελείωσε τὸ ἔργο του, ἄλλαξε δρόμο. Δὲν ἤθελε νὰ δῆ τὸ σιδηρόδρομο.

Μιὰ χρονιὰ θέλησε νὰ μὲ πάρη καὶ μένα στὸ μοναστήρι.

«Ἀπὸ κεῖ ποὺ πᾶς, τοῦ εἶπε ὁ πατέρας μου, εἶναι πολὺ μακριά. Νὰ βγῆτε στὸ σταθμὸ καὶ νὰ μπῆτε στὸ σιδηρόδρομο. Βγαίνετε στὸ Λιανοκλάδι, κι ἀπὸ κεῖ εἶναι κοντὰ

τὸ μοναστήρι».

— «Ὅλα κι ὅλα, κουμπάρε· αὐτὸ μόνο δὲ γίνεται.».

— «Τότε πηγαίνετε ἀπὸ τὸ συντομώτερο δρόμο. Ἂν τύχη νὰ περνᾶ ἡ ἁμαξοστοιχία θὰ τὴ δῆτε ἀπὸ ψηλά· δὲν πιστεύω νὰ πᾶς στὴν κόλαση ποὺ θὰ τὴ δῆς».

— «Ἂς εἶναι» παραδέχτηκε ὁ νουνός. «Ξέρω τί θὰ κάμω».

Ἔτσι ξεκινήσαμε. Πηγαίναμε πάντα στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ κι ὁ νουνὸς δὲν ἤθελε νὰ κατεβοῦμε στὸν κάμπο, πού, ὅπως ἔλεγε ὁ κόσμος, πηγαινοερχόταν ὁ σιδηρόδρομος. Ἔξαφνα βλέπομε νὰ προβάλλη μέσ' ἀπὸ τὴ γῆ καπνός, καὶ σὲ λίγο ἕνα παράξενο πρᾶμα νὰ σέρνη κάτι κουτιὰ πίσω του. Φαινόταν σὰν ἕνα μεγάλο φίδι, ποὺ κατέβαινε μὲ ὁρμὴ στὸν κάμπο, νὰ καταπιῆ ὅ,τι κι ἂν ἔβρισκε μπροστά του.

«Χριστὸς καὶ Παναγιά!» φώναξε ὁ νουνός μου. «Νά ὁ διάβολος! ...Τρέξε παιδί μου!». Κι ὥσπου ν' ἀνοιγοκλείσω τὰ μάτια μου, βρέθηκε στὴν πίσω ράχη.

Ἐγὼ κάθισα νὰ δῶ τί θὰ γίνη. Σὲ λίγο ἄκουσα σφυριγματιὲς καὶ εἶδα τὸ παράξενο φίδι νὰ σταματήση κοντὰ σ' ἕνα σπιτάκι.

Εἶδα νὰ βγαίνουν ἄνθρωποι, νὰ μπαίνουν ἄλλοι, κι ὕστερα, ἀφοῦ ἔβγαλε κάμποσες τουλοῦπες καπνὸ καὶ σφύριξε, πῆρε πάλι τὸν κάμπο, ὥσπου χάθηκε.

Ἔτρεξα γιὰ τὸ νουνό μου. Τὸν ἤβρα νὰ κάθεται κοντὰ σὲ μιὰ βρυσούλα συλλογισμένος.

— «Τί ἔγινες, παιδί μου;» μὲ ρώτησε. Τοῦ εἶπα ὅ,τι εἶδα.

— «Ἐμένα, παιδί μου, εἶπε, μοῦ κόπηκαν τὰ πόδια· δὲν μπορῶ νὰ προχωρήσω. Δὲν εἶναι πράματα αὐτά· πάει, χάλασε ὁ κόσμος! Ἔλα νὰ κατεβοῦμε στὴ Γραβιά. Θὰ μείνωμε σὲ κάποιον κουμπάρο μου. Αὔριο βλέπομε».

Τὸ βράδυ κάτι εἶπε μυστικὰ μὲ τὸν κουμπάρο του.

«Λές, κουμπάρε, νὰ τ᾽ ἀποφασίσω: Τὸ κρῖμα στὸ λαιμό σου».

— «Τὸ παίρνω, κουμπάρε», τοῦ εἶπε.

Ὕστερα ἀπὸ τὸ φαγὶ μᾶς ἔβαλαν σὲ μιὰ κάμαρα νὰ κοιμηθοῦμε. Εἶχε περάσει πολλὴ ὥρα κι ὡστόσο δὲ μ᾽ ἔπαιρνε ὕπνος, θέλεις ἀπὸ τὴν ταραχή μου, θέλεις ποὺ κοιμόμουν πρώτη φορὰ σὲ ξένο σπίτι.

Νόμιζα πὼς ὁ νουνός μου κοιμόταν βαθιά. Ἔξαφνα ἄκουσα:

— «Κοιμήθηκες, παιδί μου;».

— «Ὄχι, νουνέ».

— «Ἐμένα δὲ μὲ ἀφήνει ἥσυχον ὁ σατανάς».

— «Τί ἔχεις, νουνέ;».

— «Μὰ δὲ θὰ τοῦ περάση· ὄχι, δὲ θὰ τοῦ περάση! Ξέρω ἐγὼ τί θὰ κάμω».

— «Σὲ πονεῖ τίποτα, νουνέ;».

— «Σὲ καλό σου! μὲ πονεῖ!... Τί νὰ μὲ πονῆ; Τί λὲς κι ἐσύ, δοκιμάζομε τώρα ποὺ εἴμαστε κοντά;».

Δὲν κατάλαβα τί ἤθελε νὰ πῆ. «Παραμιλεῖ, ὁ καημένος ὁ νουνὸς» συλλογίστηκα.

— «Καὶ τί θὰ πάθωμε στὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς;» ἐξακολούθησε. «Ἀφοῦ τὸ κάνουν τόσοι ἄλλοι, γιατὶ ὄχι κι ἐμεῖς;... Ἔ, καὶ τί θὰ λένε στὸ χωριό μου, ἅμα μάθουν πὼς ταξίδεψα μὲ τὸ σιδηρόδρομο!...».

Ξυπνήσαμε πρωὶ καὶ πήγαμε στὴν ἐκκλησία. Ἀνάψαμε κεριὰ καὶ προσευχηθήκαμε.

«Συχώρα με, Θεέ μου!» εἶπε ὁ νουνὸς καὶ βγήκαμε καὶ πήραμε τὸ δρόμο κατὰ τὸν Μπράλο, ποὺ ἦταν ὁ σταθμός. Ὅταν φτάσαμε, ὁ νουνὸς ἔπιασε κουβέντα μὲ τὸ σταθμάρχη.

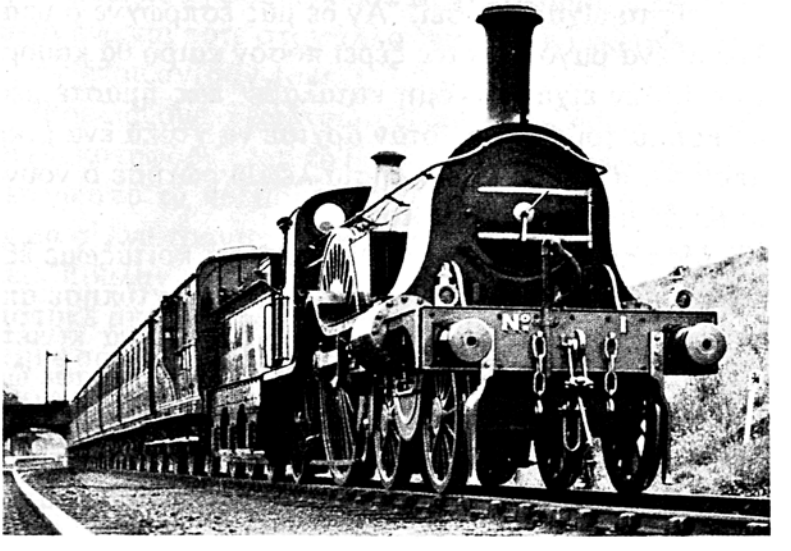
— «Γιὰ νὰ πάω στὸ μοναστήρι, ποῦ θὰ σταματήσωμε;».

— «Στὸ Λιανοκλάδι».

— «Κοντὰ εἶναι» εἶπε ὁ νουνός. «Καὶ δὲ θὰ κοστίση πολύ, ἔ;.. Μιὰ δυὸ δεκάρες;».

Ὁ σταθμάρχης γέλασε. «Βάλε ἀκόμη» εἶπε.

— «Πενήντα λεπτά;».

— «Ἀκόμη».

— «Ἀκόμη;... Πᾶμε» μοῦ λέει. «Νὰ πέση κανεὶς σὲ ἁμαρτία καὶ νὰ πληρώση ἀπάνω ἀπὸ πενήντα εἶναι πολύ!». Σὲ λίγο πρόσθεσε:

«Μὴ θὰ κουραστῆ ὁ σιδηρόδρομός σας, ποὺ θὰ πάρη δυὸ ἀνθρώπους παραπάνω; Ἴσα οἱ μεγάλοι, ἴσα κι ἐμεῖς, φτωχοὶ ἄνθρωποι, νὰ πληρώσωμε!».

Ὅστόσο πλήρωσε καὶ μᾶς ἔδωσαν δυὸ χαρτονάκια. Διάβασα: «Μπράλος-Λιανοκλάδιον».

Ἔξαφνα ἀκούστηκε βουητό, καὶ σὲ λίγο, ἀπὸ τὶς δυὸ σιδερένιες σφαῖρες ποὺ ἦταν ἀπάνω σ᾽ ἕνα κοντάρι, σηκώθηκε ἡ μιὰ ψηλότερα ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὰ νὰ τὴ σήκωνε κάποιο ἀόρατο χέρι. Σὲ λίγο ξεπρόβαλε καὶ τὸ τραῖνο.

Πέταξε τὸν καπνὸ δυὸ τρεῖς φορὲς ἡ μηχανὴ κι ἄρχισε νὰ σφυρίζῃ δαιμονισμένα. Ὁ νουνὸς ἔκαμε νὰ τρέξῃ, μὰ σταμάτησε σαστισμένος· κι ἐγὼ τὸ ἴδιο. Ἡ μηχανὴ βούιζε, κυλοῦσε τὶς ρόδες της, ξανασφύριξε καὶ σταμάτησε. Ἐμεῖς τὰ εἴχαμε χάσει. Ἂν δὲ μᾶς ἔσπρωχνε ὁ ὑπάλληλος σ᾽ ἕνα βαγόνι, ποιός ξέρει πόσον καιρὸ θὰ καθόμαστε ἔτσι. Δὲν εἴχαμε ἀκόμη καταλάβει πὼς ἤμαστε μέσα στὴν κοιλιὰ τοῦ θηρίου, ὅταν ἄρχισε νὰ χτυπᾶ ἕνα μικρὸ καμπανάκι. «Ἔχομε κι ἐκκλησία λέω!» ρώτησε ὁ νουνός μου. Κι ἔκαμε τὸ σταυρό του.

Καθίσαμε στὸ βαγόνι καὶ κάναμε νὰ κοιτάξωμε ἔξω. Πάλι σφύριξε ἡ μηχανή, ἔτριξε τὸ βαγόνι, χτύπησε ἀπότομα καί... Χριστέ μου! ὁ κάμπος ἄρχισε νὰ κινιέται ὁλόγυρα καὶ νὰ φεύγῃ πρὸς τὰ πίσω... Δὲν πέρασε ὥρα καὶ βρεθήκαμε στὸ σκοτάδι. Μιὰ λαμπίτσα ἄναψε ψηλὰ καὶ φώτισε μὲ θλιμμένο φῶς τὸ βαγόνι. Ἔξω ὅμως σκοτάδι πυκνό. «Νύχτωσε κιόλας!» εἶπε ὁ νουνός μου μὲ κάποιο φόβο. «Τώρα δὰ εἴχαμε μεσημέρι».

— «Μπήκαμε στὴ σήραγγα τοῦ Μπράλου» εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐπιβάτες.

— «Περνοῦμε μέσ᾽ ἀπὸ τὸ βουνό, τὴν Καταβόθρα» εἶπα ἐγώ.

— «Ὦχ ὁ μαῦρος!» ἀναστέναξε ὁ γέρος. «Στὴν κοιλιὰ τῆς Καταβόθρας βρέθηκα! Ἂμ δὲν ἔμπαινα καλύτερα στὴν κόλαση!...».

Σηκώθηκε καὶ πρόβαλε στὸ παράθυρο, μὰ γύρισε πίσω τρομαγμένος. Κοίταξε δῶθε κεῖθε, σὰν τὸ ἀγρίμι ποὺ

τὸ ζώνουν τὰ σκυλιὰ καὶ ζητᾶ μέρος νὰ ξεφύγη. Ἡ ἁμαξοστοιχία ἔτρεχε, λὲς καὶ βιαζόταν νὰ γλυτώση κι ἐκείνη ἀπὸ τὸ φοβερὸ σκοτάδι. Τὸ βαγόνι ἔγερνε, πότε δεξιά, πότε ἀριστερά· τὰ γυαλιὰ ἔτριζαν, τὰ σίδερα βροντοῦσαν κι οἱ ἐπιβάτες ἔγερναν ἕνας ἀπάνω στὸν ἄλλο μὲ γέλια. Μὰ ὁ γερονουνός μου ἦταν ἀξιολύπητος.

«Παναγία βόηθα! Παναγία βόηθα!» ἔλεγε κάθε τόσο κάνοντας τὸ σταυρό του.

Κι ἐκεῖ ποὺ προσπαθοῦσε νὰ καλοκαθίση ἔπεφτε, πότε στὸν ἕνα καὶ πότε στὸν ἄλλο ἐπιβάτη. Κι ἐκεῖνοι γελώντας τὸν ἔπαιζαν σὰν τόπι.

«Βουλιάζομε, λέω!» φώναξε μιὰ στιγμή, ποὺ ἡ ἁμαξοστοιχία κατηφόριζε καὶ τὸ βαγόνι φαινόταν πὼς γλιστροῦσε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας. Θέλησε νὰ πιαστῆ ἀπὸ πάνω μου· μὰ σ' ἕνα τράνταγμα τοῦ βαγονιοῦ κυλίσαμε κι οἱ δυὸ κάτω. Ἔβαλαν οἱ ἐπιβάτες τὰ γέλια· ὁ νουνὸς ντράπηκε. Πιάστηκε ἀπὸ τὸ κάθισμα, σηκώθηκε ὅπως ὅπως καὶ μαζεύτηκε σὰν κουβάρι στὴ γωνιά. Μὲ τὸ ἕνα χέρι κρατήθηκε σφιχτὰ ἀπὸ τὰ σανίδια, καὶ μὲ τὸ ἄλλο σκέπασε τὰ μάτια του καὶ δὲν ἔβγαλε μιλιά, ὅσο ποὺ βγήκαμε ἀπὸ τὴ σήραγγα.

«Ξύπνα, γέρο! ξύπνα καὶ ξημέρωσε!» τοῦ φώναζαν οἱ ἐπιβάτες.

Καθὼς ἔνιωσε τὸ φῶς, ἔβγαλε τὸ χέρι του καὶ δειλὰ πλησίασε στὸ παράθυρο καὶ κοίταξε ἔξω. Περνούσαμε μιὰ μεγάλη σιδερένια γέφυρα, ποὺ κρεμόταν στὴν ἄβυσσο. Ἡ Οἴτη κατέβαινε κοφτὴ στὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ.

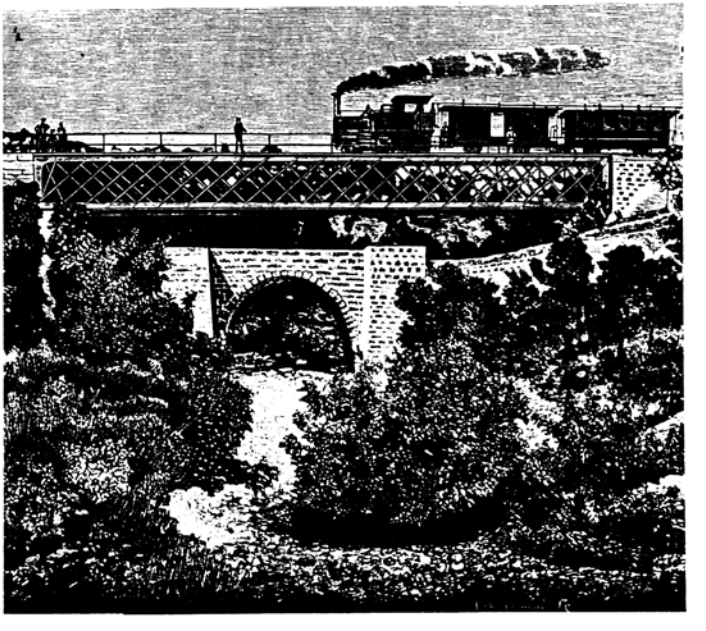
«Μέγας εἶσαι, Κύριε!» εἶπε ὁ νουνός μου κάνοντας τὸ σταυρό του. «Γεράκια γίναμε καὶ πετοῦμε στὸν ἀέρα!».

Ἐγὼ δὲν ἤξερα τί νὰ πρωτοκοιτάξω. Τὸν κάμπο μὲ τὰ χωριὰ καὶ τὴν πρασινάδα του, ἢ τὸ Σπερχειὸ ποὺ τὸν

ἔσκιζε στὴ μέση, σὰν πλατὺς ἀσημόστρωτος δρόμος, ὡς τὴ θάλασσα.

Καὶ ὅλα χόρευαν γύρω μας· δένδρα, τοῖχοι, στῦλοι τοῦ τηλεγράφου, βράχοι στριφογύριζαν κι ἔφευγαν πίσω, σὰ νὰ τρόμαζαν κι ἐκεῖνα τὸ θηρίο ποὺ περνοῦσε ἀνάμεσά τους.

Τέλος ἡ ἁμαξοστοιχία κατέβηκε στὸν κάμπο, πέρασε ἀπάνω ἀπὸ μιὰ πολύτοξη γέφυρα τοῦ ποταμοῦ, καὶ σταμάτησε στὸ Λιανοκλάδι.

«Μπά! σὲ σαμάρωσαν καὶ σένα οἱ φράγκοι!» ἄκουσα τὸ νουνό μου νὰ ψιθυρίζη μὲ θλίψη, κοιτάζοντας τὴ γέφυρα τοῦ Σπερχειοῦ.

Ὅταν φτάσαμε στὸ Λιανοκλάδι, ὁ νουνὸς δὲν ἤθελε νὰ βγῆ.

«Τί πειράζει» μοῦ εἶπε· «ἐμεῖς πληρώσαμε ποὺ πληρώσαμε· ἂς πᾶμε λίγο πάρα πέρα».

Μὰ ὁ ὑπάλληλος μᾶς κατέβασε· «ὡς ἐδῶ, εἶπε, εἶναι τὰ εἰσιτήριά σας».

Ὁ νουνὸς κατέβηκε δυσαρεστημένος.

«Καταντροπιάστηκα σήμερα» μοῦ εἶπε. «Κοίτα καλὰ νὰ μὴν πῆς τίποτα στὸ χωριὸ καὶ μὲ γελάσουν».

Ἀφοῦ ἔφυγε τὸ τραῖνο γιὰ τὴ Λάρισα, ἑτοιμάστηκε ἄλλο γιὰ τὴ Λαμία. Ὁ νουνὸς μοῦ εἶπε:

«Ἔδωσα τόσα λεπτά· ἔλα νὰ μποῦμε, νὰ πᾶμε στὴ Λαμία».

Μπήκαμε. Ὅταν ἦρθε ὁ ὑπάλληλος καὶ μᾶς ζήτησε τὰ εἰσιτήρια, ὁ νουνὸς εἶπε πὼς τὰ πῆρε ὁ ἄλλος. Ὁ ὑπάλληλος δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβη. Μὲ ρώτησε ποῦ μπήκαμε.

Ἐγὼ τὰ εἶπα ὅλα.

«Ἐδῶ θὰ πληρώσετε ἄλλα εἰσιτήρια» εἶπε ὁ ὑπάλληλος.

— «Δὲν ἔχω νὰ πληρώσω» λέει ὁ νουνός.

— «Τώρα ποὺ θὰ φτάσωμε θὰ δῆς πὼς θὰ πληρώσης».

Φτάσαμε στὴ Λαμία καὶ ὁ ὑπάλληλος μᾶς ὡδήγησε στὸ σταθμάρχη. Ὁ νουνός, καθὼς εἶδε τὰ χρυσὰ γαλόνια του, τρόμαξε.

«Δὲν ἔχω, κύριε ἀξιωματικὲ» εἶπε· «τί νὰ σοῦ κάμω; Ἄφησε καὶ σου τὰ στέλνω».

— «Γιὰ νὰ ἰδῶ» εἶπε ὁ σταθμάρχης, καὶ ἄρχισε νὰ τὸν ψάχνη.

Στὸ σελάχι του δὲν ἦβρε ἄλλο ἀπὸ τὸ σουγιὰ κι ἕνα καθρεφτάκι. Στὰ ταγάρια μας, τὸ ψωμί μας, καὶ λίγες ἐλιές. Μᾶς ἄφησε.

Ὅταν βγήκαμε ἔξω, ὁ νουνὸς κοίταξε στὸ καθρεφτά-

κι, ἔστριψε τὸ μουστάκι του κι εἶπε:

«Ξέρετε καὶ σεῖς, μὰ κι ἐγὼ δὲν ξέρω λιγώτερα»· καὶ μοῦ ἔδειξε τὸ κομπόδεμα, ποὺ εἶχε κρυμμένο κάτω ἀπὸ τὴ φουστανέλα του. «Γιὰ μιὰ δρασκελιὰ τόπο δὲ σᾶς πλήρωσα καὶ λίγα» πρόσθεσε ἱκανοποιημένος.

«Δὲν ἦταν σωστὸ» εἶπα ἐγὼ ντροπιασμένος. «Αὐτὸ εἶναι κλοπή».

Ὅταν γυρίσαμε πεζοί, κάθε ἄλλο παρὰ μιὰ δρασκελιὰ τόπος ἦταν. Φτάσαμε νύχτα κατακουρασμένοι στὸ μοναστήρι. Τὴν ἄλλη μέρα πήγαμε στὴν ἐκκλησία. Ὁ νουνὸς ἔκαμε τὸ σταυρό του καὶ στρωτὲς μετάνοιες. Στὸ τέλος πλησίασε τὸν ἡγούμενο.

«Ἅγιε ἡγούμενε, τοῦ εἶπε, ἦρθα νὰ ξεμολογηθῶ».

Ὅταν βγῆκε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, φαινόταν πολὺ εὐχαριστημένος.

«Κι ἐγὼ τόσα χρόνια ἔλεγα ἀνοησίες» ψιθύρισε. «Τοῦ Ἁϊ-Γιωργιοῦ θὰ πουλήσω τ' ἀρνιὰ καὶ θὰ ἔχω χρήματα. Σοῦ τὸ τάζω ἀπὸ τώρα, βαφτιστικέ. Μὲ τὸ σιδηρόδρομο θὰ ἔρθωμε στὸ πανηγύρι καὶ μὲ τὸ σιδηρόδρομο θὰ φύγωμε».

Η ΑΡΑΠΙΤΣΑ

Γ. Ἀθάνα

Ὁ Γεώργιος Ἀθάνας (Ἀθανασιάδης - Νόβας). Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1893 καὶ ἐσπούδασε Νομικά· ἠσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν νεώτατος. Ἀργότερα ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐχρημάτισε καὶ πρωθυπουργὸς (1965). Τὸ 1955 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἔγραψε ποιητικὰς συλλογάς: «Πρωϊνὸ ξεκίνημα», «Ἀγάπη στὸν Ἔπαχτο», «Δροσεροὶ καημοί», «Εὐδοκία». Ἐπίσης καὶ συλλογὰς διηγημάτων: «Τὸ πράσινο καπέλλο», «Ἁπλοϊκὲς ψυχές», «Βαθιὲς ρίζες». Ὁ Γ. Ἀθάνας διεκρίθη διὰ τὴν λεπτότητα καὶ εὐγένειαν τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς του.

Ὁ Πέτρος εἶναι γιὸς δημοσίου ὑπαλλήλου. Πολλὲς φορὲς ἔχει ρωτήσει τὸν πατέρα του, ποὺ εἶναι εἰρηνοδίκης, ποιά πρέπει νὰ λέη πατρίδα του, τὴ Λαμία, ἀπὸ ὅπου κατάγεται ἡ οἰκογένειά τους, κι ἔχει γεννηθῆ ὁ πατέρας του, ἢ τὴν Πύλο, ὅπου γεννήθηκε ὁ ἴδιος.

— Ὅλη ἡ Ἑλλάδα εἶναι πατρίδα σου καὶ γενέτειρά σου! ἀπαντᾶ ὁ πατέρας.

Κι ἀλήθεια ὁ Πέτρος ἀγαπᾶ σὰν πατρίδα του, σὰν τὸ χωριό του, κάθε μέρος, κάθε πόλη, ὅπου μετατίθεται ὁ πατέρας του καὶ ζοῦν ἐκεῖ πιὰ ἕνα κομμάτι τῆς ζωῆς τους. Μὲ πόση λύπη φεύγει ἀπὸ κάθε τόπο, ὅταν ἔρχεται ἡ μετάθεση τοῦ πατέρα! Τοῦ φαίνεται κάθε φορὰ ὅτι πουθενὰ ἀλλοῦ δὲ θὰ τοῦ ἀρέση περισσότερο, δὲ θὰ περάση καλύτερα.

Καὶ κάθε φορὰ τοῦ ἀρέσει ἄλλο τόσο τὸ νέο μέρος, ποὺ πηγαίνουν, κάθε φορὰ περνᾶ ἄλλο τόσο καλὰ κι ἀκόμα καλύτερα πολλὲς φορές.

Τώρα τελευταῖα ὁ πατέρας πῆρε καινούργια μετάθεση γιὰ τὴ Νάουσα. Λίγο μακριὰ ἔπεφτε. Ὁ Πέτρος εἶναι δυνατὸς στὸ μάθημα τῆς γεωγραφίας καὶ θυμόταν καλὰ ποῦ ἀκριβῶς βρίσκεται. Μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Μακεδονίας! Ἀλλὰ ἡ περιέργειά του ἦταν μεγαλύτερη. Ἄνοιξε τὸ χάρτη καὶ πολλὴ ὥρα κοίταξε καλά-καλὰ τὴ θέση τῆς Νάουσας. Ἔδειξε μὲ τὸ χέρι του τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμή, ποὺ περνάει κοντά της, ἔδειξε τὸ ὄρος Βέρμιο, ποὺ εἶναι ἀπὸ πάνω της, μέτρησε πόσο ἀπέχει ἀπὸ τὴ Βέροια δεξιά, ἀπὸ τὴν Ἔδεσσα ἀριστερά της. Καὶ κάπως γιὰ πρώτη φορὰ ἐπιθύμησε νὰ πᾶνε γρήγορα, μιὰ ὥρα γρηγορώτερα.

— Εἶναι σπουδαῖο βιομηχανικὸ κέντρο! εἶπε ὁ πατέρας.

— Καὶ τί ἐργασία ἔχει; ρώτησε ἡ μητέρα.

— Περίφημα κλωστήρια καὶ ὑφαντήρια. Κι ὅλα αὐτά, γιατὶ ἔχει πολλὰ νερά!...

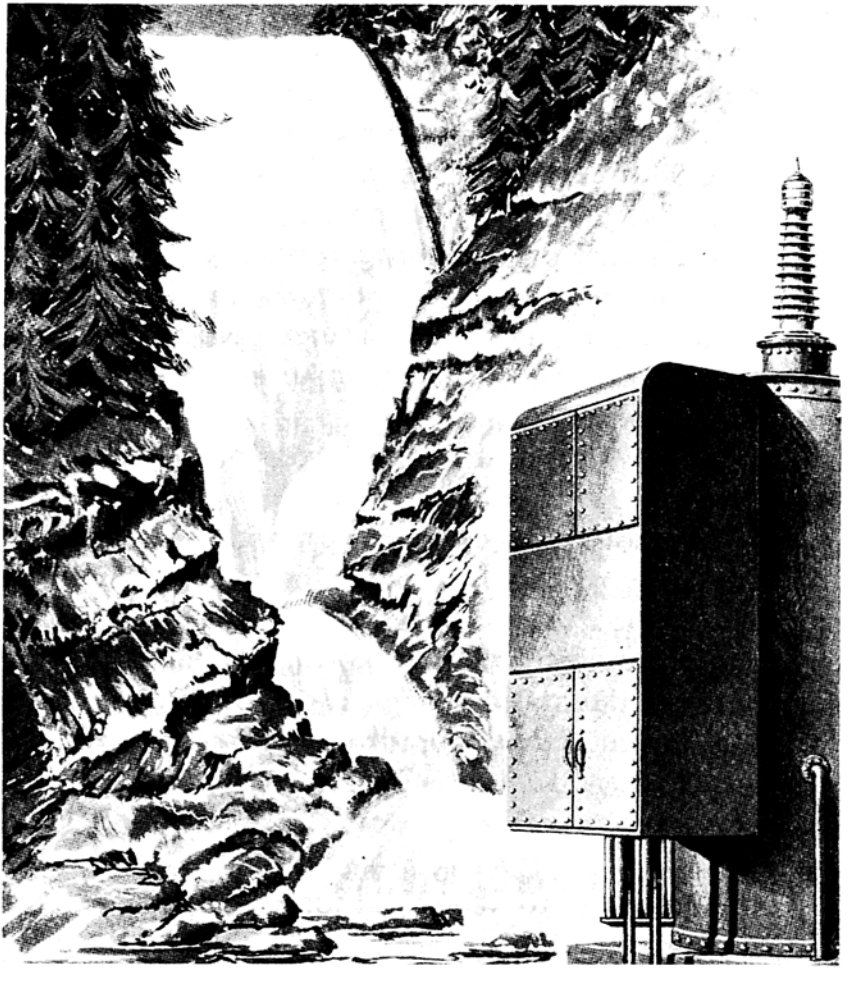
— Πολλὰ νερά; ρώτησε ὁ Πέτρος. Μὲ τὸ νερὸ κλώθουν καὶ ὑφαίνουν;

— Μὲ τὸ νερὸ κινοῦν τὶς μηχανὲς κι ἔχουν φτηνὴ κίνηση. Ἂν δὲν εἶχαν νερό, θὰ ἤθελαν κάρβουνα ἢ πετρέλαιο καὶ θὰ ἦταν τόσο ἀκριβά, ποὺ δὲν θὰ συνέφερε νὰ γίνουν ἐργοστάσια ἐκεῖ πάνω. Κατάλαβες;

Ὁ Πέτρος ἔβλεπε μὲ τὴ φαντασία του νερά, πολλὰ νερὰ νὰ πέφτουν μὲ βουητὸ καὶ μὲ ἄφρισμα, καταρράχτες, καὶ νὰ βάζουν σὲ κίνηση πελώριες μηχανές, ποὺ ἔκαναν τάχα δαιμονικὸ θόρυβο.

— Θὰ πᾶμε νὰ τὰ δοῦμε τὰ ἐργοστάσια; ρώτησε μὲ μεγάλη περιέργεια.

— Καὶ βέβαια θὰ πᾶμε!
— Καὶ τὰ νερὰ ὅλα;
— Ὅλα, ὅλα!

Καὶ πῆγαν. Μόλις ἔφτασαν στὴ Νάουσα, ὁ Πέτρος δὲν πρόσεξε παρὰ τὰ νερά, κι ἄλλο δὲ ζήτησε παρὰ νὰ πᾶνε νὰ δοῦν τὰ ἐργοστάσια.

— Ἔχομε καιρό! Θὰ πᾶμε καὶ θὰ ξαναπᾶμε, εἶπε ἡ μητέρα.

— Θέλω τώρα, βιάζομαι! εἶπε ὁ Πέτρος· καὶ ἡ μητέρα γέλασε γιὰ τὴ βιασύνη του.

— Νὰ παραλάβη πρῶτα ὁ πατέρας. Νὰ τακτοποιηθοῦμε.

Ὅσο νὰ γίνουν αὐτά, ὁ Πέτρος βάλθηκε νὰ παρατηρῆ τὰ νερά. Καὶ τὰ παρατηροῦσε μὲ περιέργεια καὶ μὲ θαυμασμό. Ἔβρισκε κάποιο μυστήριο στὰ νερὰ αὐτά. Ὥρες πολλὲς καθόταν καὶ κοιτοῦσε, σὰν νὰ τὸν μάγευε τὸ μυστήριό τους αὐτό, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ξεδιαλύνη.

Περνάει μέσα στὴν πόλη νερό! Βαθιὰ ρεματιὰ σχίζει στὴ μέση τὴν πόλη. Νερόβατα μεγάλα κρέμονται στοὺς ψηλοὺς ὄχθους τῆς ρεματιᾶς. Κι ἀπὸ πάνω τους κι ἀνάμεσά τους κρέμονται κάτι πανύψηλα παμπάλαια σπίτια κι ἐργαστήρια.

Στάθηκε ὁ Πέτρος στὸ πέτρινο γεφύρι καὶ κοίταζε τὸ παράξενο θέαμα καὶ δὲν τὸ χόρταινε.

— Τί γραφικὸ θέαμα! εἶπε ὁ πατέρας.

Στὸ βάθος τῆς ρεματιᾶς περνοῦσε τὸ νερό. Ἐρχόταν κατρακυλώντας ἀπὸ πάνω καὶ φαινόταν μαῦρο, κατάμαυρο, μέσα στὸ σκιερὸ βάθος τῆς κοίτης. Κι ὅσο αὐτὸ ἦταν μαῦρο, τόσο οἱ ἀφροί του ἄσπριζαν περισσότερο. Σὲ πολλὰ μέρη γκρεμιζόταν ὁλάφριστο μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῶν ἐργαστηρίων. Καὶ κάτω ἀπὸ τὸ γεφύρι σχημάτιζε τὸ νερὸ καταρράχτη καὶ χτυπιόταν καὶ κλωθογύριζε κι ἄσπριζε.

— Αὐτὸ εἶναι τὸ νερό; ρώτησε τὴν πρώτη φορὰ ὁ Πέτρος.

— Αὐτό, ἀλλὰ ὄχι ὅλο. Ἄλλα ἐργοστάσια τὸ παίρνουν ἀπὸ ψηλότερα καὶ χύνεται ἀπ' ἀλλοῦ.

Πολλὲς φορὲς ἔρχεται ὁ Πέτρος στὸ γεφύρι καὶ κρεμιέται, θαρρεῖς, κι αὐτὸς μαζὶ μὲ τὰ βάτα καὶ τὰ νερόχορτα

πάνω ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ κοιτάζει μὲ λαχτάρα καὶ μὲ θαυμασμό, ποὺ εἶναι τόσο ὄμορφο καὶ τόσο δυνατὸ καὶ τόσο χρήσιμο! Τοῦ φαίνεται πὼς κλώθει ἐκεῖ στὰ βάθη τῆς ρεματιᾶς μοναχό του, χωρὶς μηχανὲς καὶ χωρὶς ἐργάτες, ἀτέλειωτα νήματα καὶ πὼς ὑφαίνει τὸ ἴδιο ἀτέλειωτα τόπια ὑφάσματα.

Μὰ δὲν ἄργησε νὰ δῆ ἀπὸ κοντὰ πῶς γίνεται μὲ μηχανὲς καὶ μὲ ἐργάτες, ἀλλὰ πάντα καὶ μὲ τὸ νερό, τὸ ἀληθινὸ κλώσιμο καὶ τὸ ἀληθινὸ ὕφασμα.

— Ἀφοῦ δὲν ἔχεις σχολεῖο, θὰ πᾶμε στὰ ἐργοστάσια! τοῦ εἶπε ἕνα ἀπόγευμα ὁ πατέρας.

Ὁ Πέτρος πέταξε ἀπὸ τὴ χαρά του. Πῆγε καὶ ἡ μητέρα μαζί. Μπῆκαν πρῶτα σ' ἕνα ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια, ποὺ ἦταν κοντὰ στὸ γεφύρι, στὴν ὄχθη τῆς βαθιᾶς ρεματιᾶς.

— Νεροτριβές! εἶπε ἡ μητέρα.

Γκάπ! γκούπ! γκάπ! γκούπ! ἀνεβοκατέβαιναν καὶ χτυποῦσαν κάτι χοντρὰ πελώρια σανίδια, ποὺ ἔμοιαζαν μὲ στοιχειωμένα χέρια δράκων τοῦ παραμυθιοῦ. Χτυποῦσαν πάνω σὲ μάλλινα ὑφαντά, κουβέρτες, βελέντζες, κιλίμια, καὶ τὰ ἔκαναν κρουστότερα καὶ μαλακώτερα.

— Πᾶμε, πᾶμε, φώναξε ὁ πατέρας. Ἔχει ὑγρασία!

Ὅταν ἀνέβαιναν στὴν πλατεῖα, στὸ «Κιόσκι», βρῆκαν ἕναν κύριο κοκκινοπρόσωπο, κι ὁ πατέρας τοῦ εἶπε ὅτι σκόπευαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὰ ἐργοστάσια.

— Θέλετε νὰ πᾶμε πάνω στ' ἄλλα ἐργοστάσια; ρώτησε ὁ κύριος.

— Ναί! ναί! ξεφώνισε ὁ Πέτρος. Κι ὁ πατέρας τὸν μάλωσε ποὺ μπῆκε στὴ συζήτηση τῶν μεγάλων.

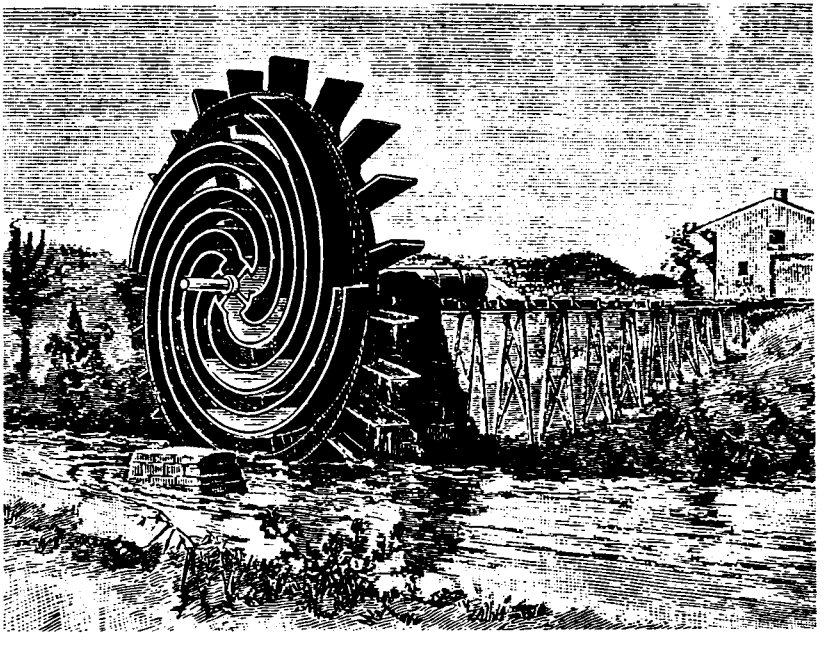
Ὁ κύριος χάϊδεψε πατρικὰ τὸν Πέτρο καὶ εἶπε γελαστά:

— Δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ χαλάσωμε τὴν ἐπιθυμία. Θὰ πᾶμε!

Ἔστειλε καὶ φώναξαν ἕνα αὐτοκίνητο. Μπῆκαν ὅλοι μέσα.

— Ποῦ θὰ σᾶς πάω, κύριε δήμαρχε; ρώτησε ὁ σωφέρ.

Ὥστε ὁ δήμαρχος ἦταν; Ὁ Πέτρος ἄνοιξε τὰ μάτια του καὶ τ᾽ αὐτιά του. Τὸ αὐτοκίνητο ἀνέβαινε ἀπὸ σοκάκια στενὰ κι ἀπὸ ἀνηφορικὰ λιθόστρωτα. Σὰ κάποια μέρη ἔλεγε κανεὶς πὼς δὲ θὰ μπορέση νὰ περάση!

Ὁ κ. δήμαρχος ἔδινε στὸν πατέρα διάφορες πληροφορίες. Κι ὁ Πέτρος τ᾽ ἄκουγε ὅλα μὲ βαθιὰ προσοχή. Εἶπε γιὰ τὰ ἐργοστάσια, γιὰ τοὺς ἐργοστασιάρχες, γιὰ τοὺς ἐργάτες, γιὰ τὴν παραγωγή. Ποῦ νὰ τὰ καταλάβη καὶ νὰ τὰ θυμηθῆ ὅλα ὁ Πέτρος!

— Ἔχομε δυόμισυ χιλιάδες οἰκογένειες στὴ Νάουσα. Οἱ χίλιες εἶναι ἐργατικὲς καὶ ζοῦν ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια.

Τὸ ἐργοστάσιο, ποὺ πηγαίνομε, θέλει ἕνα ἑκατομμύριο ὀκάδες μαλλιὰ τὸ χρόνο. Καὶ τὰ φέρνει σχεδὸν ὅλα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό.

— Καὶ δὲν ὑπάρχει καλὸ ἑλληνικὸ μαλλί; ρώτησε ὁ πατέρας.

— Δὲν εἶναι κατάλληλο. Τὸ χρησιμοποιοῦν μόνο γιὰ κατώτερα εἴδη. Πρέπει νὰ ἐξευγενισθοῦν τὰ πρόβατα.

— Τί κρῖμα νὰ βγαίνουν τόσα χρήματα ἔξω!

— Κι ἂν δὲν εἴχαμε τὸ νερό, φαντασθῆτε πόσα χρήματα θὰ θέλαμε γιὰ καύσιμη ὕλη! εἶπε ὁ δήμαρχος.

— Γιατί; ρώτησε ὁ Πέτρος, ποὺ ἄρχισε νὰ ζαλίζεται ἀπ' ὅλα αὐτά, ποὺ δὲν τὰ καταλάβαινε.

— Τὰ μηχανήματα τῶν ἐργοστασίων κινοῦνται μὲ τὴν πτώση τοῦ νεροῦ. Ἂν δὲν ὑπῆρχε νερό, ἔπρεπε νὰ φέρνωμε ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ γαιάνθρακες.

— Καταλαβαίνω! εἶπε ὁ Πέτρος.

— Δὲ θὰ εἴχαμε βιομηχανία χωρὶς τὸ νερό! εἶπε ὁ πατέρας. Ὁ λευκὸς ἄνθρακας εἶναι σωτήριος.

Τὴν ὥρα ποὺ ὁ πατέρας ἐξηγοῦσε στὸν Πέτρο, γιατί ὀνομάζουν τὸ νερὸ «λευκὸ ἄνθρακα», ἔφτασαν στὸ ἐργοστάσιο.

Τί ἀπέραντο ποὺ ἦταν! Ὁλόκληρη πολιτεία! Κι ἀπὸ τὶς δυὸ μεριὲς τοῦ δρόμου ἁπλώνονται τὰ μεγαλόπρεπά του κτήρια. Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ἐργοστασιάρχες τοὺς ὁδηγεῖ. Πρώτη φορὰ βλέπει ὁ Πέτρος ἕνα τόσο μεγάλο ἐργοστάσιο. Καὶ παραξενεύεται. Καὶ τὰ χάνει. Γυρίζουν, γυρίζουν ἀπὸ τμῆμα σὲ τμῆμα καὶ τελειωμὸ δὲν ἔχει! Πελώριες αἴθουσες καθαρές, φωτεινές. Χιλιάδες μηχανές, χιλιάδες ἐργάτες, ἔτσι τοῦ φαίνεται.

— Πόσες μηχανὲς ἔχετε; ρωτᾶ ἁπλοϊκὰ τὸν ἐργοστασιάρχη.

— Ἀργαλειοὺς 350. Ἀδράχτια 17.000.

Δὲν κατάλαβε καὶ πολύ.

— Ἐργάτες;

— Χίλιους ἑξακόσιους.

Οἱ ἐργάτες καὶ οἱ ἐργάτριες εἶναι ὅλοι γεροί, καθαροί, γελαστοί! Ἐργάζονται μὲ ὄρεξη καὶ μὲ χαρά! Εἶναι τόσο ἄνετα, τόσο εὐχάριστα ἐκεῖ μέσα! Εἰδικὰ μηχανήματα ἐξασφαλίζουν σ' ὅλες τὶς αἴθουσες ἕνα θαυμάσιο συνδυασμὸ ἀπὸ ὑγρασία, ἀερισμὸ καὶ θέρμανση. Ζέστη τὸ χειμώνα, δροσιὰ τὸ καλοκαίρι. Καὶ πάντοτε καθαρὸς ἀέρας.

Τοὺς ἔδειξε ὅλα τὰ τμήματα, ὅλα τὰ μηχανήματα. Τὰ πλυντήρια, τὰ βαφεῖα, τὰ στεγνωτήρια, τὰ στραγγιστήρια.

Ἀλλὰ τί θαῦμα! Σωστὸ θαῦμα! Στὴ μιὰ ἄκρη μπαίνει ἕνα μαλλὶ ἀκάθαρτο, βρώμικο, καὶ στὴν ἄλλη βγαίνουν χίλιων λογιῶν ὑφάσματα, κασμήρια ἐκλεκτά, ποὺ δὲν ξέρει κανεὶς ποιό εἶναι ὡραιότερο ἀπὸ τὸ ἄλλο σὲ χρῶμα, σὲ σχέδιο καὶ σὲ ποιότητα.

Τοὺς πῆγε καὶ στὸ σχεδιαστήριο, ὅπου εἰδικὸς τεχνίτης, σπουδασμένος στὴν Ἀγγλία ἑτοίμαζε τὰ σχέδια τῶν ὑφασμάτων, ὀχτακόσια ὡς χίλια σχέδια γιὰ κάθε ἐποχή. Τοὺς πῆγε καὶ στὶς ἀπέραντες ἀποθῆκες, ὅπου εἶναι στοιβαγμένα χιλιάδες τόπια ἕτοιμα πλέον ὑφάσματα.

— Τί παραγωγὴ φτάνετε; ρώτησε ὁ πατέρας.

— Ὡς δυὸ ἑκατομμύρια μέτρα τὸ χρόνο. Ἀλλὰ ἔχομε ζήτηση πολὺ μεγαλύτερη. Δὲν προφταίνομε καὶ ἐργαζόμαστε μέρα καὶ νύχτα! Ἔμαθαν οἱ Ἕλληνες νὰ προτιμοῦν τὰ ἐγχώρια ὑφάσματα. Προβλέπω ὅτι τὰ ξένα θὰ ἐκτοπισθοῦν ὁλωσδιόλου.

— Εὖγε! εὖγε! ἔλεγε μ' ἐνθουσιασμὸ ὁ πατέρας. Ἀληθινὰ σᾶς λέω ὅτι αἰσθάνομαι ἀληθινὴ περηφάνεια!

— Πατέρα! Πατέρα! φώναξε ὁ Πέτρος, ἄλλο τόσο

ἐνθουσιασμένος κι αὐτός· θέλω νὰ γίνω ἐργοστασιάρχης.

Ὅλοι γέλασαν μὲ τὴν καρδιά τους, γιατὶ φυσικώτερο καὶ καλύτερο φανέρωμα τοῦ θαυμασμοῦ του δὲν μποροῦσε νὰ γίνη.

Προτοῦ φύγουν, πέρασαν νὰ δοῦν καὶ τὴν κινητήρια μηχανή. Ἀπ' ἐκεῖ μέσα ἔφευγε ὅλη ἡ δύναμη, ποὺ κινοῦσε ἀκούραστα ὅλα τ' ἄλλα μηχανήματα. Ὁ Πέτρος ἤθελε νὰ μάθη τὸ καθετί. Μὰ δὲν μποροῦσε νὰ τὰ νιώση ὅλα. Ἐκεῖνο ποὺ κατάλαβε καλά, εἶναι ὅτι τὸ νερὸ πέφτει ἀπὸ ψηλὰ μέσα σὲ μιὰ κλειστὴ μηχανή, ποὺ τὴ λένε «τουρμπίνα», τὴν κινεῖ μὲ χιλιάδες στροφὲς στὸ λεπτό· ἀπὸ τὴν κίνηση αὐτὴ παράγεται ἠλεκτρισμὸς καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς αὐτὸς κινεῖ καὶ φωτίζει ὅλο τὸ ἄλλο ἐργοστάσιο.

Ἦταν ζαλισμένο τὸ μυαλὸ τοῦ Πέτρου ἀπὸ τὶς χίλιες

μύριες ἐντυπώσεις. Πόσα εἶδε! Πόσα ἄκουσε! Πόσα ἔμαθε!

Στὸ δρόμο, ποὺ γύριζαν, ὁ πατέρας ἔλεγε:

— Καὶ νὰ σκέφτεται κανεὶς ὅτι ὅλος αὐτὸς ὁ πλοῦτος γεννήθηκε ἀπὸ τὸ νερό!

— Ἀκριβῶς, μόνο ἀπὸ τὸ νερό! εἶπε ὁ δήμαρχος. Παλαιότερα ὕφαιναν ἐδῶ μόνο χοντρὰ ἐγχώρια ὑφάσματα. Ἦταν μία καλὴ χειροτεχνία. Στὰ 1880 ὁ γερο-Κύρτσης εἶδε στὸν Πειραιᾶ ἕνα κλωστήριο καὶ τὸ μετέφερε ἐδῶ. Ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μικρὸ κλωστήριο νά τί ἔγινε σὲ λίγα χρόνια! Κι ὅλα αὐτά, κύριε εἰρηνοδίκη μου, τὰ χρωστοῦμε στὴν ἀγαπητή μας Ἀραπίτσα. Αὐτὴ εἶναι ἡ ζωὴ τῆς Νάουσας!

— Ἀραπίτσα!

— Ναί, ἔτσι λέμε τὸ ποταμάκι, ποὺ μᾶς φέρνει ἀπ' τὰ βουνὰ τὸ πολύτιμο νερό. Εἶναι αὐτό, ποὺ περνᾶ μέσα στὴν πόλη. Φαίνεται πὼς τὸ εἶπαν Ἀραπίτσα, γιατὶ εἶναι τὸ νερό του σὰν ὑπόμαυρο. Ἔτσι φαντάζει. Νὰ τὸ προσέξετε. Καὶ ὅποτε θέλετε, νὰ πᾶμε στὸν Ἁι-Νικόλα νὰ δῆτε τὶς πηγές του. Εἶναι μιὰ ὡραία κοιλάδα μὲ ποικίλη βλάστηση, ἀπέραντα δάση, χλοερὰ λιβάδια. Ἀπὸ κεῖ μέσα πηγάζει ἡ Ἀραπίτσα. Ἀπὸ κεῖ ἔχω ὑδρεύσει τὴν πόλη. Ἀπὸ κεῖ κατεβαίνει ὅλος αὐτὸς ὁ πλοῦτος, ὅλη ἡ εὐτυχία!...

Ὁ Πέτρος ψιθύριζε «Ἀραπίτσα! Ἀραπίτσα!». Καὶ ἡ βαθύσκιωτη ρεματιὰ μὲ τὰ μαῦρα νερὰ καὶ τοὺς ὁλάσπρους ἀφροὺς ἔπαιρνε στὴ φαντασία του κάποια μαγικὴ μορφή.

ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ Η ΚΩΠΑ·Ι·ΔΑ

Θεοδώρου Γιαννοπούλου

Τὸν περασμένο Αὔγουστο ὁ πατέρας μου, πραγματοποιῶντας παλαιότερη ὑπόσχεσή του, μὲ πῆρε μαζί του σ᾽ ἕνα ταξίδι, τὸ ὁποῖο θὰ ἔκανε ὡς τὴ Θεσσαλονίκη. Εἶχα ἀκούσει τόσα πολλὰ γιὰ τὴ δεύτερη πρωτεύουσα τῆς πατρίδας μας, τὴν ὄμορφη νύφη τοῦ Θερμαϊκοῦ, καὶ εἶχα μεγάλη ἐπιθυμία νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ.

Ξεκινήσαμε λοιπὸν ἕνα πρωινὸ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, περάσαμε τὴ Θήβα καὶ βρισκόμαστε κατὰ τὶς 12 τὸ μεσημέρι στὸ χωριὸ Μούλκι.

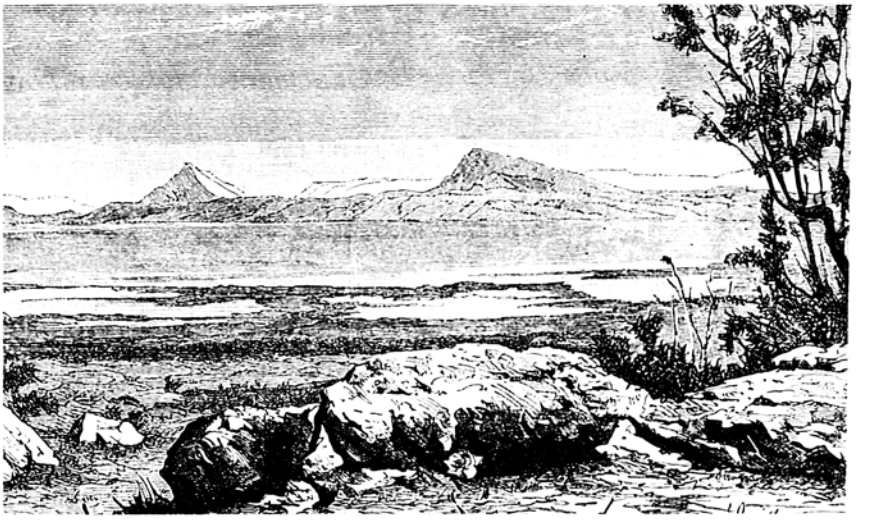
Δεξιά μας, ἁπλωνόταν μιὰ ἀπέραντη πρασινάδα, δεῖγμα τῆς ζωηρῆς βλάστησης, ποὺ σκέπαζε σὲ μεγάλη ἀπόσταση τὴ γύρω ἔκταση.

— Κοίταξε, πατέρα, κοίταξε! Τί μεγάλες ἀραποσιτιές! Καὶ πόσα ἀραποσίτια ἔχει κάθε φυτό! Δὲν μπορῶ νὰ τὰ μετρήσω, καθὼς τρέχομε, ἀλλὰ θὰ ἔχη καθένα πέντε κι ἕξι.

Τὸ αὐτοκίνητο προχωροῦσε μὲ ταχύτητα σαράντα περίπου χιλιομέτρων τὴν ὥρα, κι ἐμεῖς μπορούσαμε νὰ διακρίνωμε δεξιά μας, ἐκτὸς ἀπὸ τ᾽ ἀραποσίτια, τὶς θερρισμένες ἐκτάσεις τῶν σιταριῶν, τὶς πλούσιες βαμβακοφυτεῖες καὶ τὰ περιβόλια, στὰ ὁποῖα οἱ καλλιεργητὲς μὲ τὰ φανταχτερά τους φορέματα φαίνονταν ἀπὸ μακριὰ σὰν κινούμενα ἄνθη μέσα στὸν καταπράσινο κάμπο.

— Ναί, παιδί μου, ἀπάντησε ὁ πατέρας.

Ἡ ἔκταση αὐτὴ εἶναι πραγματικὰ καὶ μεγάλη, 250.000

στρέμματα, ἀλλὰ καὶ πολὺ γόνιμη. Ἀξίζει νὰ τὴ θαυμάζωμε! Ἂν ἤξερες ὅμως καὶ τὴν ἱστορία της, δὲ θὰ θαύμαζες τόσο τὴν πρασινάδα καὶ τὴν πλούσια παραγωγή, ὅσο τὴ σκληρὴ κι ἀδιάκοπη προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ δημιουργήση αὐτὸ ποὺ βλέπεις. Ἂν ἤξερες τὴν πάλη, ποὺ ἔκανε ἐναντίον τῆς φύσης ὁ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μεταβάλη πολλὰ μέρη τῆς πατρίδας μας ἀπὸ ἑστίες δυστυχίας σὲ πηγὲς εὐτυχίας!...

— Βέβαια, πατέρα, πολλὲς φορὲς ἄκουσα στὸ σχολεῖο μας γιὰ μεγάλα τεχνικὰ ἔργα, ὅπως εἶναι τῆς Μακεδονίας μας πρὸ πάντων ἢ τῆς Θεσσαλίας. Κι ἀπὸ ὅσα μᾶς ἔλεγε ὁ δάσκαλός μας, φαντάστηκα πόσο θὰ ἐργάστηκε καὶ τί χρήματα θὰ ξόδεψε τὸ Κράτος μας γιὰ τὴν ἐκτέλεσή τους, ὅταν εἶχε ν' ἀγωνιστῆ στὴ Μακεδονία ἐναντίον τῶν τρομερῶν πλημμυρῶν, τῶν καταστροφῶν καὶ τῆς ἐλονοσίας!

— Ἄ! αὐτὴ ἡ ἑλονοσία παιδί μου, τί μεγάλο κακὸ γιὰ τὴν πατρίδα μας! Θυμοῦμαι παλιότερα ὅτι ὑπέφερε ἀπ' αὐτὴ ὁ περισσότερος πληθυσμός μας. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν πεδιάδων τῆς Μακεδονίας κι ἄλλων μερῶν ὁλόκληρο τὸ χρόνο ζοῦσαν μὲ τὸ κινίνο στὴν τσέπη, κίτρινοι, ἀρρωστιάρηδες, ἀνίκανοι γιὰ ἐργασία. Εὐτυχῶς ὅμως τώρα γλύτωσαν.

Τὰ μεγαλύτερα τεχνικὰ ἔργα τῆς πεδιάδας τῶν Σερρῶν, τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ, τῆς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀποδώσει στὴν καλλιέργεια περισσότερα ἀπὸ 1.600.000 στρέμματα, γλύτωσαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους μας ἀπὸ τὴν ἑλονοσία καὶ τὶς καταστροφές.

Ἀλλ' ἂς συνεχίσωμε τὴ συζήτησή μας γιὰ τὴν περιφέρεια αὐτή, τὴν ὁποία ἔχομε μπροστά μας, γιὰ νὰ δῆς ἀπὸ πόσο μακριὰ ἀρχίζει ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὑποτάξη τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης στὴ δύναμή του! Ἀπὸ τόσο μακριά, ὥστε κινδυνεύει νὰ χαθῆ μέσα στὰ βάθη τῶν αἰώνων.

Καὶ στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια καὶ στὰ νεώτερα ὅλη αὐτὴ ἡ ἔκταση, τὴν ὁποία τώρα βλέπεις μιὰ καταπράσινη πεδιάδα, ἦταν μία λίμνη, ἡ Κωπαΐδα, ἡ μεγαλύτερη ἴσως ἀπ' ὅλες τὶς λίμνες τῆς πατρίδας μας.

Μερικὰ μέρη της, τὰ ψηλότερα, ξεραίνονταν τὸ καλοκαίρι καὶ τὰ καλλιεργοῦσαν, ἐνῶ τὰ λίγο βαθύτερα ἔμεναν λιβάδια καὶ βάλτοι, οἱ ὁποῖοι παντοῦ ἄφηναν στάσιμα νερά, ποὺ ἦταν διαρκὴς καὶ μόνιμη ἑστία τῆς ἑλονοσίας.

Οἱ κάτοικοι τῆς περιφερείας ὑπόφεραν πολὺ ἀπὸ τὶς ἀσθένειες. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ παλαιότερα ἀκόμη χρόνια ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν ἀποξήρανσή της.

Εἶναι βέβαιο ὅτι κατὰ τὴν προϊστορικὴ περίοδο, πρὶν

ἀπὸ τὸ 2.000 π.Χ., ἡ λίμνη εἶχε ἀποξηρανθῆ ἀπὸ τοὺς τότε κατοίκους της, τοὺς Ὀρχομενίους. Αὐτοὶ μάλιστα εἶχαν τότε ἀπὸ τὸ εὐφορώτατο ἔδαφός της τόσα πολλὰ προϊόντα, ποὺ τοὺς χάρισαν ἀμύθητα πλούτη.

Ἀλλὰ οἱ Θηβαῖοι, κατὰ τὸ 1500 π.Χ., ἔκαμαν πόλεμο ἐναντίον τῶν Ὀρχομενίων, γιὰ νὰ τοὺς πάρουν τὰ πλούσια κτήματα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς νικήσουν, ἔφραξαν τὶς καταβόθρες, τὶς ὁποῖες εἶχαν φτιάξει ἐκεῖνοι, γιὰ νὰ φεύγουν τὰ νερά, κι ἔτσι πλημμύρισαν πάλι τὴν περιοχὴ καὶ μαζὶ ἔπνιξαν πολλὲς πόλεις, ποὺ ἦταν ἐκεῖ χτισμένες.

Ἀργότερα, στὰ χρόνια τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (325 π.Χ.) ἐπιχειρήθηκε νέα ἀποξήρανση τῆς λίμνης. Κατασκευάστηκαν διώρυγες, πηγάδια καὶ ἄλλα παρόμοια, ἀλλὰ τὸ ἔργο ἐμποδίστηκε ἀπὸ Βοιωτοὺς καὶ σταμάτησε.

Ἔτσι ἔμεινε ἡ λίμνη ὡς τὰ 1876. Τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος, ἐλεύθερο πιὰ ἀπὸ τὴ μακροχρόνια σκλαβιά, ἄρχισε τὴν ἐκτέλεση τεχνικῶν ἔργων, γιὰ νὰ καλυτερέψη τὴ θέση τῶν πολιτῶν του. Ἀνάθεσε τότε καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῆς Κωπαΐδας σὲ μιὰ ἀγγλικὴ ἑταιρεία, ἡ ὁποία ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐργάζεται ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια.

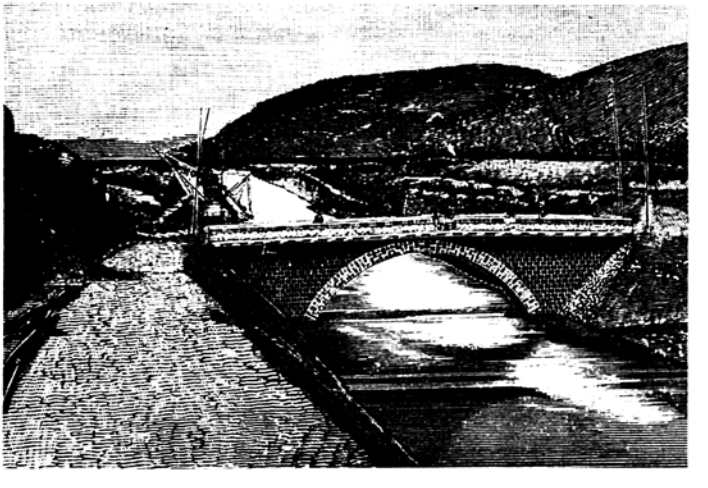
Ἡ ἑταιρεία ἔφερε μηχανήματα, ἄλλα γιὰ νὰ σκάβουν τὸ ἔδαφος καὶ νὰ πετοῦν τὰ χώματα, ἄλλα γιὰ νὰ φτιάχνουν τ' ἀναχώματα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη στὶς διώρυγες, τὶς ὁποῖες κατασκεύαζε, ἄλλα γιὰ νὰ τρυποῦν τοὺς βράχους· καὶ τί δὲν ἔφερε!

Καὶ χρησιμοποίησε χιλιάδες ἐργάτες. Αὐτὴ ἐρεύνησε καὶ βρῆκε τὰ παλιὰ ἔργα, κατασκεύασε ἀκόμη νέες διώρυγες, ὀχετούς, πηγάδια καὶ καταβόθρες καὶ διοχέτευσε τὰ νερὰ τῆς λίμνης ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ βουνὸ Σκορπονέρι στὴ θάλασσα τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ κράτησε πάρα πολλὰ χρόνια. Συνεχιζόταν κανονικὰ στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης, σταματοῦσε στὰ χρόνια τῶν πολέμων καὶ πάλι ἐπαναλαμβανόταν, ὥσπου ἀποξηράνθηκε σχεδὸν ὁλόκληρη ἡ λίμνη.

Χιλιάδες στρέμματα ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὰ νερά, καὶ ἡ περιοχὴ ὁλόκληρη γλύτωσε ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς καὶ τὶς ἀσθένειες.

Γεμᾶτοι ὑγεία καὶ ὄρεξη οἱ κάτοικοι σήμερα ἐργάζονται στὰ κτήματά τους ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ καὶ δὲν παύουν νὰ εὐγνωμονοῦν τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖο δὲ λυπήθηκε μόχθους καὶ ἔξοδα, γιὰ νὰ χαρίση σ' αὐτοὺς τὴν εὐτυχία.

ΤΑ ΓΟΥΝΑΡΙΚΑ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου

Ὁ Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος εἶναι ἀπὸ τὰς σημαντικωτέρας συγχρόνους μορφὰς τῆς λογοτεχνίας μας. Διεκρίθη εἰς πολλοὺς τομεῖς καὶ ἔχει γράψει ποιήματα, διηγήματα ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, κριτικὰς καὶ δοκίμια. Ἠσχολήθη δηλαδὴ μὲ ὅλα τὰ εἴδη τοῦ ἐντέχνου λόγου πλὴν τοῦ θεάτρου. Ἐγεννήθη τὸ 1901 εἰς τὸ Αἰτωλικόν, ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1910 καὶ ἐσπούδασε φιλολογίαν. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Μέσην Ἐκπαίδευσιν. Ἔργα του: Ποιητικαὶ συλλογαί: «Τὸ βιβλίο τῆς Μιράντας», «Λυρικὰ Σχέδια», «Ἀλκυόνη», «Ὁ κύκλος τῶν ζωδίων», «Τὸ παράθυρο τοῦ κόσμου». Πεζογραφίαι: «Χὰνς καὶ ἄλλα πεζά», «Ἀστροφεγγιά», «Χαμοζωή», «Αἰχμάλωτοι», «Ἀνθρώπινη δίψα» κ.ἄ. Σημαντικαὶ εἶναι ἐπίσης καὶ αἱ ταξιδιωτικαί του ἐντυπώσεις: «Ἑλληνικοὶ ὁρίζοντες», «Θέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου», «Ὁ κόσμος τῆς Κίνας» κ.ἄ.

Καλὴ προκοπή, εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν Καστοριανῶν. Ὅταν βλέπει κανεὶς τὸν κομψὸ καὶ πολιτισμένο κόσμο, ποὺ γεμίζει τὸ καλοκαίρι τοὺς δρόμους τῆς Καστοριᾶς, καὶ τὴν εὐγένεια καὶ προθυμία τῶν μονίμων κατοίκων της, συμπεραίνει πολὺ εὔκολα, πὼς κάποιο μυστικὸ πρέπει νὰ ὑπάρχει, ἱκανὸ νὰ δικαιολογήσει μιὰ τέτοια ἐξέλιξη, σὲ μιὰν ἀκραίαν πολιτεία, μὲ δέκα χιλιάδες ψυχὲς (μερικὰ βιβλία σημειώνουν πολὺ λιγώτερες). Καὶ τὸ μυστικὸ αὐτὸ συνοψίζεται σὲ μιὰ μονάχα λέξη: γουναρι-

κά! Οἱ Καστοριανοὶ εἶναι γουναράδες ἐδῶ καὶ πεντακόσια χρόνια. Σκορπισμένοι στὰ πέρατα τῆς γῆς, κατεργάζονται τὸ τομάρι τῶν ζώων καὶ ντύνουν τὶς χαδιάρες κυρίες ὅλων τῶν ἠπείρων μὲ ἀφροὺς μαλακῶν τριχωμάτων. Ἀνοίγουν μεγάλα καταστήματα στὴν Ἀθήνα, τὸ Παρίσι, τὸ Λονδῖνο, τὴ Λειψία, τὴ Βενετία (παλιότερα), τὴ Νέα Ὑόρκη καὶ σχηματίζουν τεράστιες περιουσίες· πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς θυμοῦνται καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς μικρῆς των πατρίδας καὶ στέλνουν γιὰ σχολεῖα, γιὰ δρόμους, γιὰ ὑδραγωγεῖα, γιὰ ἕνα σωρὸ ἐθνικοὺς καὶ φιλανθρωπικοὺς σκοπούς. Ὅσοι πάλι μένουν ἐδῶ, μαθαίνουν ἀπὸ μικροὶ νὰ δουλεύουν τὰ ὡραῖα τριχωτὰ δέρματα καὶ εἴτε στὰ σπίτια τους, εἴτε σὲ βιοτεχνικὰ ἐργαστήρια, ποὺ διατηροῦν ἀνέγγιχτο τὸ χρῶμα καὶ τὸ ὕφος τῆς προαιώνιας σπιτικῆς οἰκονομίας καὶ βιοτεχνίας, ἐξασφαλίζουν ὄχι μονάχα τὸ ψωμί, μὰ καὶ τὴν καλοπέρασή τους μὲ τὴ μοναδικὴ τούτη ἀπασχόληση τοῦ τόπου. Καὶ λέω «μοναδική», γιατὶ οἱ περισσότεροι Καστοριανοὶ εἶναι γουναράδες. Πῆγα καὶ σὲ σπίτια καὶ σ' ἐργαστήρια. Εἶδα στὰ κατώγια στοιβαγμένα τὰ δέματα, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερικὴ — γιατὶ οἱ Καστοριανοὶ δὲ δουλεύουν παρὰ σὲ περιωρισμένη ἔκταση ὁλόκληρα τομάρια ζώων· ἡ ἀπαράμιλλη* ἱκανότης των ἔγκειται στὴ χρησιμοποίηση τῶν μικρῶν κομματιῶν ποὺ μένουν στοὺς μεγάλους οἴκους τοῦ ἐξωτερικοῦ ὕστερ' ἀπὸ τὸ κόψιμο τῶν γουναρικῶν ἀπὸ τὰ τομάρια τῶν ζώων καὶ ποὺ ἐκεῖνοι θὰ τὰ πετοῦσαν ἀχρησιμοποίητα, ἂν δὲν τἄπαιρναν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν γουναράδων τῆς Καστοριᾶς καὶ δὲν τὰ ξαναδούλευαν μὲ τὴν καταπληκτικὴ λεπτότητα τοῦ χεριοῦ των οἱ Καστοριανοί. Εἶδα καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν δεμάτων αὐτῶν. Χιλιάδες μικρὰ μαλλιαρὰ κομματάκια, ποὺ πολὺ πρόθυμα ὁ ἀμύητος* θὰ τὰ πετοῦσε

ἀπαράμιλλος: *ἀσύγκριτος.* ***ἀμύητος:*** *ὁ ἀνίδεος.*

στὰ σκουπίδια. Μὰ ὁ γουναρᾶς τῆς Καστοριᾶς τὰ παίρνει, τὰ ξεχωρίζει ἕνα-ἕνα μὲ ἀφάνταστην ὑπομονή, ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τοῦ ζώου, μὲ τὴν ποιότητα τῆς τρίχας, μὲ τὸ χρῶμα, μὲ τὸ μάκρος, μὲ χίλια δυὸ ἄλλα στοιχεῖα, κόβει καὶ πετάει τὰ ὁλότελα ἄχρηστα, προσέχοντας μὴν καταστρέψει καὶ μιὰ μονάχα χρήσιμη τρίχα, τὰ ράβει ἔπειτα, μὲ τὴν εἰδικὴ ραπτομηχανή, τὰ χρωματίζει, ἂν χρειάζεται, καὶ τὰ ξαναστέλνει στὴν Εὐρώπη ἢ στὴν Ἀμερική, σὲ μεγάλα ὁμοιόμορφα κομμάτια, ποὺ θὰ γίνουν πολὺ εὔκολα ζακετάκια, πανωφόρια κτλ. καὶ θὰ πουληθοῦν εὐκολώτερα, σὲ τιμὲς κατώτερες, πολὺ κατώτερες ἀπὸ τὰ μονοκόμματα. Ἔτσι οἱ Καστοριανοὶ γουναράδες ρυθμίζουν τὸ παγκόσμιο ἐμπόριο τῶν γουναρικῶν, μπάζουν στὸν τόπο συνάλλαγμα καὶ κερδίζουν κ' οἱ ἴδιοι πολλά. Τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀπίστευτη εὐκολία ποὺ χαρακτηρίζει τὶς ἀποδημίες των. Πᾶνε στοὺς ξένους τόπους σὰ νὰ πηγαίνουν σ' ἕνα κοντινὸ χωριό, μαθαίνουν ξένες γλῶσσες, ὠφελοῦνται ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τῶν ἄλλων λαῶν.

(Ἑλληνικοὶ ὁρίζοντες)

ΤΑ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑΣ

Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου

Καθὼς περνοῦμε τὴ μεγάλη σιδερένια γέφυρα τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀφήνοντας τὴ γῆ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Μεγαρίδος, μεθυσμένοι ἀπὸ τὸ πράσινο τοῦ πεύκου καὶ τὸ γαλάζιο μιᾶς θάλασσας πλασμένης γιὰ ὅλες τὶς χίμαιρες*, καὶ μπαίνουμε στ' ἀσπροκίτρινα χώματα αὐτῆς τῆς γυμνῆς Κορινθίας, κοιτάζουμε πάλι τὸ μακρόσυρτο ὑδάτινο αὐλάκι ποὺ μεταβάλλει τὴ χερσόνησο τοῦ Μοριᾶ σὲ νησί. Τὸ θέαμα δὲν εἶναι ἀπὸ τ' ἀσυνήθιστα. Καὶ τὸ κατόρθωμα δὲν εἶναι ἀπὸ κεῖνα ποὺ μπορεῖ νὰ θαυμάσει μὲ γεμάτη καρδιὰ ὁ περαστικός. Ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια ὁ Παυσανίας* περνῶντας τὴ στενὴ πορειὰ τῆς χαμηλῆς στεριᾶς καὶ ξανοίγοντας τὴ ματιὰ στὴ θάλασσα τῶν Κεγχρεῶν* ἀπὸ τὴν ἄλλη, εἶχε τὴν ἐπιθυμία ν' ἀπαριθμήσει κάμποσες ἀπὸ τὶς προσπάθειες ποὺ ἔγιναν στοὺς ἀρχαίους καιρούς, γιὰ νὰ κοπεῖ αὐτὸς ὁ λαιμὸς ὁ ἁπλωμένος ἀνάμεσα στὰ πρόβουνα τῆς Γεράνειας καὶ τῶν Ὀνείων, ὁ προωρισμένος νὰ λείψει ἀπὸ τὸν τόπο καὶ ἀφημένος, λές, ἐπίτηδες κεῖ δὰ χάμου, γιὰ νὰ κεντρίζει τὴν αἰσιοδοξία καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν ἀνθρώπων. Μὰ ἴσαμε τὴν ἐποχή του τὸ κατόρθωμα στάθηκε ἀπραγματοποίητο. Κ' ὑπάρχει κάποιο δέος καὶ κάποια κατάνυξη στὸ συμπέρασμα του· εἶναι χαρακτηρι-

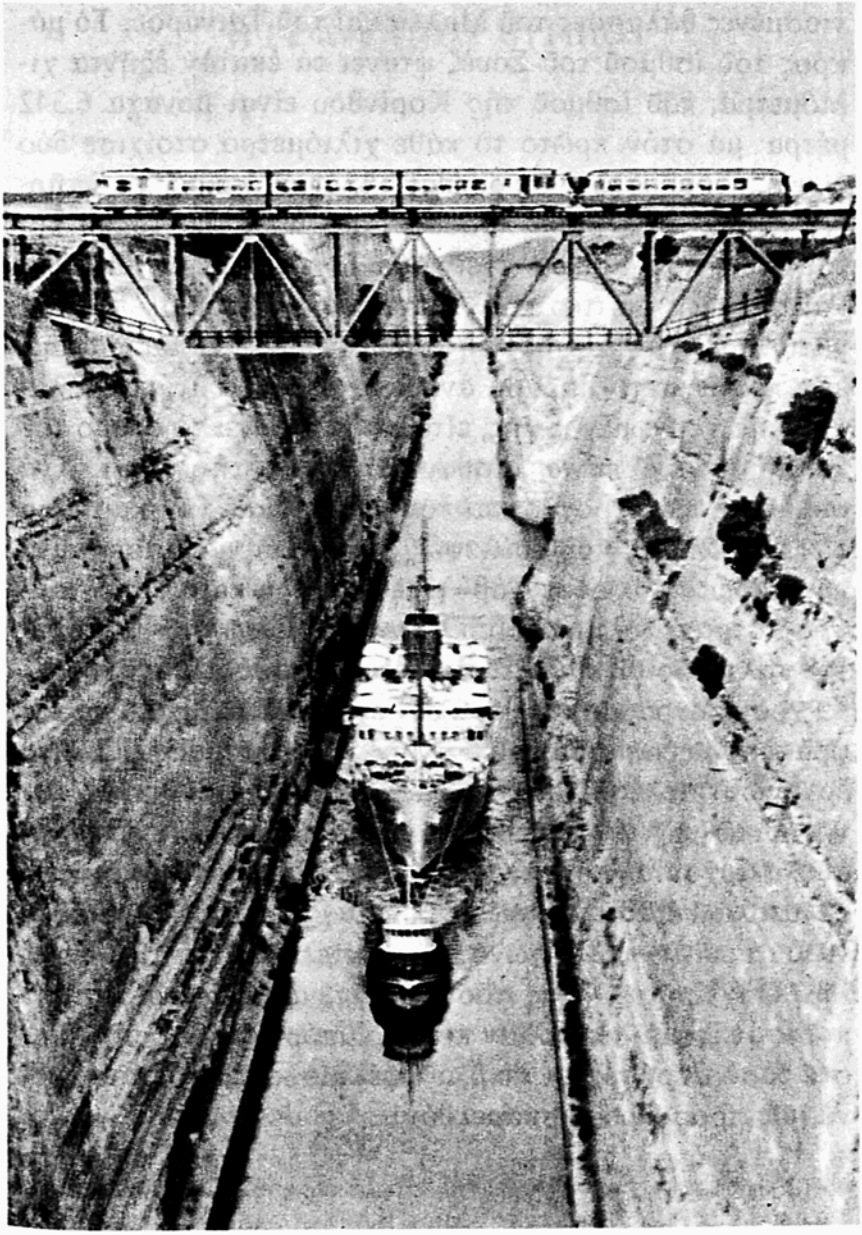

χίμαιρα: *φαντασία.* ***Παυσανίας:*** *περιηγητὴς τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ β΄ μ.Χ. αἰ.* ***Κεγχρεαί:*** *λιμὴν τῆς παλαιᾶς Κορίνθου.*

στικὴ ἡ φράση τοῦ Παυσανία: «μονάχα τὸ κόψιμο τοῦ Ἰσθμοῦ δὲν κατάφερε ὁ Ἀλέξανδρος». Μονάχα τοῦτο, μάχη μὲ τὴν πέτρα, στεριωμένη στὸν τόπο της ἀπὸ ἐπίνοια καὶ θέληση φυσική, ξεπέρασε ὄχι, βέβαια, τὴ φιλοδοξία του, μὰ τὴ δύναμή του. Ἡ Πυθία ἐμπόδισε τοὺς Κνιδίους νὰ προχωρήσουν στὴν προσπάθεια: οἱ θεοὶ ἤξεραν, τί ἔκαναν, ὅταν χώριζαν αὐτὲς τὶς δυὸ θαυμάσιες κοῦπες τοῦ γαλάζιου νεροῦ, ποὺ εἶναι ὁ μυχὸς τοῦ Λεχαίου* καὶ τὸ λιμάνι τῶν Κεγχρεῶν, κ' εἶναι δολερὸς καὶ ἀταίριαστος ὁ πόθος τοῦ ἀνθρώπου νὰ προσθέσει καὶ τὴ δική του προσωπικότητα στὸ προαιώνιο καὶ βαθυστόχαστο σχέδιο τῆς δημιουργίας. Μὰ τοῦτο δὲν ἐμπόδισε τὸν Νέρωνα ν' ἀφήσει ἴσαμε σήμερα ὁρατὰ τὰ σημάδια μιᾶς παρόμοιας προσπάθειας. Οὔτε τὸν Ἡρώδη τὸν Ἀττικό, τὸ φιλαθήναιο καὶ φιλέλληνα, νὰ ἐπιχειρήσει τὸ ἔργο. Οὔτε τοὺς Βενετσιάνους πολὺ ἀργότερα, στὰ 1585, νὰ θελήσουν νὰ ἑνώσουν τὶς δυὸ θάλασσες καὶ ν' ἀσφαλίσουν τὰ κάστρα τοῦ Μοριᾶ, μὲ καταπληκτικὴ ὑπομονὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη ὀχυρωματικὴ σοφία χτισμένα, μ' ἕνα χαντάκι, ποὺ δύσκολα θὰ τὸ περνοῦσε ὁ ἀντίμαχος. Μερικοὺς αἰῶνες προτήτερα στὸ δεσποτᾶτο τοῦ Μυστρᾶ εἶχε γεννηθεῖ κάποιο ἀνάλογο σχέδιο: τὸ χτίσιμο τείχους ὑπερύψηλου ἱκανοῦ ν' ἀπομονώσει τὸν Ἑλληνισμὸ τοῦ Μοριᾶ ἀπὸ τὴ δουλωμένη Ἑλλάδα τῆς ἀντικρινῆς ἠπείρου. Οὔτε τὸν Καποδίστρια ἐμπόδισε, ποὺ λογάριαζε κι ὅλας τὴ δαπάνη τοῦ ἔργου σὲ σαράντα ἑκατομμύρια φράγκα χρυσά. Μὰ χρειάστηκε νὰ περάσει πολὺς καιρός, νὰ γεμίσει ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν ἀπήχηση τοῦ κατορθώματος τοῦ Σουέζ, νὰ γίνει πυκνότερη ἡ ναυτικὴ κίνηση στὶς ἑλληνικὲς θάλασσες καὶ νὰ ὀργανωθεῖ ἡ πρωτοβουλία τοῦ στρατηγοῦ Τύρρ,

---

Λέχαιον: *ὁ δεύτερος λιμὴν τῆς ἀρχαίας Κορίνθου.*

γιὰ νὰ κοπεῖ, ἐπὶ τέλους, αὐτὸς ὁ ἐνοχλητικὸς λαιμός, ποὺ γλύτωσε καὶ γλυτώνει τόσα καράβια ἀπὸ τὶς φουρτουνιασμένες θάλασσες τοῦ Μαλέα καὶ τοῦ Ταινάρου. Τὸ μάκρος τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουὲζ φτάνει τὰ ἑκατὸν ἑξῆντα χιλιόμετρα, τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου εἶναι μονάχα 6.342 μέτρα· μὰ στὸν πρῶτο τὸ κάθε χιλιόμετρο στοίχισε δύο ἑκατομμύρια, στὸ δεύτερο ἕξη· καὶ στὸν καιρό του ὑπῆρξεν ἕνα μεγάλο βῆμα προόδου, μιὰ νίκη τοῦ τόπου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ δὲν ἔχει χάσει ἴσαμε σήμερα, παρ' ὅλα καὶ τὰ καταπληκτικὰ καὶ τ' ἀπροσδόκητα ποὺ βλέπουν τὰ μάτια μας, τὴν ἐξαιρετικὴ σημασία της. Ὁ ταξιδιώτης, εἴτε περνᾶ μὲ τὸ καράβι, ἀνάμεσα στὶς δυὸ ἀνάερες πλαγιὲς τῆς πληγωμένης γῆς, εἴτε διασταυρώνει τὸ δρόμο τοῦ καραβιοῦ ἀπὸ πάνω, αἰσθάνεται πάντα τὴν ἀνάγκη νὰ συλλογιστεῖ τὸ μόχθο καὶ τὸν κάματο καὶ τὴν καρτερία τὴν ἀνθρώπινη, ποὺ δούλεψε χρόνια, γιὰ νὰ πλάσει αὐτὴ τὴν ἀκύμαντη καὶ φεγγόβολη ζώνη, ποὺ παίρνει τὸ λαμπρὸ ἀστραποβόλημα τοῦ ὑδραργύρου κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ εἰρηνοφόρο σεληνόφως. Ὁ χρονικογράφος τοῦ 1893 δὲν εὕρισκε λόγια, γιὰ νὰ ἐκφράσει τὸ ξέσπασμα τοῦ κοινοῦ ἐνθουσιασμοῦ: «Τὸ μέγα ἔργον συνετελέσθη, ἔγραφε. Ἡ διῶρυξ παρεδόθη ἤδη πανηγυρικῶς εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, τὰ δὲ ὕδατα αὐτῆς ἄρχονται προσεχῶς δεχόμενα τὰ πρῶτα σκάφη ἐξ Ἀνατολῶν καὶ ἐκ Δυσμῶν. Τύχῃ ἀγαθῇ! Εἴθε τὸ μέλλον νὰ ἀνταμείψῃ τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐκτελεσάντων τὴν μεγάλην ἐπιχείρησιν, ἥτις τόσα ὠφελήματα προώρισται νὰ πορίσῃ εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον». Ἂς μὴ εἴμαστε τόσο ἀπρόσεχτοι σὲ ὅ,τι ὠφέλιμο καὶ μεγάλο μπορεῖ νὰ μᾶς προσφέρει τὸ παρελθόν!

Η ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΟΥ

Σπ. Κοκκίνη

Ὁ Σπύρος Κοκκίνης ἐγεννήθη εἰς τὴν Χαλκίδα τὸ 1928 καὶ ἐσπούδασε νομικὰ καὶ βιβλιοθηκονομίαν. Ἔγραψεν ἀρκετὰ μελετήματα διὰ τὴν Εὔβοιαν καὶ διὰ τὴν ὀργάνωσιν βιβλιοθηκῶν. Τὸ 1956 ἐνεφανίσθη ὡς λογοτέχνης μὲ τὴν συλλογὴν «Ὁ δρόμος τῆς πατρίδος μου» καὶ συνεχίζει τὴν λογοτεχνικήν του παραγωγήν. Ἐδημοσίευσεν ἀκόμη 2 ἀνθολογίας.

Ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου ἀποτελεῖ, χωρὶς ἀμφιβολία, γεωλογικὸ δεδομένο ἑκατομμυρίων ἐτῶν. Ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔχουν γίνει ἐκεῖ, σὲ πολὺ παλιοὺς καιρούς, προσπάθειες ἀφαιρέσεως βράχων γιὰ νὰ διευκολυνθῇ ὁ διάπλους. Μιὰ εἴδησις, ποὺ προέρχεται ἀπὸ παλιὰ χαλκιδαϊκὴ πηγή, ἀναφέρει ὅτι ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου διανοίχθηκε ἀπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα γιὰ τὸν πλοῦν τῶν Ἀχαιῶν ἀπὸ τὴν Αὐλίδα στὴν Τροία. Ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἦταν ὁπωσδήποτε εὐκολώτερο νὰ γίνῃ ἡ τομὴ τοῦ ἴσου καὶ χαμηλοῦ ἰσθμοῦ, ὥστε νὰ ἐπικοινωνήσουν οἱ δυὸ κόλποι, παρὰ ἡ διεύρυνσις τοῦ πορθμοῦ. Ὅμως, ὅπως καὶ νὰ ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἦταν δυνατὴ καὶ σχετικὰ εὔκολη ἡ ἕλκυσις τῶν πλοίων ποὺ ἤθελαν νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ νότιο λιμάνι στὸ βόρειο. Κάτι τέτοιο (ὑπερνεώλκησις*) ἔκαμε ὁ Μωάμεθ τὸ 1470, κατὰ τὴν κατάληψι τῆς Χαλκίδος.

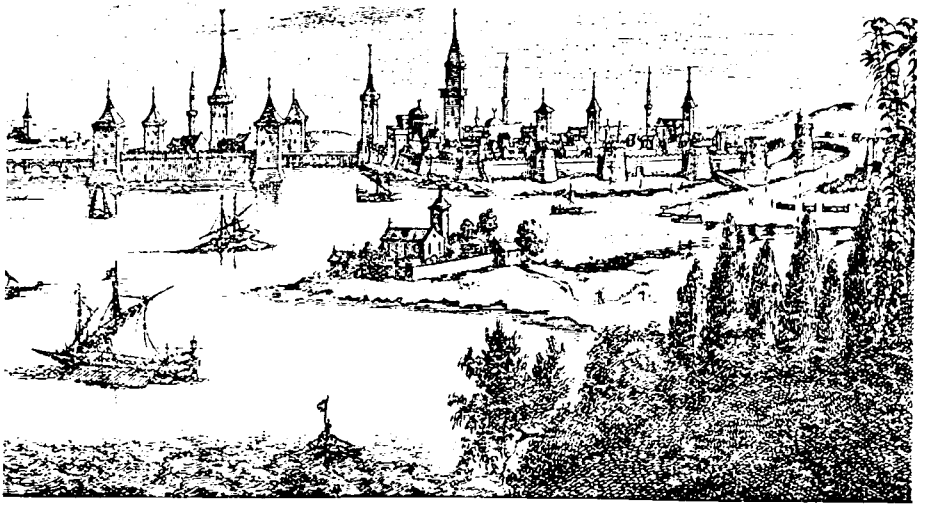
ὑπερνεώλκησις: *ἡ μεταφορὰ πλοίων ἀπὸ μίαν θάλασσαν εἰς ἄλλην ὑπεράνω ξηρᾶς (ἰσθμοῦ).*

Τὰ πρῶτα τεχνικὰ ἔργα στὸν πορθμὸ τοῦ Εὐρίπου χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ 411 π.Χ., 21ο ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Οἱ Χαλκιδεῖς ἔκλεισαν συμμαχία μὲ τοὺς Θηβαίους. Σκέφθηκαν, λοιπόν, νὰ κάμουν τὸν τόπο τοῦτο νησὶ γιὰ τοὺς ἐχθρούς τους, στεριὰ γιὰ τοὺς ἴδιους. Ρίχθηκαν στὴν δουλειά. Γέμισαν τὸν πορθμὸ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρὲς μὲ πέτρες καὶ χώματα, ἄφησαν ἕνα διάστημα, ὅσο χωροῦσε ἕνα πλοῖο, ἔστησαν μιὰ ξύλινη γέφυρα καὶ στὶς δυὸ ἄκρες ἔφτιαξαν πύργους. Ὁ Διόδωρος* μᾶς διηγεῖται τὶς λεπτομέρειες: «Οἱ Χαλκιδεῖς καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς Εὔβοιας εἶχαν ἀποστατήσει ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ γι᾽ αὐτὸ τρομοκρατήθηκαν, μήπως, ἐπειδὴ κατοικοῦσαν σὲ νησί, νικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ποὺ κυριαρχοῦσαν στὴν θάλασσα. Εἶχαν λοιπὸν τὴν ἀξίωσι νὰ προσχώσουν οἱ Βοιωτοὶ μαζὶ μ᾽ αὐτοὺς τὸν Εὔριπο, ὥστε νὰ ἑνωθῆ ἡ Εὔβοια μὲ τὴν Βοιωτία. Οἱ Βοιωτοὶ δέχθηκαν, γιατὶ καὶ σὲ ἐκείνους συνέφερε νὰ εἶναι ἡ Εὔβοια γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους νησὶ καὶ γι᾽ αὐτοὺς στεριά. Γι᾽ αὐτὸ ὅλες οἱ πόλεις προσφέρθηκαν νὰ βοηθήσουν στὴν ἐπιχωμάτωσι καὶ συναγωνίζονταν μεταξύ τους. Διέταξαν νὰ πιάσουν δουλειὰ ὄχι μόνο οἱ ντόπιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ξένοι, ὥστε νὰ ἐργάζωνται πολλοί. Ἔτσι, τέλειωσε γρήγορα ἡ ἐπιχωμάτωσις. Πρὸς τὸ μέρος τῆς Εὔβοιας ἡ ἐπιχωμάτωσις ἔγινε μπροστὰ στὴν Χαλκίδα, πρὸς τὸ μέρος τῆς Βοιωτίας κοντὰ στὴν Αὐλίδα, γιατὶ ἐκεῖ τὸ πέρασμα ἦταν πολὺ στενό. Σ᾽ αὐτὸ τὸ σημεῖο ὑπῆρχε καὶ προηγουμένως ρεῦμα κι ἡ θάλασσα ἄλλαζε συχνὰ κατεύθυνσι. Ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τὸ ρεῦμα ἔγινε πιὸ ἰσχυρὸ γιατὶ ἡ θάλασσα περιωρίσθηκε σὲ πολὺ στενὸ χῶρο, ἐπειδὴ ἄφησαν ἄνοιγμα γιὰ νὰ περνᾶ ἕνα μόνο πλοῖο. Ἔχτισαν καὶ πύργους ψηλοὺς στὰ δυὸ

Διόδωρος: *ἀρχαῖος ἱστορικὸς τοῦ α΄ αἰ. π.Χ..*

ἄκρα καὶ ἔστησαν ξύλινες γέφυρες στὰ ρηχὰ νερά, ποὺ ἦσαν γεμᾶτα ὑφάλους. Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Θηραμένης, ποὺ ἦλθε μὲ τριάντα πλοῖα, προσπάθησε στὴν ἀρχὴ νὰ ἐμποδίση ὅσους ἐργάζονταν. Ἐπειδὴ ὅμως στρατὸς πολὺς παράστεκε τοὺς ἐργαζομένους στὴν ἐπιχωμάτωσι, ἀναγκάσθηκε νὰ φύγη».

Νέες ἐργασίες στὸν πορθμὸ τοῦ Εὐρίπου γίνονται τὸ

334 π.Χ. Ὁ Στράβων* μᾶς δίνει τὶς ἑξῆς πληροφορίες, ποὺ τὶς ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Μελέτιος* στὴν «Γεωγραφία» του:

«Ὑπάρχει ἐπάνω στὸν Εὔριπο μιὰ γέφυρα δυὸ πλέθρων*, ὅπως ἔχω ἀναφέρει. Καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ δὲ μεριὲς ἔχει στηθῆ πύργος, ὁ ἕνας ἀπὸ τὴν μεριὰ τῆς Χαλκίδος, ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν μεριὰ τῆς Βοιωτίας. Ἔχει δὲ κτισθῆ, ἀπὸ τὴν μιὰ ἕως τὴν ἄλλη ἄκρη του, ὑπόγεια δίοδος». Καὶ πάρα

Στράβων: *ἀρχαῖος γεωγράφος (67 π.Χ. - 23 μ.Χ.).* ***Μελέτιος:*** *λόγιος κληρικὸς καὶ συγγραφεὺς (1661-1714).* ***πλέθρον:*** *μονὰς μήκους ἴση μὲ 30 περίπου μέτρα.*

κάτω: «Κατὰ τὴν διάβασι τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴν Ἀσία, αὔξησαν καὶ τὸν περίβολο τῆς πόλεως, μὲ τὸ νὰ συμπεριλάβουν μέσα στὸ τεῖχος καὶ τὸν Κάνηθο* καὶ τὸν Εὔριπο, ὀχυρώνοντας τὴ γέφυρα μὲ πύργους καὶ πύλες καὶ τεῖχος».

Τὸ φρούριο τῆς γέφυρας ἔγινε πλέον τμῆμα τῆς πόλεως, μὲ ὀχυρώσεις ποὺ τοῦ ἔδιναν ἰδιαίτερη στρατηγικὴ σημασία.

Τὰ χρόνια περνοῦν, οἱ ἄνθρωποι ἀλλάζουν. Ἡ Χαλκίδα ὅμως μένει πάντα τὸ κλειδὶ γιὰ ὅσους τὴν κατέχουν. Ὁ Φίλιππος ὁ Μακεδὼν ἔλεγε: «Ἔχω Εὔβοιαν, ἔχω Ἑλλάδα». Ἦλθαν οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Φράγκοι, οἱ Καταλᾶνοι, οἱ Ἐνετοί, οἱ Τοῦρκοι. Ἡ μοῖρα τοῦ γεφυριοῦ πάντα ἡ ἴδια. Πρῶτο μέλημα ὅλων ὅσων πάτησαν τὸ πόδι τους ἐδῶ ἦταν ἡ ὀχύρωσις τοῦ βράχου ποὺ ἀρμένιζε στὸ κανάλι τοῦ Εὐρίπου. Τὸ 1470 κλείσθηκε μέσα στοὺς πύργους τοῦ γεφυριοῦ ὁ βάϊλος* τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, ὁ κυρ-Παῦλος Ἐρίτζος — ποὺ ἦταν τῆς μοίρας νὰ εἶναι ὁ τελευταῖος — μὲ τὰ πολύχρωμα λεοντάρια τοῦ Ἁγίου Μάρκου* καὶ τοὺς σιδερόφραχτους ἄρχοντές του, καὶ ἀντιστάθηκαν παλληκαρίσια στὰ φουσᾶτα τοῦ ὑπερήφανου Μωάμεθ. Τὸ χρονικὸ ποὺ ἔγραψε ἕνας αὐτόπτης τῆς μεγάλης καταστροφῆς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς Κλαυθμοὺς γιὰ τὴν ἅλωσι τοῦ Νεγρεπόντε,* ποὺ ἐγράφησαν τότε στὴν Δύσι, καὶ μᾶς ἱστορεῖ:

«Στὴ μέση τοῦ γεφυριοῦ εἶχαν καταφύγει πολλὲς γυναῖκες ἀρχόντων καὶ πολιτῶν καὶ πάρα πολλὰ μικρὰ παιδιά. Εἶχαν σηκώσει τὴν γέφυρα καὶ βαστοῦσαν παλληκα-

---

Κάνηθος: *εὑρίσκεται εἰς τὴν Στ. Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἀνήκει εἰς τὴν Εὔβοιαν.* ***βάϊλος:*** *ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐνετίας.* ***ὁ λέων τοῦ Ἁγίου Μάρκου:*** *ἦτο τὸ σύμβολον τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας.* ***Νεγρεπόντε:*** *ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου.*

ρίσια. Τότε ἀνέβηκε στὰ τείχη, μαζὶ μὲ τὸν Μωχάμετ πασᾶ, ἐκεῖνος ὁ προδότης Δομένικος Δεμενούσης, ποὺ τὸν εἶχε στείλει ὁ σουλτάνος ἐκεῖ. Αὐτὸς εἶπε στὸν φρούραρχο τῆς γέφυρας: «Δὲν βλέπετε πὼς χάθηκε τὸ κάστρο καὶ σεῖς θέλετε νὰ βαστᾶτε; Θὰ σᾶς κομματιάσουν, ὅπως ὅλους τοῦ κάστρου». Τότε ὁ φρούραρχος τῆς γέφυρας εἶπε: «Δῶστε ἐλεύθερη ἔξοδο στοὺς ἀνθρώπους». Ὁ πασᾶς καὶ ὁ Δομένικος τοὺς ἔταξαν νὰ τοὺς χαρίσουν τὴν ζωή, ἀλλὰ ὅτι θὰ εἶναι σκλάβοι. Ἀπάντησε ὅτι εἶναι σύμφωνοι. Καὶ ὁ πασᾶς πῆρε τὸ γεφύρι. Ἡ εἴδησις ἔφθασε στὸν σουλτάνο τὴν ὥρα ποὺ ἔμπαινε στὸ κάστρο. Ρώτησε τί κάνει ὁ φρούραρχος τοῦ γεφυριοῦ. Τοῦ εἶπαν πὼς ὁ πασᾶς εἶχε μπῆ μέσα. Ἀμέσως ὁ σουλτάνος κάλεσε τὸν Μωχάμετ πασᾶ, ποὺ εἶχε δώσει τὴν ὑπόσχεσί του στὸν φρούραρχο, ἀφοῦ κι ἐκεῖνος εἶχε κρατήσει τὴν δική του. Ὁ σουλτάνος τοῦ εἶπε: «Δώσατε ὑπόσχεσι, ἀλλὰ δὲν ξέρετε τὸν ὅρκο μου;» Καὶ ὁ πασᾶς ἀπάντησε: «Εἶσαι ὁ Κύριός μου, διάταξε». Κι ἀμέσως ἔστειλε διαταγὴ γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἦσαν στὸ γεφύρι, καὶ τοὺς ἔσφαξαν ὅλους, ἀκόμη καὶ τὰ μωρὰ στὰ στήθη. Κανεὶς δὲν γλύτωσε τὴν μεγάλη σφαγή. Τὸ μακελλειὸ ποὺ ἔγινε στὸ Νεγρεπόντε ἦταν τόσο μεγάλο...».

Τὸν Παῦλο Ἐρίτζο πριόνισε ἤ, ὅπως λέει ἕνα ἄλλο χρονικό, «μὲ τὰ ἴδια του νὰ χέρια ὁ σουλτάνος τὸν ἔσφαξε κι ἔπλυνε τὰ χέρια καὶ τὸ πρόσωπο του μὲ τὸ αἷμα του».

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ γέφυρα εἶχε ἀντικατασταθῆ μὲ κινητὲς σανίδες, γεγονὸς ποὺ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Εὔριπος εἶχε τὸ ἴδιο πλάτος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θουκυδίδη, γιατὶ ἂν ἦταν μεγαλύτερη ἡ ἔκτασίς του δὲν θὰ μποροῦσαν εὔκολα νὰ σύρουν τὶς σανίδες. Καὶ ἀπὸ τὴν μαρτυρία τοῦ Διόδωρου προκύπτει ὅτι ἀπὸ τὶς δυὸ γέφυ-

ρες, ποὺ ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ τὴν τελευταία διεύρυνσι τοῦ πορθμοῦ στὰ χρόνια μας, ἡ μικρότερη ποὺ ἦταν ξύλινη διεδέχθη τὴν ἀρχαία, ἐνῶ ἡ μεγαλύτερη λίθινη, ποὺ τὰ ἴχνη της βρέθηκαν καὶ στὶς τελευταῖες ἐργασίες τοῦ 1962, ἦταν ἀπὸ τὴν μεριὰ τῆς βοιωτικῆς ἀκτῆς, ἐκεῖ ὅπου εἶχαν γίνει οἱ ἐπιχωματώσεις τῆς ἐποχῆς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Τὸ 1685, ὁ περίφημος κοσμογράφος τῆς Βενετίας, ὁ Κορονέλι, ποὺ ἦλθε στὴν Χαλκίδα, μᾶς ἄφησε ἕνα πολὺ ὡραῖο σχεδίασμα τοῦ πορθμοῦ καὶ τῆς πόλεως. Οἱ Τοῦρκοι μεγάλωσαν τὴν γέφυρα τοῦ Εὐρίπου καὶ ἔτσι σωζόταν ὡς τὸ 1833, ὄχι ὅπως ἐπὶ Βενετῶν, ἀλλὰ τροποποιημένη. Ἀπὸ τὴν μεριὰ τῆς Βοιωτίας εἶχε πέντε πέτρινα τόξα μὲ ἄνοιγμα ἐννέα μέτρων τὸ καθένα. Ἀπὸ τὴν μεριὰ τῆς Χαλκίδος ἦταν ξύλινη, κινητὴ ἀρχικὰ καὶ ἀργότερα ἀκίνητη.

Ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς Χουΐλερ, ποὺ ἐπισκέφθηκε τὴν Χαλκίδα τὸ 1676, δίνει τὴν ἑξῆς περιγραφὴ τῆς γεφύρας:

«Ἡ Εὔβοια χωρίζεται ἀπὸ τὴν Βοιωτία μ' ἕνα στενὸ πέρασμα ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε μιὰ μικρὴ λιθόκτιστη γέφυρα μὲ τέσσερις ἢ πέντε καμάρες καὶ στὴν μέση τοῦ καναλιοῦ ἦταν ἕνας μικρὸς πύργος κτισμένος ἀπὸ τοὺς Βενετούς. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, τὴν πόλι συνδέει μιὰ συρόμενη γέφυρα ὄχι μεγαλύτερη ἀπ' ὅ,τι χρειάζεται γιὰ ν' ἀφήση νὰ περάση ἕνα πλοῖο..».

Ὁ Γάλλος φιλέλλην Μπυσόν, ποὺ ἦλθε στὴν Χαλκίδα τὸ 1841, λέει στὴν ἀρχὴ τοῦ ὁδοιπορικοῦ του: «Διήλθομεν τὴν ἀπαισίαν γέφυραν...». Τὸ μικρό, ξύλινο γεφύρι, μὲ τὴν χιλιόχρονη καὶ ματωμένη ἱστορία, δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ ἐξυπηρετήση τὴν νέα, ἐλεύθερη Χαλκίδα. Ἀπὸ δῶ καὶ ἐμπρὸς — μέσα περίπου σὲ ἑκατὸ χρόνια —

ἄρχισε ἡ κατασκευή, ἀνακατασκευή, ἐκχωμάτωσις καὶ διεύρυνσις τοῦ πορθμοῦ, γιὰ νὰ φθάση στὴν σημερινή του μορφή.

Τὸ 1843, δέκα χρόνια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ νησιοῦ, ἔγινε ἡ πρώτη ἀπόπειρα γιὰ τὸν καθαρισμὸ τοῦ πορθμοῦ ἀπὸ τὶς κατὰ καιροὺς ἐπιχωματώσεις καὶ τὴν κατασκευὴ ξύλινης κινητῆς γεφύρας. Ὁ Δῆμος Χαλκιδέων πῆρε τὴν πρωτοβουλία συστάσεως μιᾶς μετοχικῆς ἑταιρίας γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό.

Τὸ 1852 ἄρχισαν οἱ πρῶτες ἐργασίες καὶ τέλειωσαν τὸ 1858. Ἡ νέα γέφυρα, ποὺ ἄνοιγε μὲ ἁλυσίδες ἕλξεως, ἔγινε χωρὶς νὰ πειραχθῆ ὁ πύργος, τὸ ὡραῖο αὐτὸ βενετσιάνικο μνημεῖο ἐπάνω στὴν νησῖδα καὶ πλάτυνε ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς τότε ἐποχῆς. Πλάτος 20 μέτρα, βάθος 6 μ., δαπάνη ἕνα ἑκατομμύριο δραχμῶν! Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία ἐγκαινίασε τὸ ἔργο, ποὺ ἦταν σημαντικώτατο γιὰ τὴν ἐποχὴ αὐτή. Ὁ ἱστορικὸς Παπαρρηγόπουλος περιέγραψε στὴν ἐφημερίδα του «Ὁ Ἕλλην» τὸ γεγονός:

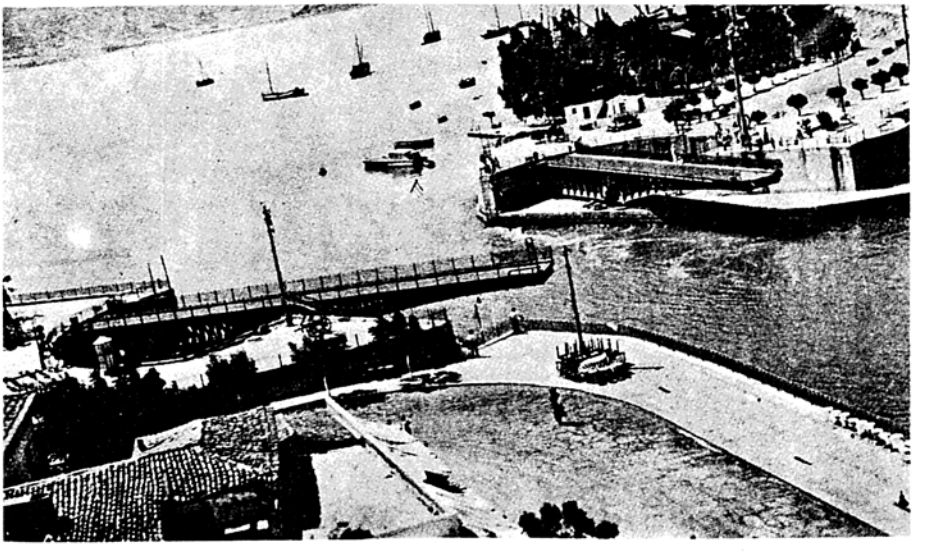
«Ὁ Μεγαλειότατος Βασιλεὺς καὶ ἡ Μεγαλειοτάτη Βασίλισσα, ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀθηνῶν τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν (5 τ.μ.) καὶ τὴν 8ην ὥραν τῆς πρωίας, ἵνα μεταβῶσιν εἰς Χαλκίδα καὶ ἐγκαινιάσωσι τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων, τὴν διὰ τοῦ πορθμοῦ τῆς Εὐβοίας δίοδον. Μετέβησαν δὲ ἐντεῦθεν διὰ ξηρᾶς εἰς Πάνορμον (Πόρτο Ράφτη), ὅπου ἐπεβιβάσθησαν τὴν μεσημβρίαν διὰ τοῦ βασιλικοῦ ἀτμοκινήτου. Ὁ Ὄθων καὶ ἡ Ἀμαλία ἔφθασαν εἰς Χαλκίδα, περὶ ἕκτην καὶ ἡμίσειαν μ.μ. ὥραν, καὶ ἔτυχον αὐτόθι λαμπροτάτης ὑποδοχῆς. Τὸ ἀτμοκίνητον «Ὄθων» παρηκολούθει ἡ ἑλικοκίνητος ἡμιολία (γολέττα) «Ἀφρόεσσα», συνώδευε δὲ τοὺς μεγαλειοτάτους ὁ πρωθυπουργὸς Ἀθανάσιος Μιαούλης, ὁ ἐπὶ τῶν ἐσω-

τερικῶν ὑπουργὸς Κ. Προβελέγγιος, οἱ ὑπασπισταὶ Σαχίνης, Πίσσας, Χάν, Δ. Βότσαρης καὶ Ν. Μιαούλης, δύο κυρίαι τῆς τιμῆς, ὁ ἰατρὸς Κλ. Λινδερμάγερ, ὁ διαγγελεὺς Δράκος κλπ. Καθ' ὅλην τὴν πρώτην ἡμέραν ὁ καιρὸς ἦτο εὔδιος, ἀλλ' ἐκ τῆς νυκτὸς τῆς Κυριακῆς πρὸς τὴν Δευτέραν ἐνέσκυψε καὶ εἰς τὴν Χαλκίδα ὁ βαρύτατος χειμών, τὸν ὁποῖον εἴχομεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα. Ἡ πόλις ἐκαλύφθη ὑπὸ χιόνος, ἥτις ἐξηκολούθησε καταπίπτουσα ἀδιακόπως καὶ συνωδεύετο ὑπὸ ἀνέμου θυελλώδους. Οὐδὲν ἧττον ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασίλισσα παρευρέθησαν εἰς τὸν ἁγιασμὸν τῶν ὑδάτων καὶ μετὰ ταῦτα περὶ τὴν 1 καὶ ½ διῆλθον διὰ τῆς «Ἀφροέσσης» πρῶτοι αὐτοὶ τὸν Πορθμὸν ἐπευφημούμενοι καὶ εὐλογούμενοι ὑπὸ τοῦ παρισταμένου πλήθους. Βεβαιοῦσι δὲ αὐτόπται ὅτι ἡ θέα τοῦ πλοίου ἐκείνου κατὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν διήρχοντο τὸν πορθμὸν προοιμιάζον οὕτω εἰς τὴν ἔναρξιν μιᾶς νέας ἐμπορικῆς ὁδοῦ πλεῖστα ἐπαγγελλομένης τὰ πλεονεκτήματα, προυξένησεν ἀπερίγραπτον συγκίνησιν εἰς ἅπαντας τοὺς παρευρεθέντας».

Τὸ 1870 ἄρχισαν νέες ἐργασίες. Τὰ εἴκοσι μέτρα πλάτος καὶ 6 βάθος τοῦ 1859 δὲν ἀρκοῦσαν πιὰ γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησι τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἄλλωστε καὶ ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶχε γίνει ἐρείπιο. Τὰ πλοῖα ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ περάσουν τὸν πορθμὸ χτυποῦσαν στοὺς πλαϊνοὺς τοίχους τῆς γεφύρας. Σὲ τέτοια δὲ χάλια εἶχε φθάσει, ὥστε μιὰ τοπικὴ ἐφημερίδα, ἡ «Παλίρροια», στὸ φύλλο τῆς 11ης Μαρτίου 1889, ἔγραφε: «Προχθὲς μὲ τὸν ἄνεμον ἐκεῖνον τὸν φοβερὸν ὁ ἐπιστάτης τῆς Γεφύρας, φοβηθεὶς μήπως τὴν παρασύρη, εἶχε δέσει τὴν Γέφυραν μὲ σχοινί!» Τὸ 1890, πάλι καινούργιες ἐκβαθύνσεις καὶ διαπλατύνσεις τοῦ πορθμοῦ. Τότε γκρεμίσθηκαν καὶ οἱ δύο πύργοι, τὰ

μνημεῖα αὐτὰ τῆς ἱστορίας τοῦ γεφυριοῦ. Δυστυχῶς... Τὸ πλάτος τώρα ἔφτασε τὰ 40 μέτρα καὶ τὸ βάθος τὰ 8,5. Δαπανήθηκαν δὲ συνολικὰ ἕνα ἑκατομμύριο ἑπτακόσιες χιλιάδες δρχ. τῆς ἐποχῆς. Ἡ νέα γέφυρα — ἕνα τανυσμένο τόξο ἐπάνω στὰ νερὰ τοῦ Εὐρίπου— κομψή, στέρεη, τοποθετήθηκε τὸ 1896 κι ἔζησε ὡς τὸ 1962. Τεχνικὸ κατόρθωμα ἰταλικοῦ ἐργοστασίου, ἐκινεῖτο μὲ τὰ λεγόμενα κινητὰ δωμάτια συμπυκνωμένου ἀέρα. Τὸ γεγονὸς πανηγυρίσθηκε μὲ ἐνθουσιασμό. Σχεδιαστής της ἦταν ὁ διευθυντὴς τοῦ Πολυτεχνείου Σκαλιστήρης.

Ἀλλὰ τὰ βάσανα τοῦ γεφυριοῦ δὲν τέλειωσαν. Τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ρήμαξαν τὰ σανίδια, γέρασαν τὶς σιδεροδεσιές. Τὸ 1962 ἡ γέφυρα ἦταν ἤδη ἑτοιμόρροπη, Ἄρχισε νέα διαμόρφωσις τοῦ χώρου καὶ τὸν ἑπόμενο χρόνο τοποθετήθηκε ἡ νέα συρταρωτὴ γέφυρα — ἔργο ἑλληνικοῦ ἐργοστασίου.

COPYRIGHT ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ – ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ "ΑΣΠΙΩΤΗ-ΕΛΚΑ" Α. Ε.